

Организација на
Обединетите нации
за образование,
наука и култура

100-годишнина од раѓањето
на Блаже Конески,
поет и филолог (1921-1993)

Чествувана во соработка со УНЕСКО

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ

LIV ЛЕТНА ШКОЛА НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА Охрид, 15.8 — 2.9.2021 година

ПРЕДАВАЊА

ТРКАЛЕЗНА МАСА „БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО
НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА НА СТРАНСКИТЕ
УНИВЕРЗИТЕТИ“

СКОПЈЕ, 2022

**LIV ЛЕТНА ШКОЛА НА МЕЃУНАРОДНИОТ
СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
Охрид, (15.8 — 2.9.2021 година)**

ПРЕДАВАЊА

**ТРКАЛЕЗНА МАСА „БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО
НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА НА СТРАНСКАТЕ
УНИВЕРЗИТЕТИ“**

За издавачот:

проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

LIV летна школа на МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР
ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА
ПРЕДАВАЊА / ТРКАЛЕЗНА МАСА „БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА НА СТРАНСКАТЕ
УНИВЕРЗИТЕТИ“

Редакциски одбор:

проф. д-р Ордан Чукалиев
проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска
проф. д-р Наташа Аврамовска
доц. д-р Гордана Алексова
м-р Евдокија Илијевска

Јазична редакција: МОМЕНТ МАЛ ДОО - СКОПЈЕ

Компјутерска обработка:

Печатница Напредок ДООЛ - Тетово

Печати: Печатница Напредок ДООЛ - Тетово

Тираж: 150 примероци

СОДРЖИНА

Обраќање на проф. д-р Никола Јанкуловски, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје	7
Поздравна реч на проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска, директор на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура	10
Извештај на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ за периодот од 1 октомври 2020 до 30 септември 2021 година	13
I. ПРЕДАВАЊА	45
Маја Јакимовска-Тошиќ БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА МЕДИЕВИСТИЧКИ ТЕМИ	47
Искра Тасевска Хаци-Бошкова БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОД 19 ВЕК	56
Лидија Стојановиќ КОНЕСКИ И МИЛАДИНОВЦИ: ВО ЗНАК НА НОВАТА ДУХОВНОСТ	66
Катица Ќулавкова ПРОЗНИОТ ОПУС НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ: ЖАНРОВСКИ И СТИЛСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ	74
Људмил Спасов ОЧИ В ОЧИ СО КОНЕСКИ	80
Венко Андоновски АПОКРИФИНИОТ БОГ ВО ПЕСНАТА „ОДЗЕМАЊЕ НА СИЛАТА“ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	86
Ѓоко Ѓорѓевски ПРЕПРОЧИТУВАЊЕ НА „МОЛИТВА“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ НИЗ ПРИЗМАТА НА ПСАЛТИРСКИОТ ПРОЛОГ	94
Димитар Пандев КОНЕСКИ ВО ОХРИД ИСТОРИСКИ ПОТРЕТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО ОХРИДСКОТО ВРЕМЕПРОСТРАНСТВО ИЛИ ОДЛОМКИ ЗА БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА ШИРОКОТО ПЛАТНО НА ОХРИДСКАТА КУЛТУРНА ОПШТЕСТВЕНОСТ	105
Гордана Алексова СТИЛИСТИЧКИТЕ БЕЛЕЖЕЊА ВО ГРАМАТИКАТА НА КОНЕСКИ	132

Станислава-Сташа Тофоска БЛАЖЕ КОНЕСКИ И ЈАЗИЧНАТА НОРМА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	142
II. ТРКАЛЕЗНА МАСА „БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА НА СТРАНСКИТЕ УНИВЕРЗИТЕТИ“	153
Намита Субиото ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКА КУЛТУРА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО ЛЈУБЉАНА ВО АКАДЕМСКАТА 2020/21 ГОДИНА	155
Ивица Баковиќ ДЕЛОТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО ЗАГРЕБ	160
Марина Цветаноска ТРКАЛЕЗНА МАСА: КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА СТРАНСКИТЕ УНИВЕРЗИТЕТИ	165
Златко Панзов КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА ЛЕКТОРАТОТ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО БУДИМПЕШТА	170
Елена Мицевска Змејкоска КОНЕСКИ И НЕГОВИТЕ ДЕЛА НА ИНСТИТУТОТ ЗА СЛОВЕНСКА ФИЛОЛОГИЈА НА ЈАГЕЛОЊСКИОТ УНИВЕРЗИТЕТ ВО КРАКОВ, ПОЛСКА	176
Биљана Стојановска КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА ЛЕКТОРАТОТ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО РИЕКА	179
Марија Пандева КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА МОСКОВСКИОТ ДРЖАВЕН УНИВЕРЗИТЕТ „ЛОМОНОСОВ“	182
Кристина Дуфкова ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА ЧАСОВИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО РЕПУБЛИКА ЧЕШКА (ниво А1), ВО КОНТЕКСТ НА РАЗВИВАЊЕТО НА ЧЕТИРИТЕ КЛУЧНИ ВЕШТИНИ	185
Звонко Танески БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО УНИВЕРЗИТЕТСКАТА НАСТАВА ВО СЛОВАЧКА	192
Адресар на учесниците на LIV летна школа на МСМЈЛК при УКИМ	198

Учесниците на LIV летна школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура

Охрид, (15.8 — 2.9.2021 година)

ОБРАЌАЊЕ НА ПРОФ. Д-Р НИКОЛА ЈАНКУЛОВСКИ, РЕКТОР НА УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ

Почитуван г. Стево Пендаровски, претседател на РСМ,
Почитувана проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска, директор на МСМЈЛК
при УКИМ,
Почитувана проф. д-р Анета Дучевска, декан на Филолошкиот факултет
„Блаже Конески“,
Почитувана проф. д-р Елена Јованова-Грујовска, директор на Институтот
за македонски јазик „Крсте Мисирков“,
Почитувана проф. д-р Наташа Аврамовска, директор на Институтот за
македонска литература,
Почитувани семинаристи,
Почитувани професори (лектори и предавачи),

Добре дојдовте на 54-та летна школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, која ете по пауза од една година повторно е на своето старо, добро место – во Охрид, културно-историското светилиште на духот и традицијата на македонистиката, со настава и предавања во живо и со почитување на пропишаните протоколи во време на пандемија (заради КОВИД-19). Добре дојдовте, вие 40-тина нови и стари, непознати и помалку или повеќе познати семинаристи од 15 земји во светот и тоа од: Малезија, Велика Британија, САД, Руска Федерација, Белорусија, Швајцарија, Словенија, Хрватска, Грција, Турција, Унгарија, Полска, Словачка, Чешка Република и Србија.

Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, како значајна алка на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и како една од релевантните институции што се дел од националната платформа на нашата држава за одбележување на 100-годишнината од раѓањето на Блаже Конески, т.е. како дел од програмата на манифестацијата „2021 – година во чест на Блаже Конески“ под покровителство на Претседателот на Република Северна Македонија, г. Стево Пендаровски, а координирана од Министерството за култура во соработка со Министерството за образование и наука на Република Северна Македонија, продолжува да ги остварува своите предвидени активности.

Во текот на оваа јубилејна година остваривме многу настани, како што беше Првата зимска школа, која се одвиваше од 25 јануари до 5 февруари 2021 година, како и неколку исклучителни свечени одбележувања, сите на далечина, т.е. на платформата Зум и тоа на:

- 45 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Филолошкиот факултет на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“ што се одржа на 18 мај и

- 35 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Факултетот за литература на Истанбулскиот универзитет што се одржа на 11 јуни.

Секако, во овој контекст, треба да се истакне и промоцијата на зборникот од Првата зимска школа „Конески на 11 јазици“ со препевни на песни и преводи на прозни текстови од Конески, остварени од странски македонисти, инаку слушатели на двата напредни курса за литература и за преведување на Зимската школа и тоа на: руски, полски, чешки, словенечки, хрватски, српски, бугарски, италијански, шпански, грчки и турски јазик, што се одржа на 3 јуни.

Така што, по сите овие значајни настани, сите, а и ние како Универзитет и како Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, но и вие, почитувани семинаристи, стоиме исправени пред предизвикот што се вика 54-та летна школа. Ние да ви понудиме исклучително квалитетна настава, поточно да ви помогнеме во изучувањето на македонскиот јазик, литература и култура, а вие да го научите што подобро македонскиот јазик, да ја читате македонската литература и да ја вдишувате македонската култура. Помал дел од вас за првпат ќе се сретнат со македонскиот јазик, а добар дел од вас ќе имаат можност да ги искористат овие лекторски часови за да ги прошират и да ги надградат своите познавања од областа на македонскиот јазик, литература и култура. Секако, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и јас како прв човек на оваа најстара високообразовна институција во нашата земја, ги направивме сите напори на страницата на Универзитетот да се прикачуваат и сите предавања како дел од планираната исклучително богата програма на 54-та летна школа, која е целата во знакот на големиот јубилеј – 100 години од раѓањето на Блаже Конески.

Овде крај Охридското Езеро ќе имате можност да дишете во неговиот ритам и да ги совладате вештините од областа на македонскиот јазик, со помош на искусните наставници од Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици, Катедрата за македонска книжевност и јужнословенски книжевности и Катедрата за славистика при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. Сигурни сме дека со нивната стручност и искуство ќе ви бидат одлични водичи низ тајните на македонскиот јазик, литература и култура. Вашите знаења од областа на македонистиката ќе може да ги надополните и со предвидените предавања од страна на предавачи од нашите високообразовни наставни и научни институции: МАНУ, Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Институтот за македонска литература, Православниот богословски факултет, кои со особено задоволство ќе ги споделат своите најнови истражувања, поврзани со творештвото на великанот БЛАЖЕ КОНЕСКИ.

Имено, чувствуваме пиетет/почит на овој начин да му се оддолжиме на професорот, но и ректорот Блаже Конески, кој имал свој влог и учество во покренувањето и осмислувањето на тогаш т.н. Семинар за македонски јазик во далечната 1967 година. За овој чин Конески ќе рече: „... времето покажа дека има смисла и таа форма, бидејќи тие семинари дадоа свои

резултати“. И навистина, тие семинари, овие наши семинари дадоа исклучителни резултати. А зборовите на Конески: „Јазикот е единствената наша татковина. Сè додека го чуваме, го негуваме, го вардиме, го гледаме јазикот наш македонски – ќе може да сметаме дека ја имаме и татковината. Како куќа, како дом, како огниште.“, нè обврзуваат.

Почитувани, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ преку активностите на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура над пет децении континуирано ја претставува и ја промовира македонската национална култура во светот и денес тој се препознава како исклучително афирмирана наставна, научна и културна институција, единствена од ваков вид. Во вас ние ги имаме најголемите културни амбасадори, поддржувачи и верни пријатели. Ние веруваме во сите вас и во вашата мисија да продолжите во духот на досегашната дејност, а тоа е создавање на пријатели и лобисти за Македонија, кои ќе ги пренесат и ќе ги претставуваат македонскиот јазик, литература и култура во своите земји, па и пошироко во светот.

Од името на Универзитетот и од свое име, вам, на учесниците и на лекторите и на предавачите, ви посакувам плодна и успешна работа и посакувам да ја паметиме оваа летна школа по одличните резултати, а следната година да се видиме со некои од вас, па и со други, нови и стари, помалку познати и ептен познати семинаристи и македонисти на јубилејната 55-та летна школа, повторно во Охрид.

**ПОЗДРАВНА РЕЧ НА ПРОФ. Д-Р ВЕСНА МОЈСОВА-
ЧЕПИШЕВСКА,
ДИРЕКТОР НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА**

Почитувани семинаристи,

Блаже Конески е најграндиозната наша фигура. Блаже Конески е личноста што се нурна најдлабоко во македонското минато и што се извиши највисоко во македонската иднина. Со него станавме препознатливи во светот. А со вашето изучување на македонскиот јазик, литература и култура стануваме уште попрепознатливи.

„Многумина од неговите пријатели, особено странски слависти, често му го поставуваа прашањето (на Конески), зошто не се обидел да ѝ даде, на својата научна актива поголема гласност, така што барем некои од неговите, во секој поглед исклучителни дела, ќе ги напише на јазик на престижните култури? ... Конески вели дека тоа, во „неговиот случај“, едноставно не било „можно“. Тој ниту можел, а ниту сакал да ги „изневери идеалите на својата генерација“. (...) Од таа гледна точка, како научната, така и уметничката дејност на Конески може да се спореди со подвигот на словенските првоучители, браќата св. Кирил и Методиј“, истакнува Атанас Вангелов во својата книга „Филолошката критика на Конески“ (2021: 41), пренесувајќи ги зборовите на Трајко Стаматоски, за понатаму до дообјасни дека Конески на ист начин се грижи како што се грижел и најнадарениот ученик на двајцата браќа св. Климент Охридски да го зачува, но и да го надгради наследството на неговите учители што било „сериозно доведено во прашање со потиснувањето на глаголицата во полза на кирилицата во тогашната бугарска држава. Може да се рече дека Конески, како и св. Климент Охридски е егзалтиран и фасциниран следбеник на Константин Филозоф и на неговиот брат Методиј. Се разбира, преку цела низа претходници (Рацин, Миладиновци, П. Зографски, Крчовски, К. Пејчиновиќ) за кои пишува посебни студии и со кои воспоставува жива духовна врска“ (Вангелов, 2021: 42-43).

„Тој, како и неговите далечни духовни предци св. Кирил и Методиј“, се жртвува себеси за да изведе „смачкано племе“ од длабокиот мрак на анонимноста и да го вклучи меѓу културните народи во светот“, вели Вангелов за Конески (2021: 43). Но, „Конески е не само надарен лингвист, туку и поет од голем формат, како и неговиот далечен претходник Константин Филозоф, чија „колоритна стилистика“ дошла до полн израз во неговиот „Пролог“ кон преводот на „Евангелијата“ (Вангелов, 2021: 42)“. Токму затоа, овој пат наместо долго поздравување /обраќање, ќе ве поздравам со една песна од Конески:

ОХРИД

1.

Ој разбуди се, росо девојче,
ти да погледаш долу полено,
како е поле раззеленето,
и по полето бели сватови
коњи виловни што разиграле,
песна сватовска што запеале.

– Ој та не ми е поле широко,
поле широко раззеленето.
Ој туку ми е сино езеро,
сино езеро разлелеано.

Ој та не ми се бели сватови,
ој туку ми се бели бранови.

Ој та не ми е песна сватовска,
ој туку ми е песна жалосна.

Шуми езеро, играј езеро,
летај жгалебче белокрилесто.
Летај долетај мене на рака,
да те затоплам на бели гради!

2.

Три дена веќе езерото,
три ноќи пее бурна песна,
како во чуден занес сето,
како во игра страсна и бесна
бучи и јачи
клика и плачи!

О таква сила! Да можеш така
во занес бескрај сет да тонеш!
Да можеш таков глас да имаш,
над бурни водје да засвони,
од сури ридје да се рони!

Почитувани семинаристи,

Ви посакувам во наредните 20 дена, низ 55-те лекторски часови со вашите лектори: Роза Тасевска, Гордана Алексова, Борче Арсов, Бобан Карапејовски и Марија Пандева и низ 15-те предавања на врвни специјалисти и познавачи на творештвото на Блаже Конески од повеќе аспекти, како и низ културните настани предвидени во рамките на оваа летна школа, секој од вас да успее да се обиде да испее една своја песна која ќе се надврзе на ова пеење на езерото од песната „Охрид“ на Конески.

ИЗВЕШТАЈ НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ПРИ УКИМ ЗА ПЕРИОДОТ ОД 1 ОКТОМВРИ 2020 ДО 30 СЕПТЕМВРИ 2021 ГОДИНА

Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура (МСМЈЛК) при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (УКИМ), како една од релевантните институции што се дел од националната платформа за одбележување на 100-годишнината од раѓањето на Блаже Конески, ја започна новата или Блажевата 2021 година со новина токму во чест на тоа одбележување. Самиот МСМЈЛК чувствува еден вид потреба преку организирање на првата зимска школа да му се оддолжи на Конески, кој ете имал свој влог и учество во покренувањето и осмислувањето на тогаш т.н. Семинар за македонски јазик во далечната 1967 година. Самиот Конески во позната книга „Разговори со Конески“ во која внимателно се забележани разговорите што Цане Андреевски ги водел со него во период од 5 години (1986-1990 година) (Скопје: Матица, 2020 година), вели дека идејата за формирање на еден ваков семинар повеќе ја форсирал Владо Малески, кој во тоа време бил дел од Комисијата за културни работи со странство во тогашната држава. Кон оваа идеја потоа се приклучува и самиот Конески и со своите размисли дава сериозен придонес кон отпочнувањето на тој прв семинар. И во тоа свое сеќавање тој вака поентира: „ ... времето покажа дека има смисла и таа форма, бидејќи тие семинари дадоа свои резултати“ (Конески цитиран според Цане Андреевски, 2020 година: 169). Така од таа 1967 година, на чие чело како директор застанува универзитетскиот професор и колега на Конески, Александар Спасов, во 2021 година се организираше ни повеќе ни помалку туку **54-та летна школа** (како сериозна подготовка за нашиот јубилеј следната година, 55-та летна школа), ама пред тоа, во чест на Конески, ја направивме и **Првата зимска школа**.

1. ПРВА ЗИМСКА ШКОЛА

(од 25 јануари до 5 февруари 2021 година, на далечина, на платформата Зум)

Првата зимска школа беше отворена на 25 јануари 2021 година, со обраќањето на г. **Стево Пендаровски**, претседател на Република Северна Македонија, а свои обраќања имаа и министерката за образование и наука, г-ѓа **Мила Царовска** и ректорот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, проф. д-р **Никола Јанкуловски**, како и директорката на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, проф. д-р **Весна Мојсова-Чепишевска**.

На оваа **Прва зимска школа** учествуваа **47 стипендисти/семинаристи од петнаесет (15) земји** (најголем број од регионот, како

Грција, Турција, Србија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Словенија, но и други европски земји, како Унгарија, Чешка, Полска, Франција, Италија, но и од САД и Канада). Учесниците беа предложени од страна на лекторатите на центрите каде што се изучува македонскиот јазик, литература и култура и по препорака на лекторите и универзитетските професори. На оваа **Прва зимска школа** учествуваа магистранти од областа на македонистиката и славистиката, преведувачи и студенти кои го изучуваат македонскиот јазик, литература и култура, а дел од нив во своите научни истражувања особено внимание посветуваат на македонистиката. Овој голем интерес е и благодарение на вложеноста на нашите лектори по македонски јазик во лекторатите на странските универзитети, како и на професорите/предавачите македонисти и слависти на странските универзитети. Времето што го избравме за одржување на оваа школа се покажа како погодно (на крајот од првиот и почетокот на вториот месец од новата година или во малиот интервал помеѓу двата семестри – зимскиот и летниот), за што зборува и големиот интерес за оваа Прва зимска школа.

Учесниците имаа можност да го изучуваат или да го усовршуваат македонскиот јазик преку лекторски вежби кои се одржуваа секој работен ден во траење од десет дена и тоа на далечина. Учесниците беа поделени во лекторски групи според 7 степени на познавање на македонскиот јазик. Наставата за сите нивоа на познавање на македонскиот јазик се одвиваше главно по **учебниците за македонски јазик за странци** (достапни и на веб страницата на УКИМ, како ПДФ формат на (http://www.ukim.edu.mk/mk_content.php?meni=201&glavno=34):

„Тешкото“ од Симон Саздов (почетно рамниште),

„Лозје“ од Гордана Алексова (средно рамниште),

„Златоврв“ од Анета Дучевска (напредното рамниште – јазик) и

„Везилка“ од Весна Мојсова-Чепишевска (напредното рамниште – литература и култура), во издание на УКИМ.

Впрочем и преку самите наслови на учебниците, инаку позајмени од творештвото на Блаже Конески, ние му се оддолжуваме и му се поклонуваме на великанот и на тој начин.

Лекторската група за основен почетен степен (A1) броеше **5 семинаристи** (Ана Арноти, Богларка Курц и Светлана Борал, студентки по македонистика, сите од Унгарија, како и Ајтен Атмаца и Сена Каја, студентки по македонистика на Истанбулскиот универзитет, Турција). Во оваа група учесниците беа од несловенско потекло. Според лекторката **м-р Биљана Стојановска**, семинаристите од почетната група имале определено предзнаење, така што наставата за ова ниво била прилагодена на начин да им овозможи освежување на веќе стекнатото знаење и стекнување на нови граматички и лексички содржини од областа на македонскиот јазик, како и работа на четирите сегменти при изучувањето на секој странски јазик: зборување, пишување, разбирање и слушање. Почетниците во оваа група работеле по учебникот за изучување на македонскиот јазик на почетно рамниште „Тешкото“ од

авторот Симон Саздов, потоа од учебникот „Божилак“ од авторките Искра Пановска-Димкова и Татјана Гочкова-Стојановска, како и од учебникот „Macedonian, a course for beginning and intermediate students“ од авторките Кристина Крамер и Лилјана Митковска. Сите учеснички биле исклучително мотивирани и амбициозни, што резултирало со исклучително брз напредок и интензивно темпо на совладување на предвидените наставни единици.

Курсот за напреднати почетници (A2) го предводеше д-р **Борче Арсов**. Во групата годинава имаше вкупно **6 семинаристи** (Стефан Макион и Алина Пуроска од Франција, Сташа Писек од Словенија, Емилија Клузјак и Моника Елерик од Полска и Михаела Матешкиќ од Хрватска). Како главно учебно помагало се користела електронската верзија на учебникот „Тешкото“, но се користеле и многу други материјали од други учебници за македонски јазик за странци, како и специјални и оригинални вежби однапред подготвени од страна на самиот лектор. Според неговиот извештај, на учесниците им биле споделувани материјали преку алатките Гугл и „Гугл драјв“, се водела и евиденција за сработеното, а дополнително секој учесник имал и своја папка, каде што ги прикачувале своите домашни задачи. Дополнително се користеле и многу други материјали, односно авторски вежби за граматика, за конверзација, за слушање и разбирање и за пишување, однапред подготвени од страна на лекторот. Дел од таквите материјали подразбирале интерактивни вежби за конверзација, опишување на личности што учесниците ги гледаат на екраните, снаоѓање на мапа и давање инструкции, слушање на македонски песни и заедничко откривање на текстот на песната итн. Онлајн наставата и околностите придонеле ваквите интерактивни вежби многу полесно, посликовито и поинтересно да се организираат и да се изведуваат на далечина.

Средниот курс (B1) го водеше м-р **Бојан Петревски**. Во оваа група биле вклучени **7 семинаристи** (Александра Сафронова, Руска Федерација, Давиде Азиоли, Италија, Анела Чајиќ, Босна и Херцеговина, Наталија Дирда, Полска, Милош Пантиќ, Косово, Николина Круљац, Хрватска и Самет Јеркој, Турција), а граматичките содржини на часовите биле во врска со: функциите и употребата на предлозите, изразувањето на неопределеноста и на определеноста во именската група, удвојувањето на директниот и на индиректниот објект, категоријата „вид“ и минатите времиња. Во поглед на конверзациските вештини и на збогатувањето на лексичкиот фонд, биле развиени дискусии во врска со текстовите со различна тематика, при што, освен содржините застапени во учебникот за соодветното рамниште („Лозје“ на Гордана Алексова), секојдневно биле вклучувани и дополнителни содржини. Притоа, особено внимание им биле посветени на можностите за изразување на едно значење со повеќе форми и на можностите една форма да се однесува на повеќе значења. Значителен корпус дополнителни вежби биле вклучени и во областа на граматиката, особено во врска со содржините за кои семинаристите пројавувале посебен интерес, како на пример, функционалната дистрибуција на определениот член и системот на минатите времиња.

Групата за средниот курс (Б2) го водеше д-р **Гордана Алексова** и според извештајот на лекторката, во групата учествувале **6 слушатели** од различни земји и тоа: (Светлана Корољева и Иван Казаков од Руската Федерација, Михаил Нинопулос од Грција, Марија Сујка од Полска, Реа Камалиќ од Хрватска и Душан Ѓорѓевиќ од Франција). Курсот се изведувал главно, според содржините од учебникот „Лозје“ на Гордана Алексова. Работата на часовите се одвивала во активна наставна атмосфера, а учесниците покажувале интерес и за многу јазични прашања надвор од содржините на учебникот. И покрај тоа, акцентот на наставните содржини бил ставен на морфологијата, морфосинтаксата и синтаксата.

Напредниот курс за јазик го водеше м-р **Бобан Карапејовски** и според неговиот извештај овој курс го посетувале **6 семинаристи** (Ника Павлетиќ, Словенија, Лех Церхан, Полска, Александар Трифуновиќ, Миљана Чопа и Ѓорѓе Геновиќ, сите од Србија и Валери Силвестер од Канада). Како основно помагало бил користен учебникот за македонски јазик за странци за напредното рамниште „Златоврв“ од авторката Анета Дучевска. Резултатите од користењето на оваа книга и на овој начин, за учење на далечина, покажале дека нејзината концепција ги издржува највисоките критериуми и со вакво користење. Исто така, била користена и „Грамастиката за странци“, како и прирачникот „Македонски јазик за странци“ од Лилјана Минова-Ѓуркова.

Напредниот курс за литература го водеше д-р **Весна Мојсова-Чепишевска**, а овој курс го посетуваа **11 слушатели** (Ала Шешкен од Руската Федерација, Намита Субиото, Соња Должан, Бисерка Бобнар, Маја Ковач и Сашо Пуљаревиќ, сите од Словенија, Елена Атанасиу од САД, Зофија Дембовска и Ања Вероника Тадеуш од Полска, Хана Врбаниќ од Хрватска и Живкица Станковски од Италија). Според извештајот на лекторката, групата работела исклучиво на полето на преведувањето, а работеле и на исчитување и на преведување на творештвото на Блаже Конески. Така, уште во текот на самите часови се добил еден првичен материјал на преводи на творештвото на Конески на 6 јазици (руски, словенечки, полски, хрватски, италијански и шпански). Работата на тие преводи продолжува и во текот на месец февруари, кога ќе се финализираат.

Напредниот курс за преведување го водеше лекторката Роза Тасевска, а овој курс го посетуваа **6 слушатели** (Марија Думпа, Грција, Марија Громова и Полина Гаврилова од Руската Федерација, Даниела Костадиновиќ, Србија, Верика Јакимов, Франција и Кристина Дуфкова од Чешка). На овој курс се преведувале записи во проза на Блаже Конески („Копачење“, „Питачи“, „Мајска ноќ“, „Спомен“, „Миг“, „Студ“, „Ружа“, „Камиказе Рибар“, „Разговор“, „Круша Дивјачка“). Се работело и на преводи од учебникот „Везилка“ на авторката Весна Мојсова-Чепишевска.

По завршувањето на оваа **Прва зимска школа**, како и по комплетирањето на сите преводи во текот на месец февруари, се планираше овие преводи/препеви да станат дел од најновиот Зборник од Првата зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик,

литература и култура, што и се оствари во текот на месец март 2021 година.

За своето учество посетителите на **Првата зимската школа** добија Уверение (во скенирана форма во нивните електронски сандачиња, на нивните електронски адреси, но и преку пошта на адресите на нивните домови и универзитети ширум светот). Така сите тие влегуваат во **самата историја** како **први учесници**. А и сите ние, како дел од големиот УКИМ влегуваме во таа иста **историја**, како **први реализатори** на една ваква зимска школа. На МСМЈЛК гледаме како на еден вистински продолжувач на она што го започнаа и Ѓорѓија Пулевски и Крсте Петков Мисирков, кои први ја истакнаа посебноста на македонскиот јазик. Од нив започна сериозно да се испишува таа приказна и да се кажува и прераскажува. На таа приказна се надоврзува и онаа на / за Блаже Конески.

На крајот беше спроведена анкета во која слушателите даваа мислења, сугестии, пофалби и критики. Повеќето од семинаристите беа исклучително задоволни од Првата зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, но и од нејзината реализација на далечина, а особено од можноста да ги усовршат и да ги збогатат своите знаења од областа на македонистиката во овој нов термин.

Сите настани беа и медиумски покриени, така што во текот на целиот месец јануари и на почетокот на февруари имаше постојано информации околу работата на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Во овој извештај ги посочуваме следниве (подредени според формата на самите прилози и според датумот на објавата):

1. а. ПРИЛОЗИ ЗА ПРВАТА ЗИМСКА ШКОЛА

Нова Македонија (13. 01. 2021 година): „Само јазикот нè приближува до идеалната татковина“

<https://www.novamakedonija.com.mk/mislenja/nastav/%d1%81%d0%b0%d0%bc%d0%be-%d1%98%d0%b0%d0%b7%d0%b8%d0%ba%d0%be%d1%82-%d0%bd%d1%90-%d0%bf%d1%80%d0%b8%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%b6%d1%83%d0%b2%d0%b0-%d0%b4%d0%be-%d0%b8%d0%b4%d0%b5%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%b0/>

factor.mk (18.01.2021 година): „Во чест на великанот Блаже Конески: Прва зимска школа на МСМЈЛК: Ректорот Јанкуловски ќе се обрати пред 52 учесници од 16 земји“

<https://faktor.mk/vo-chest-na-velikanot-blaze-koneski-prva-zimska-shkola-na-nasmjlk-pri-ukim-ректорот-jankulovski-kje-se-obrati-pred-52-ucheshnici-od-16-zemji>

24info.mk (22.01.2021 година): „Великанот Блаже Конески во фокусот на Првата зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура“

<https://24info.mk/%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D1%82-%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B6%D0%B5-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D0%BE-%D1%84%D0%BE%D0%BA%D1%83%D1%81%D0%BE%D1%82-%D0%BD%D0%B0/>

mkd.mk (25.02.2021 година): „Во годината на Конески политичките удари врз него стануваат најсилни“

<https://www.mkd.mk/makedonija/politika/vo-godinata-na-koneski-politichkite-udari-vrz-nego-stanuvaat-najsilni>

faktor.mk (25.01.2021 година): „Почна со работа првата зимска школа на МСМЈЛК – учесниците ги поздравува и ректорот Никола Јанкуловски“

<https://faktor.mk/pochna-so-rabota-prvata-zimska-shkola-na-msmjlk---uchescnicite-gi-pozdravi-i-rektorot-nikola-jankulovski>

slobodenpecat.mk (25. 01. 2021 година): „Прва зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ“

<https://www.slobodenpecat.mk/prva-zimska-shkola-na-megunarodniot-seminar-za-makedonski-jazik-literatura-i-kultura-pri-ukim/>

Факултети.mk (05.02.2021 година): „Заврши со работа Првата зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура“

<https://www.fakulteti.mk/news/05022021/zavrshi-so-rabota-prvata-zimska-shkola-na-megjunarodniot-seminar-za-makedonski-jazik-literatura-i-kultura>

faktor.mk (05.02.2021 година): „Нови 50 македонисти: Заврши Првата зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура“

<https://faktor.mk/novi-50-makedonisti-zavrshi-prvata-zimska-shkola-na-megjunarodniot-seminar-za-makedonski-jazik-literatura-i-kultura->

1. 6. ПРИЛОЗИ ЗА УЛОГАТА НА МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА:

cooltura.mk (22.01.2021 година):

„Образованието, литературата и културата имаат моќ да застанат над политиката“

https://www.cooltura.mk/kulturni_nastani/obrazovaniето-literatura-i-kulturata-imaat-mok-da-zastanat-nad-politikata/

cooltura.mk (25.01.2021 година):

„Вистинските писатели веруваат во културна размена, а не во псевдоисторија“

https://www.cooltura.mk/kultura_i_nauka/vistinskite-pisатели-veruvaat-vo-kulturna-razmena-a-ne-vo-psevdoistorija/

1. в. ИНТЕРВЈУА НА ПРОФ. Д-Р ВЕСНА МОЈСОВА-ЧЕПИШЕВСКА:

Факултети.мк (11.01.2021 година):

„Таква фигура на 20 век како Блаже Конески немаат ни поголемите нации, науки и земји“

<https://www.fakulteti.mk/news/11012021/takva-figura-na-20-vek-kako-blazhe-koneski-nemaat-ni-pogolemite-nacii-nauki-i-zemji-veli-vesna-mojsova-chepishevaska-direktorka-na-megjunarodniot-seminar-za-makedonski-jazik-literatura-i-kultura>

Нова Македонија (18. 01. 2021 година):

„Блажевата 2021 година почнува со првата Зимска школа по македонски јазик“

<https://www.novamakedonija.com.mk/zivot/kultura/%d0%b1%d0%bb%d0%b0%d0%b6%d0%b5%d0%b2%d0%b0%d1%82%d0%b0-2021-%d0%bf%d0%be%d1%87%d0%bd%d1%83%d0%b2%d0%b0-%d1%81%d0%be-%d0%bf%d1%80%d0%b2%d0%b0%d1%82%d0%b0-%d0%b7%d0%b8%d0%bc%d1%81%d0%ba%d0%b0-%d1%88/>

Австралиско државно радио СБС (SBS), програма на македонски (23. 01. 2021 година):

„Семинарот за македонски привлече вљубеници во јазикот од 16 земји“

<https://www.sbs.com.au/language/macedonian/audio/macedonian-online-seminar-attracts-language-lovers-from-16-countries>

Вечер (28.01.2021 година): „Проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска: Не може да се негира македонистиката на мапата на светската славистика“

<https://www.vecer.press/%d0%bf%d1%80%d0%be%d1%84-%d0%b4-%d1%80-%d0%b2%d0%b5%d1%81%d0%bd%d0%b0-%d0%bc%d0%be%d1%98%d1%81%d0%be%d0%b2%d0%b0-%d1%87%d0%b5%d0%bf%d0%b8%d1%88%d0%b5%d0%b2%d1%81%d0%ba%d0%b0-%d0%bd%d0%b5-%d0%bc/>

1. г. ГОСТУВАЊА НА ПРОФ. Д-Р ВЕСНА МОЈСОВА-ЧЕПИШЕВСКА:

Во утринска програма на СИТЕЛ (20.01.2021 година):

<https://www.youtube.com/watch?v=IN05ht91Xn8&feature=share>

Во утринска програма на АЛФА (22.01.2021 година):

<https://www.youtube.com/watch?v=QJxtAYtlc-A&feature=youtu.be>

На вестите на Телма (25.01.2021 година): „Нерационални се негирањата на македонскиот јазик“

<https://telma.com.mk/2021/01/25/%d0%bd%d0%b5%d1%80%d0%b0%d1%86%d0%b8%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%bb%d0%bd%d0%b8-%d1%81%d0%b5-%d0%bd%d0%b5%d0%b3%d0%b8%d1%80%d0%b0%d1%9a%d0%b0%d1%82%d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d0%b4%d0%be/>

2. АКТИВНОСТИ НА ЛЕКТОРАТИТЕ

(по повод големиот јубилеј 100 ГОДИНИ ОД РАЃАЊЕТО НА КОНЕСКИ)

По повод одбележувањето на светскиот ден на поезијата 21.03.2021 година и 100 годишнината од раѓањето на Блаже Конески, беше организиран настан од постојната делегација на Република Северна Македонија и Националната комисија на УНЕСКО. На овој настан учествуваше и м-р Ѓоко Здравески, лектор по македонски јазик на Институтот ИНАЛКО во Париз.

Амбасадорката на Република Северна Македонија во Лондон, Н.Е. Александра Миовска, имаше средба на далечина со слушателите на вечерниот курс по македонски јазик на London's Global University UCL кај професорката Ана Илиевска Завршник, на која се одбележа 100 годишнината од раѓањето на Конески, преку рецитирање на негови песни од страна на Конрад, Малком, Филип, Стефан и Џон.

Предавања посветени на животот и делото на Конески, како и на неговите преведени дела на полски јазик оствари и м-р Елена Мицевска Змејкоска, лекторка по македонски јазик на Јагелоњскиот Универзитет во Краков, пред и со своите студенти.

2. а. 45 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Филолошкиот факултет на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“

Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, со свечен настан го одбележа и значајниот јубилеј **45 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Филолошкиот факултет на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“** – јубилеј којшто е исклучително значаен за македонистиката. Настанот се случи на **18 мај 2021 година, во 12 часот на платформата Зум.**

„Овде и денес се присутни дел од луѓето – лектори, некогашни и сегашни, предавачи и професори, коишто вистински се вградиле во работата на лекторатот по македонски јазик на Филолошкиот факултет на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“, пред сè како кадри што излегоа од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. Секако не смееме да ги забораваме и оние без кои ова немаше да се случи, а тоа се пред сè, академик Рина Павловна Усикова и нејзиниот руски ментор, професорот Самуил Борисович Бернштејн, како и нејзиниот македонски ментор, професорот Блаже Конески. Овде и денес се присутни луѓето кои покажуваат дека мостот помеѓу двата универзитета, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и Универзитетот „М. В. Ломоносов“, помеѓу Скопје и Москва, помеѓу двете земји и двата народа, одлично функционира и до ден денес. Овде и денес се присутни луѓето, кои се гаранција дека оваа врска ќе функционира уште долго и дека ќе поврзува нови и нови генерации македонисти и слависти од двете земји“, истакна ректорот на УКИМ,

проф. д-р Никола Јанкуловски, во своето поздравно обраќање со коешто ја отвори свеченоста.

Н. Е. Сергеј Александрович Баздникин, амбасадор на Руската Федерација во Република Северна Македонија, го повтори ставот дека за руската научна мисла не постои никаква дилема околу постоењето, односно автентичноста и посебноста на македонскиот јазик, како рамноправен јазик во големото семејство на (јужно) словенските јазици. И тој како и Н. Е. Оливера Чаушевска-Димовска, в.д. амбасадор на Република Северна Македонија во Руската Федерација, изрази големо задоволство од ова одбележување. Имено, во рамките на овој јубилеј – 45 години од изучувањето на македонскиот јазик, литература и култура на „Ломоносов“, како дел од големиот јубилеј – 100 години од раѓањето на Конески, се случи и најновата генерација на студенти, идни македонисти и тоа десетта по ред.

На настанот се обратија и деканите на филолошките факултети на МГУ „М. В. Ломоносов“ и на УКИМ, проф. д-р Андреј Александрович Липгарт и проф. д-р Анета Дучевска, а работниот дел на настанот го отвори директорката на МСМЈЛК, проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска. „Емил Бенвенист во вториот том од својата „Општа лингвистика“ пишува дека човек се раѓа двапати: еднаш од своите родители и еднаш во јазикот (...), а јазикот е култура и културата е – јазик! Во името на македонскиот јазик како култура денес се радуваме на еден исклучителен јубилеј 45 години македонистика на Филолошкиот факултет при МГУ Ломоносов. Она што го започна академик Рина Павловна Ускова, инаку долгогодишна учесничка и на летните школи и на меѓународните научни коференции одржани во рамките на МСМЈЛК во Охрид и авторка на повеќе од 100 научни публикации и уметнички преводи од македонски на руски јазик, успешно го допишуваат и академик Ала Шешкен и проф. д-р Елена Верижникова, заедно со лекторите избрани од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, како што тоа некогаш беа: проф. д-р Кирил Конески, проф. д-р Лилјана Минова-Ѓуркова, проф. д-р Илија Чашуле, проф. д-р Кита Бицевска, проф. д-р Красимира Илиевска, проф. д-р Максим Каранфиловски, проф. д-р Емилија Црвенковска, д-р Емил Ниами, Роза Тасевска ... и како што е сегашниот лектор м-р Марија Пандева. Денес сме исправени пред убавиот јубилеј на успешната приказна – 45 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“, која ќе ја допишуваат студентите на најновата генерација македонисти, како и студентите на постдипломските и докторските студии, кои се одлучиле својата надградба да ја остварат преку истражувања и пишувања на магистерски и на докторски тези, на теми од македонскиот јазик и литература“, истакна проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска.

Со свои излагања, во работниот дел на настанот учествуваа: академик Ала Шешкен, проф. д-р Максим Каранфиловски, д-р Елена Верижникова, Роза Тасевска, м-р Марија Пандева и студентите по македонистика на Катедрата за словенска филологија на Московскиот државен универзитет – на сите нивоа, додипломски, постдипломски и докторски студии.

„45 години лекторат по македонски јазик на Катедрата по славистика на Филолошкиот факултет на Московскиот државен универзитет е значаен повод да им искажеме почит на лекторите, на тие несребнично предани на професијата луѓе, професори дојдени на нашиот факултет со длабоки знаења од областа на македонскиот јазик, на македонската литература, на раскошниот фолклор и култура на македонскиот народ. Во плодна соработка со нашите професори, пред сè со истакнатиот македонист Рина Усикова, лекторите по македонски јазик дадоа врвен придонес во успешниот развој на македонистиката на нашиот факултет и во нашата земја. Нашите студенти (македонисти) вработени во различни државни структури, во Руската академија на науките (РАН), во Министерство за надворешни работи, на другите универзитети во Руската федерација, покажаа исклучително солидна подготовка и направија многу успешна кариера. Секако, исказувам и голема благодарност до Меѓународниот Семинар за македонски јазик, литература и култура за соработката и помошта. Во сегашните сложени услови на пандемија, младата лекторка Марија Пандева, успешно ја продолжува традицијата и е многу вешта во изнаоѓањето на новите аспекти во методиката на наставата по македонски јазик и книжевност“, истакна академик Ала Шешкен, во своето излагање. И овој настан беше дел од годишната програма на МСМЈЛК при УКИМ, а се оствари во рамките на богатата програма посветена на големиот јубилеј на великанот Блаже Конески, како дел од Програмата на манифестацијата „2021 – година во чест на Блаже Конески“, под покровителство на Претседателот на Република Северна Македонија, г. Стево Пендаровски, а во координација на Министерството за култура во соработка со Министерството за образование и наука. Настанот медиумски беше исклучително покриен. Во овој извештај ги истакнуваме следните објави:

14 мај 2021 година:

www.biznisvesti.mk

МСМЈЛК при УКИМ одбележува значаен јубилеј

<https://www.biznisvesti.mk/msmjlk-pri-ukim-odbezhuva-znachaen-jubilej/>

www.makfaks.com.mk

45 години изучување на македонскиот јазик и култура на московскиот универзитет „Ломоносов“

<https://makfax.com.mk/kultura/45->

[%d0%b3%d0%be%d0%b4%d0%b8%d0%bd%d0%b8-](https://makfax.com.mk/kultura/45-%d0%b3%d0%be%d0%b4%d0%b8%d0%bd%d0%b8-%d0%b8%d0%b7%d1%83%d1%87%d1%83%d0%b2%d0%b0%d1%9a%d0%b5-%d0%bd%d0%b0-%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d0%b4%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%be%d1%82-%d1%98%d0%b0%d0%b7/)

[%d0%b8%d0%b7%d1%83%d1%87%d1%83%d0%b2%d0%b0%d1%9a%d0%b5-](https://makfax.com.mk/kultura/45-%d0%b8%d0%b7%d1%83%d1%87%d1%83%d0%b2%d0%b0%d1%9a%d0%b5-%d0%bd%d0%b0-%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d0%b4%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%be%d1%82-%d1%98%d0%b0%d0%b7/)

[%d0%bd%d0%b0-](https://makfax.com.mk/kultura/45-%d0%bd%d0%b0-%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d0%b4%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%be%d1%82-%d1%98%d0%b0%d0%b7/)

[%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d0%b4%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%ba](https://makfax.com.mk/kultura/45-%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d0%b4%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%be%d1%82-%d1%98%d0%b0%d0%b7/)

[%d0%b8%d0%be%d1%82-%d1%98%d0%b0%d0%b7/](https://makfax.com.mk/kultura/45-%d0%b8%d0%be%d1%82-%d1%98%d0%b0%d0%b7/)

www.novamakedonija.com.mk

Македонскиот јазик и култура 45 години се изучуваат на универзитетот „Ломоносов“

<https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d0%b4%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%be%d1%82-%d1%98%d0%b0%d0%b7%d0%b8%d0%ba-%d0%b8-%d0%ba%d1%83%d0%bb%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b0-45-%d0%b3%d0%be%d0%b4%d0%b8%d0%bd%d0%b8-%d1%81/>

www.republika.mk

45 години изучување на македонскиот јазик на Московскиот државен универзитет „М.В. Ломоносов“

<https://republika.mk/vesti/kultura/45-godini-izuchuvanje-na-makedonskiot-jazik-na-moskovskiot-drzaven-univerzitet-m-v-lomonosov/>

www.mtm.mk

45 години изучување на македонскиот јазик и култура на московскиот универзитет „Ломоносов“

<https://mtm.mk/kultura/72589-45-godini-izuchuvanje-na-makedonskiot-jazik-i-kultura-na-moskovskiot-univerzitet-lomonosov>

17 мај 2021 година:

www.umno.mk

Македонскиот јазик, литература и култура 45 години се изучуваат на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“

<https://umno.mk/%d0%bc%d0%b0%d0%ba%d0%b5%d0%b4%d0%be%d0%bd%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%be%d1%82-%d1%98%d0%b0%d0%b7%d0%b8%d0%ba-%d0%bb%d0%b8%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%b0%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b0-%d0%b8-%d0%ba%d1%83%d0%bb%d1%82/>

www.denar.mk

МСМЈЛК при УКИМ одбележува значаен јубилеј – 45 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на

https://denar.mk/243511/kultura/msmjlk-pri-ukim-odbezezuva-znacaen-jubilej?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=msmjlk-pri-ukim-odbezezuva-znacaen-jubilej

www.slobodenpecat.mk

Во годината на Конески: УКИМ слави 45 години македонистика на „Ломоносов“

<https://nezavisen.mk/vo-godinata-na-koneski-ukim-slavi-45-godini-makedonistika-na-lomonosov/>

18 мај 2021 година:

www.vecer.mk

Одбележување значаен јубилеј: Македонскиот јазик 45 години се изучува на Московскиот универзитет „М.В. Ломоносов“

<https://www.vecer.press/%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%9A%D0%B5->

%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B0%D0%B5%D0%BD-
%D1%98%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D1%98-
%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE/

19 мај 2021 година:

www.biznisvesti.mk

Одбележан значаен јубилеј: 45 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“

<https://www.biznisvesti.mk/odbelezhan-znachaen-jubilej-45-godini-izuchuvane-na-makedonskiot-jazik-literatura-i-kultura-na-moskovskiot-drzhaven-univerzitet-m-v-lomonosov/>

www.makfax.com.mk

Одбележан значаен јубилеј: 45 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“

<https://makfax.com.mk/kultura/%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BE-%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D0%BD-%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B0%D0%B5%D0%BD-%D1%98%D1%83%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D1%98-45-%D0%B3%D0%BE%D0%B4/>

Видео-материјалот од свеченоста е достапен на следнава врска на youtube на МСМЈЛК: <https://www.youtube.com/watch?v=nh52qPHUhz8>.

2. 6. Промоција на зборникот од Првата зимска школа „Конески на 11 јазици“

Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје на 3 јуни 2021 година, на платформата Зум го промовираше Зборникот „Конески на 11 јазици“ – зборник од Првата зимска школа на МСМЈЛК. Во Зборникот се објавени препеви на песни и преводи на кратки прозни текстови на Конески, остварени од странски македонисти – слушатели на двата напредни курса за литература и за преведување на Зимската школа, со што делови од творештвото на Конески, коишто претходно не беа преведени на сите овие јазици, сега се објавуваат на руски, полски, чешки, словенечки, хрватски, српски, бугарски, италијански, шпански, грчки и турски јазик. Ова е прв зборник на МСМЈЛК, во којшто се објавуваат во толкав обем и на толку јазици препеви и преводи од творештвото на Конески остварени во текот на програмските активности на МСМЈЛК. Промоцијата се одржа виртуелно, на платформата Зум, на 3 јуни 2021 година, со почеток во 12 часот, а со свечена реч ја отвори ректорот на УКИМ, проф. д-р Никола Јанкуловски.

„Околу дваесеттина семинаристи вклучени во работата на курсевите за напредно ниво на лекторските часови по македонска литература и по преведување работеа на исчитување, коментирање и преведување на дел од творештвото на Конески. Од таа интензивна работа на странските македонисти со своите лекторки, излегоа исклучително значајни преводи што се поместени во овој зборник со убав наслов „КОНЕСКИ НА 11 ЈАЗИЦИ“. И така, по само неколку месеци се радуваме, но и се гордееме со зборникот „КОНЕСКИ НА 11 ЈАЗИЦИ“. Радува и фактот што во Зборникот се објавени и текстови со сеќавања за Конески, од странските македонисти: академик Зузана Тополињска, академик Иван Доровски, академик Виктор Фридман и академик Горан Калоѓера. Зборникот „КОНЕСКИ НА 11 ЈАЗИЦИ“ е една убава можност самостојноста, уникатноста и оригиналноста на македонската литература да се доживее, но и да се утврди преку преводите и тоа на 11 јазици направени од семинаристи од напреднатите курсеви на ПРВАТА ЗИМСКА ШКОЛА. И по само неколку месеци од одржувањето на оваа школа, го имаме и Зборникот со тие преводи. Посакувам овој Зборник да има убава, естетска и критичка, рецепција и да поттикне уште нови, други вакви изданија“, истакна ректорот на УКИМ, проф. д-р Никола Јанкуловски.

По ова уследи пригодната реч на директорката на МСМЈЛК при УКИМ, проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска.

„Конески и делото на Конески, беше вградено во целокупната настава што се одвиваше во 10 работни денови не само во групата за литература и не само во групата за преведување на Роза Тасевска (долгогодишен лектор во најголемиот дел од нашите лекторати на странските универзитети и најiskusен лектор на летните школи), туку и во сите останати. Значи, Конески го имавме и преку неговата граматика и преку неговата историја на македонскиот јазик, преку речниците, но и преку неговата поезија/ неговото творештво. Групата за напредното ниво на познавање на македонскиот јазик, што својот интерес го насочува кон изучувањето на македонската литература и кон преведувањето од македонски јазик, кон другите јазици, како еден креативен чин беше составена од професори, преведувачи, докторанди и магистранти по македонистика, како и студенти по македонски јазик и македонска литература. И самиот Конески, има изградено јасна поставка за *преведувањето како слободен творечки чин* во кој како неопходност се наметнува *една мера на изневерување, но во творечка смисла*. Групата која се обидуваше низ слободен творечки чин да го преведе Конески, беше група од нешто помалку од 20-тина вистински вљубеници и познавачи на македонската книжевност. Учесниците во двете групи беа насочени кон исчитувањето и преведувањето на творештвото на Блаже Конески и се работеше на помалку познатите стихови на Конески. Зошто Конески не е само „Тешкото“ и „Везилка“. Конески треба да се спознае и преку некои други негови песни, преку неговите минијатури, но и преку лирските и преку прозните записи, преку неговите песни во проза, преку неговите песни за деца“, истакна таа.

Промотори на Зборникот беа странските македонисти проф. д-р Намита Субиото, од Филозофскиот факултет на Универзитетот во Љубљана (Република Словенија), која ја продолжува работата на проф. д-р Драги Стефанија и на тој начин ја зацврстува македонистиката на овој универзитет и проф. д-р Даниела Костадиновиќ, од Филозофскиот факултет на Универзитетот во Ниш (Република Србија), која ја продолжува работата на полето на македонистиката на овој универзитет на проф. д-р Мирољуб Стојановиќ.

Свое учество на промоцијата имаа и лектори по македонски јазик, литература и култура на неколку универзитети: м-р Марија Пандева на МГУ „Ломоносов“ (Руска Федерација), м-р Марина Цветаноска на Истанбулскиот универзитет (Република Турција) и м-р Биљана Стојановска на Универзитетот во Риека (Република Хрватска). Потоа, семинаристите на Првата зимска школа на МСМЈЛК при УКИМ прочитаа свои препеви на песни и преводи на кратки прозни текстови од Конески, објавени во Зборникот. И така на оваа промоција, оддекна Конески на руски, полски, чешки, словенечки, хрватски, српски, бугарски, италијански, шпански, турски и грчки јазик.

Промоцијата медиумски беше одлично покриена. Во оваа пригода ги истакнуваме само неколкуте од бројните објави:

31. 5. 2021 година:

www.mkd.mk

Зборник „Конески на 11 јазици“

<https://www.mkd.mk/kultura/knizhevnost/zbornik-koneski-na-11-jazici>

www.denar.mk

МСМЈЛК при УКИМ ќе го промовира зборникот „Конески на 11 јазици“

<https://denar.mk/244363/kultura/msmjlk-pri-ukim-ke-go-promovira-zbornikot-koneski>

www.novamakedonija.mk

УКИМ ќе го промовира зборникот „Конески на 11 јазици“

<https://www.novamakedonija.com.mk/zivot/kultura/%D1%83%D0%BA%D0%B8%D0%BC-%D1%9C%D0%B5-%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%B0-%D0%B7%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%82-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%81/>

www.faktor.mk

МСМЈЛК при УКИМ го промовира зборникот „Конески на 11 јазици“

<https://faktor.mk/msmjlk-pri-ukim-go-promovira-zbornikot-koneski-na-11-jazici>

03. 06. 2021 година:

„Виртуелна промоција на зборникот *Конески на 11 јазици*“:

www.novamakedonija.mk

<https://www.novamakedonija.com.mk/zivot/kultura/%d0%b2%d0%b8%d1%80%d1%82%d1%83%d0%b5%d0%bb%d0%bd%d0%b0-%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%bc%d0%be%d1%86%d0%b8%d1%98%d0%b0-%d0%bd%d0%b0-%d0%b7%d0%b1%d0%be%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%d0%be%d1%82-%d0%ba%d0%be/>

www.makpress.mk

<https://makpress.mk/Home/PostDetails?PostId=415178>

www.a1on.mk

<https://a1on.mk/culture/virtualna-promocija-na-zbornikot-koneski-na-11-jazici/>

www.makpress.mk

„Зборникот *Конески на 11 јазици* од Првата зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик“

<https://makpress.mk/Home/PostDetails?PostId=415284>

04. 06. 2021 година:

www.nezavisen.mk

„Зборникот *Конески на 11 јазици*: Стручен и културолошки предизвик“

<https://nezavisen.mk/zbornik-koneski-na-11-jazici-struchen-i-kulturoloshki-predizvik/>

www.vecerpress.mk

„Промовиран зборникот од Првата зимска школа на МСМЈЛК: Стихови и мисли на Блаже Конески се прочитаа на 11 јазици“

<https://www.vecer.press/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD-%D0%B7%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BE%D0%B4-%D0%BF%D1%80%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D1%88/>

Видео записот од промоцијата е достапен на следнава врска (на youtube на МСМЈЛК):

<https://www.youtube.com/watch?v=RqqjAXrbS3w>

2. в. 35 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Факултетот за литература на Истанбулскиот универзитет

Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, одбележа уште еден голем јубилеј – 35 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Факултетот за литература на Истанбулскиот универзитет.

Така, на 11 јуни 2021 година, со почеток во 10 часот, преку платформата Зум се одржа свечен настан посветен на лекторатот по македонски јазик во Истанбул.

Настанот го отвори ректорот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (УКИМ), проф. д-р Никола Јанкуловски.

„Честа, задоволството и радоста се големи, затоа што јубилејот 35 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Истанбулскиот универзитет не се случува како резултат на миговни случајности или сплет на околности. Се случува како резултат на историската и на судбинската поврзаност помеѓу двете култури – македонската и турската, помеѓу двата народа, помеѓу двете земји, а не помалку и помеѓу двата универзитета. Поврзаност којашто е дамнешна и се потпира на традиција којашто е клучен сегмент на нашите културни идентитети. Ова не е флоскулна или клишеизирана, уводна констатација, туку е непобитен факт. Впрочем, не може, а да не се потсетиме дека постариот од светите браќа, сесловенските просветители и наши патрони – Константин – Кирил Филозоф, се школувал токму во прочуената Магнаурска школа, во денешен Истанбул – таму ги стекнал знаењата, коишто му овозможиле да го оствари подвигот да му даде и слово и знаење на словенскиот род.

Исто така, непобитен е фактот дека сме споделувале и заеднички сме осознавале историски лекции низ вековите, иако под влијание на општествените и политичките бранувања, неретко и на различни позиции. Но и во таквите околности, упатеноста и поврзаноста на културните кодови била непобитна. Илустративна потврда на тоа е и што еден од корифејите на македонската преродба и основоположник на македонската современа поезија, Константин Миладинов, чијшто живот завршил во Истанбул, исто како и на неговиот брат Димитрија, антологиската песна „Тга за југ“, напишана во Москва, ја започнува со стиховите: „Орелски крилја как да си метнеш / и в наши стърни да си прелетнеш! / На наши места ја да си идам, / да видам Стамбол, Кукуш да видам...“ И за него, Стамбол, односно Истанбул, пред сè како културно, а не толку како политичко одредиште, бил меѓу „нашите места“ заедно со Кукуш, Охрид, Струга... Но, од друга страна, исто толку важна, илустративна потврда се на пример патеписните записи на Евлија Челебија, коишто до денес се едни од најзначајните сведоштва за особеностите на македонската култура во важен историски моментум, како и мемоарските записи на Тахсин Беј во коишто ја „објаснува“ тогашна Македонија, а коишто и денес се клучни за македонската историографија. Впрочем, нејзините сознанија за еден не мал историски период се потпираат токму на турските документи, вклучително и на турските дефтери, коишто сведочат за македонската посебност на овие простори, низ вековите. Но, во исто време, тие и севкупниот историски трезор на Истанбул се и појдовни точки за турската историографија, којашто неминовно говори за она што е дел од историскиот континиум на денешната современа македонска држава.

Сето она што се случувало низ вековите, не само што оставило трага, туку воспоставило и нераскинливи културни синтези. За тие синтези да се согледаат, се чини, доволно е одново да се осврнеме кон великиот

научен опус на Конески – во своите трудови, тој континуирано укажуваше на тоа дека турцизмите кои имаат неутрално обележје и понатаму ќе се применуваат и ќе опстанат во македонскиот јазик, по нивниот дамнешен продор, заради историската поврзаност помеѓу двете култури. И така и би – оваа тенденција трае и денес, додека турцизмите коишто немаат неутрално обележје егзистираат добивајќи стилска маркираност. Впрочем, да не заборавиме дека во првиот Речник на македонскиот јазик, во којшто Конески го оствари својот редакциски влог има над 3000 турцизми, од коишто не малку се присутни и во поезијата на Конески, којашто сведочи и придонесува за нивната присутност во живата македонска реч.

Оттука, отворањето на лекторатот по македонски јазик во Истанбул пред 35 години е историски логична последователност на нашата непобитна поврзаност – клучна фаза на нашето културно содејствување и взаемно почитување на двете култури по историските преплетувања. Оттука, се чини и не можеше во посоодветно време да се случи овој јубилеј – во годината во чест на Блаже Конески“, истакна проф. д-р Никола Јанкуловски.

Свои обраќања имаа и генералниот конзул на Република Северна Македонија во Република Турција, д-р Актан Аго. Осврнувајќи се на овој голем и исклучително значаен јубилеј којшто се случува во годината кога се одбележуваат 100 години од раѓањето на великанот Блаже Конески, пред учесниците на настанот се обратија и деканот на Факултетот за литература на Истанбулскиот универзитет, проф. д-р Хајати Девели и деканката на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на УКИМ, проф. д-р Анета Дучевска.

Деканот Девели истакна дека е горд на 35-годишнината од постоењето на Лекторатот. Се наврати на историјатот и рече дека на почетокот, на тогашната Катедра на западни јазици, македонскиот јазик бил единствен словенски јазик кој се изучувал, за подоцна да се формира и одделна Катедра. Ги спомена сите лектори кои се заслужни и кои со својата работа придонеле во градењето на лекторатот во изминатиите три и пол децении.

Деканката на Филолошкиот факултет Дучевска, пак, истакна дека самиот факт што 35 години лекторат на еден словенски јазик постои во несловенска средина, укажува и за заложбите на нашиот универзитет, заклучувајќи дека 1970-тите и 1980-тите години на УКИМ биле плодни децении на посветеност и работа да основа вакви лекторати и да ги одржува.

Во вториот дел од настанот свои излагања имаа директорката на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ (МСМЈЛК), проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска, на тема: „Конески – мостот помеѓу двата универзитета, помеѓу Скопје и Истанбул, помеѓу двете земји и двата народа“ и раководителката на Катедрата за словенски јазици и литература, во чии рамки е Катедрата за македонски јазик и книжевност на Истанбулскиот универзитет, проф. д-р Емине

Инанир, на тема: „35 години изучување на македонскиот јазик во Истанбул, во светлина на 100 години од раѓањето на Блаже Конески“.
„Дали овој мост не се доизградува и со приказните од 20 век, онаа на Јахја Кемал Бејатли и онаа на Блаже Конески?

Имено, триесет години по смртта на Јахја Кемал Бејатли, ќе се постави спомен-плоча во неговиот роден град, во непосредна близина на неговиот роден дом, во аулата на Филолошкиот факултет кој го носи името „Блаже Конески“. Така се прегрнуваат двете водечки фигури во своите национални литератури и култури, турската и македонската. Со тоа родниот град Скопје, ќе го удостои својот син Бејатли, а оваа спомен плоча заедно со онаа на Браќата Миладиновци вдомена на четвртиот кат на Факултетот за литература во Истанбул, продолжуваат да траат до/во вечноста. Конески, му даде свој печат на тој мост и преку книгата избрана поезија во препев на турски на Неџати Зекирија, која излегува во 1981 година под наслов „Везење на ѕвездите“ (Истанбул: Џем, 1981), истата година кога Конески, станува добитник на „Златниот венец“ на Струшките вечери на поезијата. Кратка воведна реч кон овој избор под наслов „Љубов кон една книга“ напиша истакнатиот турски поет Фазил Хисни Дагларџа, инаку и тој добитник на „Златниот венец“ на Струшките вечери на поезијата, но во 1974 година, пришто го потенцира следново: „Поетите, при раѓањето свое, во своите дланки ги носат првите стихови. Што и да прават во животот, тие стихови не исчезнуваат од нивните дланки. Бидејќи поезијата е нивна единствена преокупација, поетите со своите волшебни инструменти ги доловуваат најдалечните атоми што не се достапни за кој и да е редактор“.

„Ете, мојот драг творец Блаже Конески, спаѓа во редот на ретките вакви среќници“, поентира Дагларџа во книгата „Светската критика за делото на Конески“ (Скопје: 2021, 81-82)

Па така во оваа значајна годишнина – 35 години (од академската 1985/86 година) од изучувањето на македонскиот јазик, литература и култура на Истанбулскиот универзитет, ја додаваме и оваа – 40 години (од 1981 година) од излегувањето на книгата грст стихови од Конески „Везење на ѕвездите“ на турски“, истакна проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска, директорката на МСМЈЛК при УКИМ.

Со свои излагања за работата на лекторатот по македонски јазик во Истанбул, настанот го збогатија и некогашниот лектор по македонски јазик на Истанбулскиот универзитет, проф. д-р Гордана Алексова и тогашниот лектор, м-р Марина Цветаноска.

Во тоа време актуелниот лектор во Истанбул, м-р Марина Цветаноска, нагласи дека има голема поддршка од Факултетот во Истанбул, меѓу кои најзаслужна е раководителката на Катедрата за македонски јазик и книжевност, проф. д-р Ѓонул Узели, која е пресретлива за сите нејзини проблеми. Цветаноска соопшти дека на почетокот на нејзиниот мандат, во 2016/2017 година, имала 26 студенти и еден предмет. „Бројот во наредните години фрапантно расте. Од еден предмет, денес имаме пет предмети, од воведен до напреден македонски, средно рамниште, преведување и секако, вербален македонски јазик. Предметите

се изборни и отворени за сите катедри, како и за докторанди и за магистранти на Факултетот. Пред пандемијата имаше околу 130 студенти. Деканот и раководството на Универзитетот вложуваат несебични напори предметите по македонски да бидат застапени и Катедрата да биде вклучена во сите настани“, истакна м-р Цветаноска.

Своите искуства ги пренесе и д-р Гордана Алексовска, која во Истанбул била лектор од 1995 до 1999 година. Во тие четири години, рече таа, Лекторатот бележи огромна популарност кај студентите – не само од тамошниот Факултет за литература, туку и од други факултети на Универзитетот во Истанбул, како и од потомците на иселеници од нашата земја со турско потекло. „Беше убава можност за продлабочување на двете поврзани култури“, истакна д-р Алексовска, која во оваа пригода се заблагодари постхумно на тогашниот амбасадор во Република Турција, Трајан Петровски, инаку неодамна починат, за неговиот придонес во административното оформување на Лекторатот во Истанбул.

Особено радува што свое учество и на овој настан имаа студенти коишто го изучуваат македонскиот јазик на Истанбулскиот универзитет – Ајтен Атмаца, којашто настапи со песната „Убавите жени“ и Сила Екин со песната „Пеперуга“ од Блаже Конески.

Овој значаен јубилеј – 35 години македонистика на Истанбулскиот универзитет, којшто се одбележува во годината кога се чествува стогодишнината од раѓањето на Конески е уште еден показател на одличната соработка меѓу УКИМ и Истанбулскиот универзитет, како и на мостот помеѓу двете земји и култури, што обврзува и понатаму да се создаваат и поддржуваат нови генерации проучувачи на македонскиот, но и на турскиот јазик, литература и култура во двете земји.

Настанот медиумски беше исклучително покриен. Во оваа пригода ги истакнуваме следните објави:

07. 06. 2021 година:

www.biznisvesti.mk

МСМЈЛК при УКИМ одбележува уште еден голем јубилеј – 35 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Истанбулскиот универзитет

<https://www.biznisvesti.mk/msmjlk-pri-ukim-odbelezhuva-ushte-eden-golem-jubilej-35-godini-izuchuvane-na-makedonskiot-jazik-literatura-i-kultura-na-istanbulskiot-univerzitet/>

www.netpress.com.mk

35 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Истанбулскиот универзитет

<https://netpress.com.mk/35-godini-izuchuva-e-na-makedonskiot-azik-literatura-i-kultura-na-istanbulskiot-univerzitet/>

www.mkd.mk

35 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Истанбулскиот универзитет

<https://www.mkd.mk/makedonija/obrazovanie-i-zdravstvo/35-godini-izuchuvanje-na-makedonskiot-jazik-literatura-i-kultura>

08. 06. 2021 година:

www.repubilka.mk

Лекторатот по македонски јазик во Истанбул прославува 35 години од постоењето

<https://republika.mk/vesti/kultura/lektoratot-po-makedonski-jazik-vo-istanbul-proslavuva-35-godini-od-postoenjeto/>

www.faktor.mk

МСМЈЛК при УКИМ одбележува уште еден голем јубилеј – 35 години изучување на македонскиот јазик, литература и култура на Истанбулскиот универзитет

<https://faktor.mk/msmjlk-pri-ukim-odbelezuva-ushte-eden-golem-jubilej---35-godini-izuchuvanje-na-makedonskiot-jazik-literatura-i-kultura--na-istanbulskiot-univerzitet>

www.vecer.mk

Македонскиот јазик 35 години се изучува на Истанбулскиот универзитет

<https://www.vecer.press/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%BE%D1%82-%D1%98%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%BA-35-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D0%B5-%D0%B8%D0%B7%D1%83%D1%87%D1%83%D0%B2%D0%B0/>

11. 06. 2021 година:

www.kanal5.com.mk

Одбележани 35 години од изучувањето на македонскиот јазик на Универзитетот во Истанбул

<https://kanal5.com.mk/odbelezhani-35-godini-od-izuchuvanjeto-na-makedonskiot-jazik-na-univerzitetot-vo-istanbul/a478934>

www.mia.mk

Одбележани 35 години од изучувањето на македонскиот јазик на Универзитетот во Истанбул

<https://mia.mk/odbelezhani-35-godini-od-izuchuva-eto-na-makedonskiot-azik-na-univerzitetot-vo-istanbul/>

МТВ: 35 години македонистика во Истанбул

<https://www.youtube.com/watch?v=rX3AodADAi8>

Овој настан е поставен и на youtube:

35 години македонистика на Истанбулскиот универзитет

<https://www.youtube.com/watch?v=VHCjdUUWTgs>

3. 54-ТА ЛЕТНА ШКОЛА

(од 15 август до 2 септември 2021 година)

54 - летна школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура се одржа од 15. 08. 2021 година до 02. 09. 2021 година, во Конгресниот центар во Охрид.

54 - летна школа беше отворена на 16. 08. 2021 година, со обраќањето на г. **Стево Пендаровски, претседател на Република Северна Македонија**, а свои обраќања имаа и **ректорот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, проф. д-р Никола Јанкуловски**, како и **директорот на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска.**

На оваа Летна школа учествуваа 36 стипендисти од 15 земји. Учесниците беа предложени од страна на лекторатите и на центрите каде што се изучува македонскиот јазик, литература и култура и по препорака на лекторите и универзитетските професори. Оваа година на летната школа учествуваа магистранти од областа на македонистиката и славистиката, преведувачи и студенти кои го изучуваат македонскиот јазик, литература и култура, а дел од нив во своите научни истражувања особено внимание посветуваат на македонистиката.

Учесниците имаа можност да го изучуваат или да го усовршуваат македонскиот јазик преку лекторски вежби, кои се одржува секој работен ден во траење од 18 дена во период од 9:00 до 12:30 часот. Учесниците беа поделени во лекторски групи според три степени на познавање на македонскиот јазик.

Лекторската група за основен почетен степен (A1) имаше вкупно **9 семинаристи**. Во оваа група учесниците беа главно од несловенско потекло. Учесниците во оваа група студираат или студирале некој словенски или балкански јазик. Според лекторката **м-р Марија Пандева**, главен учебник за потребите на наставата бил „Тешкото“ од Симон Саздов, а се користеле материјали од „Божилак“ од Искра Пановска-Димкова и Татјана Гочкова-Стојановска, како и од Граматиката на Блаже Конески и Општата граматика на македонскиот јазик од група автори. Студентите ги научија формите на сегашното, на идното и на минатото време и нивната употреба, како и именките, придавките и кратките и долгите заменски форми. Најголем предизвик, за сите странски студенти кои го изучуваат македонскиот јазик е членот. Студентите од оваа група многу амбициозно и успешно се заангажираа заедно да преведуваат песни на македонски јазик.

Освен со граматиката на македонскиот јазик, според Пандева, студентите се запознале и со македонската култура, особено со убавините на оваа земја, се заинтересирале за истражување на мапата на Македонија, притоа користејќи ја ново усвоената лексика, се запознале со македонската музика и актуелната музичка сцена, ги изгледале македонските краткометражни филмови „Пепи и Муто“ и „Налепница“ од

Георги Унковски и секако, се запознале со великанот Блаже Конески, кој долго време ќе им остане во сеќавање.

Курсот за напреднати почетници (A2) го предводеше проф. д-р **Борче Арсов**. Во групата годинава имаше вкупно **8 семинаристи**. Како главно учебно помагало, според лекторот Арсов, се користел учебникот „Тешкото“. Дополнително се користеле и многу други материјали од други учебници за македонски јазик за странци, како и специјални и оригинални вежби однапред подготвени од страна на самиот лектор. Часовите во рамки на лекторите биле организирани во неколку дела: граматика, слушање и разбирање, зборување и пишување.

Интересот на семинаристите за македонскиот јазик, литература и култура бил особено голем, а тоа се забележувало и преку нивната редовност на лекторските вежби, преку вклученоста на наставата, како и преку напорот и желбата македонскиот јазик да го користат во секоја пригода за време на лекторските вежби, но и на заедничките дружења со семинаристите од сите групи.

Средниот курс (B1) го водеше проф. д-р **Гордана Алексова**, а во работата на групата учествуваа **10 семинаристи**. Во фокусот биле повеќе граматички, конверзациски и лексички вежби. Според извештајот на лекторката, курсот се изведувал главно, според содржините од прирачникот *Лозје* од Гордана Алексова. Работата на часовите се одвивала во активна наставна атмосфера, а учесниците се интересирале и за многу јазични и културолошки прашања надвор од содржините на прирачникот. И покрај тоа, акцентот бил ставен на морфолошки, морфосинтаксички, синтаксички и лексиколошки теми.

Учебникот „Лозје“ нуди богати комуникациски содржини во функција на соодветните лингвистички теми, сообразни со современите глобални состојби од областа на културата, образованието, екологијата, економијата, туризмот итн., па разнообразноста на учесниците во однос на изворниот јазик и на културолошката позадина не претставува пречка во текот на часовите.

Наставата се изведувала во исклучително позитивна комуникациска и работна атмосфера, а кандидатите покажувале постојан интерес за работа, што се потврди и со нивното редовно и потполно присуство.

Напредниот курс за јазик го водеше доц. д-р **Бобан Карапејовски**, а овој курс го посетуваа **4 слушатели**. Според извештајот на лекторот, како основно помагало беше користен учебник за македонски јазик за странци за напреднато рамниште „Златоврв“ од авторката Анета Дучевска. Исто така, беше користена и Граматиката за странци, како и прирачникот „Македонски јазик за странци“ од Лилјана Минова-Гуркова. Се користеа и други авторски текстови и вежби, особено други содржини од областа на синтаксата и на стилистиката.

Со оглед на тоа што семинаристите се предавачи или изучувачи на македонскиот јазик, но и лингвисти со поширок интерес, лекторските часови биле конципирани така што, покрај учебниците и готовите материјали за вежби, се воделе дискусии на различни јазични теми, кои помогнале и за збогатување на лексичкиот и фразеолошки фонд на

учесниците, вежбање конверзација во реални околности, но и за подлабоко запознавање со македонскиот јазик од една страна, но и со балканскиот и со словенскиот контекст во кој се наоѓа од друга страна, како и со извесни споредбени паралели со јазиците од кои доаѓаа учесниците.

Курсот за напреднати преведувачи и литерати го подготвија и го реализираа лекторките Роза Тасевска и проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска, а овој курс го посетуваа **5 слушатели**.

Според извештајот на лекторката Роза Тасевска, на годинешнава Летна школа бил преведен дел од книгата „Разговори со Конески“ водени од Цане Андреевски, со што е даден уште еден мал придонес во одбележувањето на стогодишнината од раѓањето на Блаже Конески. Оваа година, според програмата на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, се реализираа сите предвидени предавања и тоа од различни области, од страна на универзитетски професори и истакнати научни работници.

Во областа на јазикот предавањата ги реализираа:

доц. д-р ГОРДАНА АЛЕКСОВА: ЗА СТИЛИСТИКАТА ВО ГРАМАТИКАТА И

ЗА НЕКОИ СТИЛЕМИ ВО ПОЕЗИЈАТА НА КОНЕСКИ,

проф. д-р ЕЛЕНА ЈОВАНОВА-ГРУЈОВСКА: ОДНОСОТ НА РЕДАКТОРОТ КОНЕСКИ КОН ЛЕКСИКАТА СО СУБЈЕКТИВНАТА ОЦЕНКА ВО РЕЧНИКОТ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК и

проф. д-р СТАНИСЛАВА-СТАША ТОФОСКА: БЛАЖЕ КОНЕСКИ И ЈАЗИЧНАТА НОРМА

Во областа на литературата и културата предавањата ги реализираа:

проф. д-р МАЈА ЈАКИМОВСКА-ТОШИЌ: БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА МЕДИЕВИСТИЧКИ ТЕМИ,

проф. д-р ИСКРА ТАСЕВСКА ХАЌИ-БОШКОВА: БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОД 19 ВЕК,

проф. д-р ЛИДИЈА СТОЈАНОВИЌ-ЛАФАЗАНОВСКА: БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА ЗБОРНИКОТ НА МИЛАДИНОВЦИ,

академик КАТИЦА КУЛАВКОВА: ПОЕТИКАТА НА ПРОЗАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ: ЖАНРОВСКИ И СТИЛСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ,

проф. д-р ЉУДМИЛ СПАСОВ: ОЧИ В ОЧИ СО БЛАЖЕ КОНЕСКИ,

проф. д-р АНА МАРТИНОСКА: БЛАЖЕ КОНЕСКИ КАКО ИНСПИРАЦИЈА,

проф. д-р ЕЛИЗАБЕТА ШЕЛЕВА: БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО 21 ВЕК,

проф. д-р ВЕНКО АНДОНОВСКИ: АПОКРИФНОТО ПОТЕКЛО НА ПОИМИТЕ „СИЛА“, „БОГ“ И „ОСТРАСТЕНОСТ“ ВО ЕПСКО-ЛИРСКИТЕ ПЕСНИ НА КОНЕСКИ и

проф. д-р ЃОКО ЃОРГЕВСКИ: ПРЕПРОЧИТУВАЊЕ НА „МОЛИТВА“ ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ НИЗ ПРИЗМАТА НА ПСАЛТИРСКИОТ ПРОЛОГ

Во рамките на 54-та летна школа се одржаа и неколку промоции, како и тркалезна маса на тема „Блаже Конески во наставата по македонски јазик, литература и култура на странските универзитети“ (види <https://a1on.mk/culture/trkalezna-masa-blazhe-koneski-vo-nastavata-po-makedonski-jazik-literatura-i-kultura-na-stranskite-univerziteti/> и <https://www.youtube.com/watch?v=7SdpkYA0zHQ>).

Програмата на 54-та летна школа беше збогатена и со курсот за народни ора, кој го реализираше Благоја Јованоски од АКУД „Мирче Ацев“, според интересот на учесниците.

Сите предавања како видео-записи, но и како PDF и PowerPoint материјали беа (се) поставени на **интернет-страницата** на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура на УКИМ

(http://www.ukim.edu.mk/mk_content.php?meni=200&glavno=34), а секојдневно беа постирани и на ФБ профилот на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура (<https://www.facebook.com/msmjlk/>).

И оваа година, како и претходните, во реализација на предвидените активности на 54-та летна школа, беа вклучени повеќе единици на УКИМ, меѓу кои: Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Институтот за македонска литература, Православниот богословски факултет и Македонската академија на науките и уметностите.

На крајот беше спроведена анкета во која слушателите даваа мислења, сугестии, пофалби и критики. Повеќето од семинаристите беа исклучително задоволни од програмата на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, но и од нејзината реализација на далечина, а особено од можноста да ги усовршат и да ги збогатат своите знаења од областа на македонистиката.

За 54-та летна школа имаше постојано прилози во сите медиуми при што во овој извештај ги издвојуваме следниве:

<https://www.biznisvesti.mk/54-letna-shkola-i-48-megunarodna-nauchna-konferentsija-na-megunarodniot-seminar-za-makedonski-jazik-literatura-i-kultura-pri-univerzitetot-sv-kiril-i-metodij-vo-skopje-od-15-avgust-do-5-septemvri-2/>

<https://www.novamakedonija.com.mk/zivot/kultura/%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%83-80-%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8-%D0%B8-%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8-%D1%9C%D0%B5-%D0%B7%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%83/>
<https://umno.mk/40-uchesnici-od-15-zemji-na-megjunarodniot-seminar/>

<https://www.mkd.mk/makedonija/obrazovanie-i-zdravstvo/pendarovski-pobara-da-se-otvorat-i-novi-lektorati-po-makedonski>
<https://www.youtube.com/watch?v=NaxYz7Ij9mE>
<https://www.publicitet.mk/vo-potraga-po-trajната-ubavina/item/18005-sbs-megjunarodniot-seminar-za-makedonski-jazik-literatura-i-kultura-vo-znakot-na-golemiot-blazhe-koneski>
<https://www.youtube.com/watch?v=LMp9sB-C2mQ>

4. 48-ТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

(3 и 4 септември 2021 година)

XLVIII Меѓународна научна конференција се одржа на 3 и 4 септември 2021 година, комбинирано, поточно во живо во Конгресниот центар на УКИМ и онлајн т.е. на платформата Зум. Координатори беа проф. д-р Сташа Тофоска (за лингвистичката секција) и проф. д-р Трајче Стамески (за секцијата за Литература и култура). Учество зедеа 70-тина домашни и странски македонисти, слависти и балканисти.

Главната тема на која се работеше гласеше: **100 ГОДИНИ ОД РАЃАЊЕТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ – СТОЖЕР НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА**

Образложение: Лингвистичкото, литературно-историското и поетското дело на Блаже Конески е од огромно значење за македонскиот јазик, за македонскиот идентитет и за македонската национална култура. Како дело во кое се вградени длабоки хуманистички идеали и научни достигнувања, тоа е препознато и признато и од светската академска јавност, како значајно и вредно остварување во рамките на светското културно наследство. Токму затоа 100-годишнината од неговото раѓање е еден од настаните за одбележување и на УНЕСКО за 2021 година. Во таа насока, главната тема на Научната конференција на МСМЈЛК во 2021 година му е посветена токму на Блаже Конески, како централна фигура на македонската култура, лингвистика и книжевност во 20 век. Сметаме дека неговиот грандиозен научен и поетски опус бил и ќе биде инспирација за многу творци од областа на македонистиката и на славистиката, од областа на лингвистиката и на литературната наука, на сегашните и на идните поети и писатели.

**4. а. Теми на лингвистичката секција
(Координатор: проф. д-р СТАНИСЛАВА-СТАША
ТОФОСКА)**

**1. Лингвистичките трудови на Блаже Конески, како инспирација
за проучување на македонскиот јазик**

Во рамките на лингвистичката секција се прифаќаат теми што се однесуваат на лингвистичките трудови на Конески за македонскиот јазик или пак се инспирирани од нив. Темите може да претставуваат: истражувања од сите области на јазикот (современ македонски јазик, историја и дијалектологија на македонскиот јазик, балканистика), кои се однесуваат на сите аспекти на неговото проучување (фонетика, фонологија, морфологија, синтакса, семантика, лексикологија, зборообразување, фразеологија, стилистика и друго), како и лингвистичка анализа на преводите и препевите на Конески од други јазици на македонски јазик.

2. Македонскиот јазик наспроти другите јазици

Во рамките на постојаната тема на Научната конференција *Македонскиот јазик наспроти другите јазици* се прифаќаат теми што претставуваат проучувања на содржини од различни области на македонскиот јазик (фонетика, фонологија, морфологија, синтакса, семантика, лексикологија, зборообразување, фразеологија, стилистика и друго), а се однесуваат на современиот македонски јазик или се од областа на историјата и дијалектологијата на јазикот. Темите може да се однесуваат само на македонскиот јазик или да претставуваат контрастивно истражување на македонскиот, наспроти некој друг словенски или несловенски јазик.

**3. б. Теми на секцијата Литература и култура
(Координатор: проф. д-р ТРАЈЧЕ СТАМЕСКИ)**

**1. Уметничкиот и книжевно-научниот универзум на Блаже
Конески**

Блаже Конески е еден од клучните творци на првата генерација на македонски поети, чие поетско творештво е од огромното значење за сите фази во развојот на современата македонска книжевност. Неговата поетика на едноставност, непосредност, спонтаност е проникната од длабоки метафизички, рефлексивни и лирско-медитативни синтетици на стварноста, поради што неговата поезија се доживува како уникатно книжевно-естетско и јазично искуство. Имајќи ги во предвид актуелноста и перманентното влијание на творештвото на Конески во различните сфери во македонската книжевност, наука и култура, целта на

конференцијата е презентирање на современи книжевно-теориски толкувања и пристапи кон уметничкото и научното дело на Конески од перспектива на хуманистичките науки и филозофските, социолошките и психолошките рецепции на поетското дело на Конески, од аспект на општествените науки и уметности. Со оглед на комплексноста на книжевното и научното дело на Конески, во рамки на темата ќе се обидеме да ги истражине следните проблемски подрачја:

- Поезијата на Конески
- Конески и расказот
- Есеистиката на Конески,
- Публицистиката на Конески
- Конески и книжевниот превод
- Конески и книжевната критика
- Конески и македонскиот фолклор
- Поп културата за Конески

2. Македонската литература и култура наспроти другите литератури и култури

Во рамките на оваа тема ќе се обидеме да ги согледаме современите книжевно-теориски, книжевно-историски и компаративни проучувања и рецепции на делата од македонската книжевна продукција, во контекст на слични книжевно-естетски и поетички тенденции во јужнословенските и европските литератури, како и научните согледувања на интеркултурните и интермедиијалните проникнувања, импулси и врски помеѓу македонската култура и другите култури.

Конференцијата имаше исклучителна медиумска покриеност и во овој извештај ги издвојуваме следниве:

<https://www.publicitet.mk/kultura/item/18048-vrvni-stranski-slavisti-kje-uchestvuvaat-na-48-megjunarodna-nauchna-konferencija-na-msmjlk-pri-ukim>
<https://www.ohridnews.com/tofoska-me-unarodnata-nauchna-konferenci-a-vo-ohrid-ovozmozhuva-ponatamoshno-istrzhuva-e-i-afirmaci-a-na-makedonskiot-azik-literatura-i-kultura/>
<https://www.mkd.mk/kultura/vrvni-stranski-slavisti-na-megjunarodniot-seminar-za-makedonski-jazik>
www.umno.mk (<https://umno.mk/megjunarodna-konferencija-posvetena-na/>)
<https://www.youtube.com/watch?v=qmbhgwzxmPo>

Одржувањето на 54 - летна школа и 48-та Меѓународна научна конференција како дел од Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, како и секоја година е во организација на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а соодветна финансиска

подршка дава и Министерството за култура на Република Северна Македонија. Семинаристите посебно ја истакнуваат својата благодарност кон Универзитетот, бидејќи им овозможува извонредни услови за нивно усовршување и тоа преку настава во живо. Оваа година успешноста на реализацијата на целокупната предвидена програма и на 54-та летна школа и на 48-та Меѓународна научна конференција лежи и во Информатичката служба при Универзитетот.

5. РАБОТАТА НА ЛЕКТОРАТИТЕ

Во учебната 2020/2021 година, работеа 7 лекторати по македонски јазик на универзитетите во странство, под управа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Тоа се лекторатите во: Р. Турција (Истанбул), Р. Унгарија (Будимпешта), Р. Полска (Краков и Сосновјец), Руската Федерација (Москва), Р. Хрватска (Риека) и Р. Франција (Париз). Треба да се спомене и лекторатот во Ниш, каде лекторот се избира по препорака на ректорот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и таа должност веќе четири години ја обавува м-р Моника Илкова.

Во 2021 година, беа реализирани Конкурсите за избор на лектори по македонски јазик во Р. Турција (Истанбул), Р. Унгарија (Будимпешта), Р. Полска (Краков), Руската Федерација (Москва) и Р. Романија (Букурешт).

Во 2021 година се избра и лектор по македонски јазик во Анкара, Р. Турција на државниот Универзитет во Анкара, за кој чекаме дозвола за работа и отворање на лекторат од/на тамошниот Универзитет.

Во продолжение ги доставуваме и извештаите за работата на овие лекторати.

5. а. Лекторат во Сосновјец

Според извештајот на лекторот **Никола Илиевски** во лекторатот **во Сосновјец (Полска)** македонскиот јазик се изучувал на повеќе нивоа и тоа:

- Во прва година, студентите на славистика го изучувале македонскиот јазик како втор главен предмет (**7 студенти**). Тие имале четири часа неделно македонски јазик, 2 часа по граматика и пишување, 1 час за разбирање на пишан и на говорен текст и 1 час за конверзација.
- Во втора година, студентите на славистика го изучувале македонскиот јазик како втор главен предмет (**7 студенти**). Тие имале четири часа неделно.
- Студенти од втора година на Катедрата за славистика од втор циклус на студии, слушаа македонски јазик како втор главен предмет. Во таа група настава посетуваа 4 студенти. Тие имаа три часа неделно македонски јазик, 2 часа граматика на современиот македонски јазик и 1 час конверзација.

5. б. Лекторат во Истанбул

Според извештајот на лекторката м-р **Марина Цветаноска** во лекторатот на **Истанбулскиот универзитет**, македонскиот јазик се изучувал според следниве податоци:

- Вовед во македонскиот јазик II – 26 студенти;
- Македонски јазик II – 14 студенти;
- Напреден македонски јазик II – 22 студенти;
- Преведувачки апликации на македонски јазик II – 5 студенти.

Вкупно (67)

5. в. Лекторат во Будимпешта

Според извештајот на лекторот м-р **Златко Панзов**, наставата ја посетувале **33 студенти**, но поради кризата со корона-вирусот, дел од студентите кои биле на студиски престој во Унгарија се вратиле во своите земји и се испишале од предметите.

Овој семестар се одржале и предавања од областа на македонската култура, односно современиот македонски филм, преку студентите од Институтот за балкански студии.

5. г. Лекторат во Риџа

Наставата ја посетувале **66 студенти**. Лекторатка м-р **Биљана Стојановска** понудила и подготвила план и програма за работа за наставните предмети *Македонска култура и цивилизација* и *Избрани шеми од македонската книжевност*, кои влегле во програмата на универзитетските двопредметни постдипломски студии по преведување. На 29 април 2021 година, на Филозофскиот факултет се одржала и презентација за работата на Летната школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура. Презентацијата траела еден час, а присутни биле сите заинтересирани студенти кои слушаат македонски јазик на Лекторатот за македонски јазик.

5. д. Лекторат во Москва

Во летниот семестар во учебната 2020/2021 година на Московскиот Државен Универзитет „Ломоносов“ според лекторката м-р **Марија Пандева**, наставата се одржувала на дистанца, односно по електронски пат. На катедрата за македонски јазик и литература активно се држело настава со две групи, една почетна што го изучувале македонскиот јазик како втор странски јазик и една група со студентите што биле прва година на постдипломски студии.

5. е. Лекторат во Краков

Во летниот семестар во учебната 2020/2021 година, на Јагелошкиот универзитет во Краков, Полска, според лекторката м-р **Елена Мицевска Змејкоска** имало 10 предавања неделно, а наставата ја посетувале **14 студенти**.

Одржани се сите предавања по следниве предмети:

- Практична наука по македонски јазик како втор јазик (III година) еднаш неделно 90 минути;
- Практична наука по македонски јазик како втор јазик (IV година) трипати неделно по 90 минути;
- Орсја z zakresu języka macedońskiego (Конфронтативна македонско-полска граматика со елементи од преведување), како задолжителен предмет за студентите од четврта година, еднаш неделно 90 минути.

5. е. Лекторат во Париз

Лекторатот по македонски јазик при ИНАЛКО во Париз, Република Франција, функционира во склоп на Одделот за европски јазици и цивилизации, а македонскиот јазик во Париз може да се изучува на тригодишни додипломски студии, на двегодишни мастер-студии и на тригодишни докторски студии. Според **лекторот м-р Ѓоко Здравески** наставата ја посетувале вкупно **8 студенти**.

Во летниот семестар на основните тригодишни студии проф. д-р Фроса Пејоска- Бушро ги држи предметите: Теориска граматика 1, 3 и 5, Македонска цивилизација од 6 век до денес, Геополитика на Македонија 1 и Македонска усна традиција 1; м-р Дарко Ристовски ги држи предметите: Јазикот во медиумите 1, Македонскиот јазик во администрацијата 1, Македонски правни текстови 1 и Македонски економски текстови 1; а м-р Ѓоко Здравески, ги држи предметите: Граматички вежби и текстови 1 и 3, Усно разбирање и усно изразување 1, Писмено изразување и превод од француски на македонски јазик 1, Објаснување на текстови и превод од македонски на француски јазик 1, Устен превод од француски на македонски јазик и усно експозе, Историја на македонскиот јазик, Превод и редакција од француски на македонски јазик 1 и Тематски разговор и лексика.

5. ж. Изучување на македонскиот јазик, литература и култура на други странски универзитети

На 10 октомври 2019 година, започна **вечерниот курс по македонски јазик на престижниот UCL (London's Global University) – School of Slavonic and East European Studies** каде што е ангажирана професорката **Ана Илиевска Завршник** и тоа за наставата за курсот за почетници. Овој вечерен курс продолжува да работи и во академската 2020/2021 година, каде на почетниот курс биле запишани **3 слушатели**. Според најавите на професорката Илиевска Завршник, се очекуваат и нови слушатели за наредната академска година.

Македонскиот јазик се изучува уште во десетина други универзитети и тоа во Торонто (Канада), Перм, Санкт Петербург (Руска Федерација), Љубљана и Марибор (Словенија), Белград, Нови Сад, Ниш (Србија), Загреб (Хрватска) и Познањ (Полска), Брно и Храдец Кралове (Чешка). Во овие центри наставата најчесто ја изведуваат странски професори – македонисти. Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура постојано ја следи работата на овие центри и е во тесна соработка со колегите, особено околу работата на Летните школи. Работата во

лекторатите и центрите беше следена постојано преку извештаите на лекторите и на колегите кои ја изведуваат наставата на соодветните универзитети. Од извештаите се констатира дека скоро во сите центри наставата по македонски јазик се изведува континуирано и со солиден број студенти.

6. ИЗДАВАЧКА ДЕЈНОСТ

Во рамките на издавачката дејност на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во учебната 2020/2021 година, беа објавени:

Зборникот од Првата зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура „КОНЕСКИ НА 11 ЈАЗИЦИ“ (Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2021 година),

„Зборник – Предавања на 53-та летна школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура“ (Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2021 година) и

„Зборникот од 47-та Меѓународна научна конференција“ (Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2021 година).

7. ПОДГОТВИТЕЛНА НАСТАВА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА СТРАНСКИТЕ СТУДЕНТИ

Во надлежност на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје во учебната 2020/2021 година се одржа подготвителна настава за изучување на македонскиот јазик за странски студенти. Во првиот семестар беа запишани 13 студенти, додека во вториот семестар 9 студенти. Наставата се одвиваше во два семестри, а беше реализирана од страна на професорите при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.

I ПРЕДАВАЊА

Маја Јакимовска-Тошиќ

БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА МЕДИЕВИСТИЧКИ ТЕМИ

Апстракт: Прилозите на Блаже Конески на медиевистички теми ги опфаќаат неговите научно-творечки преокупации и заклучоците кои се однесуваат на почетоците на словенската писменост, на самостојната културна акција на св. Климент Охридски, на прашањата за примената на изворните идеи на Моравската мисија: на писмениот словенски јазик и словенската азбука (глаголицата), на улогата на св. Климент Охридски во создавањето на култната прослава на светите Кирил и Методиј, како и на култните спомени кон ранохристијанските светители. Особено значајни се неговите согледувања околу прашањето за активностите на св. Климент Охридски во прилог на кристализација на македонската национална свест.

Клучни зборови: Блаже Конески, медиевистика, Охридска книжевна школа, св. Климент Охридски, македонска национална свест

Примарното место на Блаже Конески во македонската културна историја

Годинава одбележувајќи 100 години од раѓањето на македонскиот јазичен кодификатор - Блаже Конески (19 декември 1921 година — 7 декември 1993 година), уште еднаш сакаме да подвлечеме дека тој ѝ даде јазик/јазичен израз на својата епоха, што се совпаѓа со неговиот животен ангажман изразен низ многупати цитираниот исказ: „Јазикот е единствена наша комплетна татковина!“. На македонскиот јазик, како негов кодификатор, тој му го посвети севкупното свое научно и книжевно остварување и го завешта на наредните генерации македонски научници, книжевници, уметници, на целиот македонски народ. Неговото примарно место и улога во нашата културна историја многупати се подвлекувани и научно се елаборирани и од домашни и од странски лингвисти, истакнувајќи ги во своите студии неговите непроценливи заложби како литературен историчар, филолог, поет, есеист, преведувач и професор на Филолошкиот факултет во Скопје, кој денеска го носи неговото име. Уште еднаш сакаме да потсетиме дека тој е еден од основачите на најзначајните научни, образовни и културни институции во Македонија. Така, Блаже Конески е првиот претседател на Македонската академија на науките и уметностите (1967-1975 година), тој е прв претседател на Друштвото на писателите на Македонија (1947 година), ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ (1958-1963 година), почесен член на престижни универзитети и на бројни академии на науки во Загреб, Белград, Љубљана, Сараево, Виена, Лоѓ, почесен доктор на универзитетите во Чикаго, Вроцлав. Тој е автор на голем број поетски книги, лауреат на значаен број македонски и меѓународни награди и признанија (Хердеровата награда, Његошевата награда, Златниот венец на Струшките вечери на поезијата, Наградата на писателите на СССР итн.) и слично. Автор е на

стихозбирките: Земјата и љубовта (1948), Песни (1953), Везилка (1955), Стерна (1966), Ракување (1969), Стари и нови песни (1979), Чешмите (1984), Собрани песни (1987), Средба во рајот (1988), Црква (1988), Златоврв (1989), Сеизмограф (1989), Црн овен (1993). Неговото поетско дело многупати проследувано од македонската критичка наука и теориска мисла е оценето како сложено во своите подробности и едноставно во својата целост. Песните на Конески, упатуваат на сознанието и чувството за единството на поезијата со животот, прочувствуваноста на животните и на историските збиднувања што се одвивале на македонски терен и вplotени во неговиот поетски опит.

Научните прилози на Блаже Конески на медиевистички теми

Од творештвото на нашиот национален мислител Блаже Конески, овде се определуваме за неговите научно-творечки преокупации кои ги поврзуваме со почетоците на словенската писменост (пројавени во IX век) и воопшто со македонска книжевна традиција согледана во долг временски континуитет, трудови кои за нас претставуваат најрелевантно научно толкување на македонското културно минато. Во нив се изразува извонредна почит кон втемелувачите на словенската писменост, истовремено согледани и како творци на македонската национална јазична култура и писменост.

Медиевистичките теми на проследување Блаже Конески ги елаборира во бројни свои прилози, како што се: „св. Климент Охридски“, „Тихите кандила пред иконите на св. Климент гореа низ вековите само во нашиот регион“, „Охридска книжевна школа“, „Канонизација на словенски светци во Охридската црква“, „Култот на светителите и словенската културна афирмација“, „Дрембица и Велика“¹ и други. Притоа, во нив е истакната улогата на македонскиот терен во поглед на сесловенската културна афирмација, согледана главно во акцијата на Охридската книжевна школа основана од светите Климент и Наум Охридски, но и поради некои активности сврзани со воспоставувањето на словенските светителски култови поврзани со Охрид и охридското духовно средиште уште во најраниот период на словенската писменост. Во рамките на Охридската книжевна школа, Климент Охридски помогнат од собратот Наум, создале своевидни христијански, но и цивилизациски признаци што се потпирале

---

¹ Блаже Конески, „Свети Климент Охридски“, Македонскиот јазик и македонската книжевност *Од ејохайџа св. Климент до ејохайџа Блаже Конески. Ејоха св. Климент Охридски*, II, кн. 27, Скопје 2016, 637–643; Истиот, „Тихите кандила пред иконите на св. Климент гореа низ вековите само во нашиот регион“, Македонскиот јазик и македонската книжевност, *Од ејохайџа св. Климент до ејохайџа Блаже Конески. Ејоха св. Климент Охридски*, II, кн. 27, Скопје 2016, 653–657; Истиот, „Канонизација на словенските светци во Охридската црква“, *Прилози, МАНУ*, I, 1–2, Скопје 1976, 63–72; Истиот, „Култот на светителите и словенската културна афирмација“, *Прилози, МАНУ*, X, 2, Скопје 1985, 5–9; Истиот, „Охридска книжевна школа“, *Климент Охридски – сџудши*, Скопје 1986, 9–23; Истиот, „Дрембица и Велика“, *Прилози: Одделение за лингвистика и лингвистичка наука, МАНУ*, XIV, 1, Скопје 1989, 69–74.

на традиционалните духовни и културни одлики од охридскиот терен поврзани уште со ранохристијанскиот период.

Со ова наше навраќање кон неговите капитални студии на медиевистички теми, сакаме да ги подвлечеме трајните придобивки од нивното влијание во светската славистичка наука поврзани со значењето на Охридскиот просветен и духовен центар и неговата улога во процесот на сесловенската културна афирмација. Во овие активности е согледана изворната основа и димензија на македонскиот културен идентитет. Блаже Конески, во овие студии, особено со студијата за Охридската книжевна школа, врши конечна разрешеница на повеќе суштински прашања поврзани со создавањето на првиот словенски литературен јазик и на најстарата словенска писменост, со прашањата за приматот на глаголицата над кирилицата, со детерминирање на улогата на светите Климент и Наум Охридски во оформувањето на физиономијата на Охридската книжевна школа и утврдување на разликите во нејзиното функционирање наспроти Преславската школа итн. Охридската книжевна школа се одликува со доследна приврзаност кон Кирило-Методиевското наследство, преку задржувањето на глаголицата во употреба во продолжение на скоро два века, спротивно на Преславската соборска одлука од 893 година за нејзина замена, во подоследната приврзаност кон кирилometодиевскиот превод на Светото Писмо, како и во просветно-книжевната програма што ја содржи преводната и оригиналната книжевна дејност на светите Климент и Наум Охридски, како најголем дострел на класичната црковнословенска литература.

Сите овие подвлечени карактеристики на Охридската книжевна школа на директен или индиректен начин можат да се извлечат од аргументираните образложенија на Конески во неговите студии на медиевистички теми. Заклучоците на Конески одат во насока дека, иако во изучувањето на најстарата словенска писменост се направени исклучително значајни резултати, сепак поради скудните изворни податоци од епохата на светите Кирил и Методиј, на светите Климент и Наум Охридски, одредени прашања сè уште остануваат отворени, дел од нив се оспорувани, некои толкувања се движат во повеќе хипотези, а голем дел од нив во заклучоците сепак со издржана научна аргументираност се дефинитивни.

Ставовите на Блаже Конески за придобивките на Охридската книжевна школа и на св. Климент Охридски

Иследувањата на Конески укажуваат на *самоспојнајна културна акција* пројавена од св. Климент Охридски и неговите последователи, што како вертикала се следи сè до современиците на Конески во процесите на буђење на историската свест, на обликување на националната и на културната традиција на македонскиот народ. Токму во остварувањата на св. Климент Охридски, подвлечени во неговата капитална студија насловена *Свети Климент Охридски*, Конески го открива кохезивното ткиво на словенскиот културно-јазичен дигнитет, што претставува основа за оформувањето на македонскиот национален интегритет.

Заклучоците на Конески, во сумирањето на придобивките на Охридската книжевна школа и на св. Климент Охридски доведени се во директна врска со културната традиција создавана на македонски терен уште во самите почетоци на словенската писменост. Тие можат да се сублимираат во неколку релевантни точки:

1. Во *самостојната културна акција* пројавена од св. Климент Охридски и неговите последователи.

2. Во примената на изворните идеи на Моравската мисија од страна на св. Климент во однос на писмениот словенски јазик и на словенската азбука (глаголицата), како и на кирилometодиевскиот превод на Светото писмо.

3. Улогата на св. Климент во создавањето на култната прослава на светите Кирил и Методиј, изразена на македонски терен.

4. Во оформувањето на култни спомени кон ранохристијанските светители, вметнати според различни аналогии во словенската традиција и користени во поткрепа на Климентовата замисла, да се покаже дека таа традиција има што да чува од старото христијанско наследство на македонскиот терен и дека се надоврзува на него.

5. Конески, Климента го става во редот на оние исклучително значајни фигури, околу кои се случува *кристализација на македонската национална свесќ* (Јакимовска-Тошиќ, 2021: 8)

Во својата студија посветена на св. Климент Охридски, Блаже Конески, подвлекува дека во неговиот творечкиот влог се работи за *свесќ* и за *самостојна културна акција* врз која се подгривала и Климентовата гордост и неговата верба во иднината, неговиот творечки потфат, бидејќи „на словенски самиот тој напиша состави со богат и разнообразен јазичен израз, сугестивен во своите стилски текови, какви што непријателите (на словенската писменост з.н.) не беа кадри да напишат на грчки или латински јазик“ (Конески 2016 а: 642).

Оценувајќи ги квалитетите на Климентовото книжевно творештво, Конески подвлекува дека се бележи зрелост во неговиот стилски израз на јазик, кој тукушто ја доживеал својата прва писмена обработка, со што во подвигот на Климента и на некои негови современици се оценува „мерата на највисоката образованост на актуелната епоха“. На тој начин во првата генерација словенски писатели се согледуваат зачетниците на едно културно движење со голем потенцијал што требало *да се разјрне во иднината*, на што денеска сме сведоци како афирмирана творечка состојба во секоја словенска национална литература одделно! Како такви, според зборовите на Конески, „тие не се на маргината, ами во матрицата на европската културна традиција, поверни нејзини толкувачи од оние рутинери, слепи негатори на словенската писменост, што сакаа да се прикажат како од бога дадени наследници на културното минато“ (Конески 2016 а: 643).

Блаже Конески, со студијата *Охридска книжевна школа* започнува со суштинското прашање поврзано со создавањето на првиот литературен словенски јазик. Основниот заклучок на Конески е во релација со народната основа на старословенскиот јазик: „Панонската теорија за

неговото потекло е конечно отфрлена, а се установи дека надвор од секакво сомнение старословенскиот јазик е заснован врз јужнословенскиот говор“ (Конески 1986: 9). Според заклучоците на Конески, тој словенски јазик кој се употребувал на опширна територија како и секој литературен, обработен и софистициран јазик, во својата нормираност се издигал над народната основа.

Од суштинска важност се заклучоците кои одат во релација со кирилometодиевскиот превод спрема различните грчки редакции на Светото Писмо, во кој Солунските браќа Кирил и Методиј изразиле не само извонредна филолошка подготвеност, туку според Конески и силно чувство за стилските и емоционалните можности на словенскиот јазик. Развитокот на писменоста во Охридската школа во доменот на графичкиот израз, се одликува со доследната примена на глаголицата, а во однос на правописниот и јазичниот израз блискоста со кирилometодиевската јазична норма. Климент и Наум Охридски, како создатели на Охридската книжевна школа, директно ја спороведуваа и афирмираа глаголската традиција, што како факт е „најочевидна потврда за опозиционото становиште на самите нив спрема грцизираната азбука“, израз на нивното неслагање во овој поглед со културната политика на Симеон (Конески 1986: 16). Кирилицата притоа во своето настанувања била подложна на решителното влијание на глаголицата, при што двете азбуки понатаму опстојувале и се развивале како два генерички сврзани системи.

Притоа, се бележат две традиции во восприемањето на кирилometодиевската книжевна и преведувачка норма, едната во охридскиот, втората во преславскиот книжевен центар. Во однос на правописниот и на јазичниот израз, охридскиот го одликува блискоста со кирилometодиевската јазична норма, а во преславскиот следува негова ревизија, заради доближување до византиско-грчкиот превод на Светото Писмо. Во науката особено беа присутни дебатите сврзани со натамошната судбина на тој превод, кој бил подложен на извесни промени во дадени словенски црковни средини. Во тој контекст особно се важни ставовите за судбината на словенскиот превод во рамките на Охридската книжевна школа.

Во 893 година, Наум му се придружува на Климента во реализација на просветителската програма спроведувана во рамките на Охридската книжевна школа, како силно упориште на изворната димензија на словенската просвета и култура, востановена од светите Кирил и Методиј.

Оваа автентична традиција поникната во Охридскиот културен центар во својот особен вид во текот на вековите се распространува низ скрипториумите на македонска територија, кои ги означиле развојните насоки и на македонската средновековна и на македонската современа литература. Конески, во заклучокот во својата студија за Охридската школа нагласува дека делото на Кирил и Методиј жилаво брането во Моравија, жилаво се бранело во неговата севкупност и на македонски терен и како некаков завет пред великите учители им се наложила на Климента и Наума должноста да не се откажат од нивното писмо и традиција, ами со сите

сили да настојуваат да им го предадат на поколонијата, што како процес го следиме сè до современите македонски книжевни и културни остварувања.

Процеси на етаблирање на општохристијански и словенски светителски култови

Значајни се студиите на Конески во кои ги утврдува фазите на етаблирање на култовите на св. Кирил и Методиј и на св. Климент Охридски на македонски терен во повеќе културни сфери: во духовната и во книжевната традиција, во фрескоживописот, во образованието и слично². Климент Охридски, во своите восхвални ораторски и химнографски состави посветени на Кирил и Методиј (Похвално слово на Кирил, Похвално слово на Кирил и Методиј, Служба на Кирил, Служба на Методиј, Општиот Канон за Кирил и Методиј), пројавува личен однос во величење на нивниот подвиг, со интенција да го воведо во култното празнување заедничкиот спомен на учителите Кирил и Методиј.

Во таа насока показателен е синаксарот на Асемановото евангелие во кој од словенските светци вклучени се имињата на св. Кирил (14 февруари), св. Методиј (6 април) и св. Климент (27 јули). Конески мошне умешно го толкува третманот на категориите светители во кои се наведени најзначајните словенски светци. За св. Кирил, синаксарот упатува кон текстовите посветени на мачениците, а за св. Методиј и св. Климент, според напатствата дадени кон крајот на синаксарот, кон текстовите посветени на свештениците, т.е. на лица со функција во црковната хиерархија (Конески 1976: 65-66). Познато е дека и култот на св. Наум е доста стар и дека со текот на времето на македонски терен се создаваат и култови на други локални светители. Календарот на Асемановото евангелие вклучува и прослави на општохристијански светци од ранохристијанскиот период поврзани со македонски терен. И со тоа, според зборовите на Конески, му се припишуваше нешто карактеристично на македонскиот регион, како што со дејноста на Охридската црква тој придобива свои трајни карактеристики (Конески 2016 б: 655). Култот на ранохристијанските маченици (како на пример кон Еразмо Охридски (2 јуни) и на Светите 15 Тивериополски маченици (29 август) сврзани со македонскиот терен добиваат на тој начин поголема живост и значење во преданието на Климентовата црква, отколку што тоа можело да биде случај во другите региони. Во непосредна врска со творечката дејност на светите Кирил и Методиј и на св. Климент Охридски, се јавува и реафирмирањето и зацврстувањето на култот кон светителската личност на св. Климент - папата Римски. Значајна е пораката која произлегува од ваквиот чин со конотации за екуменство и поврзување на Римската и Цариградската црковна институција.

---

² Особено ова прашање е проследено во неговите студии: „Канонизација на словенските светци во Охридската црква“, *Прилози, МАНУ*, I, 1-2, Скопје 1976, 63-72; „Култот на светителите и словенската културна афирмација“, *Прилози, МАНУ*, X, 2, Скопје 1985, 5-9; „Црковнословенскиот јазик на фреските во Македонија“, *Кирил Солунски*, кн. 2, Скопје 1970, 97-109.

Притоа, според зборовите на Конески, Климент Охридски не е просто голем светител од црковниот календар, ами тој е присутен во свеста на нашиот народ и интимно сврзан со неговиот секојдневен живот и со неговата судбина. Во интимен тон Конески истакнува дека токму „кандилцата пред иконите на св. Климент одбележуваат и долга трага низ вековите, кои се палеле пред ликот на истиот тој светител, за да се зачува трајно споменот на оној од кого се чекало толку и се крепела надежта“ (Конески 2016 б: 653). Тие гореле пред иконите на св. Климент низ вековите *само во нашиот случај*, изразувајќи и молитва и надеж и човечка солидарност. Поради тоа само со македонската традиција неговиот лик е поврзан толку интимно, што се следи во неговото присуство во фрескоживописот на охридските цркви, во долг временски интервал од X век, па сè до денес. Во тој контекст Конески истакнува: „Основниот напор на генерацијата што ја претставува Климент Охридски се изразуваше сосема природно, во зацврстувањето на свеста дека Словените треба да се вклучат во културниот свет како активен субјект, а не како аморфна маса без свој културен лик... Охрид и нашите краишта им се оддолжуваат на првите словенски просветители со тоа што секогаш, дури и во најтешките времиња, го чувале жив нивниот спомен, да не се загубат трагите од нивната дејност – нивните постројки, нивните образи по црквите и манастирите, легендите за нив во народното предание.“ (Конески 2016 а: 643).

Кристализација на македонската национална свест

Конески умешно го детерминира терминот со кој се покрива целокупната дејност на св. Климент, именувајќи го како *организатор* на еден центар, на едно од најсилните словенски културно-просветни и црковно-религиозни средишта, во чии рамки дејствуваше Охридската книжевна школа. И тука, поентира Конески, дека Климентовиот центар не беше некоја ефемерна појава, ама „неговото воздејство се чувствува во идните векови (Конески 2016 б: 654). Времето на Климент Охридски, кое зрачеше широко во целиот словенски свет, подоцна станува основа за бранување на разбудената македонска национална свест. Во одделни заклучоци на Конески се истакнува дека Климент Охридски, спаѓа во редот на оние исклучително значајни, малубројни фигури, околу кои се случува *крстализација на нашиот национална свест*. „Јас ја гледав шансата на младите литератури во едно резултатно вкрстување на вредностите на локалната традиција со литературните струења што се шират од центрите на изразита културна радијација. Притоа не треба да се губи од предвид дека и компонентата што ја именуваме како локална традиција не е ограничена само на дадена етничка група и нејзиниот јазик, туку таа претставува сложена структура, создадена во една многу поширока културна сфера, во која тој народ и неговиот јазик биле со векови инкорпорирани“³.

---

³ Извадок од есејот на Конески: „Една ситуација и едно лично становиште“, текст диктиран на академик Зузана Топољинска пред неговото заминување.

Ќе се сложиме дека борбата за афирмација на националниот идентитет и од современа перспектива е постојана, континуирана, на што Конески постојано нè упатува, ни укажува како на нужност во сите облици на неговиот творечки израз. Според Конески, културната акција ја *надживува ѝолишчката*, согледана како одраз на актуелното време, со што културната традиција претставува најсигурна инвестиција на еден народ. И да заклучиме со мисла на Конески, кој исто така го интегрира делото на светите Кирил и Методиј, на св. Климент Охридски, истакнувајќи дека нивниот пример нè утешува со трајноста на едно културно дело, кое се ослободува од рамките и ограничувањата на една дадена историска ситуација (Конески: 2016 б: 655).

Користена литература:

Јакимовска-Тошиќ 2021: „Прилозите за св. Климент Охридски на Блаже Конески: паметење и традиција. *Сѝекѝар* 78, Скопје 2021, 9-24.

Конески Блаже 1970: „Црковнословенскиот јазик на фреските во Македонија“, *Кирил Солунски*, кн. 2, Скопје, 97–109.

Конески Блаже 1976: „Канонизација на словенските светци во Охридската црква“, *Прилози, МАНУ*, I, 1–2, Скопје, 63–72.

Конески, Блаже 1985: „Култот на светителите и словенската културна афирмација“, *Прилози, МАНУ*, X, 2, Скопје, 5–9.

Конески Блаже 1986: „Охридска книжевна школа“, *Климент Охридски – сѝуди*, Скопје, 9–23.

Конески Блаже 1989 а: „Дрембица и Велика“, *Прилози: Одделение за лингвистика и литературна наука, МАНУ*, XIV, 1, Скопје, 69–74.

Конески Блаже 2016 а : „Свети Климент Охридски“, Македонскиот јазик и македонската книжевност, *Од еѝохата св. Климент до еѝохата Блаже Конески. Еѝоха Св. Климент Охридски*, II, кн. 27, Скопје, 637–643.

Конески Блаже 2016 б: „Тихите кандила пред иконите на св. Климент гореа низ вековите само во нашиот регион“, Македонскиот јазик и македонската книжевност, *Од еѝохата св. Климент до еѝохата Блаже Конески. Еѝоха св. Климент Охридски*, II, кн. 27, Скопје, 653–657.

<<http://manu.edu.mk/wp-content/uploads/2017/10/%D0%91%D0%BB%D0%B0%D0%B6%D0%B5-%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%95%D0%B4%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B8-%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BE-%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%B5.pdf>> пристапено на 24.8.2021 година.

Електронски извори

<<http://manu.edu.mk/wp-content/uploads/2017/10/%D0%91%D0%BB%D0%B0%D0%B6%D0%B5-%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%95%D0%B4%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0-%D0%B8-%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%BE-%D0%BB%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%B5.pdf>>

пристапено на 24.8.2021 година.

Искра Тасевска Хаци-Бошкова

БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ОД 19 ВЕК

Истражувањата на Блаже Конески за македонската литература и култура од 19 век, претставуваат неодминливо четиво, како за оние кои се занимаваат со научно-истражувачка работа, така и за оние кои се доволно љубопитни и храбри да се нурнат во ова комплексно подрачје. Низата недоумици поврзани со истражувањето на македонскиот 19 век, Конески ги решава на мошне систематичен начин, давајќи втемелени и детални објаснувања за одредени автори, појави и процеси или дедуктивно изведувајќи општи премиси кои се применливи за соодветното разбирање на природата и на карактерот на овој развоен период. Критичкиот опус на Блаже Конески, кој се однесува на истражувањето на македонскиот 19 век, се карактеризира со:

- анализирање на документот (аргументот);
- истражување на културно-историскиот контекст;
- систематично разгледување на сродните појави и процеси, како во соодветниот културен регион така и пошироко;
- анализа на јазичните и на стилските особености на авторите и на текстовите;
- дијахрониско и синхрониско следење на одделните културни појави.

Истражувачкото љубопитство и согледувањата на Блаже Конески за македонската 19-вековна култура биле и се предмет на анализа на повеќе научници од областа на книжевната историја и на културологијата. Во тој контекст, Науме Радически, ја потенцира Блажевата „индивидуална свест за огромното значење на оваа временска отсечка во националниот развој и опстојување на Македонците, а потоа и неговите константни истражувачко-аналитички преокупации со проблеми и теми, со личности и со дела остварени низ долгорочните македонски национално-културни развојни процеси“. (Радически 2012: 475) Таквите тенденции се забележливи и во еден од последните негови записи/сведоштва, под наслов „Една ситуација и едно лично становиште“. Тука се согледува насоченоста на Конески кон анализата на аргументот и мотивираноста да се истражува сопствената културна традиција, исцртувајќи ги предизвиците со кои творците на една литература на „мал јазик“ се соочувале во тоа време, поставени среде доминантните јужнословенски текови. „И мене не еднаш ми се обраќале зошто не пишувам на еден од веќе афирмираните јужнословенски јазици. Во мојата ситуација не беше можна ни помислата за таква преориентација. Зошто? Затоа што за мене едно такво решение би значело интимен пораз. Јас би го доживеал тоа како изневера кон својата генерација, кон своите вршници, понесени од македонската национална идеја“. (Конески 1994: 29)

Интересот на Конески за македонската култура од 19 век е загатнат уште во неговата статија од 1945 година, „Македонската литература и македонскиот литературен јазик“. Тоа е оној импулс, кој покасно ќе се отелотвори во детална анализа, којашто е спроведена во студијата *Кон македонската ѝреродба- Македонскиџе учебници во XIX век* од 1949 година. Тука Конески почнува минуциозно да се занимава со прашањето за значењето на овој период за македонскиот национален и културен развој. Сметаме дека неговиот труд од 1950 година, под наслов „Македонската литература во XIX век“, претставува исцрпно сведоштво за неговите научни стремежи, насочени кон внимателното исцртување и објаснување на специфичностите на македонскиот 19 век. Во овој труд е клучно аспектирањето на причините за скромниот обем на македонската литература од тој период (особено од првата половина на векот), што се доведува во врска со одредени општествено-политички состојби, односно со условите во кои тогаш живее македонскиот народ (османлиската управа, црковната јурисдикција на Цариградската патријаршија, ограничената употреба на народниот јазик).

Во посочениот труд, Конески студиозно ги анализира трите етапи од развојот на македонската литература во 19 век. Првата половина на векот е обележена со појавата на македонското граѓанство среде чаршијата и со засилувањето на неговото влијание, што се согледува и преку променетите односи – создавањето на црковно-училишните општини како резултат на борбата на еснафите со финансиски моќните луѓе во градовите. Притоа, Конески, ја забележува постепеноста на овој процес, што сведочи за нужното внимание со кое треба да се истражува овој период, за да не се пренебрегнат клучните моменти од развојот на македонската културна сфера. „Македонската граѓанска средина (...) почнува да покажува интерес и за зацврстувањето на својата положба на културно-општествен план. Тој стремеж се пројавува во обновувањето и градењето на манастири и цркви, во отворањето на школи што уште извесно време ќе носат обележје на ’келијни‘ училишта, како и во помошта што ѝ се укажува на литературата на народен јазик и на црковното сликарство и резбарство.“ (1986a: 6) Во тој контекст, дејноста на Јоаким Крчовски, Кирил Пејчиновиќ и Теодосија Синаитски сведочи за проникнувањето на народниот јазик во книжевноста, која веќе го надминува средновековниот образец и почнува да се пројавува како поинаква и „нова“ во однос на претходниците.

Втората етапа се однесува на петтата и шестата деценија на 19 век, кои Конески ги смета за периоди коишто се карактеризираат со: појавата на поголем број граѓански училишта, школување на македонските дејци во странските центри, борбата против влијанието на Цариградската патријаршија, ширењето на грчкото, српското, руското и бугарското културно влијание. Во тој контекст се развива дејноста на Константин Миладинов, Рајко Жинзифов и Григор Прличев. Од несомнено културно-историско значење е симултаната борба на македонската и на бугарската интелигенција против стратегиите и доминацијата на Цариградската патријаршија, што доведува до создавање на „две средишта на словенското население под турска управа – македонско, со особена улога

на западномакедонските градови во него и бугарско, со особена улога на средногорските градови“. (Конески 1986 а: 11) Така Конески ја објаснува пробугарската ориентација кај дел од македонските дејци од ова време, кои во тие околности гледале можност за зацврстување на својата позиција во една идна државотворна установа. Сепак, таквите стремежи ќе бидат изневерени со создавањето на Егзархијата во 1871 година, „како установа со типично централистички карактер“.

Шеесеттите и седумдесеттите години на 19 век се, според Конески, обележени со појавата на „литература од светски карактер“, но и со економското ослабување на македонските градови, што се одразува и врз културниот развој. Незадоволството од изневерените стремежи во борбата за црковна независност води и до отпор кон политиката на Егзархијата, кој „носи карактер на подготовка за револуционерна дејност, што ја поставува автономијата на Македонија како своја цел.“ (Конески 1986 а: 19) На културен план, тоа ќе кулминира со делото на Крсте Петков Мисирков, *За македонските работи* (1903). Во таа смисла, Конески не заборава да посочи дека исклучителните претставници на македонската литература, како што е Рацин, ја чувствуваат својата сплотеност со претходниците и неизбежната врска која за нив значеше втемелување на и во севкупниот културен процес, во Македонија и во македонската култура. „(...) Коста Рацин, со право укажуваше на моментот на поврзување со она што беше направено на литературното поле во XIX век: 'Делото што го почнаа Пејчиновиќ, Миладиновци и Жинзифов, свртено еднаш од историските неминовности по друг пат, ќе се врати сега во својата матица и ќе ги најде своите достојни следбеници'.“ (1986 а: 20)

Во културно-историска смисла треба да се истакнат и трудовите на Конески, посветени на истражувањето на македонскиот јазик во 19 век. Во статијата „Македонскиот писмен јазик во XIX век“ (1980), Конески ја потцртува важноста од истражувањето на развојот на македонскиот писмен јазик во 19 век, бидејќи „јазикот на нашата писменост има стари корени во средниот век“. Со тоа се потврдува древноста на македонскиот писмен јазик, но и неговата автентичност наспроти останатите словенски јазици. Тука, на експлицитен начин, Конески полемизира со ставот на Мисирков, за пишувањето на македонски јазик кое тој го идентификува со пишување „за забаа“, сметајќи дека Мисирков ја согледувал „само националната македонска програма, немајќи го во предвид поширокиот културно-историски развој“ (1986 б: 21). Оваа забелешка е истовремено, можност за преосмислување на границите на македонскиот 19 век, чијшто крај, според Конески, во книжевно-историска смисла, треба да се позиционира во контекстот на Балканските војни.

Конески истакнува дека модернизацијата на македонскиот јазик се случува во 19 век и таа подразбира: премин од употребата на црковнословенскиот јазик кон по интензивното користење на народниот јазик; поедноставување на азбуката и на правописот (исфрлање на носовките и на еровите); збогатување на лексиката со зборови од другите јазици (српски, бугарски, руски), како и поставување и афирмирање на прашањето за „единствениот облик на писмениот јазик“ (словенофилска

и македонска линија). Во тој контекст, станува јасно дека развојот на писмениот јазик го придвижува културниот процес кон сè поактивно творење на македонски јазик, што од друга страна значи негова недвосмислена потврда на културно-историската сцена.

Статусот на македонскиот јазик во 19 век, според Конески, индиректно е одреден од фактот што во Османлиската Империја не постоел доминантен јазик, па поради тоа македонскиот јазик се појавувал како помошен јазик при следењето на наставата на другите јазици (најпрво на грчки, а подоцна и на српски и на бугарски јазик). Потребата за користење, а со тоа и за афирмирање на македонскиот јазик, чијшто статус варираше исклучиво од политички причини е недвосмислено потврден и во патописните белешки на бугарскиот општественик Стефан Бопчев, објавени во весникот „Право“ во 1873 година. „Прашањето е: какви книги да им се дадат во рацете на македонските синови основци, со тракиско-мизиско наречје или со македонско? Да кажеме дека првите книги на ученикот се на тракиско-мизиско наречје. За да може да разбере што чита детето, учителот треба да употреби двапати повеќе време, отколку што му е потребно, ако книгите се македонски.“ (Матковски 2000: 293) Во тој контекст, Конески наоѓа објаснување за незадоволството на Мисирков (кое значи објава против недоволно дефинираните национални позиции во тоа време), но и оправдување за скромниот, а сепак делотворен пробив на македонскиот културен идентитет, во смисла на потврдувањето на неговата традиција и континуитет.

Исклучителниот придонес на Конески за истражувањето на македонскиот 19 век е потврден и преку неговите трудови кои се однесуваат на одделни културни творци и истакнати личности од тој период. Дел од неговите анализи се однесуваат на дејците од првата половина на 19 век, односно на зачетниците на новата македонска книжевност и посебно, во тој контекст, на Кирил Пејчиновиќ. Во трудот „Кирил Пејчиновиќ“ од 1956 година, како најран текст на Конески посветен на овој автор, тој се осврнува кон животот, дејноста и стилот на пишување на Пејчиновиќ. Преку едно мошне интересно и необично искажување, на почетокот од статијата, се доведуваат во врска германскиот ботаничар А. Гризебах, професор во Гетинген, кој во 1839 година, престојувал во манастирот Св. Атанас во Лешок и игуменот Кирил Тетоец Пејчиновиќ. Тоа Конески го користи и како можност да направи актуелна и практична споредба на македонскиот културен контекст со светските текови од тоа време. „Но можеби случајно професорот и да не се сретнал со Кирила? А ако се сретнале, што е сепак доста веројатно, можеби и самиот пребегнат стар аскет од своја страна да не давал петпари за тоа што си мисли Европеецот. Нам пак ни останува само патем да засегнеме еден пример за релативноста на поимите: скоро во истите тие години, далеку оттука, невоздржаниот Хајнрих Хајне, не ја оставаше на мира ученоста на гетингеншките професори (...)“ (1967 а: 21) Ова е исклучителен пример за вештината на Конески, да ги поставува доживувањата и претставите на културните дејци од тоа време на повеќе нивоа, независно од тоа дали се тие исклучиво имаголошки или не, со што

ја задржува примарноста и изворноста на сопствената гледна точка, којашто не дозволува да биде повлијаена од доминантните стратегии и политики.

Во функција на исцртувањето на биографијата на Кирил Пејчиновиќ, а како своевиден изблик на творечката личност, која има незапирлива желба да остави трага за сопственото постоење и творештво, Конески го истакнува бележењето на името на Кирил Пејчиновиќ (во неговите дела и пошироко). Таа практика не е вообичаена во претходниот период, првенствено поради природата на средновековната етика и скромност (затоа не зачудува фактот што неговиот современик, Јоаким Крчовски, своето прво дело го отпечатил без да го наведе името на авторот),„(...). Неговите автографи покажуваат сеедно живо и ненадејно предавање на каприцот што ја создава линијата на украсите. Ке го поставува тој своето име, по примерот и на други пишувачи, во крстовидни фигури (...).“ (Конески 1967 а: 22) Конески не заборава да ни ја доближи личноста на авторот преку негово живо отсликување во форма на критички екфразис, кој ја потврдува неговата несомнена умешност при вербалното пренесување на визуелните претстави: „Не бил Кирил мекодушен. Не е туку-така напишано од Арсенија под неговиот лик: Кирил од Теарце Аризанов мучител. Тој верувал во силата на молитвата (...), но знаел секако да се послужи и со патерицата (...).“ (1967 а: 32)

Од друга страна, дејноста на Пејчиновиќ, поврзана со обновувањето на манастирот во Лешок, Конески се обидува да ја објасни преку нејзино соодветно поставување во рамките на поширокиот општествено-историски контекст, во кој се огледува конфликтот меѓу надарената личност и културно заостанатата средина „(...). Тетовските собаќа го пречекале непријазнено Кирила. Сигурно материјалниот интерес ги нагонел на тоа (...). Но и една чисто човечка завист: што му текнало сега на едно селаниште да се занесува со душоспасителни потфати што им припаѓаат на големци, не на луѓе како него“. (1967 а: 26) Среди оваа борба за моќ, личноста на Пејчиновиќ израснува во светлината на неговиот „личен позив“. Конески се осврнува посебно кон неговото второ дело, *Уијешение трјешним* и обидот тоа да биде отпечатено, откако било завршено во 1831 година, со поддршката од кнезот Милош во Крагуевската печатница. Деталното објаснување на Конески, за реакцијата на духовната цензура на Белградската митрополија, која ги потцртува несоодветноста на предметот, јазикот и стилот на книгата на Пејчиновиќ, претставува не само актуелизирање на книжевно-историскиот факт, туку и обид за доближување на личноста на Пејчиновиќ, како човек од тоа време. Како што наведува Конески, соочен со тие непријатности, Пејчиновиќ решава да преземе конкретен чекор и да обезбеди финансирање и печатење на книгата во печатницата на Синаитски, со средствата „што ги клавала настрана калуѓерската скржавост“. Во трудот посветен на релациите на Пејчиновиќ со кнезот Милош од истата година (1956), објавен во списанието „Македонски јазик“, Конески го објаснува значењето на одредени епитети кои се среќаваат во искажувањата на Пејчиновиќ, особено во преписката, каде

тој го нарекува кнезот Милош „србскаја и болгарскаја похвала“, а јазикот на своите книги, како и во насловите, „болгарски“. Тој назив е засведочен и во предговорот на Теодосија Синаитски кон делото, што потврдува дека се работи за вообичаена практика, која недвосмислено укажува на фактот дека ваквите називи немаат карактер на ознаки за определено национално чувство. Како кај Пејчиновиќ, така и кај Цинот, овие називи сведочат за непостоењето на „едно изградено национално чувство, иако сосем природно се создавале извесни говорни и други разлики меѓу јужнословенските етнички групи“ (Конески 1986 в: 51).

Во трудовите посветени на Пејчиновиќ, Конески посебно се осврнува кон прашањата за стилот на Пејчиновиќ. Во тој контекст оди неговата забелешка за корелацијата помеѓу Пејчиновиќ и Цепенков, која се докажува преку нивната поврзаност со „душата на простонародната реч, со тајните и изненадите на нејзината ритмика и сликовитост“ (Конески 1967 а: 34). Во трудот објавен во 1974 година, како предговор кон собраните текстови на Пејчиновиќ, Конески потврдува дека стилските обележја на творбите на Пејчиновиќ, се показател за неговата исклучителност како „автор на оригинални текстови на народен јазик“ (1986 г: 44). Овој труд сведочи за фактот дека несекојдневната личност на Пејчиновиќ го мотивирала Конески неуморно да се занимава со творештвото на овој автор. Ако се обидеме да направиме систематизација на согледувањата на Конески за стилот на Пејчиновиќ, детално анализирани во неговиот труд од 1956 година, би можеле да забележиме дека тие главно се однесуваат на специфичната употреба на народниот јазик во делата со религиозен карактер. Во тој контекст, од исклучително значење е природата на „ексклавативното обраќање“, како знак за блискоста на говорникот и на слушателите, но и спонтаното преплетување на црковно словенската лексика и народниот стил во исказите. Тука е важна и употребата на црковнословенизмите во функција на градењето на „поспокојно и поразложно кажување“, како и заради убедување на „простодушните зјачачи“ низ потсилувањето на раскажувањето со личниот стил – „кршењето“ на преземените приказнички структури од претходниците.

Конески, го одредува Пејчиновиќ како стилист, кој креативно го преработува „контактот со другојазичната материја“, во времето на забрзаниот развој на капиталистичките односи во Османлиската Империја. Во тој контекст можат да се забележат дополнителните аспекти на неговиот стил, како што се: приспособувањето на говорничкото темпо кон природата на народното раскажување – „да се знае каде да се подзапре, како да се поврзе, да се остави малу време и за здив и да има кога човек да си ги избрише солзите, ако баш му се нажалило“ (Конески 1967 а: 43), во согласност со натпреварувачката природа на зборот и обликувањето на реченицата во една совршена целина; описите на случки и дијалози од секојдневниот живот, со што се дава изворна слика за состојбите, којашто е корисна за историчарите и етнографите, а со тоа се доближуваат ликовите/личностите од религиозната сфера со оние од световниот живот. Специфичната творечка постапка на Пејчиновиќ се

согледува низ преплетувањето на црковното чувствување на светот со простонародното и секојдневното, што се доведува во врска со таквите прикази на фреските во црквите, каде се оживотворуваат религиозните претстави со редица симболи или прикази од секојдневниот живот (дури и преку она што се смета за спротивност во вредносна смисла), како и низ поставувањето на личноста на авторот среде актуелизираниот дијалог на различните гласови, како обид да се пренесе „впечаток дека имаме едно селско борење, надитрување, во кое наспроти Кирил се засукал некој со размавтано доламче“ (Конески 1967 а: 50). Како дел од таа средина, Пејчиновиќ знае да постави одредена дистанца, со цел она што го кажува да биде убедливо за народот. Во функција на проникнувањето на народното и на црковното чувствување на светот, се постулира и претставата на Бога како манифестација на народното мислење и поимање – тој е господарот со кој селанецот може слободно да се спогодува и натпреварува, истовремено не нарушувајќи ги правилата според кои е договорен и предвиден десетокот. Тоа се објаснува и во светлината на фактот дека во творештвото на Пејчиновиќ, не постојат навевии од европскиот рационализам, односно се актуелизира еден поинаков однос кон просветата, што исто така не може да се објасни со воспоставувањето на едноставна релација помеѓу дејноста на Пејчиновиќ и дамаскинарската традиција која претходи.

Во статијата посветена на епитафот на Пејчиновиќ, објавена за првпат во 1970 година, во Годишниот зборник на Филозофскиот факултет во Скопје, под наслов „Стихови на глас трпезечки“, Конески детално се осврнува кон овој прв поетски обид во македонската литература. Од исклучително значење е забелешката дека се работи за поетска творба во која доминира десетерецот, како структура која е карактеристична за македонската народна поезија. Во тој поглед, необична е римата која ја употребува Пејчиновиќ, а во тој контекст, како и во поглед на жанрот, Конески заклучува: „Трпезарските песни или барем некои од нив, се божовни, со религиозна содржина. Тоа покажува дека не случајно Пејчиновиќ го избрал, како свештено лице, нивниот глас.“ (1986 д: 49)

Добар дел од истражувањата на Конески се посветени и на личноста и на дејноста на Цепенков, како автор кој го дополнува креативниот потфат на Пејчиновиќ и го развива во најголема мера. Деталното истражување на Конески за дејноста на Цепенков го засведочуваме изворно во неговиот предговор кон изборот од творештвото на Цепенков, *Сказни и сѝоренија*, од 1954 година. Тој прилог почнува со упатувањето кон искажувањето на Никола Ганчев Еничеров, бугарски деец и учител во Прилеп, во втората половина на 19 век, кој ја истакнува несомнената заслуга на Цепенков за развојот на прилепската културна средина. Таа оценка истовремено е и забелешка кон современниците кои, според Конески, не ја препознаваат и/или доволно ценат вредноста и важноста на делото на Цепенков. Низ една развиена полемика, Конески го разгледува прашањето за собирачката работа, која во случајот на Цепенков претставува потврда дека тој не е „обичен регистратор“ на фолклористичкиот материјал. Сето тоа се доведува во врска состојбите во

македонската култура од тоа време. „Во нашиот случај е необично важно и тоа што ние немавме, како кај некои други народи, да се последува непосредно собирањето на народни умотворби од растежот на една уметничка литература која, извирајќи имено од изразот на народното творештво, ќе ги поставеше во поинаква светлина оние што имаа поостар слух за тој израз.“ (Конески 1967 б: 79)

Не располагајќи со автобиографскиот запис на Цепенков, Конески се осврнува кон некрологот, објавен од А. П. Стоилов во 1921 година, во кој тој цитира одредени делови од текстот на Цепенков, како и кон согледувањата на Еничерев. Животот на Цепенков се осветлува преку дејноста на неговиот татко, Коста, како и низ сликите од неговото детство, „кога во Прилеп се правеле вапирски свадби и кога мнозина барале ежова трева, што сè отворала, влечкајќи заклучени катанци по чаирите“. (Конески 1967 б: 81) Како одлучувачки моменти за натамошната дејност на Цепенков се истакнуваат: неговата средба со Димитар Миладинов и дејствувањето во читалиштето „Надежда“ во Прилеп, основано во 1867 година. Отвореноста на терзијата Цепенков кон еснафската средина и начинот како доаѓал во допир со различните кажувања од селата и градовите е илустрирано со компарацијата „како што пита питачот од куќа в куќа“, со што се укажува на посебната природа на општествените односи во тоа време. Тоа го води Конески кон импресивната и ингениозна определба на Цепенков како „раскажувач по душа“, чија моќ да ја преобразува природата и композицијата на приказната е втемелена во онаа негова потреба „да се изживува преку зборот“. Во таа смисла, Цепенков е повеќе познат како собирач на прозен материјал, а помалку на поезија, токму поради изразните ограничувања кои ги поставува песната.

Стилот на Цепенков, според Конески, е обележан со една специфична „мерка на кажувањето“, која е условена од неговото функционирање среде чаршијата, без да ја изгуби врската со јазикот на селската средина. Тоа „интимно единство и двојство“ е истовремено причината зошто Цепенков го „изневерува“ изворниот стил, успевајќи само да ја подотвори вратата кон новите содржини и облици. Неговиот јазик сведочи за посебноста на тој необичен стил. Конески го забележува редовното удвојување на индиректниот објект и оној претставен со долгите форми од личните заменки во текстовите на Цепенков, а наспроти тоа честото неудојување на директниот објект, што го толкува како отстапка во функција на неговиот посебен стил (1986 г: 252). Својствата на тој стил особено доаѓаат до израз преку неговата посебна моќ во раскажувањето „да се вживи“ во ликот, со што доминантниот мотив на приказната добива второстепено значење. „Тој ужива да го создава ликот, со еден одмерен ритам, да го погаѓа начинот на зборување што му одговара, да се враќа повторно и повторно на него, понекогаш и претерувајќи, да го начека моментот кога ќе може со згодна пословица или приговорка да ја разреши ситуацијата.“ (Конески 1967 б: 88) „Чувството за нијансирање на стилот“, соодветно на ситуацијата, покажува дека Цепенков, несомнено се стремел кон поврзување на приказната со

искуственото, секојдневното, од кое ги црпи елементите преку кои ги гради ликовите.

Прашањето за генезата на народната приказна, како и за она што е стилски или типолошки специфично за македонската народна приказна, Конески го остава отворено, како прашање соодветно за некои идни анализи и согледувања. Сепак, неговата теза е дека Цепенков несомнено преработувал, па на таков начин го врамил секојдневното во ткивото на приказната за Силјан Штркот. „Што е во стилот на нашата народна приказна стара основа, што претставува своеобразно проникнување со нови стилски материи, до каде се простираат и на кои животни услови им одговараат извесни стилски карактеристики на народното кажување – тоа се интересни прашања на кои треба да се даде одговор, но овде не можеме да го дадеме“. (1967 б: 85)

Иследувањата на Конески, посветени на македонскиот 19 век, се едни од втемелувачките анализи на овој период во македонската наука. Конески поседува исклучителен талент за систематско следење и опишување на специфичностите на одделните автори, појави и процеси. Она што ги поврзува Пејчиновиќ и Цепенков, односно појавите на почетокот и кон крајот на 19 век, се однесува на изневерувањето на наследените обрасци во форма на „надрастување на народниот стил“, како творечка иновација, која сведочи за развојот на литературниот систем во тој период. Конески, минуциозно ги истражува културно-историските и јазично-стилските пројави од македонскиот 19 век и неговите анализи се од непроценливо значење за подоцнежното надградување на промислувањата во насока на современите книжевно теориски и културолошки пристапи.

Користена литература

- Конески Блаже 1967 а: „Кирил Пејчиновиќ“, *За македонската литература (избрани дела во седум книги)*, Култура, Скопје, 20 – 62.
- Конески Блаже 1967 б: „Марко К. Цепенков“, *За македонската литература (избрани дела во седум книги)*, Култура, Скопје, 77 – 93.
- Конески Блаже 1986 а: „Македонската литература во XIX век“, *Македонскиот XIX век (јазични и книжевно-историски прилози)*, Култура, Скопје, 5 – 20.
- Конески Блаже 1986 б: „Македонскиот писмен јазик во XIX век“, *Македонскиот XIX век (јазични и книжевно-историски прилози)*, Култура, Скопје, 21 – 24.
- Конески Блаже 1986 в: „Писмата на Пејчиновиќа до кнез Милоша“, *Македонскиот XIX век (јазични и книжевно-историски прилози)*, Култура, Скопје, 50 – 58.
- Конески Блаже 1986 г: „Кирил Пејчиновиќ“, *Македонскиот XIX век (јазични и книжевно-историски прилози)*, Култура, Скопје, 34 – 44.
- Конески Блаже 1986 д: „Стихови на глас трпезчки“, *Македонскиот XIX век (јазични и книжевно-историски прилози)*, Култура, Скопје, 45 – 49.
- Конески Блаже 1986 е: „Јазична споредба меѓу записите на Марко Цепенков и некои други македонски текстови од XIX век“, *Македонскиот XIX век (јазични и книжевно-историски прилози)*, Култура, Скопје, 245 – 253.
- Конески Блаже 1994: „Една ситуација и едно лично становиште“, *Сјоменица посветена на Блаже Конески*, МАНУ, Скопје, 27 – 29.
- Матковски Александар (прир.) 2000: „Патописот на Стефан Бопчев, од 1873 година“, *Македонија во делата на сѐранските јазичници 1864 – 1874*, Гурѓа, Скопје, 277 – 297.
- Радически Науме 2012: „Блаже Конески и македонскиот XIX век“, *Зборник од Меѓународниот научен симпозиум „Блаже Конески и македонскиот јазик, литература и култура“ (15 – 16 декември 2011 година – Скопје)*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 475 – 482.
- Тасевска Хаџи-Бошкова Искра 2012: „Согледувањата на Блаже Конески за македонската култура во 19 век, како форма на симболичното толкување на културата“, *Зборник од Меѓународниот научен симпозиум „Блаже Конески и македонскиот јазик, литература и култура“ (15 – 16 декември 2011 година – Скопје)*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 695 – 701.

Лидија Стојановиќ

КОНЕСКИ И МИЛАДИНОВЦИ: ВО ЗНАК НА НОВАТА ДУХОВНОСТ

Апстракт: 2021 година е во знак на два јубилеја: 100 години од раѓањето на Блаже Конески и 160 години од објавувањето на Зборникот на народни песни од Браќата Миладиновци. Ова истражување ги согледува двата големи настани од два аспекта: пред сè како „доживување и вреднување“ на Зборникот од страна на Конески, додека во вториот дел се потврдува визионерската улога на Миладиновци и Конески со помош на еден нов интерпретативен концепт. Ќе се осврнеме и на јазичкотворечката лабораторија на Конески.

Клучни зборови: Конески, Миладиновци, јазичкотворечка лабораторија, екопостика, енвирументална естетика

Оваа 2021 година ги одбележуваме двата јубилеја: 100 години од раѓањето на Блаже Конески и 160 години од објавувањето на Зборникот на народни песни од Браќата Миладиновци. Извонредна прилика ова предавање да го посветиме на двата големи настани од два аспекта: пред сè како „доживување и вреднување“ на Зборникот од страна на Конески и истакнување на визионерската улога на Миладиновци и Конески со помош на еден нов интерпретативен концепт. Ќе се осврнеме и на јазичкотворечката лабораторија на Конески.

ЗЛАТЕН ФОНД НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА⁴

Би го започнала излагањето со извадоци од авторизираната реч на Конески, по повод промоцијата на изданието на Зборникот, објавен во 1983 година, во редакција на Х. Поленаковиќ и Тодор Димитровски. Според Конески, за Македонецот денеска нешто значи кога ќе се спомене само насловот „Сердарот“ или насловот „За македонските работи“ или насловот „Бели мугри“. Кон тие дела се придружува, во златниот фонд на македонската литература и Зборникот на Миладиновци. Во случајов имаме книга со народни умотворби, пред сè со народни песни. Дело, така да кажам, не на индивидуален туку на колективен творец. Меѓутоа, тоа дело претставува еден показ на нашето традиционално творештво, што е многу значаен за развитокот на нашата литература во сите нејзини видови. И освен тоа, тоа дело е сврзано со личности што во нашата свест заземаат определено историски јасно подвлечено место. Тоа се личностите на Димитар и Константин Миладинови (Конески, 1984).

---

⁴ Авторизирана реч при промовирањето на новото издание на Зборникот на народни песни на Миладиновци (20. II 1984).

Зборникот на Миладиновци – дело на такви истакнати личности во нашата нова историја – и тогаш кога се појави и после, како што веќе реков, тесно се сврзува со нашето културно творештво, тесно и многустрано. Веќе тогаш, во предговорот на Константин Миладинов, ние забележуваме врска со тоа што на јазичното поле го пропагираше Партениј Зографски. Веќе тогаш во записите на Венијамин Мачуковски ние имаме угледување на тоа што браќата Миладиновци го применија во записите од својот зборник. И уште поважно од сето тоа, тој зборник даде пример за дејноста на такви видни работници во собирањето на македонскиот фолклор какви што се Кузман Шапкарев и Марко Цепенков. Тоа ние го знаеме од самите нивни изјави во автобиографски текстови. Но и подоцна, во развитокот на нашата литература, постојано имаме навраќање кон Зборникот на Миладиновци (исто, 1984).

Во оваа смисла особено е важно личното доживување и средбата на Конески со Зборникот на браќата Миладиновци. „Уште во 1940 година, во Прилеп ми дојде под рака првото издание на тој зборник. Јас не можам да го заборавам тој миг. Јас веднаш пристапив не само кон читање, ами и кон бележење на јазичните особености и други својства во текстовите од тој зборник, та оттогаш до денеска да не се разделам од таа книга, ами да се враќам кон неа повеќе пати. Веројатно нема друга книга од кругот на мојата лектира што јас повеќе пати сум ја читал. Ќе споменам и тоа дека во врска со Зборникот на Миладиновци и со ликот на Константин Миладинов во добра мера е градена и мојата поема 'Ракување'.“ (1984). На самата промоција го истакнува и извонредното значење на Х. Поленаковиќ: „Во лицето на академикот Поленаковиќ, ние несомнено имаме специјалист, литературен историчар, кој најмногу е заслужен за изучувањето на делото и дејноста на Миладиновци и за моментот, околностите и начинот на кој се дошло до издавањето на славниот зборник на двајцата струшки браќа.“ (исто, 1984).

Конески со право укажува на фактот за важноста на образованиот и култивиран „собирач и запишувач“, мислејќи на Браќата Миладиновци. Тој се повикува на Вук, кога кажува на едно место дека приказните ги запишувал така што на неписмениот да му биде мило да ги слуша, а на писмениот да ги чита. Во категоријата на извонредни собирачи и запишувачи според Конески спаќаат Браќата Миладиновци, Вук Караџиќ, Шапкарев, додека за Цепенков смета дека му недостасува „повешто перо“, со што би се отклониле многуте повторувања и непотребни храповости.

ЈАЗИЧКОТВОРЕЧКА ЛАБОРАТОРИЈА

Конески бил извонреден талент затоа што ги воочил правилата на општествената комуникација, нарекувајќи го самиот процес јазичкотворечка лабораторија. Тој ќе каже: Овие опсервации ми дадоа можност да предложам посебен модел при објаснувањето на појавите сврзани со традицијата и подновувањето, во кој се вклучуваат, како три страни на еден триаголник, овие фактори: *традицијата*, *колеktivниот* и *авторот*. Иако, оваа шема е изградена врз изучувањето на контактите на

планот на изразот, таа може лесно да се прошири и на другите планови и да послужи, се надевам, ефикасно за појасно прикажување на односите помеѓу традицијата и обновувањето. Имено, иновациите ги внесува авторот со санкција на колективот (се претполага дека тие настануваат и во самиот колектив), при постојано сооднесување на тие два фактора со факторот на традицијата. Не може да се мине и без таа санкција, зашто традицијата е жива и во колективот, како и во самиот автор. Еден текст што не ја одразува оваа закономерност, односно во кој не нашле извесна рамнотежа споменатите фактори, може да претставува интересен експеримент, може да претендира на модерност во буквалната смисла на она што се вика мода, но тој текст нема да биде уметничка реализација. Тешко е и да се претстави, а камоли да се прикаже, сложеноста на една таква јазикотворечка лабораторија. Од комбинирањето на идеите, од вкрстувањето на содржините се оди до ситни подробности во поврзувањето на фонетскиот и лексичкиот материјал – сето тоа сообразно со потребата за искажување на колективот и авторот во дадено време, која во еден миг доведува до *ојкривањето на јеснајта*, израз кој Конески го користеше во замена за пишување на песната. Вредноста на овие негови согледувања ќе се согледа преку вториот дел посветен на *новата духовност*.

ВО ЗНАК НА НОВАТА ДУХОВНОСТ: Енвироментална естетика

Вториот дел од ова излагање ќе ја потврди веќе добро востановената вредност на Конески и Браќата Миладиновци, не само во рамките на народната култура и историјата на македонската книжевна наука, туку пред сè како пренесувачи на новата димензија на хуманоста, која со очигледен напор едвај може да се промовира во 21 век.

Како што смета Емили Брејди (2009), естетската теорија на Кант е особено важна за историјата на естетиката на животната средина, бидејќи ја прави природата парадигма на естетското искуство и расудување. Повеќе од другите писатели од неговото време, Кант ја привилегира природата над уметноста, а толкувањата на неговата естетска теорија покажуваат дека естетското вреднување на природата било позначајно - дури и морално попоучно - за човечкиот живот отколку вреднувањето на уметностите. За Кант, оваа супериорност на природата се однесува и на убавото и на возвишеното. Неговата теорија за убавото, како и другите од тој период, тврди дека убавината е поврзана со прекрасни, пријатни, перцептивни квалитети и мирна контемплација, додека возвишеното е поврзано со „негативно задоволство“ од чувството обземено од масивните, моќни и навидум бескрајни квалитети на природни објекти и феномени, како што се високи карпи, бесни мориња и огромни пустини. Искуството на возвишеното, за кое Кант веруваше дека се јавува само во контемплација на природата, предизвикува чувства на *човечка безначајност пред природните сили; сепак, во истио време, то ирејознаваме нашето место како слободни, морални и рационални суштества во својот*. Идеите на Кант влијаеле врз романтизмот и

„обожувањето на природата“ изразено преку литературата, поезијата, музиката и визуелните уметности од деветнаесеттиот век (сп. Brady, 2009: 313-321, подв. Л.С.). Романтизмот е период во кој е создадена „народната уметност“ (Зборникот на Миладиновци), а обожувањето на природата стана дел од новата екопоетика.

Испитување на клучното прашање на денешницата фокусирано на осмислувањето на животот на човекот во хармонична релација со својата околина, го претставува основниот предизвик на некои нови тенденции. Екологијата на свој начин припаѓа кон моделот каде што се укинуваат традиционалните хуманистички парадигми. Постојат научници постхуманисти кои во својот пристап ги заменуваат старите антропоцентрични концепти со полиберални, согледувајќи ја новата димензија на човекот – да се биде хуман. Одовде произлегоа новите релации: човек - околина, екосвест. Фуко го испитуваше постхуманизмот во контекст на разликување на хуманизмот од просветителската мисла. Според него, двете беа во состојба на напнатост: додека хуманизмот настојуваше да ги воспостави нормите, дотогаш просветителската мисла се обидуваше да го надмине сето материјално, вклучувајќи ги и границите кои ги беше изградила хуманистичката мисла. Ослонувајќи се на предизвиците на просветителството во границите на хуманизмот, постхуманизмот ги отфрла различните претпоставки на човечките догми (антрополошки, политички, научни), обидувајќи се да ја измени природата на мислењето околу тоа што значи да се биде човек. Тоа бара не само децентрирање на човекот во повеќе дискурси (еволуциски, еколошки, технолошки), туку и испитување на тие дискурси со цел – откривање на инхерентни хуманистички, антропоцентрични, нормативни поими на хуманоста и концептот на човечкото (сп. Стојановиќ, 2022).

Културната екологија, како подобласт на етнологијата, се занимава со интеракциите помеѓу луѓето и нивната жива и нежива средина, како и со проценките, значењата и мотивите за дејствување, кои се поврзани со нив, но специфични за културата (Michael J. Casimir, 2006, 342). Зборникот на Миладиновци и поезијата на Конески се извонредна потврда на оваа идеја.

Зборникот на Миладиновци, изобилува со мотиви кои укажуваат на оваа нова енергија: хармонична релација на човекот со природата⁵ како и бројни примери на казнување на андро- и атропоцентричниот деструктивен дух. Сега би навела само еден пример од интимната лирика на К. Миладинов, песната *Голапче*, што ја потврдува дарбата на К. Миладинов да развие своја поезија на основа на нашата народна песна. Таа не претставува само образец на чист народен македонски јазик, туку и нова димензија на хуманоста.

Голапче мало хубаво, голапче златокрилецо,
Кога ти дојде при мене? и кога в часот побегна?

---

⁵ Во митолошките песни се открива екокосмосот, во песните за самовилите се открива екофеминизмот, во многу балади, метемпсихозата е исто така дел од еден екокосмос итн.

Уште ја глас ти не слушнаф: уште те арно не видоф,
Дан ми се мило, наљути? Дан ми се добре, насрди,
Заш не ти хубост пофалиф, заш не ти крилја помазниф?
Ела ми, мило, ела ми, ела ми сега при мене;
Ја ке ти хубост пофалам, ја ке ти крилја помазнам,
Ја ке те тебе назобам, се со дребнаго бисера
Ја ке те чувам секога мое ми мило в пазува.

(Конески, 2020: 25).

Во истиот дух настанува и Т'га за југ (Конески, 2020: 26-27). Во поглавјето за Македонската литература и литературен јазик (1945; 2020) Конески вели: Доста се овие примери да ни покажат дека со К. Миладинов не почнуе македонската поезија само во литературно-историјска смисла како еден факт што треба историјата да го регистрира, туку почнуе вистинската уметничка македонска поезија, жива и топла, што може срцата да ги загрева. (Конески, 2020:27). Вредноста на К. Миладинов се потврдува и преку новото движење за енвиromенталната естетика, која К. Миладинов (зачетник на македонската уметничка поезија), интуитивно ја пренесува два века пред промовирањето на новите супермодерни енергии.

***

Конески ја отелотвори Хорациевата мисла: *Exegi monumentum*. Тој е првиот македонски мислител на кого му беше посветена одредница во *Brockhaus Enzyklopädie* (17 издание, од 1976 година), приготвена од Зоран Константиновиќ, нашиот врвен компаратист.

Во својата поезија тој интуитивно ги пренесува во средината на 20 век идеите и пораките од екосвеста: доблест, емпатија, одговорност, несебичност, спокој, хармонизирана интеракција помеѓу човекот и природата.

Неговата поезија ги пренесува моралните квалитети кои современата мисла ги дефинира како екопсихологија. Да се потсетиме на концепцијата на Нес за „еколошкото Јас“, осмислено како чувство за нашиот сопствен идентитет што ја признава нашата меѓузависност од остатокот од природата. Концептот обезбедува пресек на биологија, екологија, филозофија и психологија и според тоа, обезбедува сеопфатна платформа за разбирање и работа со екопсихологијата.

Сега би навела неколку примери од неговата поезија:

ПОЕТИКА

Јас песните ги берев
од дрвото на животот
како што селаните во Ракотинци
пред Дуовден
берат зрели цреши
од црешовите дрвја
(Конески, 2011: 48).

ДРВЈАТА Дрвјата земаат поза, дрвјата имаат гест, дрвјата се артисти што го чекаат ветрот да им шепне збор (Конески, 2011: 59).

Речиси во сите песни на Конески (2011) станува збор токму за суштината на хармонијата која Конески, исклучително сензуален поет ја забележува на релацијата човек – природна средина (растителен свет, ботанички ендемски врсти), претставувајќи претходник на емпатична екопоезија.

Во песните *Дејте заспајано крај езеро* (1969: 26) и *Тој ден* (2011: 118) ни се отелотворува бергсоновата филозофија на радоста на животот и создавањето: читајќи го Конески, секогаш наново ја добиваме енергијата и способноста да го почитуваме животот и да го видиме пред се` доброто и убавото во стилот на изреката: не е секој ден добар, но во секој ден има по нешто добро!!!!

СПОКОЈ Седам така веќе долго и гледам: пред мене езерото, зад него планините за попладневно смирување, зашто сонцето губи силина. Требаше да читам или зборови да редам, а еве не правам ништо. Зошто така? Најпосле, одвај, разбираам дека сум се предал на милина (2011: 137).

Неколку децении пред појавата на екосвест, Конески ги пренесе принципите на енвиromенталната естетика, која е истовремено и иманентна одлика на македонскиот менталитет. Во духот на јазикотворечката лабораторија која извонредно кореспондира со бергсоновата метафизичка интуиција и креативна емоција ќе споменеме: Конески е автор кој извонредно добро ги гледа подробностите и правилно ги врзува во однос на целостта. Способност на оние кои можат да бидат творци во општеството, науката и уметноста. Својства кои се засновуваат на „висока морална, интелектуална, чувствена вредност на тоа што се кажува“. На овој начин, Конески креатор на „јазикотворечката лабораторија“, ги пренесе преку својата поезија и целото негово дело љубовта кон живиот свет и промовирање на моралната еднаквост на сите биолошки видови. Идеја која кореспондира со Кантовата филозофија.

Многу децении пред еко теоријата тој интуитивно ги пренесе принципите на новата димензија на човекот - неговата привилегија да се биде хуман. За жал, требаше да се појават токсичните, дистопски визии на транс и постхуманизмот, за да ја согледаме вонвременската вредност на пораките кои ги носи Конески во неговата поезија.

Дистописките теории го условија настанувањето на новата енергија: „за разлика од механистичкото, картезијанско гледање на светот, светогледот што произлегувал од модерната физика може да се опише со зборовите: органски, холистички и еколошки. Тој светоглед може да се нарече и системски во смисла на општата теорија на системите. Вселената веќе не се сфаќа како машина што е направена од голем број објекти, туку како неделива динамична целина од делови во суштински заемен однос, кои можат да се разберат само како ликови на еден единствен космички процес“ (Капра, 2009: 89), „а вселената, според филозофската основа на S – матрицата, (бутстреп филозофијата) се разбира како една динамична мрежа од настани во некаков заемен однос“ (Капра, 2009: 108-109). Според ова, клучниот елемент на новата бутстреп теорија за субатомските честички е поимот на ред како еден нов и важен аспект на физиката на честички (Капра 2009: 110). Според него, надминувајќи го

картезијанското разбирање на светот не' води ко едно холистичко и суштински динамично разбирање на вселената (Капра, 2009, 113-114). (сп. Стојановиќ, 2022).

Талентот на Конески и Браќата Миладиновци да пренесат дел од новата спиритуалност многу порано од нејзиното дефинирање како концепт се засновува на нивната интуитивна моќ и креативна емоција. Бергсон зборуваше за „креативната емоција“ која „произлегува од траењето“, како сила која не само што ја „поттикнува интелигенцијата на дејствување, а волјата на истрајност“, туку и на силата која ја „раѓа мислата“. Бергсон укажа на квалитативната разлика помеѓу двете врсти на емоции во подрачјето на афективните состојби. Едната, која ја нарече „подинтелектуална“, која е „последнца на дејствувањето на некоја идеја или некоја предочена слика“, емоција со која се бават психолозите и на која се „мисли кога чувствителноста се спротивставува на интелигенцијата“ и другата, која ја нарекува „надинтелектуална и која им претходи на интелектуалните состојби кои од неа ќе произлезат (Тисас 2019, 330-331). Големината на Конески и Браќата Миладиновци, може да се толкува во насока на бергсоновата идеја за креативната емоција: за творештво ни е потребен интелектуален напор, но пред сè „креативна емоција“, која според него значи „љубопитност, желба и однапред доживеана радост“, која ја прати соочување на одреден проблем и можност за негово решавање (Тисас, 2019, 330-331). И најважниот момент е согледување на бергсоновата интуиција која претставува чин на слобода, бидејќи да се мисли интуитивно значи да се мисли во траење (Тисас, 2019, 330). (сп. Стојановиќ, 2022).

Ова излагање во чест на двата големи јубилеја би го завршила со следниот цитат кој само ја потврдува визионерската улога на Браќата Миладиновци и Конески: голем број традиции, слично на системскиот пристап, ги сфаќаат раѓањето и смртта како степени на бесконечни циклуси на постојано самообновување на танцот на животот. Другите традиции ги истакнуваат вибрирачките обрасци, кои честопати се поврзуваат со „суптилните енергии“, а холономната природа на стварноста – постоењето на сè во сè – преку параболи, метафори и поетски слики (Капра, 2009: 378).

БИБЛИОГРАФИЈА

Brady, Emily. 2009: "Environmental Aesthetics." In: Encyclopedia of Environmental Ethics and Philosophy. Ed. J. Callicott and Robert Frodeman. Vol. 1. Detroit: Macmillan Reference USA, 313-321.

Casimir, Michael J. 2006: "Kulturökologie". In: Bettina Beer und Hans Fischer (Hg). *Ethnologie. Einführung und Überblick*. Berlin: Dietrich Reimer Verlag. S. 341-360.

Капра, Фритјоф 2009: *Време на ѿресврѿи*. Прев. Д. Јакимовски. Табернакул: Скопје.

Конески Блаже 1969: *Ракување*, Скопје: Мисла.

Конески Блаже 2011: *Поезија*. МАНУ: Скопје. Том 2. (ред. Ѓурчинов Милан).

КОНЕСКИ, Блаже. 2020: *Македонскиот XIX век*. МАНУ: Скопје. Том 6. (ред. Милан Ѓурчинов, Катица Кулава).

Миладиновци. 1983. *Зборник на народни ѿесни*. (ред. Х. Поленаквиќ и Т. Димитровски). Скопје: Македонска книга

Стојановиќ, Лидија. 2022: „Суштина на хармонијата“. Во: *Poznańskie Studia Slawistyczne* ("Poznań Slavic Studies"), No. 22. DOI: [10.14746/pss](https://doi.org/10.14746/pss) (in print).

Тиќас, Iris 2019: „Marija Brida i Roman Ingarden: dva fenomenološka »čitanja« Bergsonove koncepcije intuicije“. *Filozofska istraživanja*. Vol. 39, no. 2. str. 313-333.

Катица Ќулавкова

ПРОЗНИОТ ОПУС НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ: ЖАНРОВСКИ И СТИЛСКИ КАРАКТЕРИСТИКИ

„Суштествува страшен миг — кога и споменот се распаѓа, се разлага.“

Б. Конески, *Дневник ѝо многу години* (1988 година)

1. Уводни напомени

Во ова предавање ќе се обидам да понудам инструктивно резиме на прозниот опус на Блаже Конески. Целта на предавањето е да направи информативно-дескриптивен, компаративно-аналитички и интерпретативен пресек на прозата на Блаже Конески (1921-1993 година).⁶ Тоа резиме има не само дескриптивна, туку и жанровско класификациска намера, што соодветствува и на самиот состав на прозното дело на Конески.

Предавањето се фокусира врз следните аспекти на прозното творештво на Конески:

- Квантитативен и хронолошки приказ на објавените прозни текстови и книги на Конески;
- Жанровска класификација на прозниот опус на Конески (делумно раскажувачка фикција, делумно не-фикција): докнижевни и нефикционални прозни текстови, двојно кодирани текстови, фикционални книжевно-уметнички раскази;
- Давање теориско образложение на таа жанровска класификација на прозата на Конески, со соодветни примери;
- Правење толкувачка, т.е. интерпретативна синтеза на прозата на Конески.

2. Нумерички опис на прозното дело на Конески

Прозата на Конески е сочинета од текстови пишувани и објавувани од 1953 до 1993 година: - десет кратки раскази од збирката *Лозје* (1955); - 91 дневнички запис (72 од нив припаѓаат на *Дневник ѝо многу години* (1988), а 19 на *Дневник од Нишка Бања*) и една мистификација (1993). Вкупно 102 текста од коишто два имаат форма на записи во стих, а другите - форма на *проза* во широка смисла на зборот. Во *книжевно-уметничка* проза во потесна жанровска смисла спаѓаат само расказите од *Лозје*.

Дневничките записи имаат гранична, двојна жанровска припадност, поради тоа што содржат елементи на автобиографски, мемоарски и есеистички карактер, при што фикционалниот елемент, битен за раскажувачката книжевност е сведен на минимум.

Иако се опфатени под генеричкиот поим *проза*, тие текстови имаат, всушност, различни жанровски и стилски доминанти. Тие се на различен начин литераризирани и различно поставени спрема естетската функција

---

⁶ Овој текст е обновена, дополнета и изменета верзија на моите уводни белешки (во својство на приредувач) објавени кон критичкото издание на *Проза* на Конески (2016).

и обратно, тие на различен начин се однесуваат спрема прагматичната и референцијалната функција.

Едни се реалистични и со елементи на хроника и мемоар, па дури и автобиографски, други се херметични, поетични и имагинарни, а трети се есеистички, филозофски и книжевно-критички устроени.

Некои имаат карактер на куси фикции, други на песни во проза.

Трети имаат видлив естетски карактер, а некои други, пак, имаат дискретен, имплицитно естетски и фикционален карактер.

Затоа, за еден дел од прозата на Конески може да се каже дека е книжевноуметничка, во потесна смисла на зборот (тука спаѓаат неговите куси фикции/раскази, песни во проза, есеизирани записи), а за еден друг дел прозни записи, дека се вклопуваат во категоријата *ипроза* во поширока смисла на зборот (тука спаѓаат текстовите и фрагментите од прозните текстови кои имаат карактер на критика, пригодните текстови, предкнижевните и паракнижевните мемоарски записи).

3. Осврт кон фикционалниот карактер на прозата на Конески: делумно раскажувачка фикција, делумно не-фикција

Прозното дело на Конески, го доведува до крајни граници поимот раскажувачка фикција: неговата проза е делумно раскажувачка фикција, а делумно не-фикција. Таа го проектира развојот на неговите сфаќања за границите на книжевните видови говор. Таа го сигнализира и начинот на којшто се освестува и се изразува неговата авторска намера. Оттаму, некои текстови првично објавени како „записи во проза“ и како „песни во проза“, застапувани во поетски збирки (*Послание, Зајиси*), подоцна ќе бидат жанровски прекласифицирани и вклучени во составот на прозните книги на Конески.

Раните, традиционални поимања на прозниот дискурс, применети во реалистичните раскази од збирката *Лозје*, еволуираат во мигот кога Конески се отвора спрема оние говорни матрици кои можеби инклинираат кон книжевноста, но сè уште не се книжевност, кои може да се доживеат како фикција, но сè уште не се тоа.

Конески, така, ја ослободил радикално својата раскажувачка реч и во извесна смисла ги навестил тековите на постмодернистичката проза кај нас, која го канонизира бришењето на границите помеѓу фикцијата и не-фикцијата.

Конески знаел дека рецепцијата на неговиот прозен писателски опус не зависи само од неговата авторска намера (*intention auctoris*), туку и од другите две намери: читателската (*intentio lectoris*) и онаа на самите текстови (*intention operis*). Подоцна кон овие намери Умберто Еко (2017), ќе ја додаде и интертекстуалната, која сепак произлегува од намерата на самото книжевно дело.

Прозното творештво на Конески вклучува две главни фази кои имаат своја жанровска, стилска и тематска доминанта:

Во првата фаза спаѓаат оние прозни текстови на Конески, кои се куси фикции или раскази кои имаат стабилен жанровски статус. Тука спаѓаат расказите од првата творечка фаза на Конески, интегрално објавувени во

книгата *Лозје* (1955). Се работи за вкупно десетте раскази во класична смисла на зборот: „Лозје“, „Прочка“, „Изложба“, „Пречек“, „Потез“, „Песна“, „Чевли“, „Љубов“, „Заклано крувче“ и „Крчмите“.

Во втората фаза спаѓаат оние прозни текстови кои се хибридни, делумно прозни, делумно поетски, делумно есеистички. Во нив преовладуваат следните постапки: хибридизација на поетскиот говор, поетизација, есеизација па и движење по граничниот книжевно – некнижевен израз (биографски, дневнички и мемоарски записи).

Текстовите кои се во прво време третирали како „песни во проза“, всушност, немаат стабилен жанровски статус, односно имаат отворена форма. Затоа тие се идентификувани, не само од Конески, туку и од приредувачите на неговото творештво, како *йоейизирани йроза* (записи во проза, песни во проза, огледи или есеистички цртички, записи, дневнички записи, мемоарска проза).

Самиот Конески, во својот „Предговор“ кон *Дневник йо многу йодини* (1988: 5-6), вака се објаснува генезата на 'отворената форма' на дневничкиот дискурс:

„Јас никогаши не сум водел дневник. Таков навик не се беше создал во мене. Сејак си реков дека отворената форма на дневничкиот дава можност да се зајаше денеска нешто што стана некогаши, како хроника да се води без оглед на дневничкиот темп на настани. Се заборавиле имињата и местата, се изумиле датумите, се смешале тодните, ја и децениите и така стана интересно да се види што се задржало во споменот од она што би можело да биде вклучено и во еден дневник воден од ден на ден. При ваков процес е јасно што било особено важно за хроничарот, ја се вселило јасно во неговата душа, — некаква импресија, некаков лирски јодем, некако размислување, некаква случка.

Се разбира дека сосем строго земено, насловот „Дневник йо многу йодини“ не ти покрива јодеднакво адекватно што тие јолку различни содржини. Но кој наслов може да задоволи едно такво строго барање? Некој би помислил дека во овој случај е јододен насловот „Секавања“. Но досега е да помислиме дека оној што евоцира спомените се прикажува како сведок и учесник на важни настани, па да се откажеме од такаов избор. Во моите записи има малку нешто важно во поширока смисла. Тие водат кон едно литературно, дури честито и лирски обоено прикажување на забележаното и доживеаното во човечката секојдневност“.

4. Класификација на прозните текстови на Конески

Имајќи ја во предвид нивната специфична жанровска, стилска, тематска и интенционална припадност, ќе направам поподробна класификација на прозните текстови на Конески:

- Текстови кои имаат стабилен и јасно маркиран жанровски идентитет. Тука спаѓаат текстовите кои според својата генеза и според интенцијата на авторот, па и според рецепцијата од страна на читателите, се третирали како раскази и спаѓаат во редот на традиционално дефинираниот фикционален уметнички книжевен дискурс (*Лозје*).
- Интимни автобиографски записи кои имаат докнижевен/сроден книжевен идентитет, пишувани како задоцнет 'дневник по многу години'. Во нив се меша мемоарското со фикционалното и прагматичното со естетското начело.

- Двојно кодирани текстови кои се подложни на променлива рецепција и жанровска идентификација. Се работи за т.н. поетизирана проза, односно прозаизирана поезија. И самиот Конески ја менува својата перспектива на нивното жанровско и естетско толкување, па тие се еднаш дефинирани како „песни во проза“, а друг пат како проза.
- Текстови кои се неспорно и очигледно поетски текстови (две лирски песни) или евидентно критички записи и есеи, ама се вградени во составот на комплексната дневничка прозна форма. Таквите текстови се дополнително идентификувани како „прозни“ дневнички записи, во склад со авторската интенција на Конески.

5. Интерпретативна *summa summarum* на доминантните прозни стилови на Конески

Во вториов, толкувачки дел на ова предавање ќе направам толкувачка, односно интерпретативна *summa summarum* на неговите доминантни прозни стилови, оставајќи го сеопфатното толкување за некоја следна прилика.

Прво, Конески има напишано вкупно десет раскази во класична, традиционална прозна жанровска смисла на зборот.

И покрај тоа што Конески во овие раскази користи миметични, референцијални и линеарни стратегии, се забележува дека во нив доминира интересот за интроспективни евокации на раскажувачките ситуации и за психологизација на амбиентот (хронотопот на расказот). Поради тоа, во заден план се поставени другите раскажувачки функции: динамичноста на дејството, наративните ситуации и пресврти, полифоничноста и симулакрумот на фикционалниот израз.

Второ, одбивајќи да им робува на жанровските конвенции, Конески посега по слободен прозен израз, заправо си допушта целосна жанровскаа, тематска и стилска слобода на пишување, вклучително и некои творечки експерименти. Таков е, на пример, текстот – мистификација, објавена под наслов „Таблица прваја“ (објавен во *Културен живоиџ*, август-декември 1993 година), кој алудира на делото на Јордан Хаџи-Константинов Џинот, како негова првична и далечна инспирација, но всушност е авторски текст на Конески.⁷

---

⁷ Овој текст содржи седум куси сентенционални записи во проза потпишани од Џинот, небаре се напишани март 1851 година, а потоа се опишани и потпишани од Конески, со објаснување дека се работи за „Исповед на еден мистификатор“. Во додатокот кон текстот кој го објаснува неговиот настанок се вели: „Овој текст го напишав јас едно попладне во март 1993 година. На Џинот сум му благодарен што ми ја позајми формата. Решив да не брзам со објавувањето и само неколку копии поделив меѓу своите пријатели, со забелешка под текстот: Соопштува Блаже Конески. Видов дека некои од нив не ја откриле веднаш играта, зашто ме прашуваа во какви околности можел Џинот да се искаже на ваков начин. Сега, кога се решив да ја објавам оваа ‘таблица’, не би сакал да ги доведам во иста ситуација и некои од читателите. Затоа сметав дека треба да го приложам ова објаснение.“ (<https://okno.mk/node/24362>, од 9.12.2012 година)

Свесен за своите лични творечки predispozicii, тој прави коренит пресврт по однос на прозното творештво. Конески, дефинитивно, се свртува кон она што ѝ е иманентно својствено на неговата изразна, стилска и психо-ментална конституција и вокација, а тоа се: поезијата, сеќавањето и есејот.

Официјално од 1981 година, а de facto веќе од 1954 година, кога ја објавува песната во проза „Јоргован“ (*Разгледи* бр. 13/1954), односно во 1955 година, кога ги објавува своите први прозни записи во првото издание на збирката песни *Везилка*, Конески започнува да го развива својот интерес за хибридизација на нарацијата, низ примена на комбинирани поетски, есеистички и мемоарски стратегии.

Осумдесеттите години на 20 век се години на *йоејтскајта* *йроза* на Конески. Тогаш се објавени повеќето негови песни во проза, обележани од лирското начело и се подложни на монологичност (во бахтиновска смисла на зборот, наспроти дијалогичноста и полифоничноста на романескната реч).

Песните во проза на Конески се свртени кон *сеќавањето*, сфатено како првичен, исконски облик на спознавање. Сеќавањето е поетизирано, ритмично, психографско, чувствено и параболично, било да е предадено во форма на интимни (автобиографски) записи, свежи дневнички записи или како задоцнети мемоарски реминисценции.

Веќе од 1988 година, Конески се свртува поексплицитно кон мемоарските и дневничките записи, што исто така умее, особено во некои текстови, да ги поетизира и да ги интимизира. Таа стратегија на интимизација е очигледна во неговиот *Дневник йо многу години*, напишан и реконструиран со големо 'задоцнување', како сеќавање на некогашната реалност, така што повеќе е симулација на дневник, одошто дневник во традиционална смисла на зборот.

Во овој „поетски дневник“ дискурсот е хибридизиран – делумно мемоарски, делумно имагинарен (фикциски), делумно поетски и есеистички, делумно мистификаторски. Сето тоа заедно им дава извесна енигматична димензија на овие, навидум нефикционални прозни текстови на Конески.

Дневничките реминисценции на Конески играат улога на катарсичен чин на една анамнеза која прочистува, просветлува и можеби, утешува. Таков е перформансот на дневничката проза на Конески.

Голем дел од дневничките записи, посебно оние од *Дневник од Нишка Бања*, Конески, ги пишува кон крајот на својот живот (1988), пред да дојде оној миг „кога и споменот исчезнува“ (1988).

Мемоарските сеќавања на Конески се поетски реконструкции (од временска и вредносна дистанца) на некои лични и егзистенцијални собитија. Во нив се избледнети елементите на реалноста, па описот е слободен, селективен и фокализиран низ нова, често филозофска перспектива.

6. Заклучна согледба

Прозата на Блаже Конески можеби не претставува негово најрепрезентативно книжевноуметничко творештво. Но, и покрај тоа, тој и во прозата ќе биде запаметен како автор кој во македонската книжевност има најавено, на аватарски или авангарден начин, некои тенденции кои ќе доминираат подоцна, од крајот на 80-тите и во текот на 90-тите години на 20 век, па и на почетокот на 21-от. Тие тенденции денес би ги препознале како постмодернистички, како отклон од востановените прозни конвенции на традиционалната и модерната проза. Конески го најавува тој отклон благодарение на својот сложен творечки профил (лингвистички, историографски, есеистички, поетски, мемоаристички).

Широкиот спектар на изразни облици го водат Конески кон слободно комбинирање и експериментирање, што е предуслов за хибридизација на жанровскиот и стилскиот, па дури и на авторскиот идентитет на прозните дела. Се работи за творечка слобода поткрепена со знаење и умевање, со богато искуство и исконски порив да ги истражува и да ги поместува границите на книжевниот израз. Најпарадигматичен пример за оваа творечка слобода на Блаже Конески е секако „Таблица прваја“, напишана при крајот на неговиот живот и објавена непосредно по неговото упокојување.

Користена литература:

Еко, Umberto. 2017. *O književnosti*. Beograd: Vulkan izdavaštvo.

Конески, Блаже. 1988. *Дневник ѝо многу години*. Скопје: Македонска Книга, сс. 5-6.

Конески, Блаже. 2016. *Проза. Том 4* од „Критичкото издание на целокупните дела на Блаже Конески“, приреден од К. Кулавакова, а редактор на изданието М. Ѓурчинов.

Конески, Блаже. 1993. Таблица прваја, достапно на: <https://okno.mk/node/24362> од 9.12.2012 година.

Резиме

Катица Кулавакова

Прозниот опус на Блаже Конески: жанровски и стилски карактеристики

Во овој текст е направен информативно-дескриптивен, компаративно-аналитички и интерпретативен пресек на прозниот опус на Блаже Конески. По (а) прегледот на објавените прозни текстови на Конески, направена е (б) нивна жанровска класификација (докнижевни и нефикционални прозни текстови, двојно кодирани текстови, фикционални книжевно-уметнички текстови или раскази), (в) дадено е теориско образложение на таа класификација која е придружена со соодветни примери, а на крај (г) е понудена една интерпретативна синтеза.

Клучни зборови: проза, расказ, фикција, не-фикција, интенција, жанр, Конески.

Људмил Спасов

ОЧИ В ОЧИ СО КОНЕСКИ

Апстракт: Во овој труд се опишани средбите и соработката на проф. д-р Људмил Спасов и академик Блаже Конески. Овие средби меѓу професорот Конески и неговиот студент, а потоа и соработник, професорот Спасов, се опишани како еден замислен разговор што се одвива „очи в очи“, за време на предавањето на Спасов пред студентите, слушатели на летната школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, август 2021 година, а по повод 100-годишнината од раѓањето на Конески.

Клучни зборови и поими: Блаже Конески, Људмил Спасов, средби, сеќавања

Воведни размислувања

Во нашата култура луѓето што имале допир со делата на Блаже Конески, со неговото творештво во целина или делумно, го доживуваат неговото творештво на свој начин, но и сите заеднички што сме го читале делото на Конески сме го доживувале и на заеднички начин.

Ова размислување бара и соодветно објаснение, па еве како јас си го толкувам:

1. **Секој го доживува неговото творештво на свој начин:** ова значи дека поезијата, прозата, есеите, но и научните дела кај мене потврдуваат повеќе мои размислувања до кои сум дошол или преку сопствено доживување (сопствено животно искуство) или преку заклучоци од слични научни трудови што сум ги читал и сум извлекувал заклучоци од нив.
2. **Но и сите заеднички што сме го читале делото на Конески сме го доживувале и на заеднички начин:** ова, според мене, значи дека Конески, ги има допрено заедничките традиции на нашата култура, а затоа неговото уметничко или есеистичко дело одсвонува кај колективот на Македонците, но и кај другите заедници со кои заеднички го делиме нашиот простор. Во врска со ова, ми се чини дека, барем некои од песните на Конески кога се преведуваат, треба да се „преточат“ во некоја друга култура, а не едноставно да се препеат.
3. **Сега, 2021 година,** се наоѓаме повторно заедно, на оваа замислена средба, овде во Охрид, на Семинарот, каде што ве имам слушано на вашите предавања повеќепати. Нашите улоги се заменети, сега јас зборувам за вас, сега замислено се наоѓаме еден наспроти друг – очи во очи.

Од кога го познавам Конески?

Блаже Конески (роден 1921 година), го познавам од најмали години, односно од годините кога детето го осознава светот околу себе. Тоа значи дека јас, роден 1952 година, грубо определено, Конески го знам од своите 6-7 години или поточно пред земјотресот од 1963 година во Скопје. Инаку кажано, земјотресот за нас скопјаните е мерка за време, а тоа значи дека времето го делиме на „пред земјотресот“ и на „по земјотресот“.

Ние, моето семејство и семејството на Конески, живеевме во близина, околу главниот парк во Скопје.

При пладневните прошетки тој често идеше кај нас, односно кај татко ми на гости. Тој веќе беше вонреден професор, додека татко ми, академик Александар Спасов (роден 1925 година), негов поранешен студент, во тоа време беше „млад“ доцент.

Најчесто разговорите помеѓу нив двајцата се одвиваа во работниот кабинет на татко ми. Вратите најчесто беа отворени, та јас од дневната просторија внимателно ги слушав нивните разговори. Темите беа различни: за литературата (во она време беше актуелен судирот меѓу т.н. реалисти и модернисти во литературата и во уметноста воопшто); озборувања врзани со колегите од факултетот; за науката, за филологијата пошироко и слично.

Во она време, нагласувам – пред земјотресот, на училиште, значи јас сум бил на 9-10 години, ја проучувавме и ја учевме наизуст, неговата песна „Везилка“. Да бидам искрен, не сосема ми беше наполно јасно зошто „едниот конец е црвен“, а другиот „е црн“. Уште помалку ми беше јасно „зошто едниот буди светлина или желба „што штрека“, а другиот – „неизмерна тага“.

Ги барав овие две бои, црвената и црната, насекаде околу мене: на небото, кај цвеќињата, на куќите, во училиницата, на падините на Водно...

Веќе на 10 години, непосредно пред земјотресот, по повод 13 Ноември, празникот за денот на ослободувањето на Скопје, пред соучениците и наставниците, на приредбата по тој повод, јас ја избрав и ја рецитирав песната за Скопје од Конески. И денес ја паметам тогаш изговорената реченица: „Потомче чуј и јас Скопје од овде сум го гледал...“ овде Конески мисли на факултетот чие седиште во педесеттите и раните шеесетти години на 20 век се наоѓаше во областа викана Гази Баба и функционираше како Филозофски факултет со два отсека: Историско-филолошки и Природно-математички. Оттаму се шири убав поглед кон градот и околината.

Мене песната тогаш ми беше „многу скопска“. На ум не си ставав дека Конески во тоа време беше едвај петнаесетина години скопјанец.

По земјотресот

Некаде од 1964 година, поточно од крајот на 1963 година по земјотресот, заживевме во населбата „Долно Водно“ и повторно бевме соседи. Во непосредна близина на куќата на Конески се наоѓаше куќата на Трајко Стаматоски. И повторно – тој кај нас дома, а татко ми кај него.

Неколку сеќавања во врска со *Историјата на македонскиот јазик* на Блаже Конески

Беше обземен во тоа време со подготовката за издавање на неговата книга *Историја на македонскиот јазик* (за првпат излезна со наслов *Историја на македонскиот јазик*, Кочо Рацин; Просвета. Скопје, Белград, 1965). Паѓаа предлози кој да биде издавачот. Тој се залагаше за да има издавач и од Белград и од Скопје за да се привлече поголемо внимание во тогашна Југославија, но и во странство.

Подоцна се покажа дека имаше право: *Историјата* доби многу позитивни рецензии од сите славистички центри од тогашната Југославија, како и од многу странски центри, но и очекувано, беше остро напаѓана и обезвреднувана од лингвисти од Бугарија и од некои нивни експоненти од некои други земји. Во многу од рецензиите е посебно издвоено дека Конески покажал извонредна научна ерудиција при толкувањето на јазичниот материјал, како и дека неговиот балканистички приод при толкувањето на јазичните процеси од гледна точка на историјата на јазикот е многу смел, токму затоа што покажал дека македонскиот јазик од стари времиња (11-12 в.) е во постојан контакт на интеракција особено со балканските несловенски јазици од неговото непосредно соседство.

Натамошни мои средби со Конески на стручен план

- Во 1968 година, јас на 16 години, благодарејќи на татко ми, академик Александар Спасов, бев присутен на Меѓународниот конгрес на славистите што таа година се одржуваше во Братислава и Прага, тогаш – Република Чехословачка.

Иако Конгресот се одвиваше главно работно, над сите нас „висеше“ една мачна атмосфера. Имено, ситуацијата беше крајно напрегната бидејќи на политички и воен план се очекуваше вооружена инвазија на тогашниот СССР и на неговите сателитски држави, сè со цел да се запрат демократските политички промени во Чехословачка, која ги отвори нивата владејачка комунистичка партија.

Но, таквата затегната политичка ситуација, за жал, беше искористена од страна на бугарските лингвисти остро да ги напаѓаат македонската култура и македонскиот јазик. Стана јасно дека македонскиот јазик станува „монета за поткусурување“ на политички план бидејќи тогашна Југославија се спротивставуваше на можната воена интервенција. Нападите врз македонскиот јазик и македонската култура воопшто, главно од страна на бугарските филолози, всушност беа резултат на опозицијата меѓу тогашниот СССР и тогашната Југославија.

Блаже Конески, беше претседател на македонската делегација на научници. Се сеќавам како иташе од сесија до сесија низ зградата каде што се одржуваше Конгресот бранејќи ги и објаснувајќи ги македонските позиции.

Подоцна, есента 1968 година ја издаде малата, но многу важна книга на неколку јазици со наслов: *Makedonski jezik u razvoju slavenskih književnih*

jezika, Stvarnost, Zagreb, 1968; Македонскиот јазик во развојот на славјанските литературни јазици, Култура, Скопје, 1968; *Македонскиот јазик во развојот на словенските литературни јазици*, Култура, Скопје, 1968.

Подоцна, кога ги презедов неговите предмети од областа на историјата на македонскиот јазик, оваа книга ја ставив во задолжителна лектура за моите студенти.

-Во 1969 година имав можност да патувам од Скопје до Охрид со службениот Мерцедес на МАНУ, односно со Конески, кој тогаш беше претседател на оваа институција. Беше некаде втора половина на август, па Конески имаше закажано предавање на Семинарот за македонски јазик, литература и култура за странските слависти што се одржуваше во Охрид. Поканата да патувам со него, беше од негова страна, а за мене ова претставуваше особена чест. Тој го замисли патувањето по подолгата насока, односно: Скопје – Велес – Прилеп – Битола – Охрид. Подоцна сфатив дека ова патување тој го беше замислил како еден семинар за мене, идниот негов студент, а тогаш ученик со завршена втора гимназиска година.

Оние што го паметат Конески во текот на животот се сеќаваат дека сакаше гласно да зборува, да објаснува и сето тоа, беше придружено со гласна смеа од негова страна. Како што патувавме, ми држеше предавања со долги објаснувања за секој град, за секое село низ кое минувавме.

Тогаш го посетивме и неговото родно село Небрегово.

Ова патување ми остана во целосно сеќавање и подоцна го опишав во еден свој труд.

-Татко ми, академик Александар Спасов во 1967 година издаде една многу значајна антологија на современата македонска поезија на македонски и на српски јазик, во превод на Влада Урошевиќ (*Савремена македонска поезија*, СКЗ, Београд, 1967). Оваа антологија многу придонесе за афирмацијата на нашата уметничка поезија низ цела Југославија во тоа време.

Во неа, се разбира, беше застапен со повеќе песни и Конески.

Ја читав и ја препрочитував оваа книга. Ме обземаа песните на Конески врзани со легендите за Марко Крале, за Болен Дојчин, песната „Стерна“ и другите.

Од друга страна, ме обземаа и неговите интимни песни инспирирани од неговиот личен живот. Композиторот Славе Димитров, подоцна, компонираше дел од нив.

-Во 1971 година, Блаже Конески ја објави книгата за јазикот на македонската народна поезија (*Јазикот на македонската народна поезија*, МАНУ, Скопје, 1971), каде детално го опиша јазикот и стилот на македонскиот народен поетски стих на сите јазични рамништа.

Оваа книга многу ме привлече, ме воодушеви, така што го замолив да ми биде ментор на магистерскиот труд од таа тематика. Заеднички го избравме насловот на трудот *Лексиката на македонската народна поезија*, магистерски труд, Филолошки факултет на Универзитетот во Скопје, Скопје, 1976 година) и тој беше одбранет 1977 година на тогашниот Филолошки факултет во Скопје (подоцна – Филолошки

факултет „Блаже Конески“, УКИМ – Скопје), под менторство на Блаже Конески.

Моето студирање на Групата за македонски јазик на Филолошкиот факултет во Скопје и Блаже Конески

Во моето сеќавање постои една слика на разговор со Конески на терасата од нашата куќа. Тој беше дојден на кафе кај татко ми, а јас му пријдов со прашање за совет што треба да студирам. Поточно, размислував да студирам општа лингвистика на Универзитетот во Загреб, теориска лингвистика и слично на тоа. Значи, јас завршен средношколец на летен распуст 1971 година, но со мисли за следниот животен чекор, изборот на студирањето. -Не, ако сакаш филологија, македонистика, ќе се запишеш кај нас, ние сме најдобрата славистика на оваа насока во Југославија! – рече.

Така и бидна: есента таа година се запишав на тогашниот Филозофски факултет, подоцна – Филолошки факултет на студиската група Македонски јазик на Катедрата за македонски јазик и балкански јазици (така се именувааше во она време). Моите родители се противеа на ваквата одлука...

Кога започнав со студирањето, совладувајќи различни предмети од областа, истовремено започнав од збор до збор, што се вели, да ги исчитувам неговите книжевни, јазични и стилски анализи, како и неговите научни трудови од потесната област.

Особено внимание ми оставија неговите стилски и јазични анализи на македонските текстови од 19 век. За разлика од анализите на други автори, домашни и странски, неговите се многу повеќе привлечни и подобри, затоа што знае да каже многу работи, но и да нештата во контекст, тоа што другите не умееја да го направат. Показателни се примерите со анализата на „Епитафот“ на К. Пејчиновиќ, анализата на песната „Т’га за југ“ на К. Миладинов, песната „Ленка“ на К. Рацин и други.

Ненадмината е неговата студија за фреската Седмочисленици, фреска создадена во Москополе, Албанија и подоцна раширена низ целиот Западен Балкан, во која се велича култот на св. браќ, Кирил и Методиј и на нивните пет ученици, при што централна фигура е домашниот светец Климент. Блаже Конески, во една пригода има нагласено дека во македонската куќа кандилцето гори за св. Климент.

Блаже Конески, мојот ментор и јас како наследник на неговите предмети од областа на историјата на македонскиот јазик

Освен што ми беше ментор на мојот магистерски труд (в. претходно), Конески ми беше коментор, а ментор ми беше проф. д-р Ружа Паноска, на мојот докторат *Преодностиа на глаголиите во македонскиот јазик*, Филолошки факултет на Универзитетот во Скопје, Скопје, 1981 година. Всушност, темата беше предложена од негова страна по извршените консултации со неговите колешки и колеги, а особено со проф. д-р Рина

Ускова. Темата ја работев многу интензивно, многу често барав консултации од него и се разбира од менторката, но незаборавна за мене беше реченицата што ја изрече објаснувајќи ми ја псевдотранзитивноста на глаголите во македонскиот јазик преку примерот: - Од тебе *се бара* многу работа.

Многу се зближивме преку оваа соработка.

Дојде времето кога јас како докториран асистент требаше да станам доцент, преку конкурс што требаше да го распише Факултетот. Ме викна во МАНУ, во неговата канцеларија, таму беше присутен и академик Божидар Видоески, исто така мој професор по дијалектологија, а таму бараше согласност од мене да ги прифатам неговите предмети од областа на историјата на македонскиот јазик, затоа што во тоа време веќе беше повлечен од редовната настава на Факултетот. Се разбира дека се согласив, иако имав трема од прифатените обврски.

Што сè научив од него

Од него научив многу работи. Научив како да се предава со жар и сугестивност. Научив да читам стари текстови, особено текстови од 19 век. Научив ваквите текстови да ги толкувам.

Ми беше постојана инспирација го работевме делото *Кониковско еванџелие*: (коавтор со Jouko Lindstedt и Juhani Nuorluoto) *The Konikovo Gospel – Кониковско еванџелие*, Bibl. Patr. Alex. 268, Commentationes Humanarum Litterarum, 125, Societas Scientiarum Fennica, Helsinki, 2008 што во светската славистичка наука стана многу познато.

Всушност, научив сè од него!

Затоа...

Се внесов со срце и душа да ја обновиме неговата родна куќа во село Небрегово, Долнени и да ја направиме негов спомен-дом, музеј.

Му ја посветив мојата книга *Ј•А•С / ГОДИНИ ПЛОДНИ*, Антолог, Скопје, 2021 каде е сè објаснето.

Почит за Блаже Конески!

Користена литература:

Спасов Људмил 2021: *Ј•А•С / ГОДИНИ ПЛОДНИ*, Антолог, Скопје.

Венко Андоновски

АПОКРИФИНИОТ БОГ ВО ПЕСНАТА „ОДЗЕМАЊЕ НА СИЛАТА“ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ

Апстракт: Во песната „Одземање на силата“ се појавува сликата на еден апокрифен Бог, најверојатно реплика на Јахве и на оној Бог од нашиот апокрифен фолклор, што води и кон богомилската традиција. Тој Бог, исплашен и острастен, произведува исто толку острастен лирски субјект, но се поставува прашањето: зошто, ако се анализираат говорните чинови во песната, човекот доаѓа до супериорната позиција од која може не само да го презира, туку и да го сожалува Бога? Што е тоа што човек го има, а семоќниот Бог го нема во оваа постмодернистичка песна испишана во апокрифен параграф?

Клучни зборови: апокриф, постмодерна, теодицеја, говорни чинови, острастеност.

Колешки и колеги, драги мои пријатели, добре дојдовте на едно кусо предавање на тема „Апокрифниот бог во песната *Одземање на силата* на Блаже Конески“. Вие знаете дека оваа година е од исклучителна важност за македонската култура, дека славиме 100 години од раѓањето на нашиот великан и затоа ова предавање го замислив како расчитување на една песна од Конески. Значи, нема да говорам *in extenso*, ќе говорам за конкретен текст и ќе се обидам да ви покажам дека ликот на Бог во поезијата на Блаже Конески има апокрифно потекло.

Се одлучив за песната „Одземање на силата“, моја омилена песна од Конески, затоа што таа песна, според мене, е можеби најблиску до филозофијата на т.н. „слабост на силата“, нешто што е омилена тема на многу светски световни филозофи, но исто така е и теолошка тема: ја препознаваме, кај вториве, како стекнување Божја благодат со умносрдечната молитва и губење на Божјата благодат, поради острастување и напуштање на молитвата. Навистина многумина теолози и филозофи се занимавале со прашањето на силата, а Конески, уште од својот наслов веќе укажува на поимот „одземање на силата“. Тоа значи: не го интересира стекнувањето, туку одземањето на силата.

Интересно е дека оваа песна нуди еден свој „предтакт“, кој всушност е клуч за нејзино читање, за нејзино растајнување. Станува збор за мотото на песната кое е всушност една народна легенда. Тоа значи дека фолклорот, кој за Конески, како што е познато, беше важна ризница за современиот поет, овде се јавува како предматрица на песната. Веќе во самото мото на песната стои повикување на фолклорниот хипотекст, па се воспоставува интертекстуален однос со фолклорниот текст, со неговиот архетип за силата. Таа народна легенда гласи вака: „Преправен на питач, Господ го пречека Марка Кралета крај патот. Во една торба беше ја збрал тежината на сета земја. 'Синко, стар сум, поткрени ми ја торбава на рамо.'"

Марко ја подзеде со врвот на копјето и земјата се затресе. 'Што сум сторил јас?' си рече Господ во себе. И му ја остави само третината од силата.“

На прв поглед е видно дека оваа народна легенда, која е предтекст на текстот од песната на Конески е веќе апокрифна самата по себе. Таа е она што е виолинскиот клуч за една партитура: им дава смисла на тоновите што ќе уследат, а тој виолински клуч овде е – апокрифен: Бог е завидлив и исплашен. Сакам да укажам дека македонскиот фолклор, а тоа го знаат фолклористите многу подобро од мене, има една постојана богомилска или апокрифна жичка, која најверојатно потекнува од традицијата на Богомилите во Македонија, затоа што ликот на Бог во тоа народно творештво речиси никогаш не се совпаѓа со онаа негова имобилизирана теолошка претстава: дека е совршен. Во тоа наше народно творештво кое Конески го наследува, Бог многу често има апокрифни црти: црти на суштество кое е грешно (гревовно), на кое му се познати и лошите страни или познато му е и самото зло, неговата острастена мајка и неговата „технологија“. Нема да навлегувам овде во таа наша македонска богомилска константа, туку само ќе потсетам и на онаа Рацинова опсесија од богомилите: и него го интересираше зошто Бог знае да биде понекогаш и зол и суров, како што и Конески, во оваа песна „Одземање на силата“ побудува слика на еден несовршен Бог. Значи, од теолошка перспектива, оваа песна на Конески е апокрифна песна, а ние уметниците знаеме дека апокрифното е самото по себе привлечно за уметникот, затоа што уметноста секогаш се базира на поимот на отстапка од нормата. Дури и поимот „стил“ не би билвозможен доколку стилот не е отстапка од некоја норма. Дефиницијата на метафората како „алогизам“ или како „семантичка грешка“ од аспект на логиката на семантиката, доволно говори дека уметноста сама по себе е „апокрифна“ во таа (нетематска, формална) смисла: поимот на стилот е апокрифен поим во една најширока смисла.

Ова мото, кое е интегрален дел од текстот на песната, кажано со зборовите на теоретичарите на поезијата (Riffatere 1990) е *мејџонимски нуклеус*. Од него потоа ќе се породи цел еден метонимски грозд: новата песна, песната на Блаже Конески. Ви го свртувам најпрвин вниманието на синтагмата „преправен на питач“. Апокрифноста е тука во тоа што поимот „преправен“ подразбира *мимикрија*, односно го подразбира поимот *маска*. Упатувам овде на една многу важна расправа околу игрите што луѓето ги играат, книгата на Роже Кајоа „Игрите и луѓето“ (Кајоа 1979). Таму тој вели дека една од омилените игри на луѓето е токму - маскирањето. Оттука веќе го влечеме и поимот „карневализација“, затоа што карневалот подразбира масовен ритуал под маски. Карневализацијата е проучувана: Бахтин говори екстензивно и интензивно за неа, а знаеме и дека карневализацијата е конститутивна составка на постмодерните текови на уметноста и дека без тој поим ние не би можеле да објасниме многу постмодерни уметници. Меѓутоа, овде овој постмодерен карневализиран бог живее во народна легенда, не во некаков постмодерен интертекст или симулакрум. Тој е апокрифен и од класична теолошка перспектива: ако некој кој е семоќен и невидлив, става маска за да го прикрие својот

идентитет, тој веќе, според Роже Кајоа, чувствува одреден *сѝрав* од светот. Какво е тоа врвно битие (*supreme being*) кое се плаши? Според Кајоа, игрите со маска се често придружени со транс: тоа состојба во која идентитетот се менува за алтеритет, „јас“ станува некој друг. Тие игри всушност, под маска, служат да се прикрие идентитетот, а тој се прикрива од страв да се постапи без маска така како што се постапува со маска. Тоа е страв да се постапува со свое лице и образ (Хрватите затоа за маска користат израз „*obrazina*“). А карневалското однесување е обично разуздано однесување или однесување во кое сè е дозволено, затоа што никој не го знае туѓиот идентитет. Немам намера овде да правам историјат на карневалите од Дионисовите свечености до денес, меѓутоа ќе кажам дека секогаш маската му овозможува на маскираниот да се ослободи од својот страв.

Ако вие како народен творец и самиот анонимен и под маска и на Бога му ставате маска, тогаш вие автоматски сакате да пренесете порака дека тој бог е ваш бог на стравот. Та нели таму стои дека кога Марко Крале ќе ја поткрене целата земја, Бог се прашува „Што сум сторил јас?“ Пубава драмска реплика, пубав монолог за изразување на сопствениот страв, не може да постои. Се разбира, проблемот е што таа реченица ја изговара оној кој е семоќен. Влегуваме во магичниот круг: ако некој е семоќен, дали во неговата семоќ треба да се вброи и можноста за правење грешка? Излегува дека семоќта и добрината не одат заедно. Тоа е главниот семантички јазол на песната на Конески.

Според тоа, веќе во самата таа легенда, наша, народна, која Конески ја извадил како бисер на почетокот на својата песна, лежат сите прашања што Достоевски ги поставува во својата уметничка реч. Едно од тие прашања е: ако е Бог семоќен, тогаш на Бог му е и сè дозволено. А ако му е на Бог сè и дозволено, зошто да не му е дозволено и да се маскира? Тоа е прочуеното прашање за теодицејата или одбраната на Бога од можноста да биде зол, бидејќи е семоќен и следствено, дозволено му е дури и злото. Таа филозофија на теодицејата вели дека на Бог му е навистина сè дозволено (во случајов и да се маскира за некому да му ја одземе силата), но учи и дека, иако на Бог сè му е дозволено, не значи дека му е и сè потребно. Зошто би ставал Бог маска за да си дозволи сè? Бог може, бидејќи е семоќен да си направи камен толку тежок што самиот не ќе може да го крене. Но, тој тоа не го прави затоа што не му е потребно; не му е потребно да се искушува себеси и да си докажува дека е семоќен – тоа би било суета. А во оваа народна легенда, иако изгледа дека Бог го искушува Марко Крале и сака да му ја одземе силата откако го испитал, тој всушност се искушува себеси. Или поточно кажано - Бог постапува спротивно на својата сушност. Неговата сушност е: *јас сум семоќен, но не ѝправам сè што можам. Си има мера во штоа што сè можам да ѝправам. Не смеам да се доведам себеси во искушение.* Е токму во такво искушение паѓа Бог, во ова мото на кое се повикува Конески и потоа се случува истото и во песната на Конески.

Поминувам сега на самата песна, затоа што во неа имаме многу елементи кои упатуваат на тој апокрифен, постмодерен Бог, дури

упатуваат на тоа дека во оваа песна веќе можеме да согледаме елементи кои од Конески прават постмодернист. Во моментот на појавувањето на оваа песна, тие моменти не беа видливи за тогашната книжевна критика, меѓутоа ние кои подоцна се развивавме под влијание на теоријата на постмодерната уметност, посебно на оној нејзин огранок што го викаме „апокрифна книжевност“, веќе можеме да покажеме дека Конески е и постмодерен поет.

Песната започнува вака: „Ти што ми даде неимоверна сила, / да растам мускулесто како даб, на глуждови, / Да се израдувам, млад, од своето чаталење и листење, / Да шалавам наивен, / Ти што ми даде да сетам дека и земјата можам да ја поместам / како орач што истава камен пред лемешот, / Мој Боже, / Зошто се уплаши од мене, / Зошто во непромислен страв ја измени својата првобитна намера, / Зошто ми ја одзеде силата?“ Тука ќе сопрам за миг. Значи, јасно е дека интонациониот клуч на оваа песна, со ова обраќање поминува во она што во теоријата на говорните чинови на Џон Остин и Џон Серл (Serl 1991) се вика *обвинување: iiii шiiio ми ја даде силата... зошiiio сега ми ја одзеде?* Меѓутоа, внимавајте како тоа обвинување за „дадено—земено“ се *йроширува* во обвинување за *доведување во заблуда и изневера*: „Ти што ми даде да сетам дека и земјата можам да ја поместам...“ Веќе на оваа точка, ни станува јасно дека тој лирски субјект што се обраќа до Бога е во извесна смисла веќе *осiтрасiiен* или *осилен*. Што значи тоа? Тоа значи дека во тој лирски субјект веќе се гледа еден разочаран антропоцентричност. Нашето време е време на хистерични антропоцентрици кои не си ја знаат ни силата ни мерата, време на доминантна антропоцентрична секуларна филозофија, па и не треба многу напори за „превод“ на овој стих во нешто што би бил денешен корелат во нашата стварност. Доволно е да ве кажам дека ова „ти што ми даде да сетам дека и земјата можам да ја поместам“ мене ме потсетува многу на антропоцентричните острастениости на еден Илон Маск, којшто сака да ја помести Земјата на Марс. Сака да оствари терификација на Марс, односно да го насели Марс и да ја помести таму Земјата, најверојатно со одбрани жители. Оваа песна уште тогаш навестува еден цивилизациски климакс на антропоцентризмот и осилениот човек.

Вели вака „ти што ми даде да сетам дека и земјата можам да ја поместам, мој Боже...“ и внимавајте „Зошто се уплаши од мене / Зошто во непромислен страв...“ (ете го стравот зад онаа маска на питачот), „ја измени својата првобитна намера / Зошто ми ја одзеде силата?“ Кај Конески, јасноста или транспарентноста на исказот обично крие најдлабока филозофија. Со наједноставни зборови овде е кажано дека Бог не може да биде совршен доколку се плаши од човекот и делата на рацете свои. И сега, бидејќи му ја одзема силата, поетот односно лирскиот субјект продолжува да говори со една интонација на изневерен човек. Вели: „Јас ти приоѓав во мислите како на родител што му се приоѓа / идев во твојата дома со проста верба на дете/ Што затрчано се враќа од играње да земе краешник од ноќвите / Јас те знаев свој закрепник, усмевнат на мене / Задоволен од бистриот вир на мојата душа“, и додава: „Добродушно грижен / И не можев да те замислам инаков / А ти семоќен/ Ти се престори

– на питач“. Еве го тој јазол, апокрифен, повторно искажан во вкупно пет-шест збора („А, ти семоќен/Ти се престори – на питач.“ Овде е детектирана слабоста: ако е Бог непогрешлив, нема право на премислување. Зошто ја променил својата првобитна намера?

Овде со право можеме да кажеме дека овој апокрифен Бог, со таа своја суровост, наликува на старозаветниот Јахве. Сите кои ја читале Библијата знаат дека Јахве е суров Бог, неговото лице е строго и често казнува, додека новозаветниот Бог е бог на љубовта и на проштевањето. Така, може да се каже дека Конески, повторно со еден метаинтертекст (за Јахве), упатува на тоа дека можеби нашиот фолклор отсекогаш бил преокупиран со старозаветниот Бог, а не со новозаветниот. Тоа прашање е сериозно и заслужува размислување, затоа што Јахве е често и љубоморен и суетен бог. Не треба за тоа повеќе докази од Книгата за Јов, затоа што во таа книга, не само метафорички, туку и фактички (наратолошки погледнато), поради суетен натпревар со ѓаволот, Бог решава да му докаже на нечестивиот дека Јов е неговиот најголем верник. Цената на тој доказ е тоа што Јов сурово страда. Значи, Јов не страда заради своите гревови, туку страда за да послужи како доказ на Божјата суета пред ѓаволот, за да може Бог да му каже: *„ледај какви верници имам јас, тивоите не се такави, иако веруваш во тебе*. Тие кои навистина веруваат во Бога, како Јов, никогаш нема да се прашаат: „Зошто, Господе?“ А оваа песна на Конески го поставува *тшокму* тоа прашање: „Зошто, Господе?“ Зошто ја измени својата првобитна намера? Зошто се облече во партали? Зошто „ти си испиша на лицето мака на постанат старец / слеп се направи“?

Наратолозите многу често го споредуваат таканаречениот „омнисцентен раскажувач“ со Бога; тој поим е теориска метафора за теолошкото поимање на Бога кој е насекаде и кој гледа и слуша сè. Да „се направи слеп“ таквиот омнисцент – тоа е едно од најсериозните можни обвинувања до него, ама треба да се води сметка дека обвинувањето доаѓа од *осирасиен* човек. Таков кој имал па нема, зашто уште кај Свети Августин острастеноста се толкува како чувство дека некој ја изгубил полнотијата на животот. Сега, можеби е време да се запрашаме: зошто овој човек е *сеѓа* острастен, нападнат од страста на гневот? Кога ја имал целата сила, немал свест дека е острастен; дури откако ќе му биде одземена силата, тој се острастува, за што доказ се неговите говорни чинови во песната, полни гнев. Еве го тоа место во песната, кое е анатомија на острастеноста: „Ти ме преполови / А ми го остави чувството за мојата сила“. Тоа е трагедијата на осилениот антропоцентричност: неговото чувство за сопствената сила далеку ја надминува реалната сила; тој не се познава. Во тој процеп помеѓу чувството за силата и реалната сила, тој страда и чувствува дека му е „одземено нешто“, дека му е одземена полнотијата на битието. Уште Свети Августин опоменуваше дека острастеноста е чувство на неправедна лишеност од битието: „Целосно се лаже оној кој мисли дека е обстрастен и дека не е приврзан кон ништо – а срцето му се растажува кога ќе изгуби нешто“ (Лествичник 2008: 27). Конечно, тие горни стихови – за преполовувањето а оставањето чувство за силата се едно од

најжестоките обвинувања: дали можеби овој и ваков Бог е тој кој го острастува човекот?! Па нели Бог е смирение, тихување, обестрастеност? Каков Бог е тој што острастува? Каков ако не апокрифен?

Иако не сум застапник на книжевни интерпретации кои се служат со искази на авторот за сопственото дело (нема гаранција дека кој и да е писател успеал да го каже токму она што имал намера да го каже во делото), сепак, овде ќе потсетам на едно такво самотолкување на Конески, точно за оваа песна. Во книгата есеи *Светиот на ѝснајта и легендајта*, том 5 од критичкото издание на Конески (МАНУ), во есејот „Совпаѓања“ (Конески 2018: 54), читаме дека Конески овој свој Бог го споредува со гностичките евангелија, но не тврди дека и го *и́резел* од таму; напротив, вели дека тоа е само „совпаѓање“. Еве што вели:

„Во песната „Одземање на силата“, понесен од богоборечки патос, Марко му ги упатува на Творецот како најтежок прекор овие зборови: „унижен секавам сепак во мене нешто што те надминува, што си го имал, можеби, но си го отуѓил кога нè создаде да откинеш од маката“. На самиот ми се чинеше дека таква космогониска идеја, настаната спонтано во развивањето на овој текст, носи одлика на новина: светот е создаден, луѓето се создадени за да може Демијургот да ја пренесе на нив својата мака. До толку поголема беше мојата изненада, кога читајќи ја книгата на Елејн Пејгелс за гностичките евангелија, разбрав дека слична идеја се среќава и кај египетскиот гностички поет од вториот век на нашата ера, Валентин, којшто кажува „дека светот настанал кога Мудроста, мајката на сите суштества, го создала од својата мака“.

Оваа автоинтерпретација, која говори за едно случајно совпаѓање, во ништо не ја поништува мојата теза – дека тој Бог на Конески е попрво апокрифниот Бог од нашиот фолклор, отколку некоја реплика на египетскиот поет Валентин. Впрочем и самиот Конески, кажува дека бил изненаден кога по пишувањето на песната слушал за Валентин. Должен сум ова да го соопштам, зашто на еден симпозиум на Конески, на кој говорев на истава тема, двајца драги колеги (Иван Џепаровски и Славица Србиновска), ми укажаа дека не сум го зел во предвид овој момент, ова укажување на Конески. И да го земам, не ми помага многу, зашто и за Конески, неговиот Бог и Творецот од гностичките евангелија се само совпаѓање; напротив, апокрифноста на фолклорниот Бог и апокрифноста на Бог кај Конески не се само случајно совпаѓање. Попрво станува збор за една невидлива книжевна етиологија на македонски терен и токму неа се обидувам да ја осветлам.

Затоа, се враќам кон песната и нејзиниот јасно изразен метонимиски кумулус (наниз, наратив). Нарацијата на песната е едно постојано гневно обвинување на Бога. Се вели, на пример, вака: „Да не ја забележам *лукавоста* скриена во твоите очи“. Овде веќе целосно се соголува овој Бог преку синтагмата „лукавоста скриена во твоите очи“; апокрифниот карактер на Бога е веќе во нивото на денотациите, зашто едно од имињата на оној што не треба да се споменува е токму - Лукавиот. Со тоа неговото име, „Лукавиот“, впрочем и завршува најраширената молитва, вообичаената „Оче наш“: „И не воведувај нè во искушение, туку избави не

од лукавиот“. Жестока е таа отворена денотација на Бога преку Лукавиот и се развива во еден мал наратив, наниз од Баровите функции: „Само подобро да ме подбиеш / Да ме премериш на кантар / И после да ја покажеш сурово својата власт над мене“. Еве го, конечно, комплетиран списокот на божјите слабости: Бог, покрај тоа што става маска (нема храброст да се покаже со лице), покрај тоа што е завидлив на своите креации, покрај лукавоста скриена во своите очи, уште практикува и сурова власт. Не сето тоа, кога би биле теолози, би можеле да одговориме со: „Ајде, овој човек е острастен, не знае што зборува, гневен затоа што му била покажана полнотијата на битието, а потоа одземена“ или „и тој е човек и за него, бидејќи е несовршен, природно е да го сведува Бога на себе, да му ги припишува своите слабости како во Фројдова проекција“. Но, интересно е што таа тирада на обвинувања до Бога на крајот од песната ја менува интонацијата, па настанува емотивна деклинација од гнев во *сожалување*; човек го сожалува Бога, веќе не го ни презира! Вели: „Мој Боже / Зошто дотолку се понижи / за да ме поништиш мене?“ Тоа значи дека во поезијата на Конески, не можете да ги читате само семантемите, туку треба да се чита и интонациониот клуч, односно да се чита Конески од аспект на говорните чинови. „Зошто дотолку се понижи?“ е дијамантски пример за говорен чин *сожалување, сочувство*. Оваа песна е богата со такви емотивни и интонациони деклинации и е крајно интересна за истражување од аспект на говорните чинови, од аспект на ситуационата комуникологија. И потоа, во ехото на тоа сожалување, лирскиот субјект вели: „Не мислеше ли дека еден човек / ќе сведочи за миг за твојата подла слабост...“

Така, вие како читател, цело време сте на оваа клацкалка: дали Господ е острастен па му ја одзел силата на човека или острастен е самиот Бог? Или и двајцата се острастени? Има доста аргументи да се тврди дека Бог е речиси еднакво острастен како и тој човек кој, еве, го обвинува Бога. Во легендата, која е мотор на песната, ја нема таа острастеност, таму само стои една реплика: „Што сум сторил јас?“ си рече Господ во себе.“ Тоа е само една реплика која покажува страв. Меѓутоа, во овој монолог на лирскиот субјект, ние добиваме еден острастен Бог, еден Бог којшто не смее да биде таков каков што острастениот човек го прикажува.

Сега доаѓаме до главното. Дали острастениот човек, затоа што е острастен, произведува слика на острастен Бог, или најпрвин постои острастен Бог кој потоа создава острастен човек? Песната е голема затоа што го поставува ова опасно прашање. Да му се верува на лирскиот субјект или на Бога? Ако му се верува на Бога, треба да се прифати она што обично теолозите го изнесуваат како христијанска догма, како аподиктички исказ: Бог можел, ама не нè направил совршени, само затоа да можеме да се усовршуваме самите низ духовни подвизи. Теолозите многу често ја користат изреката: „Бог е великодушен затоа што на човек му дал нешто што самиот го нема, ама човек не го гледа тоа.“ Што е тоа нешто што му дал Бог на човека, а самиот го нема? Тоа е можноста да се станува подобар; Бог не може да стане подобар, зашто е совршен. Дали можеби и тоа одземање на две третини од силата е само добра намера на

Бога, затоа што вам ви останува сами да си ги вратите одземените две третини? Еве го тоа место каде Конески буквално прави рецитат на оваа теодицеја, која тврди дека сè што ни личи како *одземено*, всушност е дадено: дадена е можност за личен духовен подвиг: „Мој Боже / Чади во твоите раце гламната со која ми ги подгоре крилата / Целата моја сушност се накрева против тебе...“ Значи и натаму лирскиот субјект чувствува гнев. Но: „Не чекам одговор од тебе / Унижен/ Секавам сепак во мене нешто што те надминува...“ Што е тоа што го надминува Бога, ако не можноста да се биде подобар?! Но, Конески не би бил Конески, ако клацкалката претежне на едната страна. Затоа додава: тоа нешто во мене што те надминува е нешто „Што си го имал можеби“. Значи, можеби и Бог имал шанса да станува подобар. Но „си го отуѓил / Кога нè создаде да откинеш од маката...“

Овде некаде ќе привршам. Мислам дека успеав само да покажам дека во поезијата на Конески, зад секој стих се крие богато архивирано знаење. Блаже Конески е можеби нашиот највелик, најголем *poeta doctus* воопшто, а притоа, тоа знаење е – невидливо. Оваа мое расчитување, без некоја амбиција да биде систематично, нè одведе до клучните прашања на филозофијата и теологијата. Сакам да кажам дека ова е постмодерна поезија на интертекстови, поезија која е чиста есенција на прочитани книги, а за кои никаде не се остава ни блага алузија. Другите постмодерни поети често во своите песни оставаат видливи траги за интертекстуалноста со која се служат, па дури користат и фусноти укажувајќи за кој филозофски проблем пеат или на кој филозоф или мислител се повикуваат. Кај Конески тоа го нема. Неговите песни се секогаш еден огромен, богат археолошки слој на знаења, слој по кој треба да копате во длабочина за да дознаете, да узнаете и да препознаете нешто големо, а изразено со наједноставни зборови.

Користена литература

Конески Блаже 2018. „Совпаѓања“, во *Свештоиѝ на ѝеснаѝа и лѝгендаѝа* (том 5). МАНУ, Скопје.

Лествичник Св. Јован 2008. *Лествица*. Манастир Хиландар, Света Гора.

Кајоа Роѝе 1979. *Igre i ljudi. Maska i zanos*. Nolit, Beograd.

Riffaterre Michael 1990. *Fictional Truth*. The John Hopkins University Press, Baltimore and London.

Serl Džon 1991. *Govorni činovi*. Nolit, Beograd.

Ѓоко Ѓорѓевски

ПРЕПРОЧИТУВАЊЕ НА „МОЛИТВА” ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ НИЗ ПРИЗМАТА НА ПСАЛТИРСКИОТ ПРОЛОГ

Апстракт: Во овој текст е направен обид да се направи кратка анализа на песната „Молитва” од стихозбирката „Црква” на Блаже Конески, препрочитана покрај псалтирскиот пролог, првиот псалм од старозаветната збирка позната под името Псалми (или Псалтир). Основата и можноста за ваквиот компаративен преглед се состои во изобилната употреба на религиозниот вокабулар во делата на Конески, втемелен врз сопствената традиција, од светите Климент и Наум, па потоа низ целата историја на македонскиот народ, сè до денес. Анализата е ориентирана кон евидентирањето на содржинските односи, односно на термилошката и структуралната поврзаност, имајќи предвид дека симетријата, којашто честопати е само формална, умее да извлече и открие неочекувани врски и да понуди нови толкувања и пораки.

Клучни зборови: Конески, молитва, псалм, структура

Стожерна личност на својата епоха во последните десетлетија од минатиот милениум, централна творечка фигура и великан на македонскиот културен простор, на македонската литература, наречен и „алем-камен во дијадемата на нашата нација”, за кого сите се сложуваме, дека еднаш во векот се раѓа таков човек (Тодоровски 2007: 303). И самиот вљубеник во зборот, на јазикот свој и наш, Конески, зад себе остави богат поетски опус, којшто никогаш не престанал да предизвикува со својата книжевна привлечност, но и почит како кон благородно писание, па затоа досега бил читан и препрочитуван небројни пати. И при секое препрочитување читателот открива нова порака за новото време или невреме. Токму затоа, неговото книжевно дело претставува непресушен извор на македонскиот јазик, збор, мисла, духовност, традиција, историја, на македонското сè. Дури и на македонската иднина.

Академикот Старделов, уште пред тринаесетина години, со право ќе заклучи дека Конески, со својот интелектуален, научен и творечки капацитет се вброи „меѓу оние ретки личности во културите на одделните народи кои му даваат печат на своето време и низ кои духот на времето, неговите културни настојувања и стремежи се појавуваат на најдлабок и на најсестран начин” (Старделов 1990: 13). За Гане Тодоровски, Конески е „во њоимска смисла, во духовна и историја на Македонија – меженик, налик на оние крајолини камења што ти разграничуваат епохите. Во редоследот на монументалните вредности знаци на македонската културна историја, нему ќе му припадне со право чест да ја означи епохата на македонската модерна историја, оној временски интервал наречен регуларен тек во развојот на македонската литература” (Тодоровски 2007: 302).

Во продолжение вниманието ќе биде посветено на само една негова песна, насловена „Молитва“, за потоа да биде препрочитана покрај една молитва, наречена песна. Имено, се работи за една од неколкуте песни на Конески со исто име, во случајов „Молитва“ од стихозбирката „Црква“, објавена во 1988 година⁸, а молитвата е псалтирскиот пролог, првиот псалм, првата молитва од старозаветната збирка позната под името Псалми (или Псалтир). Старделов, за Молитва од Конески ќе каже: „...убавинаџа на овие џоеџски соґледби не е во нивноџо дневно значење, џџуку во џџоа џџџо џџџе ни оџкривааџџ неџџџо судбинско за човекоџџ и во човекоџџ, неџџџо џџџо не е само исџџориски сеџа џрисуџџно, џџуку џџџо има џтрансисџџориско значење за човековиоџџ џџџџин низ овоџ свеџџ“ (Старделов 1990: 217). Судбинското и одлучувачкото е носечки мотив во овие поетски стихови, како и во првиот псалтирски псалм.

Но, пред да се продолжи понатаму, редно е да се каже збор-два за поводот, зошто токму овие две песни се поставени една покрај друга, за да можат заедно да бидат видени, прочитани и чуени. Намерата не е секако на Конески да му се атрибуира некаква необзнанета религиозност, ниту, пак, да се прогласи за нов псалмопеец. Сепак, како што вели апостолот Павле, „никој не знае што има во човекот, освен човечкиот дух што живее во него“ (1Кор 2,11), па така, никој не може да знае што тлеело во душата на Конески. Но, од друга страна, пак, имајќи ја предвид изобилната употреба на религиозниот вокабулар, недоминлив е впечатокот за присуството на една лична духовност, во согласност со традицијата, примен и возобновен дар кој своите корени ги влече од свети Климент и Наум, па потоа низ целата историја на македонскиот народ, сè до денес.

---

⁸ Бројни се поетските творби на Конески кои имаат одлика на молитва. Постојат дури шест песни на Конески во чиј наслов се содржи зборот „молитва“, а се објавени во разни поетски збирки: две песни со наслов „Молитва“ се дел од збирката „Песни“ објавена во 1953 година, „Молитва за сон“ е објавена во збирката „Стари и нови песни“ од 1979 година, потоа „Молитва“ во збирката „Црква“ од 1988 година и „Молитва“ во збирката „Небеска река“ од 1991 година, додека „Молитва за успокојување“ е дел од последната стихозбирка „Црн овен“ објавена во 1993 година.

МОЛИТВА

Спаси ме Боже, од *болниџе луџе*
што се наказани,
та не се криви,
нивната *злоба умерено суди ја,*
самите од неа *ОДВАЈСЕ ЖИВИ.*

Тие се мислат повикани да
водат како МОЈСИЈА и другите
пророци а самите не можат да
се ослободат и влечат по себе
ситни *џороџи.*

Дај Господе, што помалку
очите да им ги бодам -
штом тие лево ќе фатат,
јас десно да ОДАМ.

ПСАЛМ 1

1. Блажен е човек што не **ОДИ**
на собирот на *нечестџиви*
(*злбни*).

и на пат на *џвешниџи* не стои
и во друштво на *вазвраџниџи*
не седи,

2. а му омилел ЗАКОНОТ
ГОСПОДОВ
и во ЗАКОНОТ НЕГОВ ден и ноќ
се поучува.

3. Тој е како дрво посадено
крај воден извор, кое родот
свој го дава навреме
и листот негов не *ВЕНЕЕ*
и во сѐ што прави преуспева.

4. Не, не е така со *злбниџе.*
тие се како прав што ветер го
носи по земјата.

5. Затоа нема да воскреснат на
суд нечестивите, ниту
грешните – во соборот на
праведните;

6. зашто Господ го знае **ПАТОТ**
НА ПРАВЕДНИТЕ, на
нечестивите **ПАТОТ** ќе загина.

„Молитва” на Конески започнува со повикувањето: „спаси ме, Боже”, присутно на почетокот на некои псалми, како што се Пс 11 и 68, каде инвокацијата се наоѓа веднаш по насловот, но не и во првиот псалм, којшто е псалм без наслов. Иако некои сметаат дека ваквото обраќање е остварено „без нејзино ставање во конкретен религиозен систем (еврејство, христијанство и слично) од страна на авторот” (Грандаковска 2008: 263), употребувајќи „универзален модел на молитвено обраќање” во насока на „остарување на универзалноста на поетската порака”, сепак, неодминлив е фактот дека синтагмата е интегрален дел од секојдневното христијанско молитвословие.

Од друга страна пак, почетокот на првиот псалм е карактеристичен по некои свои текстуално-формални особености. Првиот збор од псалмот во оригиналниот еврејски текст започнува со првата буква од еврејската азбука - *алеф*, а последниот збор, којшто го затвора псалмот, со последната буква - *їав*. Боговдахновениот писател со тоа како да сакал да ја опфати полнотата на зборот, на благословот, на блаженството, на животот и на сопствениот однос со Бога (Горѓевски 2015: 192).

Конески пак, во „Молитва”, го повикува Господа да го спаси од „болни луѓе, што се накажани”. Според едни размислувања, станува збор „метафора за душевната беда и темнина и оттаму, таа потекнува од накажаноста” (Младеновски 2016), додека пак, според други, болеста на тие „болни луѓе, поетот ја именува како злоба” (Грандаковска 2008: 263). Во псалмите и мудросната литература нечестивиот “безбожник” (*rāšā'*) е непријател на Бога, виновник (ако е употребен во судски контекст), но коренот на зборот е *rš'*, што значи „зло”, „злоба”, која својот израз го наоѓа во мислите, зборовите и делата на човекот. Со еден збор, се работи за начин на однесување коешто ѝ штети на заедницата (4 Мојс 16,26; Пс 106,18; 119,95.110; 140,5.9; Изреки 12,6; Ер 5,26), но истовремено е причина и за лична дисхармонија и недостаток на сопствениот мир (van Leeuwen 1978-79: 734; Pedersen 1926: 418). Со *rāšā'* се често се означува човекот, кој има негативно однесување штетно за околината, кој го напаѓа животот на другиот, како што се крадците, предавниците, угнетувачите, односно сите оние кои со своите постапки се доведуваат во состојба на неправедност (затоа подоцна и стануваат виновни во судот; види Пс 16,9; 108,2.6-7; 139,4). Оваа состојба на неправедност не е никогаш делумна, затоа што нема неправедност против човекот, а таа да не е неправедност и против Бога и обратно. Значи, злобниот безбожник е оној кој е против Бога и против човекот (Горѓевски 2015: 200).⁹ Вториот збор - “грешници” (*ḥattā'im*) преведен буквално значи: “оние кои ја имаат промашено целта”. Кај терминот “грешник” се провлекува истата идеја, како кај злобниот безбожник, а тоа е изборот на злото, како избор на промашена,

---

⁹ Да посочиме неколку примери во чиј контекст е употребен терминот *r*v*u*. Во Пс 36 безбожниците се споредени со трева која пресушува и зелено растение кое свенува (ст. 2), тие ќе бидат истребени (ст. 9), затоа што се непријатели на Господа. Непријателите на праведниот се и Божји непријатели (Bergmeier 1967: 79).

погрешна цел. Изборот е гревот - престап, противење на се што е *иправедно*, прекршување на *иправилата*, кои ги регулираат односите во заедницата меѓу луѓето, како и односот со Бога. Најретко од сите е употребен третиот термин, *lēšīm*, којшто најчесто (но не и исклучително) е присутен во книгата Изреки Соломонови (Изр 1,22; 3,33-34; 9,7-8; 13,1; 14,5; 15,12) и обично се преведува со “исмејувачи”. Се работи повторно за девијација на праведноста, но со конотација на ароганција и горделивост. Исмејувачот исмејува сè, светот, човештвото, па дури и Бога (Пс 14 Ис 5,19). Тој ја користи иронијата за да ги повреди другите, па дури и да го повреди Бога. Зборот има уште едно значење; во Изр 22,10 тој е “оној кој прави сплетки“, кој предизвикува караници и поделби (во Ис 29,20 тој е “клеветник”). Со еден збор, пред себе имаме човек кој ја користи сопствената омраза да создаде хаос и раздор меѓу луѓето (Ѓорѓевски 2015: 200-201).

Во таа насока се и размислувањата за „болните“ во поетскиот текст на Конески, каде тие, од накажаноста „како последица од ерозијата на моралното и човечното, предизвикана од епидемијата на прекумерна егоистичност, неразумна нарцисоидност и тенденциозно властољубие или, едноставно, од поматена свест“ создаваат “систем на первертрирани, лажни вредности – систем што може да им гарантира барем краткотрајно остварување на нивниот сон, во кој колективитетот ќе верува во нивниот лажен идеал и со покорност ќе ја гледа нивната лажна големина“ (Младеновски 2016)¹⁰.

На трите негативни групи на претставници на неправедноста, гревот и злото од првиот стих на псалмот се противположува “праведникот”, кој експлицитно се дефинира како таков дури кон крајот на псалмот (ст. 5). Праведникот на почеток е само “човек”, како да сака да се каже дека единствениот вистински човек е оној праведниот и дека човековото постоење без праведност е незамисливо (Ѓорѓевски 2015: 201).

На сличен начин е разбрана и мотивираноста на молитвениот повик во „Молитва“ на Конески, израз на „непокорното настојување на самосвесната индивидуа да не го прифати она што е спротивно или несвојствено на убедувањата и гледиштата во кои таа ја препознала смислата на сопствениот помин низ светот или она што е неприфатливо за нејзината совест, и потребата да се издржи безмилосниот притисок на тие болни луѓе, кои си дозволиле нивната духовна нехармоничност да го достигне степенот на неконтролирана злоба“ (Младеновски 2016). А таквите луѓе „не се присутни само во времето во кое е напишана песната *Молитва* или само во времето што го живееме денес, ниту, пак, се карактеристични само за овој наш мал географски простор. Тие постоеле

---

¹⁰ На тој начин „злобата е само завршна фаза на надворешната манифестација на нивниот внатрешен пустош, до кој ги довела болеста на нивната духовност и таа секогаш е упатена кон оној што со својот интелектуален капацитет и цврсто утврдени категоријални вредности е недостижен за нив, а како таков е и единствениот што може вистински да им се противстави на нивната величествена погубност“.

и пред да започне животниот век на Конески, а ќе постојат и по завршувањето на нашиот овоземен престој...“ (Младеновски 2016).

На основа на елементарната поделба на доброто и злото, блаженството и проклетството (слична на оние во Лука 6,20-26, но помалку симетрична), може да се заклучи дека структурата на првиот псалм е бинарна и на литературно ниво, давајќи секако предност на позитивната страна, но во основа поставеноста е антитетична. Двете основни можности се две противположни животни определби, а одлуката во изборот е потполно слободна (Горѓевски 2015: 195). Според познавачите на Конески и „таквата тематска определба на песната *Молиџва*, која почива на вечната спротивставеност на позитивниот и негативниот принцип на човековото опстојување е она судбинското во овие стихови – она што се потврдува како вечна, неминлива актуелност на сиот човеков род и што Блаже Конески го има преточено во нераскинлива поетска целина, која се одликува со голема вредност од секој литературен аспект и претставува уште еден конкретен доказ за општочовечката и духовна димензија на неговата поезија“ (Младеновски 2016).

Во првиот дел од „Молитва“, при сета болерна лошотија и злоба, авторот моли за умерен суд за болните луѓе. Познавачите на делото на Конески, сметаат дека на тој начин поетот, „*молејќи го Бога да го избегне сѝроџиоѝ суд за оние кои ѝприклониле кон лошоѝо, јасно го маркира знаењето дека ѝрогледувањето е динамичен ѝроцес кој ѝтреба да се одвива низ милосѝи*“ (Грандаковска 2008: 264). Во врска со ваквото размислување, би посочиле на две заеднички теми со псалтирскиот пролог: за динамичниот процес и за темата за судот.

Дистанцата на блажениот човек од злобните безбожници, од грешниците и од потсмевачите во текстот е претставена преку три глаголски форми кои прават динамична секвенца во прогрес. Првиот глагол е едноставно “оди” (*hālak*)¹¹, потоа следи “стои” (*āmad*), а на крајот “седи” (*yāšab*). Тоа значи дека најнапред човекот се става во движење и оди, но одењето е се уште минување; потоа се задржува и на крајот седнува, останува. Според тоа, тука не се работи само за минување покрај лошотијата и злобата, туку застанување и седнување. Интересно е да се истакне дека глаголот “седнува” (*yāšab*) воедно значи и “престојува, живее”. Така се добива идејата на вселување и започнување на престој во злото. Кој не се движи, на тоа местото пушта корени и од него си прави свое место за живеење. Кој влегува во контакт со злото, се навикнува на него, започнува да му се допаѓа, та на крајот потполно да го зашамети да повеќе не е во состојба да прави разлика помеѓу доброто и злото,

---

¹¹ Еден средновековен коментатор забележува дека уште на почетокот на псалмот се подвлекува како човекот, вистинскиот човек кој се осознава како образ Божји, а со тоа се докажува достоин да се нарекува човек - праведниот, не оди, не се движи, но е стабилен и постојан. Според еврејската традиција, одењето е типично за безбожните, кои секогаш се незадоволни и затоа се постојано во движење, постојано кружат, барајќи нешто во што би нашле оддишка и спокој, но безуспешно.

праведноста и неправедноста. Уште со самото стапување во контакт со злото се ризикува да се влезе во магичниот круг на сè полесно прифаќање на критериумите на злото. Така, човек прво само минува покрај злото, за да набргу се најде (на) седнат во злото, без да има повеќе можност од него да се отстргне (Ѓорѓевски 2015: 201-202).

Втората тема е онаа за судот. Во ст. 5 од псалтирскиот пролог, со појавата на глаголот *kûm* (којшто бележи бројни употребувања во псалмите, како во 3,8; 7,7 и 9,20, се развива и судскиот симболизам. Се работи за “вертикален” глагол (букв. прев. “станува на нозе”), означувајќи го оној, кој зема збор во своја одбрана при интервенирањето во собранието во Израил (1Мој 30,10.18; 5Мој 25,7; Изр 22,22; 31,23; Ам 5,12; Пс 69,13; 127,5; Ѓорѓевски 2015: 198). Негативното изјаснување дека „злобните нема да опстојат на судот“, се толкува зависно од можните текстуални варијанти. Главната идеја е насочена кон глаголот *qûm*, којшто во судска смисла го означува “појавувањето во процес на одбрана”. Според едни (оние кои се задржуваат исклучиво на еврејскиот текст), станува збор за општествено и културно екскомуницирање: злобните нема да можат да учествуваат во животот на заедницата.¹² Според други пак, текстот треба да биде разбран низ есхатолошка перспектива: злобните нема да можат “да станат да говорат” на последниот суд и ќе бидат засекогаш исклучени од заедницата на праведните (Мал 3,1-4; Ис 33,14-16; Дан 7,22; Мудрост Сол 3,7сс). Грчкиот превод LXX и латинската Вулгата одат чекор напред во оваа интерпретација, аплицирајќи на глаголот *qûm* ново значење¹³, па преведуваат: “безбожниците нема да воскреснат на судот”. Со тоа се понудува јасен опис на Божјиот суд, кој ќе биде остварен на крајот на историјата на светот и човекот, но и оној, кој Бог го спроведува за време додека историјата се создава, коешто е еден вид есхатолошко антиципирање, внесување на есхатологијата во историјата. Да се потсетиме на т.н. „реализирана ехатологија“ на св. Јован Богослов, според кого, “кој не верува, тој е веќе осуден”, Јн 3,18 (Ravasi 1996, 86-87).

Па така, со право забележуваат и толкувачите на стиховите на Конески, кога велат дека тој „бара умерена казна за *‘болниџе луѓе’*, затоа што за него тие се веќе казнети. Самата нивна накажаност, која во конкретниов случај сметаме дека значи целосна и болна нагрисеност на нивната духовност, која ги води во непрегледна неразумност, е тешка

---

¹² Нечестивите грешници нема да можат да (оп)станат на нозе. Глаголот *qûm* во себе носи силна конотација на сигурност, храброст на соочување со реалноста (да се потсетиме на моментите кога Бог се јавува на избрани луѓе и пророци, велејќи: “стани и оди”, што значи стани на нозе, помрдни се, исправи се, но истовремено значи и подигни се, охрабри се, пронајди ја твојата сила, не само во физичка, но и во морална - психичка смисла).

¹³ Според некои западни теолози, ваквата интерпретација на овој стих индиректно ќе го потврди воскресението на праведните, доктрина која, според нив, се појавува подоцна, во времето на Макавеите (Дан 12,2; 2Мак 7,9.11.14.23.29.36) и би го негирал воскресението на безбожните, за кое аналогија може да се најде само во “Псалмите на Соломон” (3,10.12), апокрифно дело кое датира од периодот околу 63 и 39 пр. Хр.

казна со која тие се казнети уште во текот на самиот нивен телесен живот. Душевната празнина (накажаноста), која е исполнета со сето она што може да ја претставува темната страна на човековото битие, за поетот е претежок товар, кој со самото тоа што го носат во себе, на злобниците им ја одзема можноста за вистинско живеење, и секој следен миг од нивното физичко егзистирање за нив претставува продолжение на агонијата на несвесно, константно себеуништување, бидејќи, како што пее за нив и самиот Конески во последниот стих на оваа строфа, од нивната злоба *„одвај се живи“*.

Понатаму во втората строфа од *Молиџва* за „болните луѓе“ вели: “Тие се мислат повикани да водат, како Мојсија и другите пророци“, разбрано како неможност „да се соочат со својата реална (не)вредност, поради што ја хиперболизираат својата големина врз основа на сопствената имагинарна, искривена претстава за себе“ (Младеновски 2016). Водно, во ваквиот исказ треба да се согледа и „отсуството на понизност пред Бога како највисока инстанца, којашто во исто време ги назначува и пророците за вистински водачи“ (Грандаковска 2008: 265).

Во првиот псалм, пак, веднаш после негативното претставување на безбожничкиот од кон злото, којшто треба да се избегнува, следува позитивно објаснување на однесувањето на праведниот: неговата основа се наоѓа во Законот Божји, во ког праведниот ја наоѓа својата наслада, размислувајќи за него и дење и ноќе. А Законот Божји, Тора, е воедно и називот на Петокнижието на Мојсеј, првиот автор на библиските текстови според библиската традиција. Сепак, во текстот на псалмот веројатно Законот не се ограничува на само на Декалогот или на списокот на закони забележан во Мојсеевото Петокнижие, туку на целото Божјо откровение, на целото учење пренесено од старозаветните пророци и праведници, коешто потоа во Декалогот наоѓа своја формулација. Значи, псалмот вели дека таму, во Божјото откровение, во полнотата на Неговото Слово, се наоѓа единствениот вистински критериум на разликување меѓу праведноста и неправедноста, меѓу животот и смртта (Горѓевски 2015: 203-204).

Според едно од размислувањата врз стиховите на Конески, „од таквата паралела на спротивности, во просторот на меѓустиховјето се појавува светлина што го оневозможува колективното духовно заслепување, затоа што повторно се истакнува индивидуалната човекова самосвест, која се потврдува како стожерна за смислата на човекувањето“ (Младеновски 2016). Од една страна е авторот, од друга страна „тие“, „болните“ и „накажани луѓе“. Првиот псалм, исто така, нуди сличен квантитативен симболизам. Праведниот е самотник, маргиниран, антиконформист, додека безбожникот е маса, собрание, друштво (ст. 1). На крајот тој ќе биде разнесен во една уште полоша самотија и маргинализација во судот на праведните (ст. 5; Горѓевски 2015: 199).

„Дај Господе, што помалку очите да им ги бодам, штом тие лево ќе фатат, јас десно да одам“ –се завршните стихови од Молитва, кои во оваа песна претставуваат и последна молба за сопствениот спас. Од друга

страна, пак, со темата за патот се затвора и првиот псалм, посебно значаен момент, како за интерпретацијата на псалмот, така и за интерпретацијата на целиот Псалтир како негов вовед. Се говори за двата суштински можни избори: на доброто и на злото, на животот и смртта, на послушноста кон Бога и на приврзаноста кон гревот.

Сторијата за безбожникот завршува со заклучна изрека, која во себе ја синтетизира дијалектиката на двата пата:¹⁴ од една страна е Божјата родителска грижа за праведниот¹⁵, додека од другата страна е патот на безбожните, којшто води кон пропаст (Пс 80,13; 111,10; Изр 10,28; 14,12; Сир 21,10). Бог го познава патот на праведните, а патот на безбожните оди во пропаст; значи не е Бог кој го уништува, но самиот тој со својот избор се одлучува за пропаст.

Очигледно најизразитата симболика во псалмот - претставувањето на двата пата кои го врамуваат првиот псалм (ст. 1 и ст. 6) - ја сочинува основата на псалмот и ги подржува сите останати симболични парадигми. Инаку, моделот на два пата е класичен библиски пример. Патот е синоним на животот, на однесувањето, на моќта, на владеењето. Два пата се отвораат пред човекот, а тој може слободно да избира по кој ќе ги насочи своите (по) стапки.¹⁶ Иако основата се наоѓа во Мојсиевото Петокнижие¹⁷, оваа доктрина е типична и за мудросната теологија (Изр 1,10.15), каде е

---

¹⁴ Според некои размислувања, првиот впечаток е дека се работи за два пата паралелни и дека се избира патот по кој да се оди. Но, всушност, не постојат два противположни пата; патот е еден. Патот на безбожникот се чини дека е пат, но бидејќи води во пропаст, не е. Единствениот пат кој останува пат, единствениот можен избор - е Бог. Како да сака да се каже: вели не може да се избере да се живее во добро или да се живее во зло, бидејќи може да се живее само во доброто. Ако мислиш дека можеш да живееш, избирајќи го злото, тоа е само илузија, заблуда и прелест.

¹⁵ Господ ги познава добрите (Пс 36,18; сп. 30,8; 43,22; 68,20). Зборот “познава” во еврејскиот јазик има широк спектар на значења, којшто ги вклучува интелектот, волјата, страста, нежноста, активната заложба и делување. Значи, целото постоење на верниот е поставен под знакот на Божјата љубов: “пред да се родиш” - вели Господ во своето обраќање на пророкот Јеремија - “уште од мајчината утроба те познавав” Ер 1,5 (Ravasi 1996: 86).

¹⁶ Овој симбол доминира во цел параграф од Правилото на кумранската заедницата, каде правниот аспект се поврзува со есхатолошкиот (1QS III,13-IV,26), а присутен е и во египетската култура. Во написот 62 од гробот на гробот на Петосирис (4 в. пр. Хр.) стојат зборовите: “Ке те водам по патот на животот, по добриот пат на оној кој му се покорува на Бога. Блажен е оној чие срце кон него го упатува. Кој оди со одлучно срце по патот на животот е цврсто втемелен на земјата. Оној кој се бои од Бога, е блажен на земјата”.

¹⁷ “Ете, јас денес ти предложив живот и добро, смрт и зло. Ако ги слушаш заповедите на Господа, твојот Бог, што денес ти ги давам, - да го сакаш Господа, твојот Бог, да одиш по сите патишта Негови и да ги извршуваш заповедите и законите Негови, тогаш ќе живееш и ќе се размноиш, и Господ, твојот Бог, ќе те благослови во земјата, во која одиш за да ја наследиш; ако, пак, се одврати срцето твое и не послушаш и се заблудиш... тогаш ви јавувам денес, дека ќе загинете и нема долго да останете на земјата... Ви сведочам денес со небото и со земјата: живот и смрт ти предложив јас, благослов и проклетство” (5Мoj 30,15-19).

илустрирана и потпомогната од темпоралниот симболизам на светлината и темнината: “Патот на праведните е како болскава светлина, која свети се повеќе и повеќе дури не настане ден. А патот на беззакониците е како темнина...” (Изра 4,18-19). Да се потсетиме и на Христовите зборови во Беседата на гората: “Влезете низ тесната врата, затоа што широки се вратите и простран е патот што води во пропаст и мнозина минуваат низ нив” (Мт 7,13; сп. Јован 14,6). Според Дела Апостолски, патот *йар екселанс* е оној од Евангелието, на кој се повикани сите луѓе (Дела 9,2; 10,2,22; 13,16,26; 6,17; 18,25-26; 19,9; 22,4; 24,22). Темата на противоположноста на двата пата го зазема целиот прв дел од ранохристијанскиот спис *Дидахи*, а исто така е превземен и во *Посланието на Варнава* 18,1-2 (Ravasi 1996: 77-78; Ѓорѓевски 2015: 212).¹⁸

А молитвата како скапоцена нишка се испреплетува низ целото Свето Писмо. Таа е разговор на созданието со Создателот, молитвен говор кој непрестајно, гласно и силно се издигнува угоре. Ја има при различни настани, изговорена е од многубројни личности и забележана е при посебни прилики. Некогаш таа е понизна прозба, а некогаш искрено признание, благодарност и свесност за Божјото величие, како и за сопствената немоќ, посебно при потребата од помош и закрила, која само од Бога може да се добие. Библискиот молител не е едноставен повторувач на фрази и стихови, туку оригинален толкувач на своите чувства и верувања. Од друга стана, пак, во Стариот завет има дури една цела книга само од молитви! Или можеби е подобро да се каже дека книгата Псалми е целата една голема молитва! На број 151 молитвени творби, веројатно создадени со музичка подлога, сочинуваат чудесен сплет на длабоки чувства, на итни прозби во тешки или невообичаени состојби или пак, на искрени благодарности и возвишени пофални славословија. Првиот псалм од оваа чудесна молитвена збирка послужи како подлога за ново препрочитување на Блажевата „Молитва“, редок пример од македонската современа книжевност – песна со антологиска вредност и неминлива актуелност. А не само оваа творба, туку и целата поезијата на Блаже Конески е и ќе остане предизвик за постојани навраќања и нови интерпретирања, затоа што во неа сè уште има многу препознаено и непотолкувано. Затоа што за таа поезија има уште многу да се каже, па затоа таков е и повикот: „Нурнете во неа. Таму ќе ги здогледате земните длабочини, тешките и темни неизвесности што го придружуваат човекот на неговиот загадочен помин по овој свет од колепка до гроб. Таму ќе се уверите дека сè што рече Конески беше умно, дека сè што виде беше вистинито, дека сè што здогледа беше далечно, дека сè што откри беше длабоко, дека сè што доживеа беше искрено... И дека сè што рече, виде, здогледа, откри и доживеа беше песна“ (Старделов 1990: 13).

---

¹⁸ На слични примери наидуваме и во Коранот: “Упатувај ги нашите чекори по сигурен пат, по пат на оние на кои си им дарувал изобилни добра, пат различен на оние кои ти ги милуваш, многу различен од оние кои, грешејќи - се изгубија” (Сура I, 1.6-7).

Користена литература:

- Bergmeier, R. .1967. “Zum Ausdruck in Ps. 1:1, Hi. 10:3, 21:16 und 22,18”, *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, 229–232.
- Грандаковска, С. 2008. *Меморија и молитва* – Интерпретации стр. 263-273.
- Ѓорѓевски, Ѓ. . 2001. Пслатирскиот пролог. Егзегетско читање на првиот псалм, *Годишен зборник на ПБФ 7*, Скопје: Менора.
- Ѓорѓевски, Ѓ. . 2015. *Месијански псалми*, Скопје: Менора.
- Конески, Б. 1981. *За литературатурата и културата*. Скопје: Здружени издавачи
- Конески, Б. 1988. *Црква*. Скопје: Мисла.
- Конески, Б. 2011. *Поезија кн. 2 – Целокуќни дела на Блаже Конески: критичко издание*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Leeuw, G. van der, 1978-1979. *rš'*, *Dizionario teologico dell'Antico Testamento II*, ed. E. Jenni – C. Westermann, Torino, Casale Monferrato: Marietti, 733-738.
- Младеновски, Р. 2016. „Препрочитување на „Молитва“ од Конески“. Репер, бр. 87, Скопје.
- Pedersen, J. 1926. *Israel*, London: Milford.
- Ravasi, G. 1996. *Il libro dei Salmi I*, Bologna: EDB.
- Старделов, Г. 1990. *Одземање на силата – поезијата на Блаже Конески*. Скопје: Мисла.
- Тодоровски, Г. 2007. *Македонската литература во XX век*. Скопје: Матица македонска.

Димитар Пандев

КОНЕСКИ ВО ОХРИД ИСТОРИСКИ ПОТРЕТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО ОХРИДСКОТО ВРЕМЕПРОСТРАНСТВО ИЛИ ОДЛОМКИ ЗА БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА ШИРОКОТО ПЛАТНО НА ОХРИДСКАТА КУЛТУРНА ОПШТЕСТВЕНОСТ

АПСТРАКТ (тези):

Конески во Охрид

- творечки и поетски се инспирира и во науките и во уметностите („Ангелот на Света Софија“, – поетика заснована врз синтеза на уметностите и науките);
- ги започнува чествувањата на Григор Прличев и на Климент Охридски и одбележува јубилеи на други значајни личности (Кочо Рацин);
- ја обединува славистиката на изворот на словенската писменост;
- ја започнува културната мисија на МАНУ и на Семинарот за македонски јазик, литература и култура.

Конески се вживува во Охрид и во охридското времепространство („Културната улога на Охрид“).

(споредбена тема: Д. Пандев, „Конески во Москва“, излагање во Руски центар при УКИМ, 19 март 2021 година)

Воведни забелешки

Теориски пристап: На предложената тема ѝ пристапуваме од позициите на „новиот биографизам“ во книжевноста, пред сè, во уметничката литература, што било и наш пристап во одделни книжевни дела во кои Конески се јавува како уметнички лик („Меѓу чаршијата и црквата“, Мирисот на ајкулата“...). Овој пристап не е одминат ни во есеистиката на Конески (Светот на песната и легендата, 1993) и особено во „Дневник по многу години“ (1988) и секако, ни дал повод да се вживееме во неговата биографија. Од друга страна, новиот биографизам во творечкото време на Конески е особено актуелен во периодот од 1970-1980 година и е познат како период на ренесанса на биографскиот метод, по кој следи периодот на „новиот биографизам“, во кој преовладува „внатрешната биографија“ на писателот, внатрешната историја на духовниот живот на творечката личност или попрецизно неговата внатрешна историчност. (Тоа е време кога од една страна доминираше позитивистичкиот биографизам, својствен за школата на Харалампие Поленаковиќ, а полека се отвораше простор за новиот биографизам).

Филозофско естетската категорија „вживување“ толку карактеристична за творештвото на Конески, впрочем е негов евидентен придонес

во „новиот биографизам“, за кој во исто време со него се залагале и Роман Јакобсон и Јуриј Лотман, бездруго, од аспект на семиотиката на комуникацијата. Во тој контекст, ја следиме „новобиографската“ перспектива на Роман Јакобсон, дека во биографијата на авторот мора да постои некоја скриена нишка што го определува да твори. Таа нишка во ова предавање едноставно ја именуваме „Охрид“. Тоа не значи дека таа е единствена, но во голема мера ја отвора перспективата за проучување на животот и делото на Конески, особено неговата културна улога на домашен и на меѓународен план.

Овој наш пристап се сообразува и со поставката (која не мора да ја прифатиме, но може да ја употребиме), дека Конески е ренесансен лик, којшто (знаеме и тврдиме) сеопфатно ја проучил житејската литература (како и составите со житија: прологот, минејот, па и зборниците со различна содржина, како што е „Тиквешкиот зборник“.

За „новиот биографизам“ карактеристична е и дијалогската форма, која пак е основна при јубилејни одбележувања на значајни настани поврзани со историски личности, а токму тоа го постигнува Конески во Охрид, пред сè, со охридѓаните, но и со македонската и светската културна и научна јавност и особено, со слушателите на Семинарот за македонски јазик, литература и култура.

Методолошки пристап: Имајќи во предвид дека новиот биографизам како дел од социологијата на културата и на поетиката на културата нема своја прецизна методологија (за разлика од позитивистичкиот пристап во, условно речено, „стариот биографизам“, во оваа пригода се определуваме за методологија конципирана „на подлабоко рамниште, на побогато созвучје“ од самиот Конески и предложена во есејот „Одломки“, (*Светиот на ѝеснаѝа и леѝендаѝа*, 1993), со што се укажува на значимоста (функционалноста) на одделни навидум незначими (дистинктивни) признаци кои ја исполнуваат духовноста на творечките личности од рангот на Конески). Во таа смисла тргнуваме од мотото: „Доволен ми е зафатокот, како чкорче со кое макар за миг се осветлува еден темен простор во свеста.“ (Блаже Конески) и неговото лично толкување: „Познато е дека *ѝоезијаѝа* продолжува еден фонд текстови вклучени во дадена културна традиција. Таа, така да се рече, ’рти на таа почва за да даде нови плодови, таа ги црпи од неа во добра мера и своите *емоционални* сокови. Можевме, мислам, да се увериме дека одломките, зачувани во нашата лектира, се извонреден пренесувач на *емоционалниот* набој. Тие создаваат една спрема друга чудни слики и неочекувани *созвучја*, за да го помогнат со тоа зреењето до полнота на еден нов поетски збор“ (завршен параграф во „Одломки“).

Нашево предавање го засновуваме врз аналогна замена (според поставките на естетската лингвистика) поезијата: *наукаѝа* / емоционални: *инѝелекѝуални* / созвучја: *синѝези*, при што во предвид ја имаме теоријата изложена во Конески, „Стилски синтези“, (*Светиот на ѝеснаѝа и леѝендаѝа*, 1993), па се одлучуваме за дедуктивен пристап според

принципите на формалната лингвистика (алгебрата на јазикот): одломка што се степенува, со што есејот „Одломки“ станува составен дел од една поетика претставена во „Двокатна песна“ и „Архитектонски принцип“ на песната, како и во „Константи“), имено, дека во целината може да се навлезе од кој било знак и/или од знакот што најмногу ни се задржал во сеќавањето од прочитаната / слушнатата лектира.

Во ова предавање за нас од особено значење се одломките во кои е сочуван споменот за престојот на Конески во Охрид, во периодот од 1945 до 1986 година, врз основа на негови записи по разни поводи (најчесто реферати и предавања), кои биле меморирани како одломки во нашата свест и биле опсервација на наш скоковит прочит при прелистување на богата македонистичка литература во еден подолг временски период...

Во таа смисла, ова предавање е навраќање на традициите воспоставени од Конески во Охрид.

Одломка прва или првото пристигнување на Конески во Охрид: Поглед во охридското небо или Средба со Илја Еренбург (8/9. XI 1945 година)

Според записите, Конески, првпат доаѓа во Охрид на 8 ноември 1945 година, што ќе рече ден по првото чествување на денот на ослободувањето на градот:

„Меѓу првите, ако не и прв, дојде Илја Еренбург. Тој доаѓаше преку Албанија. Мене и Киро Хаџи Василев нè задолжија да го пречекаме во Охрид.

Долго се клацкавме по тогашните лоши патишта во една „Шкода“ малечка како желка. **Кога стигнавме во Охрид, беше веќе ноќ. Ја паметам уште месечината над вилата на Демостен**, но затоа сосем исчезнал споменот за средбата со гостинот идниот ден, како и за моето прво видување на езерото.“ (Блаже Конески, „Странски писатели“, во „Дневник по многу години“, Скопје 1988).

Токму податоците „целосно исчезнување на споменот за средбата со гостинот“ и „првото видување на езерото“ се беспрекорен материјал за доловување на внатрешната биографија на „идниот писател“. Имено, присуството на Еренбург му соодветствувало, би рекле, му импонирало на *Времето*, зашто бил редок гостин и бил пречекан со највисоки почести, но многу нешта го оддалечиле Конески од свеченостите во чест на Еренбург, зашто бездруго биле спротивни на неговата *кревка* духовна природа. А каков бил пречекот споредбено дознаваме од написите по тој повод од весникот „Нова Македонија“, сп.: „Извесниот советски писател Илја Еренбург пристигна во Македонија“, „Нова Македонија“, 9. XI 1945 година (по телефон); „Илја Еренбург синојка замина за Белград“ „Нова Македонија“, 11. XI 1945 година. (автор на текстот: Димитар Митрев)

Сета ситуација бара книжевно дообјаснување од позициите на „новиот биографизам“, имено, бил ли и Митрев во Охрид, па негов е и дописот по телефон, зашто текстот нема потпишан автор, но очевидно е дека двата текста претставуваат една целина и се сретнале ли Митрев и

Конески, притоа или барем во сета таа „драмска опстановка“, во која сè се врти околу Еренбург, на неговото патување од Охрид кон Скопје, делегациски придружуван и наеднаш, како бог од машина на Железничката станица во Скопје сите почести ги освојува Венко Марковски. Драматично, нели?!

Конески очигледно не ја доживеал пријатно оваа задача, независно дали ја добил како ангажман преку Поверенството за просвета или пак по друга линија, на пример, по линија на „Остен“.

Малку недосјасувало Конески да биде македонскиот Илја Еренбург, особено ако се имаат во предвид некои негови текстови, за кои нема дури ни податок во неговите (сета за сета сè уште, за чудо, нецелосни) библиографии (а дел од нив се клучни за нашево излаѓање) или пак недоволно вреднувани во контекст на неговото целокупно творештво („Гладна кокошка просо сонуе“). Конески, имено, е малку познат како автор на козерици во кои е близок до духот на Еренбург и на драмолетки. Од група стиграна и нив можеме да ти вброиме како импулс за „новиот биографизам“, особено козерицијата за Иван Точко (За малку логика, Нов ден,....

Не, Конески не го одбрал тој пат, т.е. не продолжил по патите на што му се отворале низ коридорите на Поверенството за просвета (а таму, врвлица стигари нероверени кадри, новочечени интелектуалци и прекалени борци), па и неговите не така безначаен влог во оваа институција и воопшто во владината структура, не е исцело проучена, ниту вреднувана (особено односите и контактите со дел од нив, па дури и со оние со кои ќе се најдат заедно на Универзитетот). А и „Остен“ е епизода во неговите животи. Веројатно како прониклив ум го сфатил тоа како што и прејходно не одбрал некои патници по кои можел да биде далеку прославен од личностите што го опкружувале (таа, тоа и то декларира во „Одломки“), меѓу кои во тоа време најистакнат бил токму Венко Марковски.

Оттаму, во ова предавање нас нè интересира „културната улога на Охрид“ (изразот е на Конески) во неговото духовно оформување, меѓу другото и како „ренесансна“ личност вклопена во охридскиот средновековно-преродбенски историско јазичен мозаик.

„Првото видување на езерото“ го сфаќаме како реминисцентно вживување на Конески во биографијата на Марко Цепенков (негов предок по перо кој претходно престојувал во Охрид) и како продолжување по патот што ќе го внесе во „светот на песната и легендата“ од кој никогаш нема да излезе. Од ова прво пристигнување на Конески во Охрид, како траен запис останува песната „Охрид“, во која Конески актуализира Цепенковски идеи кои отпосле ќе ги вклопи во циклусот „Марко Крале“, особено во „Стерна“.

Од ова „недоиграно“ патување Конески ни ги подарува стиховите: Ој разбуди се, росо девојче, / ти да погледаш долу полено, / како е поле раззеленето, / и по полето бели сватови – / коњи виловни што разиграле, /

песна сватовска што запеале. // – Ој та не ми е поле широко, / поле широко раззеленето. / Ој туку ми е сино езеро, / сино езеро разлелеано. („Охрид“)

Каде е твора девојче шито Конески постојано то бара по различни мести и милови, на манастирски сведени? Го оставаме ова прашање за постојана анализа, иако одговорот е сокриен во некои песни. Сета за сета, уитуваме, – духовната, т.е. концептуално-поетиката поправа по Девојчето зајочнува во Охрид, продолжува во Дојран. Или обратно. Во секој случај, некаде е меѓу земјата и љубовта. „Новиот биограф“ би рекол: наместо да сум се акал по овие патици заради Девојче, јас... сум се зајатил по Илја.

(Забелешка: Песната „Охрид“ во Земјата и љубовта е поместена меѓу „Караорман“ и „Дојран“)

Во твора истата 1945 година во Охрид, сигурно, како акција е и Гане Тодоровски, а веројатно се нашол и Славко Јаневски. Инаку, како се инспирирал да ја напише „Илинка солчева свршеница“, објавена во „Нов ден“, 4-5, април – мај 1946 година), во која очигледно се повел по Зборникот на Миладиновци. Се среќнале ли и со Еренбург, во Охрид или во Скопје, не е толку важно. Но, импресионира евидентната сличност во нивните рани поеми, поведена врз фолклорни и митолошки елементи.

Раниот Охрид на младиот Конески ни нуди неколку отворени теми, меѓу кои и темата за песни со наслови топоними во поезијата на Конески: *Сомен за Славеј, Кумановскиот превој, Калемегдан, Скопје* (1953), но и неколку отворени прашања кои веќе ги загатнаме: се поистоветил ли навистина барем за миг Конески со Цепенков во Охрид или со било кого друг од таа охридско-македонска приказничност која набргу ќе стане негова опсесија; се запознал ли со Димитар Митрев тогаш или му требало уште некое време да се увери во способностите на „реткиот дојденец“ од Софија, кружочникот од Македонскиот литературен кружок, како што веќе се зближил со прекалениот револуционер Христо Зографов; се сретнал ли и со други охридани во сета таа протоколарна „сколободија“ околу Илја Еренбург, на пример, со Иван Точко, Борис Бојадиски или Радослав Петковски, зашто тоа е првата официјална посета на висока личност, па макар и новинар, а згора на тоа и писател (а кој друг би дошол) на слободна Македонија. (Илја Еренбург во Охрид и во југословенските земји е посебна тема што ја оставаме за друга пригода, а средбите со Точко, за Конески никогаш не биле пријатни..., но едно е сигурно, карактерот на Конески меѓу другото, се челичел при евентуалните средби со личности од ковит на Иван Точко и Илја Еренбург).

Вметнати одломки: Последователни епизоди или научни екскурзии во Охрид од 1947 до 1952 година.

Охрид во првите години по Ослободувањето, впрочем, како и претходно, бил еден од градовите кои предизвикувале посебен интерес во младата држава. Од една страна, продолжува оној интерес од периодот меѓу двете светски војни, кога во Охрид престојувале научници и новинари од светски глас (Ден Долард, со кого Илја се натпреварувал низ

европските жаришта по принципот кој прв на местото на настанот или по углед на Ернест Хемингвеј), но и митингувале македонски и други студенти од белградскиот и други универзитети, меѓу нив и стипендијанти, како на пример, Рециналд де Бреј, во придружба на македонски студент, најверојатно, по филологија, па и се развивал богат револуционерен живот во кој активно учество имал Кочо Рацин, а не изостанувале и научни и други посети на Охрид, од кои за нас особено е значајна научната експедиција на асистентот на тогашниот Филолошки факултет во Скопје, Харалампие Поленаковиќ (сп. Х. Поленаковиќ, Рукописи библиотеке манастира св. Климента у Охриду. – Хришћанско дело – Скопје, 1939, V, стр. 220–225), кој веројатно уште тогаш ја видел одломката од Октоихот што ќе биде предмет на подоцнежен опсежен интерес на Блаже Конески. (Се сретнал ли тогаш Поленаковиќ со српскиот владика охридско-жички Николај Велимировиќ или со некој од богословите во битолската богословија, зашто не можел туку-така да го отвори сандакот со стари ракописи во црквата Света Богородица Перивлептос...? И разговарале ли на тие теми со Конески?)

Во оваа пригода за нас е значајно едно: Конески и Поленаковиќ доаѓаат во Охрид (и тоа не еднаш) заедно со студенти од Групата за македонски јазик и литература и го истражуваат минатото на Охрид. А искусниот Поленаковиќ можел да му биде добар водич на Конески и се разбира, на студентите!

Траги од овие студентски експедиции имаме во статијата на Конески „Два прилога кон историјата на македонскиот јазик“ (Годишен зборник, 1948), во која Конески се „приближува“ (прво) кон изучувањето на говорните граници во западна Македонија, при што наведува податоци од топонимијата на патот од Струга до Дебар и ја осознава темата за дијалектно разграничување меѓу Брсјачијата и Мијачијата и (второ) кон историјата на формите за трето лице множина од сегашно време во охридскиот говор (јазично разграничување меѓу градскиот охридски говор и околните говори во пошироката охридска област)

Овие теми му го отворат видикот на современата структурална дијалектологија преку задлабочување во односот меѓу дијалектното разграничување на македонскиот дијалектен ареал и јазикот на народната поезија забележана на одделни сновови изотлоси.

Конески, имено, паралелно врши и дијалектолошки и поетолошки испитување.

Не знам дали руските формалисти од раното на Борис Ларин, а зошто не и на Роман Јакобсон, ја и на Владимир Мајаковски, приврзаници на јосјавкајта дека „и јоејшката е дијалектологија“, ја имале јаа духовна привилегија да ѝ се насладуваат изворно на рускајта „дијалектна“ јоејшка, имено, во митот на нејзиното создавање или созревање на јоејскајта мисла, но Конески очигледно ја имал и јоа „медиумски“, – меѓу висјински јоејш-борци и во средина на активни јодоржувач(к)и на Револуцијата, од кои некогаш „сјрав и ујлав“ но и

А можеби токму Конески прв ја видел целината на анџелот од Света Софија, се домислуваме, ако токму во тој миг Коцо внимателно го „ломел“ згорниот слој малтер? Едно е сигурно, Конески, прв проговорил со анџелот, а не му било првпат да зборува со предци, зашто во Москва, веќе зборувал со Жинзифов, а нешто потоа и со Рацин и Неделковски (дури и се ракувал).

И чинам, не постои поголема трага од опсежната акција на реставрација на соборната црква „Света Софија“, за која бил заинтересиран сиот византолошки свет, особено од Франција, но и од други земји, од песната „Анџелот од Света Софија“: Ти којшто толку време мина / под малтерот на сидот мрачен / пак слободен си в простор зрачен. / О, сине тих, на мисла сина.

Конески ти изделува македонистичките од најрајницијите во македонските духовен просјор појаму по нивните стипраганија за македонската идеја и се вживуваа во нив како во свои предци, но ова обраќање кон вонвременските анџел има една подалбока димензија на фоноите на духовните хетерохронија.

Од овој период продолжува еден продлабочен контакт помеѓу Блаже Конески и Димче Коцо, Коста Балабанов, во перспектива и со Цветан Грозданов, кој исто бил вклучен во реставрацијата на Света Софија, што ќе резултира со повеќе нивни научни опсервации и студиозни проучувања на средновековни теми. Без да се задржуваме референтно врз нив, само ја издвојуваме статијата „Канонизација на словенски светци во охридската црква“ во која Конески го претпочита интердисциплинарниот пристап во медијевистиката, па творечкиот резултат (образложението на темата) е евидентен.

Одломка втора или воспоставување култ кон Прличев: На визита кај ќерката на Прличев, баба Деспина или Прличев како опсесивна тема на Конески од 1953 до 1993 година

Од позициите на Конеските „одломки“, оваа одломка би ни била првоосознаена во конципирањето на охридската биографија на Конески, зашто зачитувајќи ги како студент првите броеви на списанието „Македонски јазик“, всушност на Билтенот на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици, дојдов до податок кој до ден-денес не ме остава спокоен, – првите „Прличевски беседи“.

Имено, „Прличевите беседи“ ги започнале професорите Блаже Конески и Харалампие Поленаковиќ, а со нив и Јован Бошковски, Божидар Настев и Блаже Ристовски, а сета таа културна акција била подготвена од охридските писатели од тоа време, 1953 година, пред сè, од Иван Точко, Борис Бојациски, Радослав Петковски и други културни работници.

Мемоарски запис од тоа време ни остава писателот Јован Бошковски: „Најсаканата песна на Григор Прличев“ (Македонски јазик, бр. 2/1953), без да ги наведува имињата на присутните гости во домот на ќерката на поетот:

„Во деновите на прославата на шеесетгодишнината од смртта на Григор Прличев, во Охрид, меѓу другото, појдовме на визита кај ќерката на поетот, баба Деспа. Старицата нè пречека во куќата на својот покоен маж, во една од стрмните охридски улици, во светла и просторна гостинска соба, во која, како и во сите наши македонски куќи, од покуќнина имаше само една маса и миндерлаци покрај сидовите. Поседнавме на нив; баба Деспа, малечка, дробна старичка, со ситно лице, на кое се забележуваат видно истакнати јаболчици (како у Григора, спрема фотографијата што ја знаеме), се поздрави со сите редум, нè послужи со локум и вода и потоа седна спроти нас, пред лакањот со разгорен жар.

Разговорот, се разбира, се водеше околу нејзините спомени за татко ѝ. Памети старицата мошне многу, иако е сега веќе над седумдесет години и ни кажува интересни подробности од животот на Григора, што ги знаеме од „Автобиографијата“ и од спомени на негови современици. Знаејќи за еден податок, што го дава во своите спомени за татка си синот на поетот, Кирил, ја запрашавме баба Деспа дали ја знае песната „Вишничница род родила...“, која стариот Прличев најмногу сакал да ја пее. Текстот не ни беше познат, а како постојат повеќе песни со сличен стих, уште повеќе нè интересираше која е таа песна. „Пееше татко ми, вели, таа, многу песни, ама вистина оваа ја сакаше многу...“ На наша молба, баба Деспа се согласи да ја отпее.“

Токму текстот на „Вишничница род родила...“ ќе биде повод за голем број контроверзии во нашата филологија и поетика, зашто својата теорија за изумирањето на народната песна Поленаковиќ ќе ја заснова и врз овој детаљ, исто како што и оваа песна ќе биде повод Гане Тодоровски да му ја посвети „Во градот на Прличев“.

Под тоа „ние“ на Бошковски, ги препознаваме Поленаковиќ и Тодоровски, впрочем, како и Блаже Конески, кој ќе ја одржи првата беседа на Прличевите во таа 1953 година и ќе ги восхити присутните со својата елоквентност до крај на своите филолошки читања ќе му останат верни на Прличев. Впрочем, и последните јавни настани на Поленаковиќ и Конески беа посветени на Прличев. А последниот реферат на Конески за Прличев е во длабока когнитивна врска со првата средба со баба Деспина, иако Конески тоа не го кажува, но несомнен е податокот дека токму таа песна е нашиот поглед во Европа. И не само тоа. Тоа е поглед на Прличев кон Европа, кои толку време по неговото пеење речиси останува неизменет...

Речта на Блаже Конески на Свечената академија во Охрид по повод 60-годишнината од смртта на Григор Прличев во весникот „Нова Македонија“ е насловена : „Прличев –гласник на слободата“. Иако овој наслов е редакциски, прецизно ја доловува смислата на беседата на Конески, всушност ја апострофира поентата: „Прличев учествуваше во ослободителното движење на своето време, но освен тоа тој беше и во своите проповеди и во своите книжевни дела, најпатетичниот **гласник на слободата**, човек што тогаш наоѓаше кај нас најсилни зборови во нејзина прослава“, за да го заврши своето излагање со зборовите: „Прличев беше

пред сè поет. Тој е човекот што меѓу првите кај нас ја овладеа таа сила на зборот, оставајќи ни најдлабоки сведоштва за стремењата на своето време, возвестувајќи го она што беше најнасушна потреба: **слободата**.“

Конески, во чија библиографија значајно место веќе зазема македонската преродба, во дијалог со охридани на местото на некогашните преродбенски и револуционерни акции прецизно го определува времето на Прличев: „Разделна доба во Македонија, кога полетот од црковната борба постепено се заменува со разочараност во нејзините плодови, а допрва растеше она поколение што ќе побара нови патишта напред – сега низ револуционерна акција“. А тоа е токму оној период меѓу отворањето на „куркчиската каса во Охрид“, чиј клучар бил Григор Прличев и „Охридскиот заговор“, всушност меѓу културно-просветното осамостојување на охридската црковно-чаршииска општина и предилинденскиот период.

Конески очигледно добро се подготвил за овој негов прв настап пред охридани и настапува интердисциплинарно, од позиции на научник-хуманист кој се вживеал не само во ликот и делото на Прличев туку и на неговото непосредно опкружување.

Од позициите, пак, на „новиот биографизам“ значајно е што во овој реферат Конески првпат го внесува концептот „вживување во себеси“ како творечка категорија својствена за Прличев, за неговото книжевно „вјерују“ дека нарацијата не треба да биде преоптоварена со непотребна детализација која го забавува темпото на раскажувањето, туку дека треба да биде динамично и да се стреми кон целта на раскажувачката постапка: „Во *Автобиографијата* Прличев, непријател на „омразната многозборност“, бегло мине преку цели години од својот живот, да се запре **со вживување** на извесни моменти што особено јасно му го понесуваат споменот. Тоа се часовите на неговото детство, времето на *Сердарот* и времето на дебарскиот затвор“.

Конески мошне рано ја извлекува револуционерната нишка на Прличев од неговата биографија и го вклопува во проучувањето на неговото творештво. Можеби ја осознал токму во Охрид, кога уште биле живи современиците на Прличев, по онаа логика на хетерохрониско посреќавање на генерации од различни доби. Да го знаел ова пет-шест години, можеби не ќе ја напишел онаа козерија за Точко, зашто ќе ја сфател неговата „охридска“ логика, долго криена меѓу варошани, особено во периодот од „Охридскиот заговор“, чиј јунак (Христо Момир), бил воспен од Прличева до времето на „Јон“, живиот лик од истоимениот расказ на Точко. Не верувам дека прототипот на Јон (охридската легенда Стојан Велјановски), Конески не го сретнал низ сите негови охридски визити. Зашто вистинскиот Јон го надживеа Точко и дури беше жив не можеше човек да го одмине (можеби истиот лик му бил повод и на Томе Момировски за расказот „Дио Богдан“, но двајцава автори не делеа иста судбина).

Вживувањето на Конески во Прличев е чиста семиотичка тријада потрага по излез од невозможна ситуација – подем – запаѓање во навидум безизлезна ситуација, која би се решила или според христијански обредности (како во житијата за седмочислениците: знакови како симбол на светијата Троица во Житието на свети Наум или во антички модели: како у Хомера.

Беседејќи за Григор Прличев, Конески, на охридани им го врати во погледот сиот сјај на преродбенско-револуционерниот Охрид.

Беседата за Прличев, Конески, повеќепати ќе ја преобјавува, прво издвоено под наслов „Ликот на Григор Прличев“. – Современост – Скопје, 1953, III, 1–2, стр. 3–12 и систематизирано во неговите „Беседи и огледи“ (1972). А делото на Прличев ќе му стане трајна преокупација, врз импулсот од ова прво охридско чествување: „Еден говор на Григор Прличев од 1866 година“. – Македонски јазик – Скопје, 1966, XVII, 1–2, стр. 205–216...

Вживувајќи се пак, во ликот и делото на Прличев, Конески му испева песна на Григора, од која ги нагласуваме стиховите: *и вземи љуб и љубиеснеи ќе бидам / сè дур не дојде едно ново ѝлеме / шито ќе ме сака и ѝпрославува (Григор Прличев)*

Одломка трета или влогот на Конески во консолидација на југославистиката и на странската македонистика

Улогата на Конески во оформувањето на Филозофскиот факултет и во отворањето на Семинарот за македонски јазик и литература со соодветната наставна група, добива нова димензија со неговите заложби за заемно и усогласено дејствување на славистите од југословенските републики и на научен и на просветен план што резултира со организирање на Првото советување на југословенските слависти во Скопје и Охрид, што се одржало од 23 до 28 мај 1955 година, при што отворањето, првиот ден, било во Скопје, а работниот дел се одржал во Охрид. „Во работата на Советувањето учествуваа преку двесте слависти од сите краишта на Југославија. /.../ Првото советување на југословенските слависти го отвори универзитетскиот професор Блаже Конески, претседател на Друштвото за македонски јазик и литература (Трајко Стаматовски, Литературен збор, 1955).

Во тоа време само два града во југословенската федерација имале можности за организирање на вакви собири, Дубровник и Охрид, се разбира, ако се исклучат главните градови, во кои меѓусебната комуникација не би била толку спонтана.

Конески, всушност, инсистираше на сионизаност во средбите.

Конески, имал искуство во организирањето на вакви средби, пред сè, како претседател на Друштвото на писателите на Македонија, но и како активен учесник на состаноците на Друштвото на писателите на

Југославија и се разбира, како член на повеќе писателски делегации на државно ниво во други земји (Советскиот Сојуз, Полска).

Ова советување претставува импулс за обнова на светските славистички конгреси чија иницијатива ќе продолжи во Белград (1955), а ќе се оствари во Москва (1958).

Лично ја смејам за вторира македонистичко-славистичка победа над фашизмот, зашто токму фашизмот беше причина за неодржувањето на редовниот славистички конгрес што требало да се одржи во Белград во 1939 година; прва, според нас е кодификацијата на македонскиот јазик во 1945 година.

(На Белградското славистичко советување Конески настапува со тема за развојот на македонскиот јазик, како и за јужнословенските апостоли. Од ова време е и една омилена фактичка тема што прераснува во мит: Конески и Јакобсон.

Да не забораваме, Јакобсон, сејак беше првиот советски емигрант сироти сталинстичките чистки, од кои рејко кој предоктомврски славист се беше имал спасено и еден од првите чешки емигранти пред фашистичката наезда и веќе познат американски славист, а токму Белград беше пројусница за обнова на неговото присуство во европските научни средини, во тој контекст, набрѓу и во македонската.

Несомнено, Конески имаше смисла за организација. Знаеше да организира настан, а едноставно да не е присутен на настанот. Исто како што умееше да обезбеди поддршка за македонистиката на секој негов чекор надвор од својата матична средина.

Последователни епизоди во педесеттите години или Конески во Охрид на пропатување низ Македонија како придружба на познати светски слависти заинтересирани за македонскиот јазик

Идејата за организирање не само југославистичка, туку и светска македонистика на Конески продолжува со покани на видни слависти од престижни универзитетски центри. Од податоците што ги добиваме од записите на Конески, меѓу првите дошле Валентин Кипарски, Тадеуш Лер-Сплавињски, а според наши разговори и Антони Фурдал, како и многу други. Овие доаѓања секако се вовед во повеличествени собири кои наскоро ќе се случуваат во Охрид.

Во овој поглед, еден од најзначајните научни настани што се подготвувал во времето кога Конески бил ректор на Скопскиот универзитет, секако е Византолошкиот конгрес што се одржал во Охрид во 1961, па Народниот музеј во Охрид подготви посебно издание по повод 10 годишнината од основањето на Музејот, посветено на XII меѓународен конгрес на византолозите, (редакциски одбор Г. Острогорски, Г. Бошковиќ, С. Радојчиќ, М. Д. Петрушевски, Д. Коцо, Г. Митески, В. Лахтов, одговорен уредник Димче Коцо)

За нас е особено значајно што автор на воведната статија под наслов „Културната улога на Охрид“ во ова издание е токму Блаже Конески. Дobar дел од идеите изложени во оваа статија Конески ќе ги развива низ

голем број студии и согледи, предавања и реферати, слободно можеме да истакнеме, во следните три децении. И што е уште поважно повеќето од нив ќе ги соопштува токму во Охрид. Очигледно, Конески не го пишувал овој кус текст во Охрид, се чувствува дури и онаа брзина на просто бележење значајни мисли и идеи на апсолвирано прашање, пред сè, како најава за покомплексни проучувања на охридски теми при составувањето на текстот. Но има нешто уште поважно, а тоа е дека дел од овие идеи кореспондираат и со рефератот на Роман Јакобсон изложен на Византолошкиот конгрес, како и со други негови реферати на медиеалистички теми. Дobar дел од овие прашања бараат поопсежна компаративно текстолошка анализа, меѓу другото и од позициите на „новиот биографизам“.

И токму оваа статија е импулс за подоцнежни попродабочени проучувања на Охрид. А Конески ниту еднаш не ја преобјавил, ниту пак е пошироко достапна. А толку е препознатлива по својствениот за Конески наративно-реторички преплет, со строга професорска методичност, според која во првиот параграф се изложени основните тези: една ретроспективна нишка на фонот на претходните историографски проучувања (контактот меѓу словенскиот и византискиот свет, се разбира со нагласка на своето наспроти туѓото), една научна во духот на естетската (нео) лингвистика или попрецизно, на теоријата за јазично и културно вкрстување, на Хуго Шухард и особено на Бодуен де Куртене, како и на Богородицки, кои Конески токму во ова време ги обработува од аспект на структуралната лингвистика врз примери од современиот македонски јазик и една проспективна од аспект на медиолошките теории за трансмисија на информации (прозорци кон светот):

„Денеска мало место, извонредно привлечно по своите природни убавини и по своите старини, градот Охрид во минатото играл посебно важна културно-историска улога. Стар црковен центар, тој бил како предопределен за една таква улога уште во времето на најраниот **контакт меѓу словенскиот и византискиот свет**. Градовите во кои се врши еден интензивен **процес на вкрстување** на народни и културни елементи имаат особено важно место во развитокот на светската култура. За некои од нив е создадена метафората дека се **прозорци на светот**. И Охрид го заслужува наполно тоа име, кога ќе се земе во предвид колку многу од културното благо на Византија е пренесено во словенскиот свет имено при посредство на овој град.

Значењето на Охрид како културно средиште нараснува необично при крајот на 9 век, кога во него и во неговата област ја развиваат својата дејност Климент и Наум, непосредните ученици на Кирила и Методија. На брегот на Белото Езеро тие подигаат цркви и манастир. Како што кажува животописецот, Охрид му бил љубимото место на Климента. Секако дека тука наоѓал и поголем одсив во едно културно поизрасната средина.

Настапот на Климента и на неговиот круг изненадува со својата зрелост. Со зрела мелодичност и поетичност дише и стилот на

Климентовите творби, кои можат да се споредуваат со најубавите обрасци од тогашната литература. Тие се, меѓутоа, пишувани на јазик што само малку време пред тоа доби своја азбука. Оваа изненадувачка зрелост на изразот не може, ни се чини, да се разбере ако, меѓу другото, не се земе во предвид и степенот на културниот развој на словенското население, постигнат пред сè во такви средишта какво што беше Охрид. Зашто средината го издига културниот работник, како што од друга страна и тој воздејствува врз неа.

Тоа што стануваше во Охрид во времето на Климента значеше интензивно усвојување на вредностите на повисоката византиска култура и едновременно со тоа решителен напор за самоутврдување на Словените на културното поприште. Показателна е во тој поглед Климентовата похвала на Кирила. Таа е исполнета со длабока љубов и признателност кон човекот толку заслужен за словенската просвета, а е проникната со подвлечено чувство за припадноста кон „безчислениот словенски народ“. Дејноста на Климента и на неговиот круг значеше имено голем придонес за приопштувањето на Словените кон тогашниот културен свет.

Покрај Преслав, градот Охрид беше во тоа време најистакнатиот центар на една таква активност. Тие две средишта го ширеа своето влијание далеку во словенскиот свет. Климентовата книжевна школа воздејствуваше не само врз развојот на словенската писменост меѓу Јужните Словени, туку и врз развојот на староруската писменост и јазик. Со право се истакнува од научници што го обработувале специјално тоа прашање дека во оформувањето на старорускиот писмен јазик е особно забележлива улогата на онаа варијанта на старословенскиот јазик што е изразена во текстовите на Охридската книжевна школа. Во целиот среден век, посебно во јужнословенските земји, ќе се чувствува тој отпечаток на еден културен напор извршен плодотворно во седиштата на стариот град Охрид.

Уште рано, како што можеше и да се очекува, Охрид е местото во кое и од византиска страна се искажа признание за она што беше постигнато во културниот развој на словенскиот свет. Архиепископот Теофилакт се чувствуваше како изгнаник во ова место, откако требаше да ја напушти столицата на Византија, но тој сепак се преклони пред делото на Климента и напиша негово житие, кое денеска претставува важен извор за изучувањето на најстарата епоха на словенската писменост. Неговиот пример, како што е познато, го проследува подоцна и друг охридски архиепископ, Димитрија Хоматијан. Тоа се необично важни настани, првенствено со тоа што сведочат за словенската културна афирмација.

Културната улога на Охрид е најизразита во средниот век. Меѓутоа, во однос на културниот развој на македонскиот народ, тој го задржува своето место сè до најново време. Во македонската преродба во минатиот век (19 век, наша забелешка) многу важни настани се сврзани за Охрид, исто како што и некои од највидните дејци на таа преродба потекнуваат

од овој град или работеле во него. Желбата за една обновена, словенска, Охридска архиепископија постојано доаѓа до израз во тој период.

Големото културно минато на Охрид не е загубено и во денешниот облик на тој град. Не се огледува тоа само во бројните културни споменици што привлекуваат со својата извонредна живописност, ами и во еден својствен духовен карактер, во еден особен градски менталитет на неговото население, каков што често немаат сè уште некои нови многуилјадни градишта. Тој карактер се изразува во ред подробности – во наредбата на куќите, во однесувањето на луѓето, во извесни јазични финеси и меѓу другото, во еден вистински жив спомен за светите Климента и Наума, што направиле толку многу да се разнесе славата на овој град.

(Блаже Конески, Културната улога на Охрид, Зборник на трудови, посебно издание по повод 10 годишнината од основањето на Музејот, посветено на XII меѓународен конгрес на византолозите, (редакциски одбор Г. Острогорски, Ѓ. Бошковиќ, С. Радојчиќ, М. Д. Петрушевски, Д. Коцо, Г. Митески, В. Лахтов, одговорен уредник Димче Коцо) Народен музеј во Охрид, 1961, Охрид, с. 3-5)

Одломка четврта или: Југословенско-американски колоквиум, организиран од Скопскиот универзитет и од Индијана универзитетот, во Охрид (27. VIII – 2. IX 1962 година)

Меѓународната активност на Конески, не само во областа на книжевноста (како претседател на Друштвото на писателите на Југославија од 1961 до 1964 година), туку и на полето на науката (како ректор на Скопскиот универзитет (во периодот од 1958/59 година, според едни, но и до 1962/63 година, според други податоци), меѓу другото доаѓа до израз и во воспоставувањето на меѓууниверзитетската соработка со различни универзитети во светот. Всушност, во периодот од 1958 до 1954 година, Конески е особено активен на меѓународен план и слободно можеме да истакнеме дека тоа е не само најангажираниот период во животот на Конески, туку и најтворечкиот, ако се има во предвид дека токму во ова време се совпаѓа неговото учество и на Славистичкиот конгрес во Москва (1958) и веќе му е готова неговата „Историја на македонскиот јазик“ (1965), дека од овој период му е и второто издание на „Везилка“ во која се поместува циклусот песни „Крале Марко“. И постојано е во движење, па дури и на „пат околку светот“. Оставајќи ги овие детали за во друга книга за Конески (сп. Д. Пандев, Времето на Конески“, Панили, 2020), во оваа пригода укажуваме на еден значаен собир што се одржал во Охрид во 1962 година, кога на иста маса се среќаваат универзитетски професори од општествените науки од југословенски и од американски универзитети. На овој собир Конески настапува со реферат на тема: „Развитокот на македонскиот литературен јазик“, што подоцна е објавен во: „Одабрани проблеми друштвених наука“, Београд 1963, с. 77-86. Станува збор за тема со која Конески често, би рекле дури и „упорно“ настапува на меѓународни собири од различен

карактер, а со оглед на специфичноста на овој колоквиум во кој учествуваат научници од повеќе општествени науки и пристапот во неа е поопшт:

„Кога се признава специфичноста на еден историски феномен, зашто е таа очигледна, тогаш е пак задача на историската наука да ги испита сите елементи во минатото што довеле до неговата појава. Таа задача меѓутоа не може да се реши, ако се откажува однапред специфичноста на неговиот развиток. За историјата на македонскиот јазик треба да се зборува онака како што се зборува и за историјата на сите останати словенски јазици.“

Една текстолошка анализа на сите статии на Конески на тема „Развитокот на македонскиот јазик“, ќе ја покаже насоченоста на Конески кон аудиториумот, кога зборува пред слависти (како во Белград во 1955 година) и пред поширок научен аудиториум од различни академски средини (како во оваа пригода во Охрид во 1962 година).

Одломка петта или прослава на 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски, Охрид, 9-12 септември 1966 година

Подемот на Конески на меѓународен план особено доаѓа до израз при прославата на 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски, кога Блаже Конески е претседател на Одборот за прослава на 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски, а во Охрид доаѓа речиси сиот познат славистички свет. На овој собир Конески е опкружен со значајни личности од општествениот живот, а за нас е предизвик податокот дека добар дел од членовите на Одборот се среќаваат како ликови во „Дневник по многу години“: Иво Андриќ, Матеј Бор, Васо Бутозан, Велибор Глигориќ, Мирослав Крлежа, Грга Новак, како и во други текстови на Конески: Димче Коцо, Димче Левков, Харалампие Поленаковиќ, Михајло Пенушлиски, Петар Илиевски, Коле Чашуле, Рада Угринова....)

Конески не само што се ангажира оваа прослава да помине во најдобар ред, туку ќе се потруди да остави и трајно сведоштво за неа, преку повеќе изданија, од кои особено е значајна *Сџоменица Климент Охридски 916–1966* : Охрид 9–12 септември 1966 година / редакција: Блаже Конески, Ксенија Гавриш, Петар Илиевски, Нико Този. – Скопје : Одбор за прослава на 1050-годишнината од смртта на Климент Охридски, [1967]. – 116, [4] стр., во која се поместени говорите што на оваа прослава ги изнеле гостите од повеќе славистички катедри на универзитетите во светот и од повеќе национални академии на науките и уметностите.

На оваа прослава, пред многубројната домашна и странска публика, Конески настапува со реферат на тема „Климент Охридски“:

„Опширното житие на Климента изрично кажува дека тој најмногу сакал да престојува во Охрид. Тој ја љубел убавината на својот манастир – кажува житиеписецот – „за којшто тагувал кога се оддалечувал некаде другаде“. Стариот Охрид не случајно станал едно од првите и најважни жаришта на словенската просвета. Тој имал свои традиции на црковен центар и се развил во едно од оние словенски упоришта, каде што

контактот со византиската култура можел постепено да се разрешува на творечки начин. Во него Климент и неговиот собрат Наум, секако нашле културно пораздвижена средина која се однесувала одзивчиво спрема нивната дејност. Целата област пак била населена со компактно словенско население. Дејноста на Климента и на неговите соработници ја зацврстила силно културната улога на Охрид, која ќе се чувствува помеѓу Словените во текот на повеќе векови. Охрид и нашите краишта им се оддолжуваат на првите словенски просветители со тоа што секогаш, дури и во најтешките времиња, го чувале жив нивниот спомен, да не се загубат трагите од нивната дејност – нивните постојки, нивните образи по црквите и манастирите, легендите за нив во народното предание. Заради сето тоа со посебна смисла звучи прославата на Климент Охридски во овој древен град на брегот на Белото Езеро. *(завршен ѝараџраф во рефератито на Блаже Конески „Климент Охридски“, одржан на свечената академија во Домот на културата „Моша Пијаде“ во Охрид на 10 септември 1966 година во 20 часот)*

Можеби, ѝука, на честивувањето на живото и делото на свети Климент Охридски, се зародила и идејата за МАНУ или ѝак – созреле условите за онаа МАНУ како што ја замислувал Конески.

Одломка шеста или избор на првите 14 редовни членови на МАНУ (18 август 1967 година) Вила „Уранија“ – Охрид

Од август 1967 година па сè до август 1981 година Конески скоро редовно е присутен во Охрид. Но, ова доаѓање му е особено значајно: станува член на МАНУ. Токму во куќата на Уранија во која тогаш бил сместен дел од Музејот, инаку во работната соба на Цветан Грозданов и Вера Битракова е формирана оваа наша научна институција.

Вметната епизода во охридските доживелици на Конески или една пикареска случка без која Охрид не бил Охрид во шеесеттите години

Конески водеше мошне интензивен општествен живот, имаше свое одбрано друштво, меѓу нив – неодоимливи прилепски другари, а меѓу нив и сликарот Ѓорѓи Ачески-Аче:

„Случката со кајчето во Охрид, стана многу подоцна, во една од шеесеттите години. Се најдовме пред „Летница“. Аче беше при чашка. Тој веќе многу пиеше, го беше фатил тој проклет пат. Аче пиеше мека ракија и по секое чаше имаше обичај да испие и една чаша вода. Беше тоа постојано и непрекидно дотурање и налевање. Одеднаш му текна да се прошетаме малку со кајче по езерото. Во пристаништето беше тихо и спокојно. Но штотуку стигнавме до Канео, шибна еден остар ветар и езерото почна непријатно да се бранува. Јас предложив да се вратиме веднаш, а Аче во некаква еуфорија, почна да ликува, да ми се смее: не знаел – вели – дека ми е толку мила животта. Иако со стегнато срце, но за да не излезам страшливец, јас се согласив да возиме накај Свети Стефан. По извесно време, еден бран удри отстрана и нè попрска со студена пења. Како дојден на себеси, Аче неконтролирано свика: „Бегај назад, овде

немало шала!“ Бидејќи беше најблизу, излеговме кај хотелот „Парк“. Таму ги најдовме Михајла и Цвета (Михајло Апостолски со сопругата, наша забелешка). /.../ Кога го спомнав Охрид, би сакал да раскажам уште една случка сврзана со тој град. Мојот колега, познатиот американски славист Едвард Станкјевич, којшто е притоа и добар сликар и ликовно високо образован човек (студирал на Ликовната академија во Рим), го запозна Ачета во Охрид и се заинтересира многу за него.

(Коментар кон писмата на Ачета, во: Блаже Конески, Ликови и теми, Култура, Скопје 1990 година, 205-206

Наша забелешка: Гледајќи ги охридските графики на Горѓи Ачески, можеме да забележиме дека бил во Охрид во 1968 година, а Михајло Ајостолски истиа година бил во Охрид кон крајот на мај на научен собир со историска тематика. Прејходно, Ачески бил во Охрид во 1960 година, не ја исклучуваме можноста да бил и други пати во врска со ишнувањето на „Историја на македонскиот народ“. Средбата со Ајостолски можеме да ја лоцираме во мај 1968 година. Дали е од тоа време и средбата меѓу Аче и Станкјевич е отворено прашање или е отворено? Се е препознатливо во оваа икареска, но првото е неверојатно од кај им е кајчето? Или Ачески бил толку сроден со охридани или толку бил нашен, што за нешто не препрекувало проблем да влезе во кое било кајче. А кајчињата во тоа време никој не ги заклучуваше и на првото се знаеја кајчарите, особено љубителите на добрата кайка...

И уште една неизвесност: каде и кога е воден оној разговор за Грамањката, за кој Конески зборува во своите „Силски синџири“ (Литературен збор 1992 година)? Се разбира и со кого?

Одломка седма или Конески на Охридската летна школа на Семинарот за македонски јазик, литература и култура (1968 - 1980 година)

КОНЕСКИ РЕДОВНО ДРЖИ ПРЕДАВАЊА НА ЛЕТНАТА ШКОЛА ОД ПРВИОТ ДО ТРИНАЕСЕТТИОТ СЕМИНАР, ОД НИВ ВО ОХРИД ОД ПРВИОТ ДО ЧЕТВРТИОТ (од 1968 до 1971 година) И ОД ДЕСЕТТИОТ ДО ТРИНАЕСЕТИОТ (1977 до 1980 година, БЕЗ 1979 година), А ДРУГИТЕ ВО СКОПЈЕ.

Во ова време, особено по завршувањето на „Историја на македонскиот јазик“ (1965 година), Конески се свртува кон поинтензивна лингвистичка и стилистичка анализа и интерпретација на јазикот на македонската народна поезија, но и на оние стадиуми во развојот на поетскиот јазик во македонската поезија (особено на преминот од народна, т.е. колективна, кон индивидуална, т.е. авторска). Та и самиот е дел од тој процес и премин, но мошне брзо го надминува и фолклорното, но и новото колективно што се наложува во македонската поезија. Своите „откритија“ Конески ги споделува со учесниците на првиот семинар, меѓу кои има и повозрасни од него, но навистина заинтересирани за оваа тема:

I семинар (од 21. VIII до 7. IX 1968 година), „Јазикот на македонската народна поезија“, предавање одржано на **21. VIII 1968** година. Предавањето е објавено во: Литературен збор, бр. 4/1968, 1-7

Предавањето е вовед во комплексните проучувања на јазикот на македонската народна поезија засновани врз односот поетски јазик – разговорен јазик, како една од зацртаните тези на Прашкиот лингвистички кружок:

„Македонската народна поезија ни предлага еден изразит пример за оние разлики што сегде се јавуваат помеѓу поетскиот јазик и секидневната реч на даден колектив. Тој пример е посебно изразит поради фактот што македонскиот јазик претрпел коренито преобразување на својата структура (премин од „синтетизам“ кон „аналитизам“), така што со самото тоа изборот на архаични елементи станал многу богат и разновиден. Архаизмите во јазикот на македонската народна поезија се бројни и ги среќаваме, се разбира, на различни рамништа – како во лексиката, така и во морфологијата и во синтаксата. (вовед во предавањето „Јазикот на македонската народна поезија“, Литературен збор, бр. 4/ 1968)

Како најобична илустрација за интересен лексички архаизам, во ова предавање Конески го посочува „димни, димна“, што иде како епитет само во составите „димни Марко“, „димна гора“. (На овој архаизам Конески му посветува посебна статија, сп: Блаже Конески, „Димна гора“, *Прилози*, 1/1970, МАНУ, Скопје (Забелешка: Примено за печат на **23. XI 1968 година**)

Според јазичните особености, кои се одраз на дијалектниот јазик, Конески посочува дека „Јазикот на народната поезија е еден обработен јазик на уметнички исказ, во кој природно идат особеностите на дијалектните области, но кој не се расчленува спрема дијалектната диференцијација“.

Наша забелешка: Во ова предавање Конески луцидно навлегува во дефинирање на поетиката на македонската поезија, тргнувајќи од основните структурно-функционални теории засновани врз теоријата на јазичниот знак, попрецизно за двојното расчленување на знакот и јазикот, па во период од 35 години (од 1967 до 1992 година) дава свое толкување на поетиката воопшто во есеите: „Одломки“, „Архитектонскиот принцип“ и „Двокатна песна“ поставувајќи го односот: ОПИС – ПОРАКА, врз традициите на функционалната лингвистика (Анре Мартине) и на формалната лингвистика (глосематиката на Луис Јелмслев).

Притоа, Конески, го наведува инвентарот на особеностите на традиционалниот јазик, низ призмата на контактот со (јужно) словенската народна поезија, пред сè, српско-хрватската (употребата на вокативот како субјект) и руската (излишното *шито*), задржувајќи се особено врз отсуството на членот во народната поезија, меѓу другото и во поезијата на Кочо Рацин.

Конески не го завршува предавањето со заклучок, туку остава простор истите прашања да се разгледаат и во современата македонска

поезија, па релативизира: „Би било, се разбира, многу интересно да се пристапи кон едно поблиско изучување на таквите елементи во современата уметничка поезија. Меѓутоа, ова што го набележавме ја претставува приближно состојбата во поглед на поголемата жизненост или на отстапувањето на тие елементи. Секогаш во овој поглед е од големо значење структурата на современиот поетски текст. До колку е тој поблизок до народната поезија, до толку во него полесно се вклучуваат и поспонтано се восприемаат од читателот особеностите на традиционалниот поетски јазик. Современата јазична норма, од друга страна, се налага сè порешително до колку поетскиот текст повеќе се оддалечува по својата мисловна и формална структура од наследството на народната поезија. Но овде веќе излегуваме надвор од рамките на изучувањето на јазикот на народната поезија и засегаме едно друго, само по себе извонредно интересно прашање, за судирот на две епохи со различен поетски израз, за кршењето на традицијата, кое значи и нејзино творечко преобразување во новите синтети на поетското кажување“.

Според документацијата на Семинарот, ова предавање особено му оставило впечаток на професорот Збигњев Голомб, веќе американски славист, но и учесник на првиот Семинар.

Наша забелешка, читајќи го Конески денес: *СОВРЕМЕНИТЕ ПОЕТИ ЈА РЕЛАТИВИЗИРААТ, ЈА НЕУТРАЛИЗИРААТ, ЈА ПРЕНЕБРЕГНУВААТ, ПА ДУРИ И ЈА ОТФРЛААТ ЈАЗИЧНАТА САНКЦИЈА НА КОЛЕКТИВТО ВО СВОЈОТ ПОЕТСКИ ИЗРАЗ.*

КОНЕСКИ СО ОВА ПРЕДАВАЊЕ ПОСТЕПЕНО НАВЛЕГУВА ВО ПРОУЧУВАЊЕ НА ГРАНИЧНИ ПОДРАЧЈА ВО СТИЛСКИТЕ ЕПОХИ НА МАКЕДОНСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК.

Истата година Б. Конески е претседател на жири комисијата за наградата „Браќа Миладиновци“, за најдобра книга поезија. Други членови се: Димче Левков, Оливера Јашар Настева, Харалампие Поленаковиќ и Ѓорѓи Сталев. (Награда му е доделена на Петре М. Андреевски за стихозбирката „Дениција“)

II семинар (од 28. VIII до 13. IX 1969 година) : Употребата на црковнословенскиот јазик на фреските во Македонија, предавање одржано на **28. VIII 1969** година.

Присутни слушатели: Рециналд де Бреј, Рина Ускова...

Текстот на ова предавање ни е достапно од зборникот реферати од симпозиумот посветен на Кирил Солунски, организиран од МАНУ. Сп. „Црковнословенскиот јазик на фреските во Македонија“. – Симпозиум 1100-годишнината од смртта на Кирил Солунски : Скопје – Штип, 23–25 мај 1969 година. – Том 2. – Скопје : Македонска академија на науките и уметностите, 1970 година.

(Забелешка: На Летната школа се држеа по две предавања. На Првата и на Втората летна школа Конески ги држи вторите предавања; првите ги држи Харалампие Поленаковиќ)

III семинар (од 20 август до 3 септември 1970 година): Глаголицата и кирилицата во средновековната писменост во Македонија, предавање одржано на **20 август 1970 година.**

Предавањето кореспондира со сѐашијаџа „Охридската книжевна школа“:

„Глаголицата е првата установена словенска азбука, во сè пригодена на словенската реч, кирилицата малку подоцна била конечно оформена како таков целосен азбучен систем. Тоа конечно установување на кирилицата не минало без едно решително влијание од страна на глаголицата. Двете писма внатрешно претставуваат еден систем, тие се генетски сврзани – во таква смисла што азбуката на Константина-Кирила, оставила свој отпечаток и врз конечниот склоп на кирилицата“.

(забелешка: Конески го држи првото предавање, а второто го држи академик Димитар Митрев на тема: Творештвото на Блаже Конески)

IV семинар (од 19 август до 2 септември 1971 година): Јазичниот контакт меѓу македонската народна и уметничка поезија, предавање одржано на **19 август 1971 година.**

Сп. Јазичниот контакт меѓу македонската народна и уметничка поезија. – Предавања на IV семинар за македонски јазик, литература и култура : Охрид, 19. VIII – 2. IX 1971 година. – Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 1971, стр. 5–21.)

Во предавањето ги поставува пределните точки на користењето на традиционалните поетски особености во јазикот на современата македонска поезија, а според него, тоа се текстовите на Кочо Рацин и на Гане Тодоровски. „Меѓу тие пределни точки имаме еден преод што ги опфаќа првите неколку години по ослободувањето и што наоѓа израз во јазичниот облик на поетските текстови настанати во тој период. Потребата да се развијат формите на современиот поетски исказ, да се изгради нова прозодија и да се збогати метафориката, налагаше свртување и кон други извори освен народната поезија. Нема да погрешиме ако кажеме дека во тој момент се јави како значаен фактор тоа што го нудеше поезијата на другите југословенски народи, пред сè српската, бугарската и руската поезија, во која повеќе наши поети беа добро начитани. Тоа изигра позитивна улога не само во набележувањето на границите во кои нашата поезија се вклучуваше во поширокиот контекст на поезијата на словенскиот свет, ами заедно со тоа и во откривањето на оние особености, засновани врз својствата на нашиот јазик, што требаше да легнат во основата на нашата современа поетика. Одовде произлегува дека споменатото воздејство, стимулирајќи го од својата страна развојот на таа поетика, едновременно наоѓаше граница за себе во утврдувањето на својствата на нашиот современ поетски јазик.

Интересно е дека тоа воздејство се посретна во однос на изборот на некои јазични особености со воздејството на македонската народна поезија. Иако тоа учествуваше во трансформацијата на нашиот поетски исказ, во

тие точки тоа, за извесно време ја поткрепуваше употребата на некои особености на јазикот на народната поезија, било да се работеше за обликот на одделни елементи или за синтаксички модели. Заправо, во тие случаи, кога поради својата архаичност јазикот на нашата народна поезија задржувал особености што се обични во другите словенски јазици, не може лесно да се определи дали е во конкретни текстови претежно неговото влијание или влијанието на обрасците од поезијата на другите словенски народи. На секој начин се работи за вкрстено воздејство на два фактора што земале учество во изградувањето на нашиот современ поетски јазик.“ (цит. сп.: „Јазичниот контакт помеѓу македонската народна и уметничка поезија“, *Јазикот на македонската народна поезија*, МНУ Скопје 1971 година)

На овој Семинар, Конески дава ѝ изјава за весникот „Нова Македонија“, во која вели: „И овој пат се потврди дека Семинарот за македонски јазик, литература и култура претставува една значајна форма на контактирање помеѓу нашите слависти и славистите од светот. Учеството на Семинарот на голем број слависти покажува дека тој го наоѓа потребниот одглас и дека врши важна улога во нашата културна размена на научен план, Блаже Конески, „Нова Македонија“, 22 август 1971 година, изјава дадена на новинарот Ѓорѓи Мангар)

Инаку, ова е еден од најмасовните семинари; биле присутни 200 слушатели!

Останува впечатокот дека во овој период Конески е воодушевен од поезијата на Гане Тодоровски, особено за живиот интерес на Гане Тодоровски спрема наследството на оралната поезија. Забележуваме дека кога Гане Тодоровски ги пишувал песните што ги елаборира Конески,, бил асистент на предметот народна книжевност, па оттаму сосема реални се забелешките на Конески дека „Г. Тодоровски пристапува главно како кон наследен материјал кон она што уште во поезијата на Рацин се пројавуваше како животен модел“, како и дека „Тодоровски се свртува кон разговорниот јазик, кон просторечетието, со цел да ја обнови лексиката на својата поезија... така традиционалните елементи доживуваат една функционална трансформација во процесот на изградувањето на различните функционални стилови во современата македонска поезија“.

Конески на овој Семинар (си) отвора една клучна тема на фонот на лингвистиката и поетиката, која би ја дефинирале: „Поети – полистилисти“ (полиглотија : полистилизација). А тоа би биле (следејќи го Конески), меѓу другите, поетите што се допираат до горната граница на поетскиот јазик.

Спореди: „Еден опит“ (*Стари и нови песни*, 1979): „Со поголемо внимание сум можел да го обработам само прашањето за контактот со оралната поезија во периодот на зародување на една современа поезија (каков што е случајот со македонската) во својата книга „Јазикот на македонската народна поезија“. Меѓутоа и тие опсервации се ограничуваат, како што се гледа, на еден отсек“.

Ни осџанува очигледно оџворена џемаџа да џи сџоредиме џоеџкиџиџе на Хрисџо Гроздин – Кочо Раџин – Гане Тодоровски – Пеџре М. Андреевски. А до сџиџе нив Конески се доџрел во своџиџе охридски размислувања и џредавања. И секој од нив дава нишки за џроучување низ џризмаџа на „новиоџ џозиџивизам“: мимџкријаџа на Гроздин насџроџиџи ерудиџијаџа на Тодоровски и екстратаџанџијаџа на Андреевски, а меѓу нив џарадоксоџи на Раџин: инџтелеџџуалеџ џиџо не е инџтелеџџуалеџ (има знаење од нелеџиџиџиџи „универзиџиџиџи“ – заџвороџи во Сремска Миџровиџа, комуниџиџи џиџо не е комуниџиџи (заџоа џиџо се друџи со „некомуниџиџи“, војник џиџо не е војник (не му дозволуваџе да носи оружје), џоеџи џиџо не е џоеџи, џуџу џџворец џроизлезен од народоџи.

Семинарот од 1972 година, се отвора во Охрид и Конески е дел од сиот тој свечен амбиент што се одвивал во новоотворениот Музеј на современа уметност, на Универзитетот и во МАНУ. Но за тоа во некоја друга пригода.

А на VI семинар (1974 година) пред слушателите се одржува рецитал на поезијаџа од Блаже Конески во Света Софија, во изведба на Вукосава Донева, инструментална придружба на Душка Тасевска, а режијаџа е на Илија Милџин. Немаме податок бил ли присуџен и Конески.

Истата година започнува и Научната дискусија на Семинарот, а на Првата, заеднички реферат имаат Конески, Настева и Видоески, под наслов „Контактите на македонските и албанските говори“. Рефератот го изложува Оливера Јашар-Настева. Станува збор за предвиден проект, како составен дел од пообемни балканиџтиџки проучувања, кој очигледно никогаш не бил довршен. Од друга страна, ова е период кога Конески, интензивно работи на англиското издание на „Историска фонологија на македонскиот јазик“, како дел од меѓународен проект, па оттаму му се и следните две предавања, а по неколкуте предавања одржани во Скопје, од кое особено му го нагласуваме предавањето „Крсте Петков Мисирков“, одржано во големиот амфитеатар на новата зграда на Филолошкиот факултет во 1976 година, на следните две охридски средби држи предавња од историската фонологија:

X семинар (од 5 до 26 август 1977 година): За редуџијаџа на неакџентираните вокали

Оваа тема Конески ја разгледува од аспект на теоријаџа на јазичната економија, посочувајќи го овој фактор како значаен за развојот на дијалектите.

XI семинар: Општ преглед на фонолошкиот развоџок на македонскиот јазик

Во образложувањето на оваа тема, Конески, од една страна се држи до стандардите и препораките на проектот за историските фонологии на словенските јазџици (раководен од украинскиот лингвист Шевелов, според кои особено внимание треба да се посвети на периодизаџијаџа на историската фонологија на словенските јазџици: „Се покажува како

целесообразно, историската фонологија на македонскиот јазик, да ја разгледуваме во рамките на два периода - стариот и новиот, со тоа што условната граница помеѓу нив ја поставуваме околу XV век“, а од друга страна се потпира на промените што ја обусловуваат дијалектната диференцијација: „Двете основни дијалектни групи на македонскиот јазик - источната (со акцент што се користи како морфолошки знак) и западната (со акцент без можност за такво користење) се формирала доста рано во средновековието, секако пред XIII век. Наспроти тоа како основна групација можеме рано да ја разликуваме периферијата“.

XII семинар: Анализа на песната „Ленка“ од Кочо Рацин, предавање одржано на 13 август 1979 година.

Конески особено внимаваше на традицијата, а со самото тоа на јубилеите и просто не дозволи тие да поминат „штуро“. Па така беше и со одбележувањето на 40-годишнината од излегувањето на „Бели мугри“, при што мошне инвентивно го одбележа овој јубилеј со своите тогашни „откритија“ за Рациновата поетика. Но, еве што вели за ова предавање дописникот на весникот „Нова Македонија“, Димитар Пејчиновски, кој во овие години редовно ги следеше предавањата на семинарот и известуваше речиси за секое предавање. Тоа значи дека македонската јавност навремено била информирана за настаните на Семинарот, особено за предавањата:

„Откако артистката Цветанка Трпкова ги интерпретираше стиховите на „Ленка“, академикот ги запозна семинаристите дека поетот Рацин инспирација за оваа песна нашол и во народните песни за Билјана и за Марика. Социјално ангажираниот поет низ стиховите ја прикажал Ленка не само како девојка од народот, мома за мажење, туку и како работничка ставена во несносни животни услови, нагласи академикот Конески.

Оттука, истакна тој, во песната „Ленка“ се разликуваат два слоја, едниот ја продолжува народната основа, бидејќи поетот ја користи метриката на народната песна, а другиот слој врши актуализација – песната се сврзува со новиот момент, што открива нова идеја.

Предавањето на Конески побуди интерес кај слушателите кои поставија повеќе прашања. (Д. П. Нова Македонија 14 август 1979 година)

Спореди исто: Анализа на песната „Ленка“ од Кочо Рацин: (по повод 40-годишнината од излегувањето на збирката „Бели мугри“). – Предавања на XII семинар за македонски јазик, литература и култура: Скопје и Охрид, 11. VIII – 31. VIII 1979 година. – Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 1979, стр. 13–15.

XIII семинар: Факторот на времето во јазичните промени (тези), предавање одржано на **11 август 1980 година**

Факторите што го обусловуваат јазикот му биле опсесија на Конески (сп. претходно: **Факторот** на традицијата во развитокот на македонскиот литературен јазик, Предавања на V семинар за македонски јазик, литература и култура, воведно предавање одржано во Скопје во салата на

Музејот на современа уметност на 14. VIII 1972 година), особено факторот време, кој на извесен начин бил запоставен во структуралистичките проучувања, но затоа особено внимание му посветувале нашиот Блаже Конески и Роман Јакобсон (Временной фактор в языке и литературе, во: Selected Writings (ed. Stephen Rudy). The Hague, Paris, Mouton, VIII 1987. Од предавањето на Семинарот во книгата „Предавања...“ дадени се само тезите, а истото предавање Конески го држи и на прославата на 60-годишнината од неговото раѓање на 15 декември 1981 година, во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“. Статија под ист наслов е објавена во Studia linguistica Polono-jugoslavica 2/1982 (број посветен на 60-годишнината од раѓањето на проф. Божо Видоески). Конески, инаку е редактор на овој број.

По 1980 година, Конески уште најмалку три пати ќе се појави на Семинарот, за еден престој имаме писмена трага. Имено на следниот, XIV семинар, тој е неколку дена помеѓу учесниците на Семинарот: „Бидејќи здравјето не му дозволуваше да прави поголеми напори, таа година тој присуствуваше само неколку дни помеѓу учесниците, кои бездруго сакаа да се сретнат со него, помладите да го запознаат, а постарите повторно да се сретнат“. - Томе Саздов, „Постојаниот негов интерес за литературниот фолклор“, во: По што го запаметив Конески, Скопје, 2003.

Одломка осма или Конески повторно во „Света Софија“ на доделувањето на „Златниот венец“ на Струшките вечери на поезијата во 1981 година

Во 1981 година, Конески наполнува 60 години, а овој негов јубилеј е достоинствено одбележан во нашата средина. Истата година е добитник на „Златниот венец“ на Струшките вечери на поезијата.

Даваме извадок од билтенот на Вечерите:

ПОЕТСКИ ПОРТРЕТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ – ДОБИТНИК НА НАГРАДАТА „ЗЛАТЕН ВЕНЕЦ“ НА СТРУШКИТЕ ВЕЧЕРИ НА ПОЕЗИЈАТА ВО КАТЕДРАЛНАТА ЦРКВА „СВЕТА СОФИЈА“ ВО ОХРИД, III ден)

Во црквата „Света Софија“ во Охрид, беше приреден Поетски портрет на годинашниот добитник на високото меѓународно признание, наградата „Златен венец“, Блаже Конески. Поетскиот портрет го отвори претседателот на Советот на СВП Јован Котески.

Најпрвин Блаже Конески одржа беседа, а потоа неговото поетско дело го претстави Матеја Матевски.

Поети учесници на Струшките вечери на поезијата читаа поезија од Блаже Конески на англиски, француски, руски, германски, италијански, шпански, грчки, индиски (хинду), а артисти читаа на македонски јазик.

Потоа во чест на добитникот беше приреден свечен концерт. Беа изведени композиции од Властимир Николовски, Томислав Зографски и Тома Манчев, во исполнение на Милка Ефимова, солист и Елушка Трпкова-Елезовиќ, пијано.

Во својата беседа, Конески, го определи местото на поезијата меѓу другите дејности, при што ја нагласи улогата на актуализацијата на зборот:

„При определувањето на местото на поезијата, односно на литературата, меѓу другите духовни дејности – јас се приклучувам кон оние што како една суштествена нејзина одлика ја сметаат актуализацијата на зборот. Речено попросто, се работи за освежување на исказот. Поезијата на брише прашината од зборовите, синтагмите и речениците и го прави постојано свеж јазичниот пејзаж. Се разбира, тоа не е единствена одлика на поезијата. За неа може да се зборува од историска, социолошка познавателна и други гледни точки. Сепак, одликата што ја истакнав ја прикажува поезијата по нешто што ја чини самата нејзина сушност.“

(Блаже Конески, „За поезијата“ (введен параграф во беседата одржана во црквата „Света Софија“)

Во своето Слово за Конески, Матеја Матевски, меѓу другото, истакна:

За Блаже Конески веќе денес може да се рече дека има зад себе целосен, оформен, заокружен поетски опус, длабоко згустен во јадрото на неговиот сензибилитет и во неговиот јазик. Но тој продолжува да ги следи патиштата на нашето време, барајќи нови патишта за својата и за поезијата на другите. Тие патишта постојано го напаѓаат и го разбиваат неговото поетско јадро и течат на повеќе страни, отворајќи нови предели за возбудата и авантурата негова и на сета наша поезија. Истовремено тие му се враќаат нему, создавајќи ги постојано интегралноста и интегритетот на поетовото пеење, на неговото мислење, на неговиот јазик.

(завршен параграф во природната беседа на Матеја Матевски во катедралната црква „Света Софија“ „За поезијата на Блаже Конески“)

- забелешка: со „Стари и нови песни“ завршува првата фаза во поетското творење на Конески

Конески и Матевски се двајца наши врвни поетолози. Па ако сакаме да ги споредиме нивните односи кон поезијата, бездруго, би ги разгледале, нивните поставки меѓу тријадите традиција – колектив – автор (Конески) наспроти пеење – мислење – јазик.

Конески беше врвен говорник на неговото време. Своите јавни настапи ги преточи и ги синтезира во оформена поетика и во определена завршна форма ги образложи во „Светот на песната и легендата“ (1993). Многу нешта од таа поетика созреале во Охрид.

Одломка деветта или Конески спроти Научниот собир во организација на МАНУ, по повод 1100-годишнината од доаѓањето на Климент во Охрид (25-27 септември 1986 година, „Климент Охридски и улогата на охридската книжевна школа во развитокот на словенската просвета“

Конески е во Охрид спроти научниот собир, за време на Струшките вечери на поезијата, при што неочекувано се среќава со Десанка Максимовиќ; на 23. IX 1986 година, веќе е во Москва, а се враќа на 27. IX 1986 година, сп. „Во Москва“, Дневник по многу години). Инаку, тој е организатор на овој Собир, а потоа за печатење го дава рефератот „Света Гора и старословенските ракописи“ од кој го издвојуваме почетокот:

Една интересна задача на нашата културна историја претставува изучувањето на улогата и ширината на дејството на нашите средновековни религиозно-културни центри. Како што е добро познато, најстариот и најважниот таков центар го создаде Климент во Охрид при крајот на IX век. Неговото зрачење во просторот и времето беше толку големо, што тој зеде видно место во развитокот на средновековниот културно-религиозен живот кај Јужните и Источните Словени. Таквото воздејство на Охридскиот центар се засили особено со тоа што со создавањето на Самуиловата држава, Охрид и Преспа станаа и седиште на патријаршија. Сведена подоцна, по пропаста на Самуиловото царство, до степен на архиепископија и контролирана главно од Грците, Охридската црква сепак со векови по ред му даваше карактеристичен белег на целиот регион, чувајќи ја Климентовата традиција, така што нејзиното обновување се јави како природно барање во процесот на македонската национална еманципација во минатиот (XIX век, наша забелешка) век.“

Епилог: Конески како слушател на охридската Летна школа на Семинарот за македонски јазик, литература и култура

Според наши сознанија, Конески, последен пат јавно бил во Охрид повторно на Семинарот, но како слушател на предавањето на Манфред Јенихен, „Пат кон синтеза или: белешки кон поезијата на Блаже Конески“, XX семинар за македонски јазик, литература и култура, 15 август 1987 година (сабота). Конески е меѓу слушателите во првиот ред.

Автiорско дојолнување: На 13 VIII 1987 година, Конески е Кукуш, сi. „Првiаи во Кукуш“, Дневник iо многу години (1988). На 14 VIII iаiуваме со рекiорската кола од Дојран во Охрид со iаiен налог од дирекiорот на Семинарот, д-р Томислав Тодоровски. Паiуваме со iоiаiни задржувања во секое iоiаiно кафеанче со iоiономасiички iолкувања за секое едно место и со соодветни освежувања. Особено во „Лија“ – веќе кулiна во iоа време градска кафеана во Прилеп. Конески инсисiира да засiанеме во Ресен, во ресiоранот сiротии iазарчетио. Присиiтнуваме во Охрид доцна во ноќта. Во фоајето на хотел „Палас“, со домаќинска несiрiливосi не iречекува Драги Сiефанија и iовозрасниите семинаристии.

Сè друго е лиiература. Од насловната сiраница на iоследното августовско саботно издание на „Вечер“, до сiисокоит на iосiиите на iерасата iокрај Езерото и се разбира, мениiо. А дел од iосiиите може да ти најдеи во адресарот на Семинарот за iаа година, мениiо е најохридско!

СТИЛИСТИЧКИТЕ БЕЛЕЖЕЊА ВО ГРАМАТИКАТА НА КОНЕСКИ

Почитувани присутни, ми претставува чест што ви се обраќам од говорницата на предавачите на 54-та летна школа по македонски јазик, литература и култура, а уште повеќе затоа што ова предавање е во рамките на чествувањето на 100-годишнината од раѓањето на Блаже Конески - великанот на лингвистичката, книжевната, образовната и културната историја на Македонија.

Предавањето претставува осврт на еден многу важен дел од опусот на Блаже Конески, што се однесува на македонската стилистика. Како што е познато во македонската лингвистичка и книжевно научна средина, улогата на јазикот во стилското обликување на исказот е предмет на интерес во немал број трудови на Конески. Во овој контекст, можеби, централно место зазема проучувањето и описот на јазикот на македонската народна поезија, во кој мајсторски се бележат особеностите на гласовниот облик и на прозодијата, морфолошките и синтаксичките особености, лексичките особености, меѓудијалектните и меѓујазичните контакти во народната поезија, јазичниот контакт помеѓу македонската народна и уметничка поезија, а не се помалку значајни и трудовите за македонската поезија во медитеранската сфера, за традицијата и иновациите и за иднината на поезијата. Се разбира, не смеат да се одминат и литературно-историските осврнувања на Конески на литературниот и јазичниот македонски 19 век, кои тежат со јазични подвлекувања и анализи соодветни на овој специфичен корпус, а од кои може многу да се научи за читањето на јазикот во стилистички цели. Конечно, тука се и многу корисните лингвистички анализи на македонски народни песни, на песни на Рацин, Миладинов итн. Сепак, сето ова богатство од јазични и јазично стилски проучувања, тези и упатства и сиот овој вреден опус на професорот Блаже Конески, не се директно предмет на интерес на ова излагање.

За оваа пригода одлучивме да се задржиме на една не помалку важна јазична граѓа, содржана во *Грамајшката на македонскиот литературен јазик* на местата каде што Конески зборува за стилската функција на разни јазични и граматички форми. Содржините што ќе бидат овде претставени, се вградени во описот на граматичките особености на македонскиот јазик и тоа е всушност, концептот што ја прави *Грамајшката* на Конески оригинална во смисла на тоа да не делува остро, непопустливо, нефлексибилно, со еден збор ригидно во описот и пописот на јазичниот материјал. Од друга страна, секој збор во овие описи е научно и стручно одмерен, прецизен и строго и точно распореден од лингвистичка и од стилистичка гледна точка. Метафорично, *Грамајшката на македонскиот*

литературен јазик е една голема „проста и строга македонска песна“, низ која зборуваат луцидноста – јасната, светла, бистра и прониклива реч и душевноста на Блаже Конески – врвниот лингвист и педагог. Содржините што ќе бидат претставени, во најголем дел се стилистички бележења на авторот, тие се подвлечени и објаснети како експресивни, понагласени од неутралните јазични форми, а во еден дел се однесуваат и на јазични ситуации што не се експлицитно обележани како стилска особеност, но нивната експресивност е повеќе од евидентна. Примерите што ќе ги придружуваат подвлечените пунктови од *Грамајтикаџа*, се дел од илустративниот материјал кон коментарите на авторот за односните јазични особености како стилски обележувачи на исказот. Уметничкото литературното творештво на македонски јазик во овој период се развива паралелно со *Грамајтикаџа* и сè уште нема јазичен корпус што би ги задоволил потребите на текст каков што е *Грамајтикаџа на македонскиот литературен јазик*, па затоа се често застапени посочувања од народната литература.

Грамајтикаџа на македонскиот литературен јазик од Блаже Конески, трајно обележа еден период од развојот на македонската наука за јазикот и на наставната практика по предметот Македонски јазик на сите степени на образованието. Во периодот на нејзиното појавување на македонската лингвистичка сцена во 50-тите години на минатиот век и тоа, во 1952 година на Првиот дел – за гласовите и за акцентот и во 1954 година на Вториот дел – за формите на зборовите, таа беше капитално дело и како таква беше пречекана и рецензирана од врвни странски лингвисти. Уште повеќе, затоа што се појавува во период на сè уште кревок македонски стандарден јазик што нема ни полни десет години и чијшто развој и карактеристики треба допрва да се објаснуваат. И покрај тоа што во овие години излегуваат од печат две значајни и извонредно корисни книги – *Водич во основното познавање на словенските јазици* од Рециналд Џорџ Артур де Бреј (Лондон, 1951) и *Грамајтика на македонскиот литературен јазик* од Хораст Лант на англиски (Скопје, 1952), тие даваат само општ преглед на структурата на македонскиот јазик.

Трајко Стаматоски, во статијата *Лингвистичкото дело на Блаже Конески* ќе каже: „Допрва *Грамајтикаџа* на Конески требаше да даде мериторен одговор на многу актуелни прашања што ги поставува науката и практиката, да даде – како што ќе изјави самиот во предговорот кон првиот дел – „опис на јазичните факти“, но и да заземе „активно становиште по одредени прашања, со цел да се постигне изедначеност, да се придонесе за унификацијата на литературниот јазик“. (Стаматоски 2006: 24)

Зузана Тополињска, во статијата *Блаже Конески и проблемите на јазичната норма* ја опишува улогата на *Грамајтикаџа* на Конески во одделни релевантни етапи по процесот на стандардизацијата на македонскиот јазик и заклучува: „Процесот на стандардизацијата на еден

јазик никогаш не завршува – секогаш е потребна култивација, верификација, реконструкција на нормата. Тоа е посебно актуелно во случај на еден релативно млад стандард и на тоа треба да работиме. ... Граматиката на Блаже Конески е де факто, негова лична, осмислена, на дело спроведена инструкција за стандардизација на македонскиот јазик. Таа не е граматика за работа во предавална или во училишница, таа е генијална инструкција, што и како треба да се работи, за да заживее еден млад стандард, инструкција адресирана до наставниците од сите нивоа и до лекторите. Секој пасус содржи опис и анализа на постојната ситуација и образложена сугестија каков избор треба да се направи, како да се прати природната динамика на јазикот, каде и како евентуално, по потреба, треба да се интервенира. Многу нешта во структурата на македонскиот јазик за последните шеесет години се поместени, ама моделот на постапката во култивацијата на тој јазик е жив и нè обврзува.“ (Тополињска 2012: 47)

На фонот на овие кажувања, ќе ја додадеме и тезата на Нуло Миниси, италијански лингвист, поет и книжевен критичар, близок пријател на Конески, дека поетската интуиција на Конески имала клучно значење во конципирањето на *Грамаџикаџа на македонскиот лиџераџурен јазик*. Во својата книга *Блаже Конески: џоеџ и џрамаџичар* тој ќе каже: „Она што го движи е жарта и цврстата убеденост. Тој не се врти назад. Сегашноста за него не е статичност која треба да се организира. Неговата визија е отворена кон иднината – минатото и сегашноста не се пречка, туку му служат како материјал за обликување. Воведен во науката, Конески го користи своето стекнато образование, но не бара решенија во лингвистиката. Учен, Конески ја користи доктрината како инструмент, а не како упатство, додека својата идеја за јазикот ја обликува без теориски предрасуди и без однапред дефинирани апстракции. ... Конески, човек од науката, ја отфрла затворената концепција на лингвистите и се зафаќа со разгледување на проблемите на јазикот во сите негови правописни и граматички особености со жар и со интуиција на писател.“ (Миниси 2007: 14, 15)

Грамаџикаџа на македонскиот лиџераџурен јазик беше и останува капитално дело и низ седумте децении од своето постоење, зашто беше и останува појдовна и корисна литература за бројни изучувачи и проучувачи на македонскиот јазик и тоа: во Македонија, во лекторатите по македонски јазик низ светот и на бројни странски универзитети каде што се изучува македонскиот јазик. Оттука, *Грамаџикаџа на македонскиот лиџераџурен јазик* претставува:

1. централен учебник во изучувањето на фонетиката и морфологијата, како и на делови од историјата на македонскиот јазик, за десетици генерации студенти на додипломските студии на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, за студенти на филолошките факултети на други универзитети во Македонија, за наставниците по македонски јазик во основното и во средното образование, за

наставниците по странски јазици во основното и во средното образование, за студенти по македонски јазик во странство и

2. прирачник што постапно и системски отвора патишта за дополнителни читања и прави пристап за посложени научни проучувања во областа на македонистиката за десетици генерации студенти на постдипломските студии на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, за голем број странски специјализанти и докторанди на македонистички теми во Македонија и за бројни проучувачи на македонскиот јазик во странство.

Во продолжение е претставен прегледот на библиографските податоци за сите изданија на *Грамајтикаа на македонскиот литературен јазик* од Блаже Конески, преземени од *Критичкото издание на целокупните дела на Блаже Конески*:

1952: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик. Дел I: Увод. За тласовите. За акцентите*, Скопје: Државно книгоиздателство на НР Македонија, стр. 188.

1954: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик. Дел II: За формите и нивната употреба*. Скопје: Издавачко претпријатие „Просветно дело“, стр. 259.

1957: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик. Дел I: Увод. За тласовите. За акцентите*. Скопје: Просветно дело, стр. 160.

1966: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик. Дел I и II*. Скопје: Издавачко претпријатие „Просветно дело“, стр. 349.

1967: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик: I и II (Избрани дела во седум книги, книга 6)*. Скопје: Култура, стр. 552.

1967: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик: I и II*. Скопје: Култура, стр. 552.

1976: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик: I и II*. Скопје: Култура, стр. 551.484

1981: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик: I и II (Избрани дела во седум книги, книга 6)*. Скопје: Култура, Македонска книга, Мисла, Наша книга, стр. 551.

1982: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик: I и II*. Скопје: Култура, стр. 551.

1987: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик: I и II*. Скопје: Култура, стр. 551.

1996: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Детска радост, стр. 551.

1999: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Детска радост, стр. 551.

2004: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Просветно дело АД Детска радост, стр. 551.

Во 1965 година, *Грамајтикаа* првпат се печати интегрално со двата дела и така продолжува понатаму. Ексерпцијата на материјалот за ова предавање е правена на изданието од 1982 година.

Грама̀тѝка̀та на македонскиот лѝтерату̀рен ја̀зик ја сочинуваат два дела: Дел I – *Увод. За гласовиѝе. За акценѝиотѝ.* и Дел II – *За формиѝе и нивнаѝа уѝоѝреба.*

Во Дел I, на почетокот од Уводот, веднаш под насловот *Јазикот на словенската писменост во Македонија* и под поднасловот *Развиѝокоѝ на современиот македонски лѝтерату̀рен ја̀зик*, Конески пишува: „Ќе дадеме на почетокот една, макар колку и сумарна слика на развитокот на јазикот на словенската писменост кај нас до најново време. Од овој преглед ќе се види дека корените на нашиот денешен литературен јазик се впиваат во наследството на една писменост што од векови наваму носи во Македонија извесно самобитно јазично обележје.“ (Конески 1982: 11) Понатаму се развива таа сумарна слика за историскиот развој на македонскиот јазик од затврдувањето на словенската писменост од крајот на 9 и почетокот на 10 век, па преку македонското јазично прашање во 19 век и погледите на Мисирков, сè до кодификацијата. Тука има дел за народната основа на македонскиот литературен јазик и за речникот на македонскиот литературен јазик. Од стр. 85 започнува делот за гласовите, т.е. за гласовниот систем и за фонетските промени во македонскиот јазик, а од стр. 139 започнува делот за акцентот и за акцентските целисти, т.е. за правилата и за отстапувањата при акцентирањето. За нашето денешно излагање е особено важен делот што започнува на стр. 203, кој Конески го насловува како *Неколку забелешки во врска со акценѝиотѝ во нашаѝа ѝоѝзија.*

На овие страници од *Грама̀тѝка̀та* следиме едно исклучително важно четиво за способноста на акцентот да отстапува, да отстранува од правилното место во зборот и во акцентските целисти во функција на ритамот, како и за двојната палка на Конески да ја диригира уметничката и експресивната вредност, од една страна, а од друга страна, да ја нагласува на висок тон тенденцијата за зачувување на нормата. Од овде ќе истакнеме неколку цитати што ни се значајни да видиме како се внесува и успешно се вклопува стилистиката во граматиката. Следните цитати се само дел од местата каде што се гледа, токму, тенденцијата за акцентирачка коректност: „Јазикот во нашата современа поезија треба што повеќе да се доближува до литературната норма, изградена врз централните говори, до оној нормален литературен исказ. Мислам дека нашата современа поезија не треба ни толку да се оддалечува од обичниот говор колку што е тоа случај во народната поезија. Тоа е најдобрата залога за обновата, за обогатувањето на јазикот на современата поезија. ... Бидејќи третосложниот акцентен систем е една од битните карактеристики на нашиот литературен јазик наспрема соседните јужнословенски акценти, ние треба особено да се стремиме, исто така и во поезијата, да го чуваме во чист вид. Тоа значи дека во поезијата треба да има што помалку отстапувања од него, што помалку опирање на наши говори во кои имаме поинаков начин на акцентирање. Само така, со такво свесно пристапување, ќе можеме да го зацврстиме нашиот единствен

литературен изговор, единството на литературниот јазик – ќе се согласиме – повисоко од секаков среќно и поготово несреќно скован стих. ... Овде има изразит пример за тоа како заради метричкото движење (но без особена потреба и во таа смисла!) се нарушува односот на значењата создадени во нашиот јазик според признакот дали акцентот паѓа на предлогот или на именката. Не може да се оправдува ова нарушување со тоа што сепак може да се види што сакал поетот да ни претстави, зашто јазичната некоректност си останува некоректност.“ (Конески 1982:206, 208)

Во Делот 2 од *Грамајќикајќи на македонскиот литературен јазик*, како што рековме, со наслов *За формите и нивната употреба*, се отвораат страница по страница, збор по збор, форма по форма сите бои, сите перспективи и сите звуци на јазикот што ги видел и што ги слушнал Конески, па виртуозно ги напластил и ги испреплетол низ содржини од разните слоеви на македонскиот јазик: морфологијата, синтаксата, лексикологијата, семантиката, прагматиката, стилистиката. Некои од нив, како што се граматичките форми на зборовите, се експлицитно претставени и објаснети со своето лингвистичко име, со формите и со значењата. Некои пак, според Тополињска, се замислени „како показ на можности, а не како строга прескрипција“ и треба да се откриваат во извонредно динамичниот приказ на богатството од нивните употреби во живиот јазик. (Тополинска 1997:115) Такви се, меѓу другите, некои описи на формите на зборовите во функција на стилски обележувачи на исказот, односно оние што ни се нам интересни во оваа пригода. За ова, во книгата *Разговори со Конески*, авторот на *Грамајќикајќи* ќе каже: „Тука е негде тајната. Значи, исказот не е само форма. Исказот во себе ја инкорпорира содржината на таков начин, што тој може да биде заслужен таа да звучи како нова содржина и ново откривање.“ (Андреевски 1991:276) Но, еден друг цитат на Конески од истата книга ни е порелевантен: „Јас секогаш гледам да ги поврзувам плановите, а не да ги делаам. Ако сакате, да Ве потсетам на својата граматика на македонскиот јазик. Јас имам таму *Формите и нивната употреба*. А тоа обично го делат во Морфологија и Синтакса. Кај мене е сето тоа сврзано заедно. Тоа е моја наклоност.... А има цели култури, цели традиции што се необично склони кон прецизно класифицирање.... И право да Ви кажам, мене тоа ми се гледа како еден потребен пристап, ама многу сув. И пристап што има смисла дури ако во еден згоден момент се отфрли, откако ќе ја изврши својата служба.... Треба да има кај оној што пристапува кон таквите феномени, секогаш можност за синтеза и за надминување на рамките што ги набележала една класификациона шема. Инаку, доаѓа до упростување на опсервирањето.“ (Андреевски 1991: 260) Таа синтеза и тоа надминување на рамките ние имаме можност да ги согледаме токму во нешто што нема да се отфрли откако ќе ја изврши својата служба и во нешто што нема да го упрости опсервирањето, а тоа е литературата – народна или

уметничката, тоа е јазикот што не дозволува литературата да биде обичен текст што пренесува збир од информации.

Грамајикајта на македонскиот литературен јазик изобилува со делови во кои се укажува на стилската употреба на јазичните форми или во кои се внесува толкување на експресивноста на конкретен пример од живиот јазик или од уметничколитературниот стил. Може да се каже дека нема наслов под кој не се внесени по неколку, а некогаш и многу повеќе вакви белешки. Со ова, во *Грамајикајта* се покажуваат една стручна граѓа, еден научен капацитет и една расна филолошка фигура, кои низ следните децении ќе се пројавуваат и ќе се развиваат во разни научно-истражувачки и творечки контексти. Со ова, во *Грамајикајта*, на почетокот од една исклучително успешна научна кариера, се најавува Конески лингвистот, Конески стилистичарот, Конески поетот, Конески прозаистот, Конески литературниот критичар.

Во делот *За формиите и нивната употреба* се наоѓаат голем број стилски подвлекувања. За оваа пригода е направен селективен избор на примери што ја илустрираат експресивноста на разните зборовни групи, предизвикана од специфичната и невообичаена употреба на некои граматички форми. Невозможно е на овој начин да се пренесат сите пунктови што се стилистички обележани во *Грамајикајта*, а во крајна линија, тоа и не е потребно. Нашата идеја е да покажеме како нè учел Конески пред 70 години да му пристапуваме на јазикот, како да го богатиме и како да ја чуваме нормата.

Зборовната група *именки*

1. Експресивноста на граматичката категорија број:

Кај се најде олку *скакулец*.

Работи, работи од *зори* до *мракови*.

Туѓуни садиш, *туѓуни* нижеш. *Туѓуни* таговно у монопол редиш.

Гравовиите се посадија, дојде редот на *царевкиите*, пиперките.

Кај се најде олку *скакулец*!

Од четири страни четири *отневи*.

По *друми* широки. Та си фрли тенки *дари*.

Орлови гроб ќе копаа.

2. Експресивноста на граматичката категорија определеност:

Натема ти *Спојаной*. Ај да се сневиди и *Скојјево*.

Марејто, *Надејто*...

Зошто ми, зошто остана/*кошула* недоткаена/*кошула*

беше даровна

3. Експресивноста на зборообразувачките модели – деминутиви, аугментативи и други:

Нека ни е добра мисла и нека ни се живи *дечињата*, да си собереме *седбичката*, *благодичката*, ете *босџанец*, *царевчица*, *традинки*, *лозјенца*...

Ти бре, вакво клето *женишиите* не сум видел!

ордорко, ѝлачко, влечко, ушло, забло; задрийейїле, лайникандило, тазибара, љубиовци; далїи-далїи, виїки-виїки.

му се виде одвратна до *изблув* – се надуја до *їрейук* – во *сїеїоїї* на прегратката – да тура со него блага ракија на *їреїосїї*

„Пак се тие – *лошоїишїїе*“, си помисли.

4. Експресивноста на вокативната форма:

Што да чинам, мил *їобрайїм*, да не одам?

Повелете, *беї*, повелете.

Зборовната гупа *їридавки*

1. Експресивноста на граматичката категорија апел:

ах сестро моја *љубезно*, не плаши се

Зоро *злайно* и *румено*!

2. Експресивноста на граматичката категорија определеност:

Е, тоа е убава работа, а не ко *оној мојоїї најмалоїї*.

Господи, на *цел* народ дај арно, па после дури мене.

Неїоа богатштина ја немат во веков.

3. Експресивноста на местото на придавката во именската група:

Погледот благ, како *нишка сончева їролеїїна*...

Кој е толку будала *Јошко мој* да може да го излаже?

4. Експресивноста на зборообразувачките модели:

Лицето на Доста ѝ е бело-црнгалесто...

Зборовната група *заменки*

1. Експресивноста на кратките заменски форми за дативен предмет во т.н. етички датив:

Како си *ми*... али си *ми* здраво и живо?

Си *си* направила сама работа...

ми ти беше арно, не седи *ми* на камен, *си* се прошетав...

2. Невообичаената употреба на разни видови заменки:

Ако пак е дојден *їој слеїиоїї* саат јас од него не бегам.

Стопан *ми мој* ет коцобашија.

... *шїїо* пакос ми стори, тув гиди *шїїо* зијан ми стори!

Што *нешїїо* сте се уплашиле и сте се стуткале? – да не се попишмани после *нешїїо*

3. Употребата на заменката *се* „без некое значење освен експресивно“:

Ми *се* иде да ја фатам за коса.

Се можело ли нешто да не знаете.

4. Употребата на заменката *се* во пасивни и безлични реченици:

Фамилијата ни *се* поругува, името и честа под нозе ни *се* фрла, *се* гази и *се* валка, а ти нејкеш ни да знаеш.

Ајде да *се* оди веќе негде да *се* бара спиење.

Зборовната група *лаїоли*

1. Експресивната употреба на глаголските форми за време и за начин со значења надвор од основното:
Уште истата ноќ *иде* со камиони војска и ги *ојколува*, заземајќи ги сите излезни точки од Вада.
Колку години *ќе има* тој? Па *ќе да има* кај 40.
И што *ќе* ти ми *рече*: „Земѝ си ги нозете и бегај од куќава, додека не сум зел дрво да те избијам.“
Почна да бега од луѓето, а дома за ништо туку *ќе ѝ ѝривикне* на жената или *ќе исѝеѝа* некое од децата.
Ако сакаш, *сакај*; мене ми се спијат, казал вујково, јас не станвам сега. (
Се здаволкавме – тој *ѝагни*, јас *сѝани*, јас *ѝагни*, тој *сѝани*.
Роди се човек – роб *биди* / Роди се човек – скот *умри*, / Скотски цел живот *рабоѝи*, / За други, туѓи имоти.
2. Експресивноста на граматичката категорија преодност:
Пушка не ѝукнавме. Го ѝосеавме ѝолеѝо пченица.
Врлајќи ѝиѝѝоли, дошле во Божиној дворои.
3. Експресивноста на граматичката категорија број:
Да рабоѝиѝи – да немаѝи, како било тоа.
Каде *имаѝи* тепаница – таму ти е тој.

Овој преглед на стилогените карактеристики на граматичките форми е само дел од таквите содржини застапени во *Грамаѝикаѝа на македонскиоѝ лиѝераѝурен јазик*.

Блаже Конески, вешто ги препознава и ги истакнува вредностите на јазикот што ја надминуваат својата референцијална функција и стануваат носители на нешто повеќе од обична јазична информација, односно, се надградуваат со стилска и естетската информација.

Поради сето ова можеме да кажеме дека *Грамаѝикаѝа на македонскиоѝ лиѝераѝурен јазик* во голема мера е и стилистика на македонскиот јазик.

Користена литература

1995: „Блаже Конески и македонската стилистика“, *XXI научна дискусија на XXVII меѓународен семинар за македонски јазик, лиѝераѝура и кулѝура, Охрид, 30.VII – 13/VIII 1994 година*, УКИМ, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 55-61.

2012: „Стилистиката од *Грамаѝикаѝа на Конески* во наставните содржини по македонски јазик“, *Меѓународен научен симпозиум „Блаже Конески и македонскиоѝ јазик, лиѝераѝура и кулѝура“*, Скопје 15-16 декември 2011, УКИМ, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, 201-209.

Вангелов Атанас 1995: „Конески и Јакобсон: традиција = комуникација; иновација = креација“, *XXI научна дискусија на XXVII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Охрид, 30.VII – 13/VIII 1994* година, УКИМ, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 297-304.

Конески Блаже 1971: *Јазикот на македонската народна поезија*, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје.

Миниси Нуло 2007: *Блаже Конески: поезија и драматичар*, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 14-15.

Минова-Ѓуркова Лилјана 1999: „Кон јазикот на Блаже Конески во неговата Граматика“, *Придонесот на Блаже Конески за македонската култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки Факултет „Блаже Конески“, Скопје, 201-207.

Мишевска-Томиќ Олга 1996: „Граматиката од Конески по неколку децении“, *Судици за македонскиот јазик, литература и култура, Зборник реферати од Втората македонско-северноамериканска славистичка конференција за македонистика, Охрид, 16-19 август 1994* година, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, 95-99.

Николовски Атанас 1999: „Блаже Конески и методиката“, *Придонесот на Блаже Конески за македонската култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки Факултет „Блаже Конески“, Скопје, 357-363.

Стаматоски Трајко 2006: *Мислата на Блаже Конески*, Фондација за македонски јазик „Небрегово“, Скопје, 11-48.

Тополињска Зузана 1997: „За стандардизацијата на македонскиот морфосинтаксички систем“, *Предесет години на македонската наука за јазикот*, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 109-117.

Тополињска Зузана 1999: „Синтакса во Граматиката на Б. Конески“, *Придонесот на Блаже Конески за македонската култура*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки Факултет „Блаже Конески“, Скопје, 133-139.

Тополињска Зузана 2012: „Блаже Конески и проблемот на јазичната норма“, *Меѓународен научен симпозиум „Блаже Конески и македонскиот јазик, литература и култура“, Скопје 15-16 декември 2011* година, УКИМ, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, 43-49.

Извори

Андреевски Цане 1991: *Разговори со Конески*, Култура, Скопје.

Конески Блаже 1982: *Граматика на македонскиот литературен јазик Дел I и II*, Култура, Скопје.

БЛАЖЕ КОНЕСКИ И ЈАЗИЧНАТА НОРМА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Апстракт: Ова предавање има цел да потсети на две важни работи поврзани со Блаже Конески и јазичната норма на македонскиот јазик: едната е неговата улога во оформувањето на стандарднојазичната норма, а втората неговиот однос кон неа, односно кон нејзиното изградување и стабилизирање, но и кон потребната флексибилност и евентуалните „корекции“ во зависност од развојот на јазикот и од неговата употреба во практиката. Неговиот активен однос кон нормата, со примена и на дескриптивниот и на прескриптивниот пристап, ќе биде илустриран со неколку примери од Граматиката на македонскиот литературен јазик.

Клучни зборови: Блаже Конески, македонски стандарден јазик, јазична норма, прескрипција, дескрипција, граматика

Во годината кога ја чествуваме 100-годишнината од раѓањето на Блаже Конески, една од стожерните личности во изградувањето на македонскиот јазик, литература и култура, логично е повторно да се навраќаме на неговиот огромен придонес и заслуги во тој процес. Се разбира, тие се многупати одбележани, анализирани и истакнати од бројни домашни и странски проучувачи на неговото дело, па така, секое ново излагање чија тема е Блаже Конески, нужно носи повторувања на познати факти. Но сепак, секое препрочитување на неговите дела и научни и книжевни, нè потсетува на неговата големина, неговото знаење, неговиот талент и истенчен усет за македонскиот јазик и како научник и како книжевен автор.

Ова предавање е инспирирано од едно такво детално препрочитување на Конески, во текот на приредувањето на двата тома од *Критичкото издание на целокупните дела на Блаже Конески* (том 11 и том 12) во кои се прикажани *Граматиката на македонскиот литературен јазик* и сите негови објавени статии посветени на современиот македонски јазик (Конески 2021 а, 2021 б).¹⁹ Целта на предавањето е да потсети на клучната улога и влогот на Блаже Конески во процесот на стандардизацијата (и кодификацијата) на македонскиот литературен јазик, како и на неговиот однос кон воспоставување, примена и стабилизација на јазичната норма.

---

¹⁹ *Целокупните дела на Блаже Конески, критичко издание* е долгогодишен проект на МАНУ, чиј резултат е издавање на собраното творештво на Конески, тематски групирано во 12 тома, кои до крајот на 2021 година ќе бидат објавени (и во печатена и во дигитална форма). Повеќе информации за проектот, а и дигиталните верзии на томовите се достапни на следниот линк: <http://koneski.manu.edu.mk/>

Процесот на стандардизација на еден јазик е долг и поминува низ повеќе фази, т.е. етапи. Според Милорад Радовановиќ, чиј став се заснова на многумина претходни лингвисти што се занимавале со социолингвистичка проблематика и поконкретно, јазично планирање и политика (како Хојген, Неуступни, Фишман и други), тој процес има десет етапи (Radovanović 1986:186-197). Првите етапи во стандардизацијата се: 1. *селекција*, 2. *дескрипција*, 3. *кодификација* и 4. *елaborација* на јазичните средства што треба да се дел од стандарднојазичната норма. Овие етапи значат всушност: *избор* на дијалект(и) што ќе бидат основа на стандардниот јазик; *ојшшување* и *јројшшување* на изборот на граматичките и лексичките средства на идниот стандарден јазик. Клучни елементи на овие етапи, покрај донесувањето државни одлуки какво ќе биде писмото и правописот на јазикот, се изработката на научна граматика која „со возможна опсежност и прецизност“, како што би рекол самиот Конески, „би го опфатила и би го опишала јазичниот материјал“, како и составувањето на „еден полн речник“ на дадениот јазик (Конески 2021 б: 308-309). При пишувањето на научна, академска граматика на јазикот, важно е тој да се опише што поцелосно, да се констатира неговата актуелна состојба со сите средства и можности што ги има, сите постојни вариетети. Притоа, многу е важно описот да биде точен и прецизен и без вредносни судови за одделните јазични средства и начини на изразување (Radovanović 1986:192). Во фазата на *кодификација*, која претставува нормативна постапка во потесна смисла на зборот, врз основа на официјално усвоените акти за писмото (азбуката) и правописот, но и тргнувајќи од постојната научна, дескриптивна граматика се пристапува кон изработка на различни нормативни (прескриптивни) речници, граматички, прирачници во кои се одредуваат правилата од кои треба да се раководат корисниците на јазикот при изборот на јазичните средства во јавната комуникација и творештвото (ibid.). Во следната етапа – елаборацијата, важно е јазикот (врз веќе кодифицираната нормативна основа) да се *развијува*, *развија* и *јприсјособува* на реалните и постојано променливи општествени, културни и комуникациски потреби на неговите корисници, за да биде ефикасен, прифатлив и функционален.

Следуваат фазите на *јрифакане* и *јримена* на стандардниот јазик во најшироки размери, а тоа значи практичното изучување, усвојување на тој јазик во училиштата, негова примена во печатот и другите медиуми, во културата, во администрацијата и секако во книжевното творештво (етапа 5 и 6 – *акцијација* и *имплементација*). Во следната етапа, стандардниот јазик доживува *експанзија* (етапа 7), т.е. се шири хоризонтално и вертикално, во просторот и во опсегот и затоа е потребна негова *култивација* (етапа 8) – *негување* и *водење сметка за соодветна примена* на јазичната норма во сите сфери на употреба на стандардниот јазик.

Последните две етапи од овој процес – *евалуацијата* и *реконструкцијата* (етапите 9 и 10), настапуваат подоцна, по извесно поминато време од примената и ширењето на употребата на стандардниот

јазик и јазичната норма. Евалуацијата значи *оценување и вреднување* на функционирањето на јазичната норма во практиката на нејзините говорители. Таа треба да биде постојана задача на стручњаците, по која, доколку е потребно доаѓа и до *реконструкцијата* на нормата –промена или реформулација на некои правила во врска со јазичните средства што практиката, т.е. корисниците не ги употребуваат и регулирање на некои нови тенденции во јазикот како резултат на општиот развој на светот, а соодветно и јазичниот развој.

Секоја од овие етапи е значајна и носи свои предизвици во процесот на оформување на стандарднојазична норма. Целта на сите етапи од овој сложен и долг процес е да се изгради норма која ќе биде стабилна и функционална, прифатена од корисниците на дадениот јазик.

1. Учеството и улогата на Блаже Конески во етапите на стандардизацијата на македонскиот јазик и создавањето на нормата

Блаже Конески активно учествува во првите четири етапи од процесот на стандардизацијата на македонскиот јазик, а тоа се: изборот на дијалектите што ќе бидат основа на македонскиот стандарден јазик, пропишувањето на азбуката и правописот, опишувањето, разработката и пропишувањето на оние јазични средства (граматички и лексички) што треба да се применуваат во стандардниот јазик. Тој е: член на *Комисијата за јазик и правопис* при Министерството на народна просвета која решава за и ги предлага официјалната азбука и правописот на македонскиот јазик (1945 година); еден е од авторите на првиот *Правопис на македонскиот јазик* (заедно со Крум Тошев) објавен на 7 јуни 1945 година; автор на опширната *Граматика на македонскиот литературен јазик* излезена во два дела–1952 година и 1954 година²⁰; иницијатор за издавање и главен редактор на *Речникот на македонскиот јазик* (составувачи Т. Димитровски, Б. Корубин, Т. Стаматоски), како и еден од авторите на инструкцијата за тоа како треба да се работи на речникот (заедно со М. Петрушевски и К. Тошев) итн.

Во врска со другите три етапи: прифаќање и примена, ширење и негување на стандардниот јазик, Конески во повеќе свои статии ги констатира состојбите по извесен период на примена, укажува на главните задачи што им претстојат на сите активни чинители во врска со јазикот (во образованието, масовните медиуми, на писателите, издаваштвото, на

---

²⁰ Првиот том на *Граматикајата* е објавен во 1952 година (Дел I) и се однесува на развојот на современиот македонски литературен јазик, на гласовите и на акцентот (преиздаден во 1957 година со извесни скратувања и прецизирања), а вториот том (Дел II) е издаден во 1954 година и се однесува на формите и нивната употреба. Постојат 13 одделни изданија на Граматиката објавувани во периодот од 1952 година до 2004 година. Поподобно за изданијата на *Граматикајата*, види Конески, Блаже 2021: *Граматика на македонскиот литературен јазик. (Целокупни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Катица Кулакова).*

државните институции итн.) за понатамошен успешен развој на стандардот. Ова е особено подробно обработено, со евалуација на дотогаш сработеното и акцентирање на задачите и предизвиците за иднината, на пример, во статијата „Македонскиот јазик денеска“, објавена првично во 1950 година во списанието *Социјалистичка зора*, пет години по кодификацијата на јазикот и примена на стандардниот јазик (в. Конески 2021 б: 297-321)

Во поглед на последните две фази од стандардизацијата, и самиот тој, по одреден број години на „живеење“ и примена на нормата, согледува и вреднува дека некое од предложените (пропишани) решенија/ правила, се покажало како несоодветно или нефункционално. Врз основа на таа евалуација, направени се и некои потребни корекции во нормата.

Ќе го илустрирам тоа со неколку примери.

Еден од првите такви примери на корекција на нормата е **замената на наставката -уе** кај несвршените глаголи **со -ува**. Иако, првично, како правилни се препорачуваат формите како *кажуе*, *зборуе* и сл, подоцна, практиката и узелната норма покажале дека е потребна корекција. Па, во Граматиката, Конески вели: „Таа, практиката, покажа дека правилно беа формулирани основите на нашиот литературен јазик во 1945 година, нешто повеќе – дека во најголем број случаи и одделните поставки во правописот најдоа општ прием и станаа усвоен навик на секој наш културен човек; но во неколку случаи таа покажа дека треба да се внесат и извесни коректури или доуточнувања. Но, промените не се прават одеднаш, избрзано и „лекомислено“ (како што вели Конески), туку по фазата на евалуација на нормата во одреден период и по дискусија на компетентни личности – лингвисти, книжевни автори, новинари итн. Па продолжува: „Така на пример, во 1948 година беа заменети глаголските форми од типот *кажуе* со формите како *кажува*, промена што беше усвоена на 6 април 1948 година, на предлог од правописната комисија при Министерството за просвета, а по опстојна дискусија на едно собрание од нашите писатели, журналисти, јазични специјалисти и други културни работници. (Конески 2021 а: 57).

Друг пример за евалуација и реконструкција е во поглед на употребата на интервокалното **в**. Во *Правописот* од 1945 година стои дека: „Именките со проширена основа на *-ов-*, *-ев-* во множината, денеска се употребуваат во напоредни форми со и без загубено *в*, во што се одразува разликата меѓу нашите говори: *денои – денови*, *лебои – лебови*, *ножеи – ножеви*, *скуџеи – скуџеви* итн.“ Потоа следува и забелешката: „Изговорот на *денои* и сл. е *деној* и сл., но треба да се пишува така, бидејќи кај нас и е знак за множина“.

Во *Правописот* од 1950 година, по неколкугодишен опит, веќе се пристапува кон прецизирање на сферите на употреба на овие варијанти. Таму се посочуваат како нормални формите на *-ови*, *-еви* (без испуштање на интервокалното *в*), а се забележува дека „во поезијата можат да се употребуваат и формите со загубено *в* во наставката: *лебој*, *волој*, *ножој*

итн. Оваа формулација не значи проста препорака, ами претставува приказ на реалната состојба во литературната употреба“.

2. Односот и ставот на Блаже Конески кон изградувањето на јазичната норма на македонскиот јазик низ призма на Граматиката на македонскиот литературен јазик

Вториот аспект на односот на Конески кон изградувањето на јазичната норма на кој сакам да се осврнам во ова предавање е неговиот пристап кон опишувањето и употребата на јазичните средства на македонскиот јазик во Граматиката. Познато е дека постои прескриптивен и дескриптивен пристап во пишувањето на граматиката на еден јазик и во таа смисла, во неа се гледа ставот на авторот кон јазичната норма.

Пред да поминам на некои конкретни укажувања, поврзани со односот на Конески кон нормата на македонскиот јазик, би било добро да се потсетиме како сè може да се гледа на поимот ‘јазична норма’. Повеќето луѓе терминот *јазична норма* го употребуваат со значење на правилно употребуван јазик. Според многу лингвистички речници и енциклопедии, поимот ‘јазична норма’ се однесува на правилата за коректна употреба на јазичните единици во даден јазик. Тие правила може да определуваат како треба да се изговараат фонемите, какви значења имаат одделните јазични единици, на каков начин треба да се поврзуваат помалите јазични единици во поголеми итн. (STJ 1968:382). Но, јазичната норма може да се сфаќа пошироко и потесно. Сфатена пошироко, нормата е збир на јазични единици и правила за нивно поврзување потврдени и прифатени од страна на корисниците на тој јазик. Според Енциклопедијата на општата лингвистика во редакција на Полањски, (ЕЈО 1995 година), „апстрактниот поим јазична норма се третира како средина (средишен поим) меѓу системот на еден јазик и јазичниот узус (навиките) на говорителите на тој јазик. Ги опфаќа сите појави што ги наложува системот, но во некои случаи не се ограничува само на нив, туку претпочита или допушта некои од факултативните варијанти. (ЕЈО 1995: 362, мој превод).

И Тополињска, во својата статија посветена на истава тема го посочува нужното разликување на *стандарднојазична*та наспрема *узелна*та норма (Тополињска 2012:43). Првата е *прескриптивна* и ги содржи јазичните правила за употреба на фонолошките, морфолошките, синтаксичките, лексичките средства што се препорачуваат во официјалната стандардна комуникација, а втората, *узелна*та норма ги претставува јазичните навики и правила карактеристични за јазичниот код на една заедница употребувани (применувани) во секојдневната комуникација. Овие две норми може да се разликуваат, односно некои јазични правила може да не се широко употребувани во практиката, а некои други јазични средства се покажуваат како поупотребувани, пораспространети меѓу говорителите на тој јазик. Јазикот е жива материја и тој низ своето „живеење“ нужно се менува, се развива, се збогатува, па

така се менуваат и јазичните навики на неговите корисници, се менува узелната норма.

Стандарднојазичната норма (или само *јазичната норма*) има потраен карактер и не допушта голем број варијанти. Битно е да се подвлече дека нормата се реализира во текстовите што се засноваат на јазичниот узус, така што преку нив се гледа, се определува дали и како таа живее во употребата на корисниците (ЕЈО 1995: 362). Затоа, во процесот на употреба на еден стандарден јазик повремено се потребни контролирани и благи промени на јазичната норма, според сознанијата добиени од узелната норма. Според некои лингвисти стандардизација е континуиран и постојан процес и „секогаш е потребна култивација, верификација, реконструкција на нормата“ (Тополињска 2012:47).

Пристапот кон она што е правилно во употребата на еден јазик, т.е. пристапот кон нормата се одразува и во пишувањето граматика на еден јазик. Додека оние лингвисти кои сметаат дека граматиката треба да биде збирот од правила за коректна употреба на еден јазик пишуваат прескриптивни граматика, други сметаат дека граматиката на еден јазик треба да го опишува целосниот јазичен материјал, сите негови реализации и да се обиде да ги објасни механизмите и причините поради кои се јавуваат некои средства, конструкции што други ги сметаат за неправилни. Првиот пристап е прескриптивен, другиот дескриптивен. Прескриптивната (нормативна) граматика се фокусира на тоа што е правилно, а што погрешно во употребата на јазичните средства во даден јазик (сп. Kristal 1988:166). Дескриптивната граматика, од друга страна, се фокусира на опишување на јазикот така како што се употребува, а не кажува како треба да се користат јазичните средства на тој јазик.

Некои лингвисти премногу остро ги спротивставуваат прескриптивниот и дескриптивниот пристап, односно, согласно со тоа и *нормативниите* наспрема *дескриптивниите* граматика. Иако, модерната лингвистика е (повеќе) фокусирана на описот на јазичните појави и откривање на менталните процеси што доведуваат до употребата на различни јазични средства (варијантноста) за искажување на своите мисли од страна на говорителите на еден јазик (сп. Kristal 1988: 166), сепак, прескриптивноста, односно определувањето на она што е правилно во употребата на еден јазик во официјалната јавна комуникација е потребно и за усвојување на мајчиниот и при усвојување на некој странски јазик. Извесна доза на прескриптивност е особено нужна во процесот на оформувањето и стабилизирањето на еден стандарден јазик. Тогаш е потребно да се одбере некоја од варијантите во јазичниот систем. Во таа смисла, овие два пристапи не треба да се сметаат за целосно спротивставени, туку треба да бидат комплементарни. При дескриптивниот пристап, односно, во дескриптивните граматика мора да се истакнат општоприфатените јазични средства и преференците на говорителите на тој јазик. А при прескриптивниот пристап, ако се сака да постигне ефективна јазична норма – јазикот што поправилно да се

употребува, мора да се земе предвид тоа каква е реалната состојба во јазичните навики на неговите говорители, каков е узусот.

Пристапот и односот на Конески кон јазичната норма на македонскиот јазик се гледа најмногу во неговото најзначајно лингвистичко дело – *Грамаџикаџа на македонскиот литературен јазик*. Пишувајќи ја во раните етапи на стандардизацијата на македонскиот јазик, тој мора да ги примени и двата пристапи, и двете становишта – и да опишува и да пропишува. Во основа, неговиот пристап во Грамаџиката е *дескриџивен*. Имено, негова главна цел е што поцелосно и поподробно лингвистички да го опише македонскиот јазик, неговиот развој, неговите јазични средства и структурата, и потоа таа грамаџика да послужи како основа за пишување на други грамаџички и јазични прирачници за различни потреби и корисници. Но, исто така, во Грамаџиката во одредена степен е присутен и *џрескриџивниот* пристап, зашто Конески е свесен дека македонскиот јазик во тоа време (1952-54), се наоѓа во една од пораните етапи на стандардизација и тоа е нужно. Па така, во предговорот кон првиот дел на Грамаџиката (1952) самиот вели: „Претставувајќи така поглед во структурата на нашиот литературен јазик од денешниот момент, оваа грамаџика придобива и една особеност што нужно произлегува од степенот на неговиот развој. Таа не дава само опис на јазичните факџи, ами зема и активно становиште по одредени прашања, со цел да се постигне изедначеност, да се придонесе за унификацијата на литературниот јазик. Отаде во неа и еден нужен белег на нормативност, како наместа и извесен дискусионен пристап.“ (подвлеченото- мое.)

Имајќи солидно лингвистичко образование и знаејќи дека процесот на стандардизација е долг и се одвива постепено, а сепак треба да наиде на прифаќање од корисниците на „младиот“ литературен македонски јазик, во своите лингвистички трудови и дела Конески *консџаџира* состојби од постојниот јазик, изведува *оџиџи џравила* за правилна употреба на македонскиот литературен јазик, *дозволува варијанџност* со идеја дека *јазичнаџа џраџика ќе џокаже шџо ќе џревлда*, а што можеби ќе се покаже како „одживено“. Најчесто препорачува, кажува што треба да се претпочита во стандардниот јазик, а што може да се употреби во некој друг функционален стил, на пример уметничкиот (во поезијата, прозата итн.), не забранува.

Ваквиот негов дескриџивен пристап со констатаџија и опис на јазичните средства, давањето препораки за нивна употреба и неосудување на другите начини на употреба ќе го илустрирам со извадоци од Грамаџиката во врска со **формите за избројана множина** и „правилата“ за нивна употреба. Во ниенден момент, Конески не поставува исклучиви, „тврди“ правила за тоа што е правилно, а што погрешно во врска употребата на овие форми. Тој ги опишува формите, главно кажува што е цврсто и стабилно во употребата, а што е варијантно, во кои ситуации има случаи на варијантност. Доколку некоја употреба не е препорачана, тој не вели дека таа е погрешна, туку објаснува зошто, според негово мислење,

тоа се случува. Ги избрав овие форми за илустрација и тоа опширна, зашто токму во врска со нивната употреба и денес (речиси седумдесет години подоцна од тоа што го напишал Конески), од многу наставници, па и лингвисти може да се чујат строги „правила“ за точна и „санкции“ за погрешна употреба.

Примери:

т. 47. **Избројана множина.** Оваа множинска форма сè уште цврсто се држи во нашиот јазик, но несомнено е дека полека отстапува пред обичната множина, иако порано ја проширивала својата употреба. Бидејќи таа не покрива денеска граматичка содржина различна од онаа на обичната множина, таа се јавува заправо како типична преживеалица во нашиот јазик. По потекло иде од некогашната двоина, но денеска не е никако ограничена на изразување двоинско значење. Затоа е и сосем погрешно да се наречува двоинска множина, како што прават некои, ами би можеле да ја наречеме форма за избројана множина, со кое ќе ја истакнеме најопштата, и единствено стабилна обусловеност на нејзината употреба – да иде само со броеви (и со два-три прилога). Во другото, нејзиното употребување се колеба, и зависи често од чувството за ритмичкиот тек на речта, што во поезијата и свесно се постига.

т. 51. Несомнено е дека со бројот *два* е пообично да се употребува формата за избројана множина. Сп: *двајта ѝејта на едно буниише*. – *две меџи, два кладенца, два шоџура, ѝод два шоџура – ламја* (гатанка) – *Два ручека се јадаѝ, два коѝека не се јадаѝ* (пословица). – *Тие две чеѝи ѝребаше да дејсѝвувааѝ на дваѝа ѝшерена*. – *Во ѝлобоѝише ѝ свеѝнаа два бисера*. – *меџу два отна* (В. Малески). – *борба меџу дваѝа фронтѝа* (К. Чашуле).

Меѓутоа, и овде не се работи за колку-годе тврдо правило, бидејќи и со бројот два може да се употреби обичната множинска форма. Сп: *два орли да ти ѝораниш некој месец* (М. Цепенков). – *овие два адеѝи* (С. Попов). – *со два удари ме куѝна* (К. Чашуле). Именката *дена*, често употребувана со броевите, е еднакво обична со формата *дена* и *дни* (не е обично да се употребува во таква врска нејзината множина *денови*, в. т. 60): *ѝред два дена* (В. Малески). – *два дни никој не ме сирна* (К. Чашуле).

т. 52. Пообична е употребата на избројаната множина од еднословните отколку од многусложните именки. Во секидневниот говор се чести составите како: *сѝо троша, ѝтри дена, ѝеѝ леба*.

Примери со повеќесложни зборови (од Зборникот на Миладиновци): *ѝрисѝа караѝроша, ѝеѝ ѝовара, ѝеѝнаесеѝ боздотана, ѝтри чадира, ѝтри миндера*. Со обична множина: *девеѝ месеци, ѝтри шиници, ѝеѝ ѝовари, девеѝ ѝовари, ѝрисѝа јунаци*.

54. Од тоа колку често се јавува еден состав, зависи донекаде и употребата на множинската форма на -а. На истово се укажува и ако речеме дека со помалите броеви таа почесто се употребува отколку со големите, бидејќи состави со мали броеви обично и идат во секидневниот

говор. Во таквите случаи имаме извесно клиширање на составите, а истовремено е поблизок односот и со бројот *два*, при кој, како што знаеме, множината на *-а* најчесто се среќава. Секако дека поскоро ќе се образува спрема *два јунака – ѝри јунака, ојќолку ѝрисѝа јунака (ѝрисѝа јунаци)*.

Поретката употреба на составот, значи неговата помала „автоматизираност“, ја истакнува повеќе именката, а тоа е еден услов да дојде таа со својата обична множинска форма. Ова истакнување на именката наоѓа свој најголем израз ако стои таа пред бројот, и во таков случај не е можна употребата на избројаната множина. Сп: *Си ѝреѝна коњи чейѝири* (Миладиновци).

55. Се забележува дека кај некои именки не е обична употребата на избројана множина дури ни со бројот *два*. Така е кај некои повеќесложни именки на *-ец*: *два ѝрозорци, два каѝанци* (но в. горе и *два кладенца*). Именката *месец* најчесто се употребува со формите за обична множина: *Во Велес лежал осум месеци айсана* (М. Цепенков). – *Полни седум месеци минаа. – ѝри месеци. – осум месеци* (В. Малески). Но пак: *ѝосле два месеца ти ѝуѝѝија* (В. Малески). Сосем необично би ни звучела формата *ѝилца* место *ѝилци*. Сп.: *квачка со дванаесет ѝилци* (М. Цепенков). ....

Во секој случај и фонетскиот облик на именката има свој удел во однос на употребата на множинските форми.

т. 58... По таков начин ги забележавме главните моменти во употребата на множината при броевите. **Во оваа толку варијабилна материја** не можат да се утврдат **некои доследно разграничени правилности што да се нормираат во литературниот јазик**. Можевме да добиеме само извесно указание **за тоа што се чувствува денеска** во одделни случаи **како пообично**. Покрај сето тоа, прашањето за употребата на двете множински форми со броевите е и едно стилско прашање што се разрешува во секој посебен случај.

Постојат уште многу примери низ Граматиката со кои би можело да се илустрира неговиот став и пристап кон нормата и јазикот. За крај, овде ќе наведем само еден цитат од кој се гледа ставот на Конески во врска со строгиот прескриптивизам: „И каде што луѓе без жив усет за јазикот, што мислат дека јазикот е запечатен во строги норми во граматиките, гледаат неустановеност, брзајќи да обопштат во сите случаи една форма, ние гледаме богатство на јазикот што придонесува за неговото поголемо стилско нијансирање“.

Заклучок

Навистина е импресивно колку многу има направено Блаже Конески за македонскиот литературен јазик, со колку знаење и усет, мудрост и визија: учествувал во сите фази на особено значајниот и сложен процес на стандардизација, создал (сам или во коавторство) капитални дела за македонскиот јазик: *Правойсотиѝ, Грамаѝикаѝа, Речникомѝ* (да наброиме само неколку). Уште повеќе остануваме под впечаток од неговата големина, љубов и посветеност на изградувањето и афирмацијата на

македонскиот литературен јазик, кога ќе се сетиме дека во сето тоа се вклучил на возраст од само 23-24 години и главните работи успеал да ги реализира (се разбира, заедно и со други лингвисти) во период од десетпетнаесет години (на пр. *Грамајтикаа* ја напишал во периодот 1952-1954 година, на свои 33 години). За Блаже Конески може уште многу да се кажува, да се сумира сиот негов влог и сите заслуги за македонскиот јазик, за македонската литература, култура, идентитет (овде се осврнавме само на дел од неговиот лингвистичкиот придонес). Од неговите дела постојано може да се учи како се почитува и како се сака македонскиот јазик, како треба да му се пристапува во научното проучување, колку е важно тој да се изградува врз традициите и народната основа, но и како, со отворен ум, треба да се однесуваме кон јазикот и неговиот развој гледајќи кон иднината.

Користена литература

Конески, Блаже 2021: *Грамајтика на македонскиот литературен јазик. (Целокуќни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Кајшица Кулавкова)*. Приредувачи: Елена Петроска, Станислава-Сташа Тофоска, соработник: Бобан Карапејовски, МАНУ Скопје.

Конески, Блаже 2021 б: *Прилози за современиот македонски јазик. (Целокуќни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Кајшица Кулавкова)*. Приредувачи: Елена Петроска, Станислава-Сташа Тофоска, соработници: Бобан Карапејовски, Бојан Петревски, МАНУ, Скопје.

Тополињска, Зузана 2012: „Блаже Конески и проблемот на јазичната норма“, *Меѓународен научен симпозиум „Блаже Конески и македонскиот јазик, литература и култура“*, Скопје 15-16 декември 2011, УКИМ, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, 43-48.

EJO: Encyklopedia językoznawstwa ogólnego 1995. (red. K.Polański), Ossolineum, Wrocław, Warszawa, Kraków, 1995

Kristal, Dejid. 1988: *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Nolit, Beograd

Radovanović, Milorad 1986: *Sociolingvistika*. Dnevnik, Novi Sad

STJ: Słownik terminologii językoznawczej, Zbigniew Gołąb, Adam Heinz, Kazimierz Polański, PWN, Warszawa 1968

**II. ТРКАЛЕЗНА МАСА „БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО
НАТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И
КУЛТУРА НА СТРАНСКИТЕ УНИВЕРЗИТЕТИ“**

Намита Субиото

**ПОЕЗИЈАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО
МАКЕДОНСКА КУЛТУРА
НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО ЛЈУБЉАНА ВО
АКАДЕМСКАТА 2020/21 ГОДИНА**

Инспирирана од програмата и работата на **Првата зимска школа при МСМЈЛК** во групата за напреднати (литература), каде што по повод 100 години од неговото раѓање, две недели интензивно се работеше исклучиво на поезијата и на кратките прозни записи од Блаже Конески, се решив за еден обид: во летниот семестар на академската 2020/21 година на сличен начин да го конципирам предметот **Јужнословенски општества и култури 2: Македонија (30 часа вежби)**, кој е задолжителен предмет на студиската програма Јужнословенски студии (прв циклус) и избран предмет за други студенти на Филозофскиот факултет при Универзитетот во Љубљана. Си замислив 12 тематски единици поврзани со македонското општество и култура чиешто мотиви се присутни во поезијата на Конески. Со тоа сакав и на Филозофскиот факултет при Универзитетот во Љубљана да ја одбележиме стогодишнината на оваа исклучителна личност којашто придонесе кон формирањето на македонистичките студии во нашата институција, започнати во академската 1961/62 година. Предметот го слушаа десетина студенти, најмногу од прва година **Јужнословенски студии**, а неколку и од други дисциплини: музикологија, историја на уметноста, кroatистика. Македонски учеле еден семестар или воопшто не или пак, тоа е нивниот мајчин јазик. Сите часови беа одржани преку Зум платформата. На кратко ја претставувам програмата и дел од резултатите.

Предмет: JUŽNOSLOVANSKE DRUŽBE IN KULTURE 2: MAKEDONIJA, 2020/21

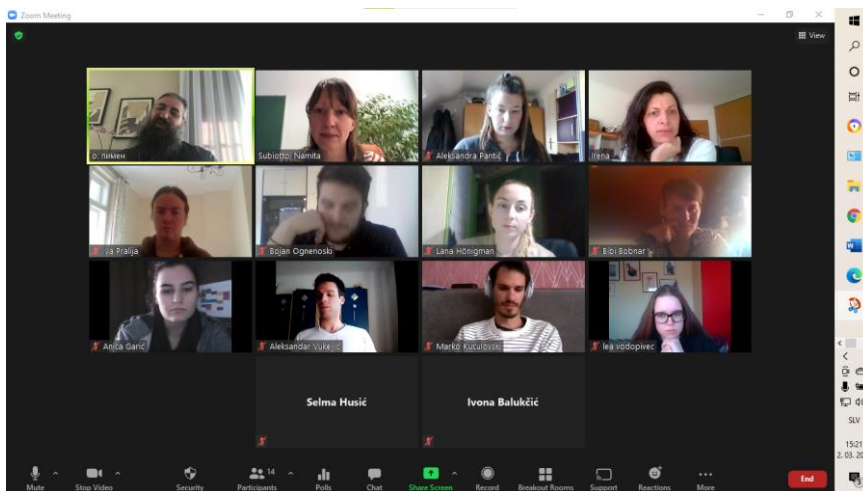
Главна тема: **Македонската традиција и култура низ делото на Блаже Конески (1921 – 1993)**

1. Портрет на Блаже Конески (биографска белешка и споменици на Блаже Конески денес: документарни филмови, скулптури, портрети, имиња на институции, награди...)

2. Конески за македонската трпеза: „Оброк“, „Пиперки“

3. Православни празници и обичаи: „Свети Никола“, „Именден“, „Велигденско јајце“

Песните ги толкуваше посебен гостин: Митрополитот на европската епархија, Пимен Илиевски.

4. Сакрална архитектура и уметност: „Света Софија“, „Читач“, „Минаре“

5. Народен вез и државни симболи: „Везилка“

6. Тешкото и македонската историја: „Тешкото“

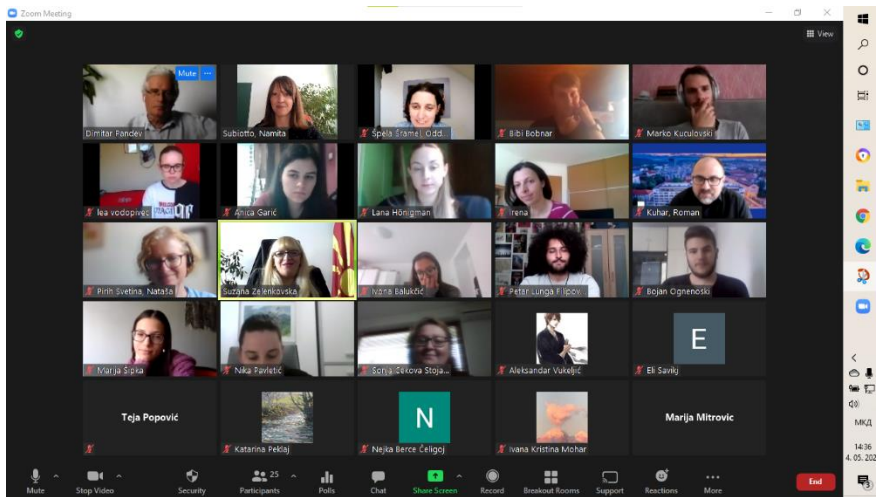
7. Народно творештво и браќа Миладиновци: „Болен Дојчин“, „Сирма“

8. Татковината на Конески: „Татковина“

9. Конески и Марко Цепенков: циклус „Марко Крал“

10. Блаже Конески и македонскиот јазик

По повод Денот на македонскиот јазик и 100-годишнината од раѓањето на Блаже Конески слушавме предавање од ред. проф. д-р Димитар Пандев – „Конески и македонскиот јазик“:

11. Конески за македонската уметност: „Помен“

12. Ние за Конески: „На моите песни“

Последната единица беше на тема „Ние за Конески“ во којашто студентите настапија со есеи или уметнички креации (песна, слика, музичка композиција), инспирирани од творештвото на Конески.

Лана Хонигман: „Портрет на младиот Конески“ (Portret mladega Blažeta Koneskega):

Ивона Балукчиќ: „Срцето на Блаже Конески“:

Ива Пралија (Филозофски факултет Осиек): „Портрет на Блаже Конески во песна“ (Portret Blažeta Koneskog u pjesmi):

BLAŽE KONESKI

19.12.1921. kraj Prilepa rodio se čovjek jedan,
za Makedoniju jako vrijedan.
Makedonski književnik i jezikoslovac, tako enciklopedija kaže,
vjerojatno je sada svima jasno, to je Koneski Blaže.

Studirao je filozofiju i slavensku filologiju u Sofiji i Beogradu,
a danas se za njega zna gotovo u svakom gradu.
Vrlo je bitan kad je u pitanju standardizacija,
zato se njime danas ponosi cijela jedna nacija.

Osim što je proučavao jezik, pisao je i dobre pjesme,
riječi su tekle tako lako, kao voda iz česme.
Teme je često pronalazio u bogatstvu nacionalne baštine,
u svakoj se osjeća ponos i ljubav, bez trunke taštine.

U pjesmi obrok o rakiji, paprici, siru i kruhu piše,
govori i o zahvalnosti koju čovjek treba iskazivati sve dok diše.
Piše i o paprikama u Prilepu, govori za njih da su lijek,
tamo vise na čardacima, od njih se prave turšije cijeli vijek.

Koneski uključuje i vjeru u svoj opus,
Ovaj put na Svetog Nikolu stavio je fokus.
U Hrvatskoj Sveti Nikola djeci darove donosi,
a sada sam naučila da se dosta pravoslavaca slavom Svetog Nikole ponosi.

Naučila sam i da crvena boja simbolizira zdravlje, sreću i radost,
u svakom stihu osjeća se spokoj, sklad i blagost.
Piše i o Svetoj Sofiji, čitaču i minaretima,
talent za napisat dobru pjesmu, on stvarno ima.

Kad smo kod pisanja, o tome u pjesmi o vezilji govori,
ona mu daje savjete na koji način da pjesmu tvori.
Samo treba slušati ono što srce kaže,
jer taj istinski osjećaj nikad ne laže.

U pjesmi Teškoto prepoznajemo žalost i disciplinu,
čovjeka koji, kako bi zaradio za svoju obitelj, odlazi u tuđinu.
Spominje i Bolnog Dojčina koji se žrtvuje za sestru i čast njezinu brani,
Govori i o Sirmi koja svojom čvrstinom nikom ne dopušta da ju rani.

I o svojoj domovini sa zamišljenim granicama je pisao,
tri strateške točke u svojoj je glavi risao.
Čitali smo i o svima poznatom Kraljeviću Marku,
ostao je bez svega, upao je u Božju zamku.

Volio je, Blaže, svoju zemlju, srce Balkanskog poluotoka,
Vardar, Skoplje, Prilep bude plam njegovog oka.
To je zemlja mala, sa samo 2 milijuna stanovnika,
Koneskom je uvijek bila ljubav, ponos i dika.

Ивица Баковиќ

ДЕЛОТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО ЗАГРЕБ

За да се дефинира местото на опусот на Блаже Конески во наставната програма, треба прво да се дадат неколку информации за таа програма на Филозофскиот факултет во Загреб. Македонистиката на Филозофскиот факултет при Универзитетот во Загреб се студира повеќе од шеесет години, од академската година 1955/1956 година, кога првиот професор по македонски јазик во Загреб, Петар Кепески, почнал да ги одржува часовите по македонски јазик и литература, за тогашните студенти по југославистика, а неколку години подоцна, во академската 1967/1968 година, основана е и Катедрата за македонски јазик и литература, на која во осумдесеттите години Кепески го наследил проф. д-р Борислав Павловски. Во последните триесетина години македонистиката постои во рамките на студиската програма јужнословенски јазици и литератури на Филозофскиот факултет во Загреб, што значи дека македонскиот може да се комбинира со другите јужнословенски јазици (бугарскиот, словенечкиот и српскиот). Истиот статус македонистиката го задржа и по болоњската реформа 2005 година, така што и денес се студира во наведените комбинации на преддипломските и дипломските студии. Програмата е всушност, сè уште традиционално филолошка, што значи дека студентите паралелно ги слушаат часовите по македонски јазик и македонска литература, додека на другите аспекти на македонската култура, сепак им се посветува помалку внимание. За преддипломските студенти коишто го избрале македонскиот јазик со литература задолжителни се лекторските вежби (т.е. *Јазични вежби по македонски јазик 1 – 6* во текот на шест семестри), *Основна грамајика на македонскиот јазик 1* (во првиот семестар) и *Основна грамајика на македонскиот јазик 2* (во вториот семестар). Освен овие предмети, загребските млади македонисти ги слушаат и предметите *Вовед во историјата на македонската литература и култура* (во првиот семестар), *Македонска поезија* (во третиот семестар), *Македонска драма* (во четвртиот семестар), *Македонски расказ* (во петтиот семестар) и *Македонски роман* (во шестиот семестар), сите во фонд од 30 часови во семестар (15 часа предавања и 15 часа семинари). Но, за разлика од јазичните предмети, овие предмети се изборни и им се понудени на сите студенти на Филозофскиот факултет во Загреб, а не само на македонистите. Така што, иако на самите студии имаме се помалку студенти (македонисти), сепак темите од македонската литература и култура ја имаат својата публика меѓу бројните студенти на Филозофскиот факултет. Токму на овие студенти, како изборен предмет

наменет само за немакедонисти им се понудени и *Курс ѓо македонски јазик 1* и *Курс ѓо македонски јазик 2* на преддипломските и дипломските студии. На дипломските студии македонистичките теми се слушаат изборно во рамките на предметите *Современ македонски јазик: морфосинтакса* и *Преведување од македонски на хрватски јазик*, како и *Македонската книжевност и филм* (предметот којшто се изменува со другите предмети поврзани со македонската литература и култура, но овде го издвојувам намерно во врска со опусот на Конески). Ако фрлиме поглед на сите наведени предмети, се чини дека ниту еден не оди без (барем површно) навлегување во опусот на Блаже Конески, а тоа (би требало да) се однесува дури и на последниот предмет (што ќе се објасни на крајот на текстот). Се разбира, во рамките на лекторските вежби и на двете *основни траматички* незаобиколни се лингвистичката мисла и лингвистичкото дело на Конески. Студентите веќе на првите часови се запознаваат со основните информации за неговите придонеси кон кодификацијата и стандардизацијата на македонскиот јазик. Освен тоа и во предметите како што се *Вовед во изучувањето на јужнословенските јазици* (задолжителен предмет за сите студенти по јужна славистика) му се посветува внимание на Конески и на неговата важност во славистиката. Неговите лингвистички студии така влегуваат во изборна или во задолжителна литература, особено на македонистичките предмети.

Во силабусите на сите книжевни предмети делото на Конески самото се наметнува и во овој концизен преглед ќе се фокусирам на предметите по книжевност и култура. На предметот *Вовед во историјата на македонската литература и култура* студентите на првата година се запознаваат со ликот и делото на Блаже Конески, како еден од незаобиколните културни дејјци, книжевници и научници во македонската култура. По повод стогодишнината од раѓањето на Конески, во академската година 2020/2021 година и 2021/2022 година, решив самиот предмет да го отворам со песните на Блаже Конески, поточно со *Везилка* и *Тешкојто*. Целта на ова беше не само да се одбележи јубилејот, туку и да се покаже и симболички да се илустрира како македонската литература се врзува со фолклорот и со другите уметности во еден опус и веќе на самиот почеток, да се издвојат некои од стожерните мотиви и симболи за македонската култура. Со оглед на тоа дека на предметот треба да се претстават најважни теми од македонската историја, а имајќи предвид и фактот дека се работи за студентите на прва година и дека тие (по правило) уште не разбираат македонски јазик, со помош на хрватските и српските преводи на есеите и записите на Конески, беа обработени и други теми како што се темите од јужнословенското/македонското средновековие (Охридска книжевна школа, Климент Охридски), усна литература, деветнаесеттиот век (толкувањето на епитафот *Синхови на Ѓлас ѓрѓезачки* на Кирил Пејчиновиќ, со помош на анализата на Конески), поезијата на Кочо Рацин, ликовната уметност т.е. творештвото на Никола

Мартиноски, но и Василие Поповиќ Цицо и Лазар Личеноски²¹. Кусите есеи и записи на Конески за наведените теми беа извонреден извор на основни информации, интерпретации, но и поттик за семинарски расправи, додека неговите песни обработени на овој предмет беа примери за книжевниот однос кон сопствената култура.

Сосема е јасно дека токму на предметот *Македонска ѝоезија* Конески ќе биде присутен во најголема мера. Целта на предметот е студентите да се запознаат со македонската поезија, нејзиниот историски развој и со опуси на најважните поети. И овој предмет симболички беше отворен со песните на Конески, *Везилка* и *Тешкото* (ипратени со различни музички адаптации на *Везилка* и со снимката на Тешкото оро), но во овој случај паралелно во оригинал и во превод, бидејќи предметот им е наменет главно на студентите коишто веќе имаат некои основи на македонскиот јазик. Во првите неколку часови студентите беа запознаени со македонската народна поезија, со поезијата во деветнаесетиот век и со поетското творештво на Кочо Рацин, меѓу другите и со помош на критичките текстови и анализите на самиот Конески²².

Благодарејќи на концизниот и на прецизниот стил на Конески, неговите текстови беа исклучително корисни за овој тип работа со студенти, коишто сеуште се почетници во толкувањето на македонските книжевни текстови. На самото поетско творештво на Конески му беа посветени две недели (два часа предавања и два часа семинари). Освен основната контекстуализација на неговото поетско творештво во рамките на современата македонска литература, посебно внимание му беше посветено на толкувањето на неговите антологиски песни во оригинал и во хрватскиот превод, односно препев. Во овој случај студентите беа запознаени и со теорискиот текст на Томас С. Елиот, *Трагиција и индивидуалниот ѝалени*, со цел на основното теориско рамниште да се толкува поезијата на Конески во рамките на националната традиција и тоа во контекст на нејзиното канонизирање. Мошне интересен додаток (како мотивација во методичка смисла) на конвенционалната настава беа аудиовизуелните материјали достапни на Youtube, како што се снимките на Конески како самиот ги чита своите песни, но и најпознатите музички обработки на *Везилка*, како што се оние на Зафир Хаџиманов, Фолтин или Архангел.

Иако во опусот на Конески драмата и театарот немаат централно место, сепак еден од поинтересните текстови за да се разбере театарот и драмата во времето на Народноослободителна борба е неговата сатирична

---

²¹ Сите текстови на Конески се достапни во превод на српскохрватски во едицијата *Blaže Koneski: Izabrana dela u 4 knjige* (Сараево, Белград, Загреб, Титоград, 1982).

²² Се работи за текстовите објавени во *Македонска ѝоезија XIX век* (приредил Раде Силјан, Скопје 1989 година): *Стихови на Глас ѝрѝезечки, Забелешки во врска со ѝесниѝе на К. Миладинов, Крвава кошѝла и Гриѝор Прличев*. Освен тоа и текстовите *Како работѝел Рацин над „Белиѝе муѝри“* и *Анализа на ѝеснаѝа „Ленка“ од Кочо Рацин*. Овие текстови беа достапни и во превод на српскохрватски во веќе споменатата едиција на избраните дела на Конески.

едночинка *Гладна kokoшка ѝросо сонуе* (објавена во *Мала Осѝенова библиотека* 1945 година). Во рамките на прегледот на развојот на македонската драма и театар оваа едночинка ја користам за на студентите да им го објаснам комичниот потенцијал на револуционерниот театар, во овој случај и на јазично рамниште бидејќи говорот на карикирани ликови во окупираното Скопје го илустрира специфичниот општествено-политички контекст.

Што се однесува до македонската прозна литература во студиска програма таа е опфатена во рамките на предметите *Македонски расказ* и *Македонски роман*, а на прозниот опус на Конески обично му е резервирано место во рамките на првиот предмет. Врз неколку примери од збирката *Лозје* се анализира она што Христо Георгиевски (1982) го дефинира како *ојозициска ѝоложба* во контекстот на прозата на педесеттите. Во академската 2018/2019 година, токму со студентите запишани на овој предмет работевме и на преводите на кусите прозни записи на Конески и некои од преводите беа изложени на изложбата во факултетската библиотека подготвена по повод јубилејот *Половина век на Кашеораша за македонски јазик и литература на Филозофскиот факултет во Загреб*.

И на крајот, својот осврт за местото на Конески во наставата ќе го завршам со една желба која што за сега не може да се реализира, но се надевам дека наскоро и тоа ќе се промени. Од сите споменати предмети, делото на Конески не успеав квалитетно да го вклучам само во предметот *Македонска книжевност и филм*, иако сакав тоа да го реализирам со постоечки, но недостапен материјал. Се работи за кусометражниот играл филм *Ден кога се ѝрошѝева* во режија на Љупчо Билбиловски и продукција на Вардар филм од 1976 година.²³

Според податоците во Каталогот на Кинотека на Северна Македонија²⁴ филмот во траење од 18 минути, снимен на 35-милиметарска филмска лента (не е дигитализиран!) претставува филмска адаптација на расказот *Прочка* од Блаже Конески, а во кусиот опис на филмот е наведено: „Паганскиот обичај, ритуалот со маски по повод празникот Прочка, го следиме низ сонот на детето кое е опседнато со тешката болест на неговата сестра“. Освен што е прикажан на меѓународните филмски фестивали, на филмот му е доделена и диплома на С.I.D.A.L.C.²⁵ Од самиот опис може да се заклучи дека дигитализацијата на филмот (а со тоа и неговата поширока достапност) би резултирала со збогатување на наставниот процес во изучувањето и проучувањето на македонската

---

²³ Освен адаптацијата на *Прочка*, уште еден расказ на Конески е екранизиран, се работи за расказот *Крчмиште* и истоимената телевизиска драма од 1967 година во режија на Ацо Алексов (авторот на сценарио е Ташко Георгиевски).

²⁴ Податоците за филм се достапни во дигиталниот Каталог на Кинотека на Северна Македонија: <http://maccinema.com/Catalog.aspx?p=586>

²⁵ Станува збор за Comité international pour la diffusion des arts et des lettres par le cinéma / Меѓународниот комитет за дифузијата на уметностите и литературата преку филмот.

книжевност и култура и/на филм (не само кога се работи за опусот на Конески!). Кусометражниот филм, особено во дијалог со книжевноста има голем потенцијал во наставата, бидејќи во ограничено време студентите ефикасно и лесно можат да се запознаат со можностите на филмската адаптација и тоа во времето кога филмот би требало да го најде своето заслужено место во македонистичките студиски програми.

Како симболичен почеток на јубилејната година на Конески во виртуелните просторства, се случи на една од последните рецепции на книжевното дело на Блаже Конески во Хрватска и тоа надвор од наставниот процес. Во рамките на културната манифестација *Нок на книгата*, одржана виртуелно во април 2021 година по повод на Светскиот ден на книгата, се одржа и виртуелната поетска вечер посветена на Блаже Конески. Настанот се одржа во организација на Заедницата на Македонците во Република Хрватска, а под водство на нашата (сега веќе бивша) студентка Лидија Барик. А на самиот крај, како заклучок на јубилејната година, во ноември 2021 година на Отсекот за јужнословенските јазици и литератури во организацијата на штотуку основаниот Културно-информативен центар на Република Северна Македонија во Загреб, беше одржано гостувачко предавање на проф. д-р Весна Мојсова-Чепишевска, под наслов *Необична обичност на великиот Конески*. Но, иако годината посветена на ликот и делото на Конески официјално заврши, се чини дека сите можности коишто ги нуди делото на Конески во универзитетската настава со странски македонисти, па дури и во овие за славистиката и македонистиката кризни времиња, сè уште не се искористени. Напротив, ми се чини дека оставнината на Конески бара нова рецепција независно од јубилеите.

Користена литература

- Eliot Thomas Stearns 1999: *Tradicija, vrijednosti i književna kritika*, Matica hrvatska, Zagreb
- Георгиевски Христо 1985: *Поетиката на македонскиот расказ*, Мисла, Скопје
- Kepeski Petar, Glumac Branislav 1979: *Антилогија на современата македонска поезија = Antologija suvremene makedonske poezije*, August Cesarec, Zagreb
- Конески Блаже 2014: *Проза*, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје
- Koneski Blaže 1982: *Izabrana dela u 4 knjige: O makedonskom jeziku i književnosti*, Svjetlost, Sarajevo
- Koneski Blaže 1982: *Izabrana dela u 4 knjige: O makedonskom jeziku i književnosti: Eseji*, Svjetlost, Sarajevo
- Мојсова-Чепишевска Весна 2021: *Конески како мисламен*, Матица, Скопје
- Павловски Борислав 2000: *Во знакови на компаративното читање*, Матица Македонска, Скопје

Марина Цветаноска

ТРКАЛЕЗНА МАСА: КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА СТРАНСКИТЕ УНИВЕРЗИТЕТИ

Во 2021 година, се навршија триесет и пет години од формирањето на Лекторатот по македонски јазик и литература на Истанбулскиот универзитет во Истанбул, Р. Турција.

Свечениот настан за одбележување на јубилејот кој се одржа на платформата зум, како дел од годишната програма на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура (МСМЈЛК) при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ (УКИМ), се реализираше во рамките на богатата програма посветена на големиот јубилеј на еден од најбележитите наши великани – Блаже Конески т.е. како дел на Програмата на манифестацијата „2021 – Година во чест на Блаже Конески“.

Во далечната 1967 година, Конески имал свое сериозно учество во покренувањето и обмислувањето на тогаш т.н. Семинар за македонски јазик. Самиот тој во познатата книга „Разговори со Конески“ вели дека идејата за формирање на еден ваков семинар повеќе ја форсирал Владо Малески. Кон оваа идеја потоа се приклучил и тој, а со своите размисли дава сериозен придонес. И во тоа свое сеќавање, тој истакнува: „...времето покажа дека има смисла и таа форма, бидејќи тие семинари дадоа свои резултати“ и дека „оваа форма на дејствување покажува дека врските со светот на културен план се многу важни за една нација од она што таа нација ќе ја чини во материјални средства“.

Токму затоа, визионерската улога на Конески е од непроценливо значење, а неговиот лик и дело вградени во основите на лекторската дејност која достигнува веќе половина век, заслужуваат континуирано изучување и проследување на странските лекторати.

Историјат на Лекторатот за македонски јазик и литература во Истанбул

На Факултетот за западни јазици и литература, при Истанбулскиот универзитет во академската 1985–1986 година, за прв пат започнал да се изучува македонскиот јазик, кој се покажал како пионер во оваа област. До почетокот на деведесеттите години, македонскиот јазик бил единствен словенски јазик во годишната програма на факултетот. Во рамките на Одделението за словенски јазици и литература, заедно со другите словенски јазици, кои подоцна започнале да се изучуваат, започнала да функционира и Катедрата за македонски јазик и литература.

Благодарение на воспоставената билатерална и културно-научна соработка помеѓу Република Турција и Република Македонија, односно двата универзитети, „Св. Кирил и Методиј“ од Скопје и Истанбулскиот универзитет од Истанбул, со работа започнал и првиот лектор по македонски јазик, д-р Фанија Попова, а подоцна во континуирана соработка со Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура на Факултетот за литература низ текот на годините македонски јазик продолжуваат да предаваат лекторите: Наум Трајковски, Гордана Алексова, Соња Панева, Зоран Спасовски, Мајда Шабанова и денес Марина Цветаноска.

Мојот мандат како лектор започнува во летниот семестар за учебната 2016/2017 година. Поради отсуството на лектор во претходната академска година и немањето просторни можности, во летниот семестар започнува да се изучува само предметот Вовед во македонски јазик 1 - со два часа неделно и во тој период го посетуваат 26 студенти.

Веќе во зимскиот семестар во 2018 година, бројот на предмети и студенти се зголемува, па така до зимскиот семестар во академската 2020/2021 година, се застапени пет изборни предмети отворени за сите катедри на универзитетот и тоа: Вовед во македонскиот јазик 1 и 2, Македонски јазик – средно рамниште 1 и 2, Напреден македонски јазик 1 и 2, Вербално изразување 1 и 2 и Превод на македонски јазик 1 и 2.

Македонскиот јазик и литература побудува навистина голем интерес кај студентите не само од славистичката катедра (студентите кои го изучуваат рускиот и украинскиот јазик), туку и кај студентите кои студираат историја, лингвистика и друго. Тој е достапен за студентите од целиот Универзитет, но и за магистранти и докторанди.

Како изборен предмет студентите го избираат од различни мотиви, повеќето од нив имаат потекло од Македонија, односно нивните баби и дедовци се доселиле во Турција, но македонскиот јазик не го заборавиле и поради таа љубов, тие одлучуваат да научат македонски јазик, да се запознаат со македонската култура и традиција.

Пред пандемијата, на курсевите по македонски јазик бројот на студенти во семестар достигна до 129 студенти. За жал поради пандемијата во 2020 година наставата продолжи да се одвива на далечина и последниот летен семестар (во мојот мандат - 2021 година) го завршија 78 студенти.

За одбележување е и фактот што на четвртиот кат на Факултетот за литература при Истанбулскиот универзитет е поставена спомен-плоча на македонските национални поети, браќата Миладиновци, кои во втората половина на 19. век биле активни во Истанбул. Така студентите се заинтригирани за нивното дело, а потоа и преку наставната програма се запознаваат и со другите културни дејци кои твореле во Истанбул, а имаат можност и преку воннаставни активности да ги посетат остатоците од Магнаурската школа, каде што учел Кирил Филозоф и да се запознаат со делото на сесловенските учители Светите Кирил и Методиј.

Истанбул како важен културен центар низ вековите и денес навистина нуди богата можност за многу креативен пристап кон наставните содржини кои Лекторатот по македонски јазик ги спроведува.

Конески во наставата и на часовите по македонски јазик и литература

Организирањето на наставата по македонски јазик како странски претставува посебен предизвик, бидејќи преку наставните содржини се осознава македонската историја, култура и традиција. Курсевите кои се организирани на повеќе нивоа: почетен македонски јазик, вербално изразување, напреден курс по македонски јазик, вербално изразување и преведувачки апликации на македонски јазик, му овозможуваат креативност на лекторот во изборот на наставните содржини и воннаставни активности со цел успешно совладување на материјалот од страна на студентите.

Културолошкиот аспект кој се огледа преку поврзаноста на јазичната и културната димензија е манифестирана со традиционално пријателските релации помеѓу Р. Турција и Р. С. Македонија, за која студентите на Истанбулскиот универзитет се запознаени, а дел од нив имаат и македонско потекло. Јазичните и културолошки сличности помеѓу македонскиот и турскиот народ, овозможуваат полесен пристап, интеракција и креативност во реализацијата на наставата по македонски јазик. Сепак не се занемарува фактот дека македонскиот јазик како словенски се изучува во несловенска средина, па токму затоа се земаат во обзир и определени потешкотии со кои би се соочиле студентите и токму затоа плановите се приспособуваат на потребите на студентите и во континуитет се креираат политики и мерки за олеснување на достапноста на наставните содржини (преку ИТ технологијата, збогатување на библиотечниот фонд на македонски јазик, учебници и слично).

Преку заедничката димензија на културолошки и јазични специфики се овозможува доближување на македонскиот јазик како странски и се побудува интерес за негово понатамошно изучување и опстојување во несловенска средина на Истанбулскиот универзитет во Р. Турција.

Во илеште рамки, Блаже Конески е застапан на сите нивоа, од почетно до напредно рамниште, односно од науката за јазикот па сè до неговата поезија и проза.

*Во организирањето на наставата се користат учебниците кои се во издание на УКИМ и се специјално наменети за настава во лекторатите: **Тешкото** – македонски јазик за странци (почетно рамниште) - Симон Саздов. Издание - Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје - 2019; **Лозје** – македонски јазик за странци (средно рамниште) – Гордана Алексова. Издание - Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје - 2019; **Златоврв** – македонски јазик за*

странци (напредното рамниште) – Анета Дучевска. Издание - Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје - 2019; **Везилка** – македонски јазик за странци, македонска литература и култура – Весна Мојсовска – Чепишевска. Издание - Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје - 2019;

Според однапред утврдена програма во која се определени и наставните методи и активности, Блаже Конески зазема значајно место.

Особено е застапен на часовите за вербално изразување со рецитали на поетските остварувања, но и на часовите за превод. Презентациите кои се однесуваат на животот и делото на Конески, многу често ги изработуваат студентите кои со користење на современи ИТ алатки успеваат на креативен начин да го доловат неговото творештво, посебно Блажевото родољубие кое остава голем впечаток на студентите.

Активности на лекторатот

Лекторите и Лекторатот по македонски јазик и книжевност според наставната програма на Факултетот за литература при Истанбулскиот универзитет, земаат учество во многу активности и придонесуваат во организацијата на многу настани кои влијаат на подобрување на турско-македонските културни односи.

Во тој контекст веќе две години Факултетот за литература при Истанбулскиот универзитет го одбележува „26 септември европскиот ден на јазиците“ во чии рамки има можност да се презентира и македонскиот јазик, книжевност, култура и традиција. Студентите го уредуваат паното со репрезентативен материјал кој ги отсликува македонскиот јазик, литература, култура и традиција и учествуваат со рецитали во припадниот дел од манифестацијата.

Потоа на крајот на секоја учебна година, тројца најуспешни студенти и двајца научни соработници имаат можност да учествуваат на двонеделната летна школа во Охрид, која ја организира Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура.

Тоа е одлична можност студентите и одблизу да се запознаат со македонскиот јазик, култура и традиција и по престојот во Македонија се враќаат воодушевени и мотивирани да продолжат на повисоко ниво да го изучуваат македонскиот јазик, да преведуваат и да ја шират љубовта кон Македонија и своите искуства, тука во Истанбул. Од 2021 година започна да се реализира и зимската школа по македонски јазик (на далечина), со што се зајакнати капацитетите за подиректен и поплоден контакт со македонскиот јазик, преку учество на повеќе студенти и можност во иднина и во зимскиот период да се реализира посета на Македонија.

Покрај долгогодишниот договор за соработка помеѓу Истанбулскиот универзитет и Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, во 2018

година е потпишан и Договор за соработка со Институтот за македонска литература. Во тие рамки Катедрата за македонски јазик и литература на Истанбулскиот универзитет беше домаќин на Симпозиумот - „Урбани културни идентитети – Скопје и Истанбул“, кој се одржа во ноември 2019 година и на кој учествуваа еминентни научни работници од македонска и турска страна. Бројните и интересни теми од македонска и турска страна, го третираа урбаниот концепт за градовите Скопје и Истанбул и ја докажаа бележитата историска врска на политичките, економските и на културните релации, актуелни и во современата поврзаност.

Динамиката на културните размени меѓу Скопје и Истанбул проследени низ интересните согледби на учесниците во проектот и на авторите, се вградија во Зборникот, кој брои 18 студии кои ги засегаат значајните пунктови на тие релации (јазик – литература и историја – култура).

Лекторатот, односно Катедрата за македонски јазик и книжевност во Истанбул има одлична соработка и со македонскиот културен центар во Истанбул и со Конзулатот на Р.С. Македонија, па од особено значење е нивната поддршка на сите активности кои се спроведуваат за промоција на македонскиот јазик и култура.

Исто така, академската средина и воопшто граѓаните на Истанбул и Република Турција, негуваат пријателски однос кон Македонија и секогаш се расположени за помош и соработка, а во институциите и во турскиот народ, може да се пронајде несобичен пријател и поддржувач.

Златко Панзов

КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА ЛЕКТОРАТОТ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО БУДИМПЕШТА

Лекторатот по македонски јазик во Будимпешта функционира во рамките на Институтот за славистика и балтичка филологија при универзитетот ЕЛТЕ во Будимпешта. Започнува со работа во учебната 1988/1989 година. Голема помош при изучувањето на македонскиот јазик во Будимпешта има дадено професорката Терез Наѓпал, професорка по бугарски јазик. Меѓу лекторите кои предавале на Лекторатот се вбројуваат: Димитар Пандев, Кита Бицевска, Ванчо Тушевски, Бранислава Драговиќ, Огнен Вангелов, а во изминатиот период голем број на студенти ја посетувале наставата по македонски јазик. Дел од тие студенти се денешните ретки и единствени преведувачи од унгарски на македонски јазик. Во 2019 година, Лекторатот по македонски јазик во Будимпешта одбележа 30 години успешна работа на Универзитетот ЕЛТЕ.

Од 2017 година наставата по македонски јазик се одвива по предметите македонски јазик 1-6 (додипломски и постдипломски студии), Македонска култура и Запознавање со Македонија. На Лекторатот се одржуваат предавања од областа на историјата и културата за студентите од Институтот за балкански студии. Наставата ја посетуваат и студенти кои преку најразлични програми доаѓаат да студираат во Унгарија и голем број на докторанди кои ги избираат слободните курсеви по македонски јазик.

Наставата се одвива преку лекторски вежби и предавања. Најчесто, во првиот семестар, со новите студени се фокусираме на конверзација, групите се формираат во зависност од познавањето и изучувањето на други словенски јазици и познавањето на кириличното писмо.

Блаже Конески во наставата по македонски јазик

Блаже Конески, како една од најзначајните фигури на Македонија, редовно е вклучен во наставата по македонски јазик. Застапен е на две нивоа, со неговата улога како кодификатор на македонскиот јазик и со неговото литературно творештво, односно неговата поезија. Независно дали се работи за јазичните курсеви или останатите предмети, на почетокот од семестарот издвојуваме два часа за запознавање со Македонија (преку основни информации за државата, културата и разговор со студентите за нивните искуства во/со Македонија, доколку ги имаат) и правиме краток преглед на историјата на македонскиот јазик, со акцент на животот и делото на Блаже Конески.

Бидејќи постои огромен интерес за македонската култура и воопшто за Македонија како држава, особено позната и интересна поради проблемите кои ги има со соседите во последните 30 години, се случува да се отворат дискусии за некои актуелни теми, историски настани, политичка ситуација и позицијата на државата во балкански контекст итн., поради тоа воведов два предмети: „Македонска култура“ и „Запознавање со Македонија“. „Македонска култура“ обработува теми како литература, театар, музика, филм. Во тематската единица за литература, покрај останатите македонски писатели и поети, застапен е и Блаже Конески, со акцент на неговото поетско творештво. Предметот „Запознавање со Македонија“ опфаќа краток преглед на историјата на Македонија, запознавање со современи општествени и политички настани значајни за државата и секако се запознаваме со развојот и кодификацијата на македонски јазик. Детално го обработуваме животот и делото на Блаже Конески и неговите ставови за македонскиот јазик.

Конески како кодификатор на македонскиот јазик

Во програмата на предметот „Запознавање на Македонија“, вметната е наставна единица „Улогата на Блаже Конески во кодификацијата на македонскиот јазик“, преку која студентите се запознаваат со историскиот развој на македонскиот јазик (историските погледи и насоки на просветителите, лозарите, погледите на Крсте Петков Мисирков, развојот на македонскиот јазик меѓу двете светски војни и одлуките на Првото заседание на АСНОМ). Погледите на Блаже Конески, за развојот и кодификацијата на македонскиот јазик ги разгледуваме преку фрагменти од неколку негови текстови за македонскиот јазик („За развитокот на македонскиот литературен јазик“, „Развитокот на македонскиот литературен јазик“, „Кодификацијата на македонскиот литературен јазик“ итн.) Најчесто предметот го избираат студенти кои се на почетно ниво, па поради тоа моравме да го рационализираме материјалот, за истиот да може да биде преведен на унгарски јазик, за да биде олеснето разбирањето на процесите важни за кодификацијата на македонскиот јазик. Последниве две години, со повторното негирање на македонскиот јазик, односно проблемите со Бугарија околу идентитетските прашања и историјата, апсурдноста на проблемот и одекот што го има по европските медиуми и секако во Унгарија, студентите покажуваат зголемен интерес за проблемот, па гореспоменатата наставна единица беше проширена со текстот „По повод најновиот напад на нашиот јазик“, односно со сегменти од самиот текст кои доследно ги објаснуваат актуелните позиции и ставови за македонскиот јазик. Текстот е во фаза на превод на унгарски јазик, па веќе од наредниот семестар студентите ќе имаат можност во целост да го имаат на унгарски јазик.

Поезијата на Конески

Второто ниво на застапеност на Конески во наставата по македонски јазик на Лекторатот во Будимпешта е неговото литературно творештво односно неговата поезија. Конески како поет го обработуваме со понапредните групи. На лекторските вежби за читање и разбирање обработуваме песни од Блаже Конески, односно се задржуваме на две негови песни „Тешкото“ и „Везилка“.

Песната „Тешкото“ е една од најубавите лирски песни во современата македонска поезија. Конески, во неа го овековечува македонското оро Тешкото, па затоа пред почетокот на обработката на песната гледаме видеа на кои се изведува орот. Тешкото го играле печалбарите од мијачкиот крај во мигови на разделба со своите најблиски или за Петровден, кога се враќале во родниот крај поради свадбите на своите блиски роднини. Тоа се првичните насоки кои им ги давам на студентите како објаснување. Потоа студентите ги споделуваат впечатоците, какви чувства предизвикало кај нив, дали може да се поврзе со нешто, дали пренесува некаква порака, дали ни укажува на нешто, дали со еден збор на македонски јазик (од фондот на зборови кои ги знаат) можат да искажат првични импресии. Студентите најчесто ги користат зборовите: моќ, сила, импресивно, прекрасно... Потоа преминуваме на самата песна „Тешкото“, прво ја читаме и разговараме за она што го разбрале од првото читање. Потоа преминуваме на превод/препев, со што посочувам дека треба да обрнат посебно внимание на структурата на песната, нејзиниот строг ритам кој ѝ дава особен белег, трисложната ритмичка целина. Секој семестар имаме многу креативни обиди за препев на песната, унгарскиот јазик нуди многу можности за тоа.

По препевот преминуваме на анализа на песната, студентите имаат потполна слобода при толкување на поетските слики, нивното значење, препознавањето на стилските фигури итн. Ги компарираме нивните лични впечатоци од орот што го гледаме на почетокот на часот и самата песна. Секако, не навлегуваме во подлабока анализа, песната „Тешкото“ е тешка за препев, само дел од студентите студираат книжевност и имаат пошироки познавања, но претставува одличен избор за пополнување на нивниот лексички фонд, имаат можност да читаат, разбираат и преведуваат од македонски јазик.

Поетската збирка „Везилка“, според многумина е највисокиот дострел во неговата поезија и претставува една од најубавите збирки во македонската поезија од втората половина на XX век. Во неа љубовниот мотив, се истакнува на преден план и за оваа збирка се вели „пресвртничка книга во творештвото на Блаже Конески“. Економичен и рационален во стихот, со нагласена национална нишка, неговата богата поетска надареност е целосно остварена во збирката „Везилка“

При обработка и анализа на песната „Везилка“, поаѓаме од истиот принцип кој беше наведен за обработка на песната „Тешкото“. На почетокот на часот го објаснуваме насловот. Со студентите гледаме

фотографии со македонски носии, вниманието го насочуваме на македонскиот народен вез. Потоа преминуваме на читање на песната и разговараме за она што сме го разбрале, ги објаснуваме непознатите зборови и студентите ги пренесуваат своите први впечатоци од прочитаното и разбраното. Поставувам прашања: чии гласови се слушаат во песната, кој прашува, кој одговара, кои бои се споменуваат и на што би можеле да асоцираат итн. Се обидуваме да ги утврдиме мотивите, студентите ги кажуваат зборовите кои најмногу им оставиле впечаток и се обидуваат да ја разоткријат нивната симболика, посочуваат кои стихови се најдобри во песната итн. Студентите ги охрабруваме да разговараат за асоцијациите на кои ги наведуваат црвениот и црн конец.

Во зависност од одговорите на студентите и нивното доближување до суштината на песната дел од часот посветувам на пренесување на општоприфатените толкувања на стихозбирката „Везилка“ и истоимената програмска песна во која Блаже Конески го формулира своето поетско мото: „Везилке, кажи како да се роди/проста и строга македонска песна“. Покорувачето на творечки принципи: да пишува „просто и строго“. Што всушност претставува *Везилка*? Укажувам дека се работи за многузначна песна, која зборува за творечкиот чин, за начинот на кој треба да се изведе една песна, за самата себеси, затоа може да се нарече автореференцијална. Објаснувам или потврдувам (во зависност од начинот на кој студентите самостојно успеале да протнат во значењето) дека во првата строфа поетот го поставува прашањето: *Везилке, кажи како да се роди/ ѝпросиџа и сѝроџа македонска ѝесна/ од ова срџе шѝџо со себе води/ разџовор ноџен во ѝпревоџа бесна ?* и одговорот што го дава Везилката во трите наредни строфи. Нејзиниот одговор дека треба да везе со црно и црвено и со нив да изведе песна од копнеж и мака. Она што може да се толкува како автореференцијалност, но тука не запираат значењата во песната, со секој нареден стих поетот ги умножува и надоврзува. Везилката зборува и за историјата на македонскиот народ, за крвавиот трагизам кој го следи со векови. Разговараме и ја толкуваме бинарната опозиција живот-смрт, која ѝ дава страотен тон на песната. На крајот од часот ги споредуваме размислувањата, впечатоците и обидите за анализа на песната од студентите со анализи и толкување на литературната критика, а студентите добиваат задача да најдат унгарски поетски творби со слични мотиви.

Предизвици на наставата по македонски јазик на Лекторатот во Будимпешта

Најчесто студентите кои се запишуваат на предметите по македонски јазик ги избираат и погоре наведените предмети, па на крајот стекнуваат поширока слика за македонската современост, македонскиот јазик, култура и историја.

Се наоѓаме во јубилејна година, одбележуваме 100 години од раѓањето на Блаже Конески, така што годината ја искористивме да се фокусираме на

поголем број текстови и песни од Блаже Конески. Студентите кои беа дел од Летната школа во Охрид се вратија со проширени знаења за Конески и на часовите се отворија повеќе теми посветени на делото на Конески. Поради пандемијата не се одржаа редовните настани за претставување на словенските култури и јазици, каде што можевме да организираме поетски читања, така што оваа година изостана планираниот настан „Поетски омаж посветен на Блаже Конески“, но тоа не значи дека нема да се одржи при следната поповолна можност.

Во изминатиот период се соочувавме со проблеми при наставата на Лекторатот кои произлегуваат од недостатокот на превод и препев на унгарски, на текстови и песни од Блаже Конески. Лекторатот нуди изборни предмети за изучување на македонскиот јазик и култура, така што најголемиот број на студенти се почетници и недостатокот на преведени материјали (стручни книги, книжевност) води кон рационализација на материјалот и избор на текстови кои би биле лесно разбирливи и лесно би се преведувале/препејувале. Интерес постои, како што веќе споменавме, поради најновите негирања на македонскиот јазик, негирањето на идентитетот и проблемите со соседите, затоа решивме во наредниот период да работиме на превод и издавање на текстови кои се однесуваат на македонскиот јазик, литературна критика и секако литературни дела од македонски автори.

„A macedón nyelvőről“ – перспективи на наставата по македонски јазик и Конески во наставата по македонски јазик на Лекторатот во Будимпешта

Оваа јубилејна година, на 100 години од раѓањето на Блаже Конески, Лекторатот по македонски јазик во Будимпешта во соработка со Институтот за славистика и балтичка филологија, Здружението на Унгарци на Македонија – ТЕЛЕДОМ од Скопје и финансиска поддршка на Министерството за култура на Република Северна Македонија, во октомври го издадовме зборникот „A macedón nyelvőről“ („За македонскиот јазик“) од Блаже Конески, кој претставува избор на научни текстови за македонскиот јазик, неговиот историски развој и кодификација, преведени на унгарски јазик. Зборникот излезе во престижната едиција *Opera Slavica Budapestinensia (Linguae Slavicae)* на Катедрата за славистика при универзитетот ЕЛТЕ, изборот на текстови е на лекторот м-р Златко Панзов, а преводот на унгарски е на Анамарија Цинеге-Панзова (поранешен лектор по унгарски јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Скопје). Со зборникот студентите добија можност непосредно, на унгарски јазик, да се запознаат со ставовите на Конески, а текстовите ќе им бидат од голема помош на студентите и ќе бидат појдовна точка од која сите заинтересирани (колеги, студенти, истражувачи) во иднина би го насочиле својот интерес кон македонската лингвистика. Кон текстовите на Конески, додадена е и статијата „Неколку зборови за македонскиот литературен јазик“ од Крсте Петков Мисирков,

со која сакавме да се надоврземе на изнесените ставови на Блаже Конески и да направиме една заокружена целина во однос на процесот на стандардизација и кодификација на македонскиот јазик.

Зборникот „За македонскиот јазик“ беше промовиран на 9 ноември 2021 година, на Институтот за славистика и балтичка филологија, промотор на делото беше проф. д-р Звонко Танески од универзитетот „Јан Коменски“ во Братислава, со кого имаме блиска и успешна соработка во изминативе неколку години. Зборникот беше дистрибуиран до повеќе образовни центри во Унгарија и по унгарските лекторати и катедри во Софија, Осиек, Белград, Загреб, Братислава итн.

Зборникот „За македонскиот јазик“ веднаш беше искористен во наставата на Лекторатот во Будимпешта. На последните часови од овој семестар студентите добија задача да изберат по еден од текстовите од зборникот и да напишат краток есеј на македонски јазик. Според одговорите што ги добив, сметам дека во иднина зборникот ќе има огромна улога и значајно место на часовите посветени на Блаже Конески и дека ќе отвори нов пристап и начини за изучување на македонскиот јазик.

Се надевам дека во иднина ќе успееме да преведеме и издадеме повеќе вакви книги кои ќе ја олеснат наставата на Лекторатот по македонски јазик во Будимпешта и ќе отворат нови насоки за развој на македонистиката во Унгарија.

Користена литература

Конески, Б. 1952. *За македонскиот литературен јазик*. Скопје: Кочо Рацин.

Конески, Б. 1986. *Историја на македонскиот јазик*. Скопје: Култура.

Конески, Б. 1961. *Везилка (второ, дојолнето издание)*. Скопје: Култура.

Koneszki, B. 2021. *A macedón nyelvről*. Budapest: ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék.

Мојсова-Чепишевска, В. 2019. *Везилка*. Скопје: Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура.

Елена Мицевска Змејкоска

КОНЕСКИ И НЕГОВИТЕ ДЕЛА НА ИНСТИТУТОТ ЗА СЛОВЕНСКА ФИЛОЛОГИЈА НА ЈАГЕЛОЊСКИОТ УНИВЕРЗИТЕТ ВО КРАКОВ, ПОЛСКА

Со сета почит кон ликот и делото на Конески прифатив да учествувам и да споделам дел од моето искуство во работата на Лекторатот на Јагелоњскиот универзитет во Краков.

Само накратко сакам да кажам збор-два за Лекторатот во Краков и како е организирана наставата по македонски јазик.

На Институтот за славистика при Јагелоњскиот универзитет наставата по македонски јазик се изведува повеќе од 45 години и е најстар лекторат по македонски јазик во Полска. Македонскиот јазик се изучува како втор задожителен јазик. Тоа значи дека студентите студираат еден од следниве јазици:

- бугарски;
- српски;
- словачки;
- хрватски;
- чешки.

И дополнително, во втора година на додипломски студии мораат да изберат втор јазик –македонски јазик или словенечки јазик. Потоа во текот на наредните 4 години го учат македонскиот јазик еднаш / двапати неделно – т.н лекторски вежби. Дополнително, од пред неколку години имаме предавање наречено Опција по македонски јазик и таму имаме поголема слобода во однос на темите кои се обработуваат, а често имаме теми од историјата на македонскиот јазик, споредбена македонско-полска граматика и еден дел се културолошки теми. Значи, фондот на часови не е голем, но сепак сосема доволно студентите да се воведат во македонистиката и да се запознаат со централните личности важни за нашиот јазик и култура.

Бидејќи нема сомнение дека Блаже Конески е централна личност на македонистиката, најшироко сфатена, секако стои покрај Климент, Кирил и Мисирков и не може да биде изоставен од наставата по македонски јазик на Јагелоњскиот универзитет. Тој е признат славист, во Полска неговата научна мисла не е нешто непознато, дадена му е титула доктор хонорис кауза на Вроцлавскиот универзитет во Полска, уште во далечната 1973 година.

Од друга страна, меѓународното признание со името на Блаже Конески го имаат добиено дури четворица полски научници: проф. д-р Кшисторф Вроцлавски, проф. д-р Јан Соколовски, проф. д-р Ирена Савицка, и проф. д-р Јоланта Сујецка.

Како што гледаме делото на Конески е како мост помеѓу Македонија и Полска и секогаш вреди да се истакнуваат ваквите позитивни и пријателски односи помеѓу нашите држави.

Делото на Конески е толку богато и разновидно што дозволува различни проучувања, анализи и читања.

Научното дело на Конески, можам да кажам е дел од секое едно предавање на Лекторатот во Краков, некогаш директно и непосредно, а некогаш во позадина и невидливо, но сепак е присутно. Посебно видливо е на предавањата по предметот Опција, каде што често разгледуваме теми од историјата на македонскиот јазик. Често читаме фрагменти од истоименото дело на Конески и разговараме за конкретни прашања. Студентите секогаш знаат да дадат свои коментари, да кажат како нештата се развивале во други словенски јазици. И секогаш знаеме да коментираме, колку Историјата на македонскиот јазик од Конески е капитално дело кое темелно ја проучува историјата на македонскиот јазик.

Преведените дела на Конески се исто така богатство од кое црпиме теми за обработка на нашите предавања. Можам да кажам дека Конески е преведен во задоволително ниво и повеќето негови значајни прозни и поетски дела се опфатени. Се разбира дел од нив се во различни антологии на пример: *Wiersze znad Ochrydu/Antologia poezji macedońskiej XX wieku*; и *Czerwone winorośla: panorama poezji macedońskiej*.

А, особено значајни се преводите *Winnica* (избор раскази и поезија) на Божена и Станислав Гоголевски и *Hafciarka i inne wiersze* (избор поезија) на Богдан Дроздовски. Ова се впрочем и најдостапни дела за моите студенти, бидејќи се наоѓаат во нашата библиотека.

Често посегнуваме по овие две дела, и преку нив на Лекторатот во Краков зборуваме за културолошки феномени поврзани со македонската традиција и култура. Преку неговите раскази се запознаваме на пример со обичаите поврзани околу празникот Прочка, се запознаваме со различни легенди и преданија, со македонскиот фолклор, а можеме да запознаеме и одредени македонски градови (Штип, Скопје, Куманово).

Лириката на Конески е под силно влијание на традицијата и историјата на нашиот народ, а со тоа извор на нови интересни податоци за полските студенти. Во делото *Hafciarka*... самиот Блаже Конески го направил изборот на песните и неслучајно ги вклучил песните *Сџерна*, *Болен Дојчин*, *Марков Манасџир*. Преку овие песни се запознаваме со извесни митски симболи, легенди и преданија. Секако, за читање на овие песни е потребно поголемо предзнаење и не секогаш може да се вклопат во наставата со студентите на почетно ниво, па дури и со оние на средно ниво.

Разгледувајќи го во исто време оригиналот и преводот, учиме нови зборови, зборуваме за преведувачката техника и за промените кои преведувачот неизбежно ги внесува во преведеното дело. Што е многу интересно, преведените дела даваат материјал за споредбено разгледување на преводите, на пример *Тешкојто* е преведена двапати,

еднаш како Сјежкие ого (прев. Ришард Матушевски), а другпат Brzemie (прев. Божена и Станислав Гоголевски); *Везилка* исто така има свои (мене познати) две верзии, едната во превод на Гоголевски, а другата на Б. Дроздовски. Ова се интересни теми за истражување, дури можеби и за тема за дипломска работа, за некој кој е заинтересиран за македонскиот јазик и култура, и анализа на преведувачки техники.

За крај, би додала дека овој јубилеј *100 години од раѓањето на Конески*, беше убав повод за малку поинтензивно да работиме со делата на Конески. И со студентите почесто читаме од неговите прозни дела и се обидувавме да направиме преводи, ги рецитиравме стиховите на Тешкото и направивме кратко видео, правевме македонска вечер на која избрани стихови ја „претскажува иднината на студентите“ сокриени во „претскажувачки бомбици“... Сето ова е наш мал допринос кон великанот на македонистиката. Конески не само што нè поттикнува, туку и нè задолжува да продолжиме со афирмација и промоција на македонскиот јазик и на Лекторатот во Краков се трудиме тоа да го правиме најдобро што можеме.

Автор на текстот: Елена Мицевска Змејкоска

Користена литература:

1. Hafciarka i inne wiersze, Blaže Koneski (przekład Bohdan Drozdowski), Wydawnictwo literackie, Krakow 1982
2. Winnica, Blaže Koneski (przekład Bożena i Stanisław Gogolewscy), Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1983
3. Wiersze znad Ochrydu/Antologia poezji macedońskiej xx wieku, Wydawnictwo literackie, Krakow 1974
4. Czerwone winorośla Panorama poezji macedońskiej, Wydawnictwo Książka i Wiedza, 1996

Биљана Стојановска

КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА ЛЕКТОРАТОТ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО РИЕКА

Македонистиката во Риека има долга и богата традиција. Македонистичките предмети на Универзитетот во Риека се присутни од 80-тите години на 20 век и континуирано се предавале до почетокот на 90-тите години. Предметите по македонски јазик првите две години ги предавал професорот Борислав Павловски, а предметите по македонска книжевност професорот Горан Калоѓера, кој во 1985 година докторирал со тезата „Хрватско-македонски книжевни и културни контакти од нивните почетоци до осумдесеттите години на дваесеттиот век“, во кој ги претставува книжевните и културните врски помеѓу двата народа.

Токму во тој период Калоѓера во живо се запознава со Конески на Научниот собир за животот и делото на Харалампие Поленаковиќ во Гостивар во 1986 година. Тоа е всушност неговата прва и последна средба со најголемиот македонски лингвист, прозаист, поет и преведувач Конески. Мемоарот за оваа средба го наоѓаме во „Конески на 11 јазици“, зборник со преводите на текстови од Конески, сработени од учесниците на Првата зимска школа по македонски јазик, литература и култура при Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, одржана на далечина од 25 јануари до 5 февруари 2021 година. Во „Мојата прва и последна средба со Блаже Конески“ од академикот и проф. емеритус Горан Калоѓера, основоположник на Лекторатот по македонски јазик при Универзитетот во Риека, на живописен начин е опишана таа средба од која дознаваме многу за карактерот на големиот Конески, а кон сеќавањето е приложена и песната „Возрасти“ (и нејзиниот превод на хрватски: „Uzrasti“, прев. Милорад Стојевиќ), првпат објавена во списанието „Домети“, бр. 2-3, Риека, 1987, која Конески му ја пратил на Калоѓера по ветувањето дадено на опишаната средба во Гостивар.

ВОЗРАСТИ

Секоја возраст има своја основна задача.
Децата најсериозно и најсодржатељно ја исполнуваат играта.
Младите најдлабоко и најодушевено ораат и сејат здраво семе.
Зрелите ја сеќаваат неумитната рамнотежа.
Старите откриваат дека љубовта не е врзана само за соковите на плотта.
Тоа што го прават децата не можат да го надминат старците.

Блаже Конески

UZRASTI

Svaki uzrast ima svoju osnovnu zadaću.
Djeca najozbiljnije i najzadržajnije ispunjavaju igru.
Mladi najdublje i najoduševljenije oru i siju zdravo sjeme.
Odrasli vole neumitnu ravnotežu.
Stari otkrivaju da ljubav nije vezana samo za sokove ploda.
To što čine djeca starci ne mogu nadmašiti.*

* Uredništvo se zahvaljuje akademiku Blaži Koneskom na pjesmi UZRASTI koja u Dometima izlazi po prvi put na hrvatskom i makedonskom jeziku.

Prepjev: dr. Milorad Stojević

(Фотографиите се од списанието „Домети“, каде што е објавена песната „Возрасти“ од Конески, на македонски и нејзиниот превод на хрватски јазик)

Благодарение на Хана Врбаниќ, студентка на Лекторатот по македонски јазик при Филозофскиот факултет во Ријека и учесничка на Првата зимска школа при Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, во напреднатата група по книжевност, во зборникот „Конески на 11 јазици“ застапен е и хрватскиот превод на текстот „Магнолија“ од Конески.

По повод 100-годишнината од раѓањето на Конески на Лекторатот по македонски јазик во Ријека во летниот семестар од академската 2020/2021 година беа преведени сегменти од творештвото на Конески. Студентите

од постдипломските студии по преведување со македонски како јазик под Ц ги преведоа прозните текстови „Град“, „Средба во рајот“ и „Студ“.

Освен на постдипломските студии по преведување, Конески е застапен и на часовите по Македонски јазик од 1 до 5, каде што освен јазични вежби студентите слушаат за важни личности од македонската култура, а Конески како најзначаен протагонист во кодификацијата на македонскиот јазик, но и автор на Граматиката и Речникот на македонскиот јазик, во голема мера е присутен на предавањата по сите предмети што ги нуди Лекторатот по македонски при Филозофскиот факултет во Риека. Од друга страна, предметот Македонска култура и цивилизација го има во фокус и творештвото на Конески, а во делот на подготовката на семинарските работи, студентите имаат можност да бираат и тема поврзана со поезијата, прозата или лингвистичката дејност на Конески и јавно да ја презентираат пред своите колеги.

Во јуни 2021 година во просториите на Лекторатот по македонски јазик при Филозофскиот факултет во Риека гостуваше телевизиска екипа од Хрватската радио-телевизија од Загреб. Станува збор за емисијата „Мањински мозаик“ која се емитуваше во ноември 2021 година. Во емисијата зборувавме за историјатот и за дејноста на Лекторатот, а студентките Хана Врбаниќ, Ивана Катана и Алисон Раукар ги наведоа причините поради кои се одлучиле да слушаат македонистички предмети на Лекторатот. Во рамките на овој прилог беше прочитан и прозниот текст „Магнолија“ од Конески и така му беше оддадена почит во годината кога прославивме 100 години од неговото раѓање.

Големиот јубилеј на Конески на Лекторатот по македонски јазик во Риека беше достоино одбележан, а неговото дело и натаму ќе биде застапено во програмата на предметите што им се нудат на студентите на Филозофскиот факултет во Риека и на додипломските и на постдипломските студии.

Марија Пандева

КОНЕСКИ ВО НАСТАВАТА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НА МОСКОВСКИОТ ДРЖАВЕН УНИВЕРЗИТЕТ „ЛОМОНОСОВ“

На Московскиот државен универзитет „Ломоносов“, на Катедрата за славистика, македонскиот јазик се изучува 45 години. Во оваа јубилејна година и за Конески и за нашиот лекторат, а и во сите претходни, ликот и делото на Конески се интегриран дел од предавањата по македонски јазик на Московскиот универзитет. Секако, Конески како поет и како раскажувач е широко опфатен на предавањата на академик Ала Шешкен по предметите во кои се изучува македонската литература и култура, а Конески како граматичар и историчар на македонскиот јазик се изучува на часовите по македонски јазик кај професорката Елена Верижникова. На Московскиот државен универзитет „Ломоносов“ македонскиот јазик се учи како прв јазик на додипломски и на постдипломски студии и како изборен предмет. Минатата академска година се запиша десеттата група македонисти, а добивме два нови магистри по македонски јазик и литература. Јубилејно, од секоја гледна точка.

Лекторските часови по македонски јазик, освен граматиката на македонскиот јазик ги опфаќаат и македонската литература и македонската култура, а делото на Конески е непресушен извор за црпење информации, идеи и чувства. Неговата поезија, како и неговата проза претставуваат извор на голем број дискусии, прашања и обиди да се разбере не само смислата, не само зборовите, не само преводливоста, туку и „македонствувањето“ во позадина. За да се научи еден јазик, не е доволно да се научи само неговата граматика и поширокиот зборовен фонд, туку и душата на неговите родени говорители. За да го доближиме Конески до Москва, прво треба да го видиме неговото гледиште кон Москва. Всушност, неговиот расказ „Во Москва“ од „Дневник по многу години“ беше централниот текст на мојот прв час одржан на Московскиот државен универзитет. За еден Македонец, колку и да е вично неговото име, како на пример тоа на Конески, Москва може да биде застрашувачка. Во ова негово сеќавање на таа средба со градот, и тоа по многу години, Конески на почетокот *вешито то избеѓнува за сејшо ова време контактиош со огромниот град*, тој ја нарекува Москва *монстироузен човечки англимераш ишо йросито то йонишпува*. Но, навлегувајќи подлабоко во текстот, ние, читателите, присуствуваме во неговата посета на тој огромен град, на средбите со неговите драги пријатели, на разговорите со руските лингвисти и тој град повеќе не е страшен. Тој град станува место каде што вредело да се дојде. Во прозата и во поезијата на Конески бележиме

значителен број русизми, нешто што дури и да не го знаеме можеме да го забележиме во овој расказ.

Преведување на Конески е секогаш предизвик. Како за студентите во завршните години од додипломските студии и магистрантите, така и за студентите од почетните години, кои се запознаваат со јазикот.

Поезијата на Конески, на лекторските часови по македонски јазик се користи и како фонетска вежба. Преку стиховите на Конески, студентите учат како звучи македонскиот јазик, а во руските образовни кругови сè уште е актуелно учењето песни напамет, нешто што е веќе подзаборавено кај нас. Сепак, што звучи помакедонски од тоа *како да се роди ѝростиа и сѝроџа македонска ѝесна?* Покрај „Везилка“ и „Тешкото“, на овие вежби студентите ги рецитираат и/или учеа и песните „Спомен“ и „Спомен по многу години“. Во првата, преку движењето на возот, се следи македонскиот пејзаж, а и самите стихови звучат на едно патување низ македонските предели.

При изучувањето на лексиката на животинскиот свет, особено птичјиот, невозможно е да се одминат песните: *Сокол, Клукајдрвец, Врайци, Врайци во маџла* и секако *Ars poetica* со нејзините звучни стихови, *цив! цив! цив!*, кои со извичните на почеток ја забрзуваат песната и ја означуваат младоста, и потоа со другото *цив... цив... цив...*, бавно, по кое следуваат три точки се навестува староста. Овие песни се интересни и од фонетски аспект, заради честата употреба на фонемите ч, ц, ц.

Неизбежен е и циклусот детски песни, затоа што, секако, колку гордо звучи тоа!

Од прозните записи на Конески, како вежба за разбирање и откривање на нараторот, ликовите и нивните врски често се користи и расказот „Пречек“ од „Лозје“. Расказот изобилува со описи и чувства и неколку интересни ликови кои секогаш будат интерес кај студентите, а понекогаш и збунетост.

Граматиката на Конески е наш кодекс, нашата јазична Библија, одговор на сите прашања поврзани со јазикот, а прашања секогаш има.

Јазикот не може да се научи без неговата литература, тие се нераскинливо поврзани и испреплетени, постојано си влијаат и јазикот на литературата и литературата на јазикот, затоа во наставата по македонски јазик на Московскиот државен универзитет, особено на лекторските часови, македонскиот јазик се учи и преку нашата литература. Делото на Конески е сеприсутно на овие часови. И овде ќе завршам цитирајќи ја професорката Елена Верижникова која вели: „Кога не знаеш што да правиш, што да работиш со студентите, секогаш работи го Конески!“. Со Конески, почнуваме и завршуваме, и секогаш повторно му се навраќаме.

Библиографија:

Конески, Блаже 2004: *Грамаџика на македонскиот литературен јазик, Детска радост*, Просветно дело, Скопје.

Конески, Блаже 2011: *Поезија, кн. 1 (Целокуќни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Милан Ѓурчинов)*. Приредувач: Милан Ѓурчинов, МАНУ Скопје.

Конески, Блаже 2011: *Поезија, кн. 2 (Целокуќни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Милан Ѓурчинов)*. Приредувач: Милан Ѓурчинов, МАНУ Скопје.

Конески, Блаже 2014: *Проза (Целокуќни дела на Блаже Конески, критичко издание во редакција на Милан Ѓурчинов)*. Приредувач: Катица Кулавкова, соработници: Кристина Димовска, Билјана Јоновска, Нада Георгиева, МАНУ Скопје.

Кристина Дуфкова

ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА ЧАСОВИТЕ ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО РЕПУБЛИКА ЧЕШКА (НИВО А1), ВО КОНТЕКСТ НА РАЗВИВАЊЕТО НА ЧЕТИРИТЕ КЛУЧНИ ВЕШТИНИ

Апстракт

Во оваа статија би сакала да ја претставам својата работа со студенти од ниво А1 на часовите по македонски јазик. Најпрвин, ќе ја опишам ситуацијата на македонскиот јазик и лекторите по македонски јазик во Република Чешка, а потоа ќе го презентирам начинот на работа на темата „Јубилејот од раѓањето на Блаже Конески“ при предавањата одржани на почетното рамниште А1. Ќе споделам практични примери и ќе ја опишам целта на задачите од тој вид. На крај ќе го оценам постигнатиот успех во контекстот на развитокот на четирите вештини при изучување на странски јазик: читање и разбирање, пишување, слушање и разбирање и зборување.

1. *Час по македонски.* Македонски јазик на чешките универзитети.

Студиите по македонистика и наставата по македонски јазик имаат долга традиција во Република Чешка. Меѓутоа, во моментот ситуацијата е повеќе од неповолна. Во академската 2020/21 година, настава по македонски јазик се одржува само на два универзитети и тоа на Масариковиот универзитет во Брно и Универзитетот Градец Кралове.

На Масариковиот универзитет студентите можат да учат македонски јазик како изборен предмет (на Катедрата за славистика, Филозофскиот факултет) или како задолжителен изборен предмет (Катедра за лингвистика и балтички јазици, Филозофскиот факултет). Наставата по македонски јазик се одвива во четири семестри, па така студентите можат да го учат во период од две години. Во академската 2020/21 година, 10 студенти присуствувале на курсот по македонски јазик во зимскиот семестар и 5 студенти во летниот семестар.

На универзитетот во Градец Кралове беше возможно да се студира македонски како задолжителен предмет само во зимскиот семестар (на Катедрата за чешки јазик и литература, Педагошкиот факултет), а курсот беше задолжителен за студентите по Чешки јазик (Бохемистика), под општ назив како „словенски јазик“ (Slovanský jazyk). Во академската 2020/21 година, 56 студенти го следеле овој курс. За жал во моментот нема лектор од Македонија кој би предавал македонски јазик на чешките универзитети, туку само чешки наставник кој работи со студентите и ги запознава со македонскиот јазик и македонската култура. Според моите проценки, заинтересираноста за учењето на македонскиот јазик се

намалува по секоја измината година. Ова би можело да биде поради предизвикувачкиот период во последните две години на пандемијата, кога часовите беа одржувани исклучиво на далечина и студентите не посветуваа доволно внимание на изборните предмети во овој изискателен период.

2. Блаже Конески. Лекции на ниво А1

Животот и делото на Блаже Конески го вклучив во наставата за време на летниот семестар во академската 2020/21 година, бидејќи тоа беше периодот пред кој студентите веќе ги имаа изучено основите на македонскиот јазик, па така тие веќе беа способни да комуницираат на почетно ниво. Препреките за комуницирање беа совладани бидејќи сите студенти беа говорители на словенски јазици (чешки, словенечки и украински), на кои вокабуларот не им беше многу тежок. Поради пандемијата од корона вирусот, часовите се одржуваа од далечина, а времето за лекциите кое го опишувам подолу беше 3 училишни часа. Можете да ја проследите презентацијата на:

<https://view.genial.ly/61234a3c1875be0d9f4ec198/presentation-koneski>.

Говорителот на ниво А1 може да разбира познати секојдневни изрази и многу општи фрази. Носителот на јазикот може да се претстави себе си и другите и да поставува и одговара на општи прашања. Тој/таа разбира познати зборови и многу едноставни реченици кога чита.

Во пракса, принципот на изненадување се покажа како доволно успешен за мене. На почетокот на една таква лекција, не соопштувам што ќе се случи следно туку само ја создавам ситуацијата (во лекцијата опишана подолу, првин пуштам видео). Студентите потоа можат да нагаѓаат за што ќе зборуваме на лекцијата. На почетокот на часот, пуштам видео во кое Блаже Конески е претставен од телевизиски презентер, а потоа Весна Мојсова-Чепишевска зборува за величината на Блаже Конески и за настаните со кои е планирано да се прослави неговиот јубилеј. Видеото е наречено: *Оваа година се навршуваат 100 години од раѓањето на толемиот Блаже Конески* и може да се погледне тука: <https://www.youtube.com/watch?v=IN05ht91Xn8>.

2.1 Јазикот е нашиот идентитет. Употреба на аудиовизуелна алатка

Најпрвин, ги гледавме првите 40 секунди. Транскрипција од текстот може да се најде тука (за студентите во оваа фаза од лекцијата транскрипцијата не беше достапна). Се фокусиравме на слушање со разбирање.

Јазикот е нашиот идентитет, каже Блаже Конески, доајеној на македонскиот книжевност. Лингвист, професор, книжевен историчар, теоретичар. Еден од кодификаторите на современиот македонски литературен јазик. Во моментот, кога од многу страни се осигураат нашиот идентитет и јазик, во период, кога интересот за изучување на

македонски јазик е на исклучително ниско ниво, висинско време е да се појсетиме на толеминаја на Блаже Конески, изградиме заедничка сценарија и да се запрашаме: Усјеваме ли ние, да то зачуваме аманетијата кој Конески ни то остави?

Бидејќи станува збор за студенти почетници, беше потребно првин да се запознаат со вокабуларот (јазиковина, дојдено, современо, освојување, изучување, исклучително, висинско, се појсетиме, изградиме, аманетијата) и прашањата: *Каква е темата на видеото? Кој зборуваше? За кого беше зборувано? Што беше Конески по професија? Зошто токму сега зборуваме за Конески?* Потоа уште еднаш ги слушавме првите 40 секунди од видеото и ги одговоривме гореспоменатите прашања. Вклучивме слушање и разбирање (без транскрипција од текстот) и слушање со фокус на специфични прашања и барање на главната идеја во говорниот текст.

Во следниот дел на лекцијата се фокусиравме на говорењето. Првата реченица во видеото е „Јазикот е нашата јазиковина“ и токму таа ги поставува прашањата: *Што значи јазик? Што значи јазик за вас? Што уште може да го означуваме како јазиковина?* Ова се прашања кои ќе стимулираат дискусија за татковината, јазикот, културата и националната преродба. Тука би било соодветно да се направи компарација помеѓу чешката и македонската национална преродба.

По секцијата каде вежбавме говорење, имаше дел во кој се фокусиравме на новиот вокабулар, претставен на почетокот на лекцијата. Студентите веќе беа изложени на пишаниот текст (транскрипцијата) но во него имаше празни места.

Јазикот е нашата јазиковина, ќе каже Блаже Конески, дојдено на македонската _____ . Лингвист, професор, книжевен _____ , теоретичар. Еден од _____ на современото македонски литературен јазик. Во моментот, кога од многу сценарија се освојуваат нашите _____ и јазик, во период, кога интересот за _____ на македонски јазик е на исклучително ниско ниво, висинско време е да се појсетиме на толеминаја на Блаже Конески, изградиме заедничка сценарија и да се запрашаме: Усјеваме ли ние, да то зачуваме _____ , кој Конески ни то остави?

Студентите повторно беа изложени на првите 40 секунди од видеото, со цел да ги пополнат празните места во текстот, а овој дел од лекцијата заврши со проверка дали студентите беа успешни и дали ги **избрале точните зборови**. Ако ова беше лекција одржана по моделот „лице в лице“, а јас би можела да ги оценам пишаните вештини веднаш, но, меѓутоа на час одржан на дистанца, оваа активност е малку потешка. Поради тоа евалуацијата ја направив само врз одговорите кои студентите ми ги дадоа (ова се однесуваше повеќе на вежбањето на изговорот, не на пишувањето). Во оваа секција исто така вежбавме на подобрување на читањето со разбирање.

2.2 *Каде, што и каков?* Преглед на основниот вокабулар

По брз преглед на основните информации за Блаже Конески, ги повторивме броевите. Задачата беше да се додадат настаните во секоја година (претходно знаење не беше потребно, се беше базирано на логика):

Што се случи во...?

Години:

1921, 1952, 1993

Настани:

Излезе Грамаѓикаџа на македонскиот литературен јазик.

Почина во Скопје.

Роден во Небрегово.

По повторувањето на броевите, се фокусиравме на географијата. Студентите требаа да го најдат Небрегово, каде Блаже Конески беше роден, на карта на Македонија. На оваа прилика тие исто така дознаа нови информации за други места во Македонија (Скопје, Куманово, Штип, Охрид, Струмица). Откако Небрегово беше пронајдено, ја **погледнавме** родната куќа на Блаже Конески. На ниво А1, студентите веќе знаеја некои придавки, коишто можеа активно да ги користат (*Како изгледа куќаџа?*) и тие исто така го знаеја основниот вокабулар поврзан на темата мебел (*Што се наоѓа внатре?*). Ова претставува типична вежба на опишување на слика, која може да се сретне во сите тековни учебници за странски јазик. Оваа активност е исто така поврзана со следниот дел од лекцијата. **Споделив слика од Блаже Конески преку екранот** и ги поставив следните прашања (со цел да се повтори вокабуларот поврзан на тема луѓе, облека и придавки): *Како изгледа Блаже Конески? Што носи? Каков ви се чини?* Така во овој дел од лекцијата го повторувавме вокабуларот кој студентите веќе го знаеја од претходните лекции. Како што знаеме повторувањето е важен дел од наставата и процесот на изучување на странски јазик.

2.3 Да ѝ преведеме? Преведувањето и споредбата

Следниот дел беше поврзан со специфичен и автентичен текст. Од сите текстови што ги избрав, се одлучив за оној кој највеќе одговараше за нивото А1 – каде што наоѓаме општ вокабулар, краток текст, едноставна синтакса, императив, идно време, негација. Поемата беше *Тајна* од Блаже Конески.

Оригиналниот текст:

ТАЈНА

Откриј ми една ѝвоја ѝтајна

Па макар колку мала и лесна,

Јас ќе ја кријам во себе ѝробно-

Дури не сѝане ѝесна.

По читањето, беше потребно да се објасни преведувачкиот процес. На ниво А1, првенствено се сконцентриравме на вокабуларот, а клучните прашања гласаа: *Дали то знаеме значењето на сѝте зборови? Дали ја разбираме смислаџа на реченици? Дали има рима? Каде се наоѓаат акцентџите?*

Со цел да се разбере целиот текст подобро, пуштивме снимка од Наталија Наумовска, на која таа ја рецитираше оваа поема, а истата може да се погледне тука: <https://www.youtube.com/watch?v=h5018d1Yibs>.

Во овој дел од лекцијата, дискусијата се одвиваше и на македонски и на чешки јазик. Го објаснивме значењето на зборовите и речениците и значењето на целата поема. Баравме еквиваленти, синоними, ритам и рима. Зедовме во предвид што би можело да се зачува и каде би можеле да си дадеме слобода при преводот.

Прикрајна фаза на преводот изгледаше вака:

TAJEMSTVÍ

Odhal/odkryj mi (jedno) své tajemství

Jakkoli malé a hloupé/bezvýznamné /Jakkoli bezvýznamné

Vezmu si ho do hrobu / Budu (o tom) mlčet jako hrob / Uchovám si ho hluboko v sobě

Dokud se z tajemství nestane píseň / Dokud z něj nebude mýtus

Откако завршиме со преводот, ја оценивме нашата работа. Корисен метод за таква евалуација е споредбата, а ние ја имавме можноста за споредба на три преводи. Првиот превод беше од Иван Доровски (издаден во 1980 година), вториот беше студентски превод кој го направивме заедно на час (мојата интервенција беше минимална) и третиот превод беше мој, кој беше направен за време на првата зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, култура и литература во јануари и февруари 2021 година.

Ivan Dorovský, во *Básníka miluje svět : Jiří Wolker v literaturách evropských socialist. zemí*, p. 136, 1980

Tajemství

Odhal mi kousek svých tajů,

I sebemenší, rozumí se.

Budu jej nosit v sobě tak dlouho,

Až z něho bude píseň.

Студентите од Масариков универзитет во Брно, ниво А1, мај 2021 година

Tajemství

Odhal mi jedno ze svých tajemství

Jakkoli bezvýznamné

Budu mlčet jako hrob

Dokud se z něj nestane báseň

Kristýna Dufková, во *Зборник од преводиите на семинарските на Првата зимска школа*, p. 110, 2021

Tajemství

Odkryj mi jedno své tajemství,

Jakkoliv malé a prosté,

V nitru jej uchovám – do chvíle,

Než báseň z něj vzroste.

Последователно, следеше дискусија на теми за адекватноста на преводот и преведувачките методи, како превод кој одблиску го следи оригиналот, слободен превод, превод на збор по збор, машински превод, супституција, транскрипција и плагијат.

2.4 *Како говориме?* Пишани и говорни форми на јазикот

Во следниот дел на лекцијата, допревме до темите на говорните и пишаните форми на јазикот. Ова е една од важните теми која треба да биде опфатена во предавањето на странски јазик. Првин, се обидовме да најдеме елементи од говорниот чешки јазик. Потоа се вративме на видеото и го гледавме делот почнувајќи од 0:39 до 1:14. Потребно беше да се разбере текстот (односно да се преведе посложниот вокабулар) и потоа се фокусиравме на лексичките елементи кои укажуваат дека овој текст е устен. Оваа задача не беше многу комплицирана бидејќи имавме и видео од Весна Мојсова-Чепишевска во кое таа зборува и транскрипција во која ги баравме елементите. Така употребивме автентичен текст (но само мал дел, сепак не треба да забораваме дека зборуваме за почетно рамниште A1).

Транскрипцијата од говорот:

Јас мислам, *дека усїеваме, шїџом* зборуваме, еве, *јас и вие* зборуваме на македонски јазик. *Вашиџа тїелевизија има, нели, емисии на македонски јазик, џишуваме на македонски јазик.* Така што, *ние усїеваме да го зачуваме, и го чуваме.* И мислам, *дека се смешни сиџе џше, нели, оџџовикувања за авїенїичностиа и за џџоа од каде и од, од шїџо џроизлеџол, нели, македонскиоџ јазик. Инїтересот за македонскиоџ јазик, јас велама, дека тоа ќе се, ќе се зџолеми.*

Најдовме сврзници, повторувања и девијации од структурата на реченицата. Сè што е споменато е потцртано погоре. Сметам дека овие вежби се многу корисни, од аспект дека студентите првенствено се изложени на целосно реален говор (иако претходно подготвен), па така тие не слушаат само „академски“ реченици и реченици произлезени од учебник. Сепак, преку оваа вежба, не само што научивме да го разбираме македонскиот текст, но и научивме да ги забележуваме овие разлики во нашиот јазик.

3. *Песнаџа завршува.* Резиме

Во овој труд, зборував за пристапите во тековната настава по македонски како странски јазик, со стремеж кон постигнувањето на подобра компетентност во сферата на комуникацијата, при употреба на јазикот на почетното рамниште A1. На часовите кои ги посветивме на личноста и делото на Блаже Конески, три од четирите јазични вештини, имено читање и разбирање, слушање и разбирање и зборување, се подобрија. Четвртата вештина (пишувањето) беше подобрена подоцна на следните лекции, кога студентите мораа да напишат краток текст за

нивниот омилен писател. Тие го користеа научениот вокабулар од лекциите кои ги опишав погоре.

На овие лекции, студентите научија не само за животот и делото на Блаже Конески, но исто така и за некои места во Македонија, за разликата помеѓу говорниот и пишаниот јазик, за различните концепти на националната преродба и ја искусија работата на преведувачот и преведувачкиот критичар. Можеме да видиме дека дури и на ниво А1, преку многу кратки текстови и снимки, можно е да се отворат многу теми кои сметам дека се интересни, современи и вредни за студентите.

Користена литература и ресурси:

DOROVSKÝ, Ivan. Blaže Koneski: Tajemství. In *Básníka miluje svět: Jiří Wolker v literaturách evropských socialist. zemí*. Dorovská, Dagmar, Dorovský, Ivan, eds. p. 136. Brno: Blok, 1980.

DUFKOVÁ, Kristýna. Blaže Koneski: Tajemství. In *Зборник од преводителите на семинаристичките на Првата зимска школа*. Skopje: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 2021. p. 110. ISBN 978-9989-43-449-5.

DUFKOVÁ, Kristýna. *Блаже Конески во наставаа на македонски во Чешка (A1)*. In: Genial.ly [online]. 26. 08. 2021 [cit. 2021-01-14]. Accessible from: <https://view.genial.ly/61234a3c1875be0d9f4ec198/presentation-koneski>.

НАУМОВСКА, Наталија. *Тajна – Блаже Конески*. In: Youtube [online]. 31. 08. 2017 [cit. 2021-01-14]. Accessible from: <https://www.youtube.com/watch?v=h50l8d1Yibs>. Channel of user Слушај поезија (и други приказни)

Sitel Televizija & IN Media. *Оваа година се навршуваат 100 години од раѓањето на големиот Блаже Конески*. In: Youtube [online]. 20. 01. 2021 година [cit. 2021-01-14]. Accessible from: <https://www.youtube.com/watch?v=IN05ht91Xn8>. Channel of user Сител Телевизија.

Společný evropský referenční rámec pro jazyky: jak se učíte jazykům, jak je vyučujete a jak v jazycích hodnotíte. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 267 p. ISBN 80-244-0404-4.

Звонко Танески

БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО УНИВЕРЗИТЕТСКАТА НАСТАВА ВО СЛОВАЧКА

Името и делото на големиот и сестран македонски творец и научник Блаже Конески е добро познато во словачката академска јавност и неретко се случува и самата презентација и афирмација на македонскиот јазик во бројните славистички студии пишувани и објавувани, по различни поводи, во Словачка во изминативе педесетина години да биде толкувана и осветлувана токму низ призмата на неговото лингвистичко книжно наследство.

Нашиов текст ќе се обиде најпрвин да ја прикаже целосната рецепција на делото од Блаже Конески во словачката лингвистичка и книжевна наука, а потоа да направи и посебен осврт врз прашањето за местото на македонскиот стандарден јазик во корпусот на словачката универзитетска и академска славистика. Со оглед на фактот што досега во македонските филолошки кругови не беше студиозно претставена сликата за приемот и за научните одгласи на македонистиката како и за авторскиот лик на Конески во оваа средноевропска словенска држава, нашето истражување природно поприми и архивски карактер, бидејќи настојувавме во што е можно поголем обем да ги изнесеме на виделина достапните факти поврзани со елаборираниот феномен. Сепак, најважно по овој повод ни е да истакнеме дека сите презентирани информации подолу се редовно и подробно разработувани од страна на студентите на Катедрата за словенски филологии на Филозофскиот факултет при најстариот, најголемиот и најдобриот државен универзитет „Комениус“ во Братислава, каде што моментално и единствено се изучуваат и предмети од „македонистичка“ провиниенција на целата територија на Република Словачка. Предметите ги води професорот Звонко Танески, а Блаже Конески со неговите дела е константно споменуван и анализиран во рамките на предметите „Македонски јазик 1 и 2“, „Факти за Македонија“, „Вовед во книжевна компаратистика“ и „Историја на книжевен превод и меѓулитературни словенски врски 2“.

Имено, неколку реномирани словачки слависти во повеќе наврати и со неколку децении назад му ја образложуваат на словачкиот читател неминовната потреба од јасно диференцирање и афирмирање на македонскиот јазичен идиом на територијата на денешна Словачка и тие материјали им се, секако, достапни и на студентите. Стожерот во таквите нивни согледби за карактеристиките и за посебноста на македонскиот литературен јазик во семејството на словенските јазици е ставан, повеќе или помалку и врз творечкиот и научниот профил на Блаже Конески. Словачката славистичка наука, притоа, покажа дека е добро запознаена со

неговото творештво, па затоа и на неговиот лик и дело им ја изразуваше својата восхитеност и искрена почит.

Словачките слависти, впрочем, веќе одамна го имаат регистрирано познатиот факт дека по завршувањето на Втората светска војна за официјалната кодификација на македонскиот литературен јазик најголема заслуга има токму Блаже Конески. Еминентниот словачки балканист и славист – Бранислав Хома го нарекува Конески, меѓу другото, „напреден културен и уметнички деец на малиот, но затоа древен словенски народ – македонскиот. Тој беше научник од национално, но и од светско значење (...) Како лингвист стана втемелувач на научните истражувања на сопствениот народ и на неговата основна егзистенцијална појава – јазикот. Беше уште и поет, прозаист, есеист и книжевен историчар. Беше, значи, исклучителен талент и затоа македонскиот и словенскиот свет имаат за што да му бидат благодарни“²⁶. Тврдењата на Блаже Конески за посебноста на македонскиот литературен јазик беа објективно прифатени, значи, од повеќе словачки лингвисти и слависти кои во своите студии и осврти ги афирмираа македонскиот јазик и литература во нивната домашна културна средина. Еден од најревносниите афирматори на делото на Блаже Конески во Република Словачка е реномираниот лингвист Емил Хорак кој е автор на повеќе аналитички споредбени студии за словачкиот и за македонскиот јазик, но исто така е и еден од најголемите словачки познавачи на целокупниот опус на Конески. Професорот Хорак, пишувајќи за Блаже Конески, со кого го врзува и личното колегијално познанство, во една јубилејна пригода ќе заклучи: „Блаже Конески беше, всушност, личност на која ѝ припадна судбоносната улога не само да го кодификува и научно да го опише македонскиот литературен јазик – како основен атрибут на модерниот македонски народ – туку и улогата научно да ја образложи и да ја докаже неопходноста на неговата кодификација, па и да ги обезбеди институционалните предуслови за понатамошно истражување и спознавање на литературниот македонски јазик и неговиот иден развој“²⁷.

Дел од поетското и од прозното творештво на Конески беа, исто така, преведувани и објавувани во неколку пригоди, почнувајќи од шеесеттите години на дваесеттиот век, на словачки јазик. Словачкиот интерес за поетското и за прозното творештво на Блаже Конески е забележлив во подеднаква мерка и кај Словаците што живеат во Војводина (кои со оглед на тоа што во еден историски период живеела заедно со Македонците во рамките на југословенската федерација – ја вршеа успешно и функцијата на посредници во презентирањето на делата и од македонската литература на територијата на денешна Словачка) и кај словачките книжевни преведувачи од братиславскиот круг. Затоа и преводите на неколкуте

---

²⁶ CHOMA, Branislav: *Blaže Koneski*. In: *Cesta na slovanský juh 2*. Bratislava: T. R. I., 2000, s. 92.

²⁷ HORÁK, Emil: *Blaže Koneski 1921-1993*. In: *Slavica Slovaca*, Bratislava, č. 2, Roč. 10, 2001, s. 168.

песни и раскази на Конески на словачки јазик се направени од страна на повеќемина познати словачки преведувачи и се објавени и во просторот на Војводина, но и во границите на самостојна Република Словачка²⁸.

За поетските дострели на Блаже Конески во словачкиот јазичен и културен ареал пишувал најпосветено поетот и преведувач Франтишек Липка, ама и други автори²⁹. За Ф. Липка е, да речеме, сосема несомнено дека „една од најзначајните задачи при формирањето на современата слика на македонската поезија изигра Блаже Конески, автор на богата, асоцијативна, често семантички непросирна поезија, која напати се реализира како автентичен говор на битието. Конески е автор и на повеќе епски композирани песни чие сиже произлегува од богатите извори на народната митологија. Пишува, всушност и кристално чисти минијатури“³⁰.

Заслугите од творечкиот опус на Блаже Конески се непосредно (експлицитно или имплицитно) споменувани и при скоро сите посериозни разгледувања и научно-лингвистички просудби за македонскиот јазик напишани и публикувани во Словачка почнувајќи од втората половина на дваесеттиот век, па сè до денес. Иако нивниот обем, можеби, не е преголем во споредба со рецепцијата на неговото дело во некои други држави, треба да се признае и да се валоризира фактот дека погледнато и од стојалиштето на словачката научна мисла – претставувањето на Блаже

---

²⁸ Види: KONESKI, Blaže: *Pieseň* (Próza). Preklad: Milan Odran. In: *Život*, č. 35, Roč. 16, 1966, s. 1; KONESKI, Blaže: *Únava. Vyšivačka*. In: *Nový život*, Nový Sad, č. 2, Roč. 20, 1968, s. 127. Preklad: Michal Babinka (pod spoločným názvom – Prebúdzanie slova – zo súčasnej macedónskej poézie. Výber urobil Vojislav I. Ilič.); KONESKI, Blaže: *Pieseň*. Preklad: Ján Jankovič. In: *Revue svetovej literatúry*, Bratislava, č. 5, Roč. 10, 1974, s. 32-34; KONESKI, Blaže: *Везилка / Vyšivkárka (úryvok)*. Preklad: Juraj Tušiak. In: DUBOVSKÝ, Samuel: *Čítanka s literárnoteoretickými pojmami pre tretí ročník stredných škôl*. Nový Sad: Ústav pre vydávanie učebníc, 1989, s. 219-220; KONESKI, Blaže: *Sterna – Bolan Dojčin*. In: ANTONIJEVIČ, Damjan: *Potok musí tiecť* (Antológia z poézie juhoslovanských národov a národností. Domáce čítanie pre žiakov 2. ročníka spoločnej stredoškolskej výchovy a vzdelávania). Preklad: Miroslav Demak. Nový Sad: Ústav pre vydávanie učebníc, 1980, s. 71-74; KONESKI, Blaže: *Tri mocné ženy. Divé husi. Na hrobe Paula Euarda. Odysseus. Pomsta. Nad vyschnutou studňou*. *Sterna*. Preklad: František Lipka. In: LIPKA, František: *Nepokoj v krajine* (Antológia súčasnej macedónskej poézie). Zostavil František Lipka. Preklad: Emil Horák, František Lipka, Štefan Moravčík. Bratislava – Nový Sad: Slovenský spisovateľ – Obzor 1990, s. 13-20.

²⁹ Види, на пример: ANTONIJEVIČ, Damjan: *Posúdenie tvorby autora B. Koneského*. In: *Potok musí tiecť* – Antológia z poézie juhoslovanských národov a národností. Domáce čítanie pre žiakov 2. ročníka spoločnej stredoškolskej výchovy a vzdelávania. Nový Sad: Ústav pre vydávanie učebníc, 1980, s. 75-76 или KOPESKI, Petar: *Hodnotiace postrehy o básnickej tvorbe Blaže Koneského*. In: DUBOVSKÝ, Samuel: *Čítanka s literárnoteoretickými pojmami pre tretí ročník stredných škôl*. Nový Sad: Ústav pre vydávanie učebníc, 1989, s. 221.

³⁰ ЛИПКА, Франтишек: *Богаїа, асоцијативна, често семантички непросирна поезија (Блаже Конески)*. Во: НЕЈМАН, Александар К. (приредувач): *Поезијаїа на Конески во сїекїарої на свейскаїа криїїка*. Во: Современост, Скопје, бр. 9-10, Год. 44, 1994 година, стр: 338-339.

Конески во словачкиот културен контекст е направено мошне прецизно и методолошки доследно.

Освен тоа, значењето на Блаже Конески се разглубува и во текстовите на поголем број словачки лингвисти и слависти, кои пишувајќи на поопшти теми, успеваат да го засегаат и неспорниот придонес на Блаже Конески во стандардизацијата и во афирмацијата на македонскиот јазик во пошироки меѓународни рамки. Од тој корпус студентите имаат можност да се запознаат и со посебните студии и статии напишани од словачки научници на словачки јазик во кои се анализира некој стручен аспект директно или индиректно поврзан со историско-лингвистичкиот систем на македонскиот јазик каде што наедно и константно се споменуваат и се цитираат делата од Б. Конески³¹. Исто така, драгоцен информации поврзани со животот и творештвото на Конески можат дополнително да се најдат и во некои рецензии на словачки слависти на

---

³¹ Такви се, на пример: HORÁK, Emil: *Dvaďsať rokov spisovnej macedónčiny*. In: *Slavica Slovaca*, č. 1, Roč. 1, 1966, s. 75–80; HORÁK, Emil: *Konfrontácia spisovnej slovenčiny a spisovnej macedónčiny*. In: *Studia Academica Slovaca* 14 (Prednášky XXI. Letného seminára slovenského jazyka a kultúry). Red.: J. Mistrik. Bratislava: Alfa, 1985, s. 217-242; HORÁK, Emil: *Spisovná bulharčina a spisovná macedónčina*. In: *Slavica Slovaca*, č. 1, Roč. 36, 2001, s. 54-63; HORÁK, Emil: *Slovensko-macedónske jazykové paralely*. In: *Slavica Slovaca*, 2004, č. 2, Roč. 39, s. 107–114; FERENČIKOVÁ, Adriana: *Macedónsko-slovenské paralely v oblasti lexiky z tematického okruhu poľnohospodárstvo*. Во: *Ареална лингвистика: теории и методи: материјали од научната конференција по повод петгодишнината од смртта на Божидар Видоески*, МАНУ - Истражувачки центар за ареална лингвистика, Скопје, 2005 година, стр. 263–268; HORÁK, Emil: *Princípy kodifikácie spisovnej slovenčiny L. Štúra v porovnaní s kodifikačnými princípmi spisovnej macedónčiny Krste P. Misirkova*. Во: *Делото на Крсте Мисирков – зборник од меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата „За македонските работи“ одржан во Скопје на 27-29 ноември 2003 година*, том II, Скопје: МАНУ, 2005 година, стр. 41-53; HORÁKOVÁ, Radmila: *Spisovná slovenčina a spisovná macedónčina – retrospektívne a perspektívne súvislosti (Tézy pre sociolingvistický koncept)*. In: *Делото на Крсте Мисирков. Зборник од Меѓународниот научен собир по повод стогодишнината од излегувањето на книгата За македонските работи. Том II*, МАНУ, Скопје 2005 година, s. 99–110; ŠKOVIERA, Andrej: *Svätý Naum Ochridský*. In: *Konštantínove listy*. Nitra: Ústav pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda FF UKF, č. 2, 2009, s. 58-65; HORÁK, Emil: *Tendencie divergentných procesov medzi slovanskými spisovnými jazykmi v 20. Storočí – so zreteľom na vizie Petra Draganova*. Во: *Петар Драганов и Македонија и Македонците: меѓународен научен собир по повод 150-годишнината од раѓањето на Петар Драганов*, одржан на 7-8 јуни 2007 година. Скопје: МАНУ, 2009 година, стр. 277-284; IVANIČ, Peter: *Slovensko-macedónske jazykové paralely v oblasti toponymie*. In: *Меѓународен македонистички собир (Реферати од научниот собир одржан 29-31 август 2008 година во Охрид)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2010 година, стр. 111-124; HORÁK, Emil: *Osobitosti kodifikácie spisovnej macedónčiny*. In: *Slavica Slovaca*, č. 2, Roč. 45, 2010, s. 124-128; а овде, како мал исклучок, би можела да се вброи и нашата студија на словачки јазик: TANESKI, Zvonko: *Štúrova kodifikácia slovenčiny a macedónska jazyková otázka*. In: *Philologica LXVIII*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011, s. 55-64 итн. Исто така, во 2010 година беше одбранета и една словачка докторска дисертација во Славистичкиот институт при Словачката академија на науките во Братислава која споредбено истражува избрани глаголи и нивното значење во словачкиот, во бугарскиот и во македонскиот јазик. Види: Lenka Majchráková – *Dizertačná práca: Slovesa byť a mať v slovenčine, bulharčine a macedónčine. Existenciálnosť, lokalizácia, posesivnosť*. Одбранета на датум. 8. 10. 2010 година.

дела од македонски автори во чија структура во значајна мера е засегнат феноменот на македонскиот јазик³².

Најпосле, треба да се посочи и податокот дека постојат и извесен број словачки универзитетски и академски научници кои речиси никогаш систематски не го истражувале македонскиот јазик, ама сепак редовно во своите студии го вклучуваат него со примери или во вид на споредба со другите словенски јазици со што безрезервно ја потврдуваат неговата посебност (и во тој домен и се повикуваат на Блаже Конески)³³.

Македонскиот јазик и Блаже Конески како творец, се разбира, се вклучени со своја одредница и во бројните лексикографски и енциклопедски изданија издавани во Словачка во последниве педесетина години. Затоа, сето тоа ни дава и оправдана надеж дека позицијата и статусот на македонскиот јазик во Република Словачка сè повеќе ќе се зајакнува во иднина и дека словачката славистичка наука и понатаму со уште поголема сила ќе продолжи да ја афирмира македонистиката, а во нејзини рамки и ќе го продлабочува интересот за неисцрпното и капитално

---

³² На пример: HORÁK, Emil: *B. Ristovski - Krste P. Misirkov (1874 –1926)*. Prilog kon proučuvanjeto na razvitokot na makedonskata nacionalna misla. In: *Slavica Slovaca*, č. 4, Roč. 2, 1967, s. 417–419. Rec: Крсте П. Мисирков (1874-1926). Прилог кон проучувањето на развитокот на македонската национална мисла / Блаже Ристовски. – Скопје, 1966 година; HORÁK, Emil: *Macedónsko-slovenské kultúrne paralely* (B. Koneski, Makedonskiot jazyk vo razvojt na slovenskite literaturni jazici). In: *Nový život*, č. 1, Roč. 20, 1968, s. 80–81. Rec: Македонскиот јазик во развојот на словенските литературни јазици / Блаже Конески. – Скопје, 1968 година; *Kultúrna spolupráca – Kultúra národov a národností: Štúdie o macedónskom jazyku*. Preklad: Mária Myjavcová. In: *Nový život*, č. 4, Roč. 20, 1968, s. 380-381; HORÁK, Emil: *Makedonski jazik*. In: *Slavica Slovaca*, č. 2, Roč. 34, s. 173-175. Rec: Makedonski jazik / red. Liljana Minova-Gjurkova. Opole, 1998; KRÁLIK, Ľubor: *Štúdie z oblasti macedónskeho jazyka, literatúry a kultúry*. In: *Slavica Slovaca*, č. 1, Roč. 35, 2000, s. 80-81. Rec: Studies in Macedonian language, Literature and Culture / Ed. B. Stolz, Ann Arbor. – Michigan Slavic Publications, 1995; HORÁK, Emil: *Blaže Koneski 1921-1993*. In: *Slavica Slovaca*, č. 2, Roč. 10, 2001, s. 168-169. Rec: Pridonesot na Blaže Koneski za makedonskata kultura / Kolektiv autorov. – Skopje: Univerzitet Sv. Kiril i Metodij – Filološki fakultet „Blaže Koneski“, 1999; BALLEKOVA, Katarína; Peev, K.: *Rečnik na makedonskite govori vo jugoistočniot egejski del*. In: *Slavica Slovaca*, č. 2, Roč. 37, 2002, s. 180-182. Rec: Rečnik na makedonskite govori vo jugoistočniot egejski del / Kosta Peev. Skopje: Studentski zbor, 1999 / Rečnik na makedonskite govori vo jugoistočniot egejski del / Kosta Peev. Skopje: Studentski zbor, 2002; HORÁKOVA, Radmila: *Македонската лексикологија и лексикографија. Зборник на трудови од собирот одржан на 15. 16. 03. Скопје 2001 година. Едиција Јазикот наш денешен, книга 6. Ред. кол.: Велковска, С., Додевска-Михајловска, О., Јованова-Грујовска, Е., Скопје: Институт за македонски јазик.* In: *Slavica Slovaca*, č. 1, Roč. 38, 2003, s. 88-90; HORÁK, Emil: Крсте П. Мисирков – За македонските работи. In: *Slavica Slovaca*, č. 2, Roč. 39, s. 176-177. Rec: За македонските работи (фототипно издание по повод 100-годишнината од излегувањето на книгата). Приредил: Блаже Ристовски. – Скопје: МАНУ, 2003 година; HORÁK, Emil: Ристовски Блаже: Македонистот Петар Драганов (1857-1928). In: *Slovaca Slavica*, č. 2, Roč. 42, 2007, s. 182-183. Rec: Македонистот Петар Драганов (1857-1928) / Блаже Ристовски. – Скопје: Матица Македонска, 2007 година и други.

³³ Види, на пример: BLANÁR, Vincent: *Porovnávanie lexiky slovanských jazykov z diachrónneho hľadiska*. Bratislava: Veda, 1993; ŽIGO, Pavol: *Medzinárodný slavistický projekt Slovanský jazykový atlas*. In: *Studia Academica Slovaca* 35. Bratislava: Stimul, 2006, s. 423-434; DUDOK, Miroslav: *Komunikatívne vedomie v slovenčine a blízkyh (južnoslovanských) jazykoch*. In: *Studia Academica Slovaca* 36. Bratislava: Stimul, 2007, s. 31-44 и други.

дело на нашиот великан Блаже Конески. Згора на тоа, веруваме дека Блаже Конески ќе претставува и понатаму непресушен извор на инспирација и за идните генерации словачки студенти, кои допрва ќе се запознаваат со целокупниот негов опус.

Адресар на учесниците на LIV летна школа на МСМЈЛК при УКИМ

1. Адриенна Кузмановска Рајт
Студент
Astrid-Lindgren-Strabe 14, 81829 Munich, Bavaria, Germany
ovska@protonmail.com

Полска

1. Павел Пјетрашек
Студент-Јагелоњски универзитет во Краков
Ulica Sw. Floriana 33, Nowa Biala 34-433, Polska
pawel.pietraszek@student.uj.edu.pl
2. Себастијан Пјетржак
Студент на Универзитетот „Адам Мичкивич“ во Позњан
Gorzycy Wielkie, Ostrowska 76a street 63-410 Ostrów Wielkopolski
sebbpietrzak@gmail.com
3. Паулина Рожек
студент на Универзитетот „Адам Мичкивич“ во Позњан
86-200 Chelmno, Polska
paulinar397@gmail.com

Руска Федерација

1. академик Ала Шешкен
професор – Универзитет „Ломоносов“ во Москва
asheshken@yandex.ru
2. Екатерина Кљујкова
Професор на Пермскиот државен национален истражувачки
универзитет
ул. Ленина, бр. 84/25
614068, Перм, Руска Федерација
nesef91@gmail.com
3. Полина Кузнецова
Студент
Пермски државен национален истражувачки универзитет
Перм, Сержинскиј реон, Пермскиј крај, Руска Федерација
polina.tsiviliova@yandex.ru
4. Екатерина Корепанова
студент
Пермски државен национален истражувачки универзитет
Ул. Прудоваја, бр.12, Белезинскиј реон
ekakorper@yandex.ru
5. Елена Гаркуша
Студент-Универзитет „Ломоносов“ во Москва
Русја, Краснодарскиот регион, г. Уст-Лабинск, ул. Свободнаја 82
helen.garkusa@gmail.com

6. Марија Јарославцева
Студент-Универзитет „Ломоносов“ во Москва
Руска Федерација, г. Переслављ-Зелескиј, улица Менделеева, бр.
18, ст. 23
ya.mashay@yandex.ru
7. Максим Макарец
Научен соработник
Artillerieweg 46, 26129 Oldenburg, Deutschland
maxim.makartsev@uni-oldenburg.de
8. Дарија Кобзева
студент-Универзитет во Санкт Петербург
House 38, building 1, Dunayskiy avenue, Saint Petersburg, Russia,
192281
patrickfrommars23@gmail.com
9. Анастасија Мосинец
Професор на Универзитетот во Санкт Петербург
Русија, 192283, Санктпетербург, ул. Купчинская
anastasiiamos@gmail.com
10. Наталија Голант
Етнограф
194354, ул. Сикеирос, к.11, згр. 1, ап. 198, Санкт Петербург, Руска
Федерација
natalia1977@yandex.ru
11. Никита Никитин
Студент-Универзитет „Ломоносов“ во Москва
Г. Москва, пр. Вернадского 37
nikitinnikita.01@mail.ru

САД

1. Роли Мартин Грау
Преведувач
Grablovičeva ul. 32, 1000 Ljubljana, Slovenija
roligrau@gmail.com

Словачка

1. Даниела Куруцова
Преведувач
Hroznová 15, 902 01 Pezinok, Slovakia
daniela.kurucova@gmail.com
2. Нора Нацова
Педагог
Чаладка 304, Јеленец 95173 окр. Нитра
nora.nagyova@gmail.com

Словенија

1. Хана Подјед
студент
Tomšičeva ulica 5, 2000 Malibor, Slovenija
hana.podjed@gmail.com
2. Нина Амброжиќ
студент
Tavčarjeva ulica 5, 1000 Ljubljana, Slovenija
ambrozicnin@gmail.com
3. Ника Павлетиќ
Професор
Лектор по словенечки јазик на Приморски Универзитет
Улица Ферарска 16, 6000 Копер, Словенија
nika.pavletic@gmail.com
4. Сашо Пуљаревиќ
студент – Филозофскиот факултет во Љубљана
Nanoška ulica 9, 1000 Ljubljana, Slovenija
puljarevic.saso@gmail.com
5. Маја Ковач
студентка – Филозофски факултет во Љубљана
Dolenja Vas 2, 1290 Grosuplje, Slovenija
mk.majakovac@gmail.com

Србија

1. Драгана Алексиќ
Студент-Филозофски факултет во Ниш
Велико Црниће 12311 Мало Црниће
d.aleksic-17491@filfak.ni.ac.rs
2. Александра Стошиќ
Студент-Филозофски факултет во Ниш
Доња Трница бб 17 525 Трговиште
aleksandrastosicd@gmail.com
3. Ѓорѓе Геновиќ
Професор по српски јазик
Војводе Степе 123/2, 32000 Чачак, Р Србија
genovic94@gmail.com
4. Миљана Чопа
Истражувач во Институтот за српски јазик
Кнеза Михаила 36/1, Белград
miljana.copa@isj.sanu.ac.rs

Труција

1. Сила Екин
Студент на Истанбулскиот универзитет
Ergenekon Mah. Prof. Dr. Celal Öker Sk. No:3 Daire:4 Isanbul
ekinnsila@gmail.com
2. Ајтен Абасова
Студент на Истанбулскиот универзитет
Soganli Mahallesi, Mucise Sokak, No 22, D3, Bahcelievler, Istanbul
aytenabbas83@gmail.com
3. Хабиб Бардакчи
Студент на Истанбулскиот универзитет
Gurpınar Nbh. Cengiz Topel St. Nadide Apt. No. 23 Floor 3 No.12
Beylikduzu/Isanbul
habip.bardakci@outlook.com

Унгарија

1. Патриција Бокор
Студент-Универзитет „Етвеш Лоранд“ во Будимпешта
Mártírok útja, 74. 3/1 2900 Komárom, Hungary
patti.bokor@gmail.com
2. Акош Секереш
студент-Универзитет „Етвеш Лоранд“ во Будимпешта
Hungary-2900 Komárom, Tèrffy Gyula utca 25
szekiaki@gmail.com
3. Ботонд Иштван Нац
студент-Универзитет „Етвеш Лоранд“ во Будимпешта
Hungary, 5136, Jászszentandrás, József Attila út. 1
Botondnagy02@gmail.com

Хрватска

1. Дајана Косиќ
Асистент-Старословенски институт во Загреб
Vanjavčičeva 24, 10000, Zagreb
dajana.cosic@stin.hr
2. Дијана Столац
Професор
Drenovski put 43, 51000 Rijeka, Hrvatska
diana.stolac@gmail.com

Швајцарија

1. Оливер Винистрофер
Докторанд
Moos 27, 3363 Oberonz, Switzerland
olivier-andreas.winistoerfer@uzh.ch

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ - Скопје

811.163.3(062)
821.163.3(062)
930.85(497.7)(062)

LIV летна школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и
култура (54; 2021; Охрид)

LIV летна школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература
и култура: Охрид, (15.8 -2.9.2021 година): предавања-тркалезна маса „Блаже
Конески“ во наставата по македонски јазик, литература и култура на странските
универзитети/[редакциски одбор Ордан Чукалиев ... и др.]. - Скопје: Универзитет
„Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и
култура, 2022. -
204 стр. : илустр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-9989-43-472-3

а) Македонски јазик -- Собири б) Македонска книжевност -- -- Собири в)
Македонија -- Културна историја -- Собири

COBISS.MK-ID 57312517

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ — СКОПЈЕ

А: Бул. Гоце Делчев бр. 9

1000 Скопје, РСМ

Т: +389 2 3293 293

Ф: +389 2 3293 202

www.ukim.edu.mk

Република Северна Македонија
Министерство за култура

ISBN 978-9989-43-472-3

9 789989 434723